

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SÂMÎ
HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ
VE
DİVANI'NIN TENKİDLİ METNİ

DOKTORA TEZİ

43622

DANIŞMAN
Doç.Dr. Gönül AYAN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

HAZIRLAYAN
Kemal KAHRAMANOĞLU

KONYA - 1995

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
KISALTMALAR.....	iv
TRANSKRİPSİYON.....	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. ARPAEMİNİZÂDE SÂMÎNİN HAYATI VE ESERLERİ	8
A) HAYATI	8
B) ESERLERİ	11
1) Divân.....	11
2) Tarih-i Vekâyî.....	15
II. DİVANIN İNCELENMESİ.....	17
1. ŞEKİL BAKIMINDAN.....	17
a) Nazım Şekilleri	17
aa) Kasideler	17
bb) Gazeller.....	20
cc) Musammatlar	22
çç) Mesnevîler.....	26
a) Der-Tevbîh-i Bilyos Küffâr-ı Venedik	26
b) Menkabe-i Tubbâ	26
c) Terkîb-i Makâmât-ı Mûsikî	27
d) Takrîz-i Divân-ı Mahtûmî	28
dd) Murabba ve Şarkılar	29
ee) Nazımlar, Kıtalar, Rubâiler.....	29
ff) Târihler.....	31
2. MUHTEVA BAKIMINDAN	34
I. DİN VE TASAVVUF	34
A) DİNÎ UNSURLAR	34
a) Allah.....	34
b) Hz. Muhammed	35
c) Cebrâil.....	36
ç) Kur'ân.....	37
d) Âyet ve Hadîsler	38
e) Hz. İbrâhîm	40

f) Hz. Yakub ve Yusuf	40
g) Hz. Musa	41
ğ) Hızır	42
h) Hz. Dâvud	42
ı) Hz. Süleymân	43
i) Hz. İsâ	43
j) Çâr-ı Yâr	43
B) TASAVVUFÎ UNSURLAR	44
a) Zâhid ve Sûfî	44
b) Aşk	45
c) Mey, Meyhâne, Pîr	46
ç) Dünya	46
d) Ârif	46
e) Sâkî	47
f) İbn-i Vakt	47
g) Cemül-Cem	47
ğ) Mevlevî	48
h) Hallâc-ı Mansûr	48
ı) San'anî	48
II. CEMİYET	49
A) Tarihî Şahsiyetler	49
a) Osmanlı Hükümdarları ve Şahsiyetleri	49
b) Sadrazam ve Diğer Devlet Erkânı	49
c) Şâirler ve Âlimler	50
ç) Tarihî Şahsiyetler	54
B) Efsânevî Şahsiyetler	60
III. İNSAN	61
A) İnsana Ait Güzellik Unsurları	61
a) Boy	61
b) Yüz	62
c) Yanak	63
ç) Saç, Tıra, Kakül	64
d) Ağız	65
e) Dudak	65
f) Ben	65
g) Hat	66
ğ) Kaş	67

h) Göz.....	67
i) Gamze.....	68
ı) Kiprik.....	68
j) Alın.....	68
k) Sine.....	69
l) Çene.....	69
m) Gabgab.....	70
IV. TABİAT.....	70
I. KOZMİK ALEM.....	70
a) Felek.....	71
b) Yıldızlar.....	71
c) Güneş Ay.....	71
ç) Gezegenler.....	72
aa) Utarit.....	72
bb) Mirrih (Behram).....	72
cc) Bircis (Müşteri, Jüpiter).....	73
çç) Burc-ı Esed (Arslan Burcu).....	73
dd) Burc-ı Kavs.....	73
II. HAYVANLAR.....	73
a) Bülbül.....	73
b) Huma, Anka (Simurg).....	74
c) Tûtî.....	74
ç) Fâhte (Üveyk).....	75
d) Bum.....	75
e) Şâhbâz (Doğan), Ukab (Tavşancıl Kuşu).....	75
III. BİTKİLER.....	75
a) Gül.....	76
b) Benefşe.....	76
c) Lale.....	76
ç) Nergis.....	77
d) Nilüfer.....	77
e) Süsen.....	77
f) Sünbül.....	77
g) Buhûr-ı Meryem.....	78
3. EDEBÎ SANATLAR.....	79
A) Heyecana Bağlı Sanatlar.....	79
1. Leff ü Neşr.....	79

2. Hüsni Ta'lil	79
3. Tecâhül-i Ârif.....	79
4. Tekrir.....	80
5. Nidâ.....	80
6. Tenâsüb.....	80
7. Telmih.....	81
8. Ta'riz	81
9. Mübâlağa.....	81
10. Teşhis ve İntak	82
11. Tezâd.....	82
12. İstiâre.....	82
13. Teşbîh.....	82
B) Fikre Bağlı Sanatlar.....	83
1. Tevriye	83
2. Cinâs	83
3. Kinâye	83

İKİNCİ BÖLÜM

I. ARPAEMİNİ-ZÂDE SÂMÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ	84
1. DİLİ VE USLÛBU	100
2. VEZİN VE KÂFİYE	104
3. ETKİLENDİĞİ ŞÂİRLER VE NAZİRELERİ	109
4. ETKİLEDİĞİ ŞÂİRLER VE KENDİSİNE NAZİRELER	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. METNİN KURULUŞUNDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR.....	120
II. TENKİDLİ METNİN HAZIRLANMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR.....	125
III. ARPAEMİNİ-ZADE SAMÎ DİVANININ TENKİDLİ METNİ	
KASİDELER.....	135
GAZELLER	313
MUSAMMATLAR	458
I. TERKÎB-İ BEND	459
II. TERKÎB-İ BEND	470
III. MÜSEDDES	478
MESNEVÎLER.....	486
I. MESNEVÎ DER-TEVBÎH-İ BİLYOS	487
II. MENKİBE-İ TUBBE	503

III. TERTÎB-İ MAKÂMÂT-I MÛSİKÎ	516
IV. TAKRÎZ-İ DÎVÂN-I MAHTÛMÎ VÂHİD	523
ŞARKILAR VE MURABBALAR	530
NAZIMLAR	539
KITALAR	542
RUBÂİLAER	549
TÂRİHLER	557
LÛGAZLAR	636
MUAMMA	639
MATLALAR	641
MÛFREDLER	672
SONUÇ	676
BİBLİYOGRAFYA	679
İNDEKS	683

ONSOZ

Türk insanının hissiyatını ve irfanını temsil ettikten sonra, yerini Tanzimat edebiyatına bırakan Divan edebiyatı, henüz bütün yönleri ile incelenmemiş ve değerlendirilmemiştir. Bunun en önemli sebeplerinin başında da, bu döneme ait eserlerle ilgili bir hayli çalışma yapılmakla beraber, yine de gün ışığına çıkarılmayı bekleyen bir yığın eserlerin varolması gelmektedir. İlmî tarzda yapılan tezler sayesinde bu eserler zamanla daha önceki değerlendirmelerin eksik yönlerini tamamlayacak ve Divân edebiyatı ile ilgili daha objektif sonuçlara ulaşılabilecektir.

Divan edebiyatının asıl yönünü şiir oluşturur. Bunun için Tenkidli Divân neşri bu edebiyatın aydınlatılmasında önemli bir role sahiptir. Zamanımıza kadar yapılan bir çok nesre rağmen gene de yayınlanmayı bekleyen divanlar mevcuttur. Divan şiirinin son temsilcilerinden olan ve Tenkidli Divanını hazırladığımız Arpaemînzâde Sâmi Efendi de müretteb bir divana sahip olan şairlerimizdendir. Edebiyat tarihlerinde Sâmi hakkında bir çok hükümler verilmesine rağmen eserlerinin bütün olarak incelenmemesinden dolayı, bunların büyük bir kısmı objektiflikten uzaktır. Biz Sâmi üzerinde yaptığımız bu çalışma ile Sâmi'nin edebiyatımızda hakiki vechesiyle yer alması gayesini güttük.

Çalışmamız Arpaemîni-zâde Sâmi'nin Hayatı, Eserleri ve Edebî kişiliği hakkında bilgi verilmesi ve Divanının Tenkidli Metninin Hazırlanması şeklinde sınırlandırıldı.

Eser üç bölüme ayrıldı. Birinci bölümde şairin hayatı , eserleri üzerinde duruldu. Mevcut iki eserinden birini teşkil eden Divanı şekil ve muhteva yönünden incelendi. Şairin kullandığı nazım şekilleri üzerinde teker teker duruldu. Muhteva incelenmesinde de Din ve Tasavvuf, Cemiyet, İnsan ve Tabiat anabashlıkları altında divan tarandı.

İkinci bölümde edebî kişiliği ele alındı. Şairin edebî kişiliğinin ortaya çıkarılması için dönemin tarihi ve edebî durumu gözden geçirildi. Hakkında değerlendirme yapan hemen bütün kaynaklardan istifade edildi. Önceki bölümde şekil ve muhteva yönünden taranan divandan da hareketle değerlendirmemiz belirlendi. Edebi kişiliğini aydınlatacak özelliklerden olan dil ve üslubu vezin ve kafiye kullanışı, nazireleri ve kendisine yapılan nazireler de ihmal edilmedi.

Üçüncü bölüm metne tahsis edildi. Önce metnin kuruluşunda karşılaştırılan nüshalar tanıtıldı. Sonra tenkidli metnin hazırlanmasında gözetilen esaslardan söz edildi. Son olarak Tenkidli Divan verildi.

Çalışmamızla ilgili değerlendirmeler de genel hatlar ile sonuç bölümünde sunuldu.

Bibliyografya ve muhtasar bir dizin ile çalışma

tamamlanmıştır. Dizin hazırlanırken Allah'ın ve Peygamberimizin isim ve sınıflarının geçtiği yerler hem herkesçe mâlum olması, oldukça sık geçmesinden dolayı gösterilmemiş ve bunun yanı sıra sairin ismi de hemen her şiirde geçtiğinden dolayı dizine alınmamıştır.

Tez olarak tenkidli bir divan hazırlamamı tavsiye eden, yönlendiren ve tezi hazırlamam sırasında karşılaştığım zorlukların çözümünde her zaman yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm muhterem hocam Prof. Dr. Hüseyin Ayan ile tez danışmanlığımı üstlenen Hocam Sayın Doç. Dr. Gönül Ayan'a gönülden şükranlarımı sunuyorum.

1995

Kemal KAHRAMANOGLU

KISALTMALAR

a.e.g	: adı gecen eser
Bkz.	: Bakınız
Böl.	: Bölüm
C.	: Cilt
E.	: Süleymaniye Ktb. Esad Efendi No: 2644
G.	: Gazel
H.	: Süleymaniye Ktb. Hafid Efendi No: 346
K.	: Kaside
Ktb.	: Kütüphane
Mat.	: Matla
Mur.	: Murabba
Müs.	: Müseddes
Mes.	: Mesnevi
P.	: Süleymaniye Ktb. Pertev Pasa No: 399
R.	: Topkapı Sarayı Revan Ktb. No: 752/1
s.	: Sayfa
Sar.	: Sarkı
Tar.	: Tarih
Terk B.	: Terkib-i Bend
TY.	: Türkçe Yazmalar
Unv.	: Üniversite
V.	: Kaiserlich-Konglihen Hofbibliothek Wien 720
Y.	: Süleymaniye Ktb. Yahya Tevfik No: 360
Yay.	: Yayınları

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا (آ)	a, ā
ا (إ)	a, e, i, i, u, ū
ء	ʾ
ب	b
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ḏ
ر	r
ز	z
ژ	j

س	s
ش	ʃ
ص	ʃ
ض	d, ḏ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ḡ
ف	f
ق	q
ك	k
ن	n̄
ل	l
م	m
ن	n
و	v (o, ō, u, ū, u)
ه	h (a, e)
ی	y (i, i, ī)

GİRİS

Mustafa Sâmî Efendi. Osmanlı Devleti'nin bir kaç küçük başarısına mukabil, önemli askerî ve siyasî yenilgilere uğradığı dönemde yaşamıştır.

Viyana bozgunu(1683), bu yenilgiler zincirinin ilk ve en önemli halkasını oluşturur. Artık gerileme devri başlar. Nitekim, Viyana yenilgisi ile Karlofca sulhu arasındaki seneler Osmanlı tarihinde "Felâket Seneleri" olarak bilinir. Bu dönemde Osmanlı "Kutsal Avrupa İttifakı" ile-Almanya İmparatorluğu, Polonya Krallığı, Venedik Cumhuriyeti, Papalık, İspanya Krallığı, Rusya Çarlığı- tek başına savaştı (1). Bu ittifakın hücumlarında Kanunî'nin Macaristan Seferi ile alınan Budin düşer(1686), ardından Zenta bozgunu yaşanır(1697). 1699 yılında da Karlofca sulhu yapılır. Bu sulh, Türkleri Polonya ve Macaristan'dan tamamen siler. (2). Osmanlı bu sulhdan sonra "ilk kez Avrupanın üstünlüğünü ne ile sağladığını öğrenmek ve bunu Osmanlı düzenine uydurarak bir reform yapma gereğini duyar" (3).

XVIII. yüzyıla III. Ahmed'in saltanatıyla girilir. (1703). Yirmi yedi yıl tahtta kalan bu padişahın devrinde Ruslarla Prut Savaşı yapılır(1711), fakat kazanılan savaş gerektiği gibi değerlendirilemez. 1715-1718

(1). İsmail Hakkı Uzuncarsılı, Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, III. Cilt, s.547

(2). Yılmaz Uztuna, Osmanlı Tarihi, Faisal Finans Kurumu Yay. İstanbul 1986, s.547

(3). Stanford Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, E Yay. İstanbul 1932, I.Cilt, s.307

yılları arasında Almanlar, Venediklilerle bir çok savaş yapılır. Şehid Ali Paşa komutasında Venediklerden Mora ve bir kaç ada fethedilir. 1718 tarihinde ise Osmanlı Karlofca'dan sonra daha da feci olan Pasarofca sulhunu imzalar. Bu tarihten sonra "Lâle Devri" denilen dönem başlar. Bu on iki yıl süren bir barış dönemidir. Fakat bu dönemde dahi İran ile bir çok savaşların yapıldığı görülür. Bu savaşlarla Tiflis, Kirmansah alınır (1723). 1724 te Hoy, Hemedan, Erivan fethedilir. 1725 tarihinde Tebriz ve Gence alınır. Patrona Halil isyanı ile (1730) bir reform ve yenileşme devri olan Lâle Devri sona erer. III. Ahmed tahttan iner, Lâle Devrinin kurucusu meshur Sadrazam Nevsehirli Dâmâd İbrahim Paşa idam edilir. "III. Ahmed devri Tımışvar ile Belgrad'ın elden çıkmış olmasına mukabil, Venediklerden Mora yarımadasıyla, Aya-Mavri adasının ve Girit'teki son Venedik kalelerinin fethi. Ruslardan Azak havalisinin istirdadı ve Safevilerden alınan Garbi-İran son zamanlarda elden çıkmış olmakla beraber, Cenubi Kafkasya'nın Osmanlı hakimiyetinde kalması, arazi bakımından devletin genişlemesine sebep olduğu için Garb menbalarında parlak bir devir sayılır"(1).

Siyasi ve askeri yenilgiler ister istemez Osmanlıda bazı reformları gündeme getirmiştir. Bunların ilk planda askeri ve teknik alanlarda olması pek tabii idi. Gerci,

(1). İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye yayınevi, İstanbul, 1947-48, IV. Cilt, s.19

askerlik ve gemicilik sahasında iki taraf daha önce de birbirlerini takip etmişlerdi. Fatih'in Macaristan'dan getirttiği topçu ustası Urban bunun en güzel bir misalidir. "Fakat burada da ileri gidilmemiş ve zaman gectikçe aradaki fark lehimize olmaktan çıkmıştır. XVIII. asırda Avrupa devletlerinin muntazam askeri teşkilatlarına ve gittikçe ilerleyen gemiciliklerine mukabil Osmanlı İmparatorluğunda yavaş yavaş bu iki teknik subesi bir ihtisas ve meslek olmaktan çıkmış bulunuyordu" (1).

Bu mesele ile ilgili olarak Bernard Lewis sunları söyler: "Osmanlılar, Avrupa gemi yapımı ve deniz savaşları tekniğini almakla isteklilik gösterdiler. XV. yüzyılda gemi yapımında Venedik onların modelleri idi. Venedik tersanelerinin kadirga model ve yapımında gösterdiği gelişmeler yakından gözlenmiş, taklit edilmisti. Aynı şekilde XVII. yüzyılda Cezayir korsan gemileri, büyük, dört köseli yelkenli, yirmi dört topla donatılmış ve açık denizlerde uzun yolculuklar yapmaya yetenekli gemilerin yapım ve kullanımında Türk efendileri tarafından model alınmıştı" (2).

Bu münasebetlere rağmen, Batılılaşma politikasına ilk suurlu teşebbüs XVIII. yüzyılın başlarında olur. 1716 tarihinde Rochefort adlı bir Fransız subayı,

(1) Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basımevi, İstanbul 1976. IV. baskı, s.42

(2) Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s.45

Osmanlı ordusunda bir yabancı mühendis subayları kıtasının teşkili için bir taslak sunmuş, fakat bir sonuca ulaşamamıştır (1). "Üç ambarlı kalyon ilk kez 1682 yılında inşa edilir. Ancak çok az sayıda yapılır. III. Ahmed devrinde bu gemilerin yapımı tekrar ele alınır ve geliştirilir. Bunun sonucu, Kadirga Osmanlı donanmasında kalkmaya yüz tutar (2). Bu dönemde askerî saha ile ilgili diğer teşebbüs, 1729 yılında Türkiye'ye gelen ve müslüman olarak Ahmed ismini alan Comte de Bonneval'ındır. Bu Fransız asili, Osmanlı hizmetine girerek, Sadrazam Topal Osman Paşa tarafından, Avrupa tarzında Humbaracı kıtalarını ıslah ile görevlendirilir. 1734 yılında Uskudar'da bir Hendesehane açılır ve ertesi yıl Bonneval iki tuğlu paşa yapıp kendisine Humbaracı Başî rütbe ve Unvanı verilir(3).

XVIII. asrın asıl özelliği, askerî alanlardaki reform cabalarının yanında kültür ve sanat alanlarındaki yeniliklerin de hızlanmasıdır. Gerçi askerî sahalarda olduğu gibi, kültür ve sanat alanlarında da Batı ile daha önce bir takım alışverişler olmuştur. "Piri Reis haritası coğrafî kesiflerin tam zamanında bilindiğini gösteriyor. Katib Celebi'nin "Atlas" tercümesi vasıtasıyla Copernic ve Galile'nin sistemlerinden haberdar bulunduğumuz anlaşıyor. Sanatkar Avrupa ile münasebe-

(1)• Berdnard Lewis, Modern Türkiyenin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Basınevi, Ankara, 1991, s.40

(2)• a.g.e s.40

(3)• a.g.e s.40

timiz daha eski ve devamlıdır. Fatih'in sarayında Rönesans ustaları çalışmış, Bayezid II. devrinde Michel Angelo ile Leonard da Vinci'nin İstanbul'a getirilmesi için teşebbüslerde bulunulmuştur"(1).

Bu dönemde reform teşebbüslerinin esas sorumlusu ise 1716 da Sadaret Kaymakamı ve 1718 yılından 1730'a kadar Sadrazam olan Nevsehirli Dâmâd İbrahim Pasa'dır. Dâmâd İbrahim Pasa, barış sağlanır sağlanmaz 1719 senesinde Viyana'ya bir elcilik heyeti, 1721 de de Paris'e Yirmi sekiz Mehmed Said Efendi'yi elçi olarak yollar. Yirmi sekiz Mehmed Said Efendi, Tanpınar'ın "hiç bir kitap garblılaşma tarihimizde bu küçük Sefâretnâme kadar mühim bir yer tutmaz" dediği bir sefâretnâme ile döner. Mehmed Said Efendi bu Sefâretnâme'sinde, Rasadhane, Tesrihhane, Tiyatro ve Opera gibi ilim ve kültür müesseselerini anlatmakla kalmaz ayrıca Fransız saray ve bahçe mimârisi üzerinde çok mühim tafsilat verir(2).

Böylece "Bu devirde zihniyet farkının müsaade ettiği nisbette bazı Fransız ve Avrupa modaları memleketimize girer. Fransız bahçesi, mimarisi çok değiştirici nisbetler ve müdahaleler uzaktan hissedilir, bazı eski tezyinat geleneklerimize garplı motifler bir nevi naturalist zevk getirir"(3).

(1)• Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basımevi, İstanbul, 1976, s.40

(2)• Yirmi Sekiz Mehmed Celebi, Sefâretnâme, Tercüman Yay.. İstanbul, 1980.

(3)• Ahmed Hamdi Tanpınar, a.g.e., s.45

Yirmi Sekiz Mehmed Said Efendi'nin Paris'ten getirdiği Fontainebleau Sarayı resimleri model olarak kullanılır. Sâdâbâd Sarayının çevresine heykeller, havuzlar, bahçeler, çeşmeler yapılır. Gaye, Fransa Kralı ile çevresindekilerin yasantılarını kopya etmektedir⁽¹⁾. Asıl mânâ taşıyan hadise ise babası ile Paris'e gitmiş olan Yirmi Sekiz Mehmed Said Efendi'nin oğlu Said Celebi ile İbrahim Muteferrika'nın açtıkları matbaadır. İlim ve kültürün, geniş kitlelere yayılması da böylece daha kolay hale gelmiştir. Yüzyıl sonra Tanzimat olarak ortaya çıkacak olan Osmanlı düşüncesinin uyanışının başlangıcı kabul edilen Lâle Devri'nde padişah, sadrazam ve diğer devlet adamları Osmanlı sairlerinin eserlerini yaymak ve paraca desteklemek için yarışa girerler. Dâmâd İbrahim Paşa, geçmişin önemli Arapça ve Farsça eserlerini Osmanlıcaya tercüme için bir kurul olusturur⁽²⁾. Bu devri müsbet ilimler alanında olmasa bile kültür alanında oldukça parlak olarak değerlendiren A.Adnan Adıvar, adı geçen kurul ile ilgili olarak şunları söyler: "Ahmed III. zamanında sadrazamlığa gelen unlu Dâmâd İbrahim Paşa oldukça barış içinde geçen devrinde aydınları, bilginleri himaye etmiş, bu sayede kütüphanelerimizdeki kitapların sayısı bir hayli artmıştır. Dâmâd İbrahim Paşa, 25 kişilik bir komisyon kurarak Bedreddin Aynî'nin İkdü'l-Cuman adlı muazzam tarihiyle Handmir'in

(1) - Stanford Shaw: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye Eyay. İstanbul 1982 s.320

(2) - a.g.e s.320

Habibu's-Siyer'inin ve bazı başka eserlerinin Türkçeye tercümesini emretmiştir. Bu kurul içerisinde meshur sair Nedim de vardır⁽¹⁾.

Sonuç olarak, "Onsekizinci asrın başlangıçlarında Rönesansı ve onun hayata getirdiği feyizli değişiklikleri idrak eden, Coğrafi kesifler sayesinde Amerika'yı kendisine eklemek ve eski dünyanın mühim bir kısmında faaliyete geçmek suretiyle sahasını ve istihsal imkanlarını iki yüz yılda bir kaç misli genişleten, dar ve kati çerçevelerinden çıkarak kendisine yeni hayat şekilleri yaratmaya başlamış bir Avrupa karşısında, ilmi hayatı durmuş, iktisadi nizamı birbirini ardına gelen harplerle alt üst olmuş, bir çok sahalarda tekâmülün mucizesini unutmüş bir Osmanlı imparatorluğu mevcuttur."⁽²⁾ XVIII. yüzyılın sahnesinin açılmasıyla Osmanlı devletinin geleneksel kuruluşlarını diriltme yerine, çağdas batıya yönelme eğiliminin doğduğu ve bu yolda başlıca iki yeni fikrin belirdiği görülür. Bunlardan biri, devlet gücünün modern yöntemlere göre yetistiril mis bir ordu ile desteklemek, öteki bunun gerçekleşmesi için tenolojik ve ekonomik kalkınmanın zorunlu olduğu fikridir⁽³⁾.

(1) A.Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, IV. Baskı, s.159

(2) Ahmed Hamdi Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı, Tarihi, Çağlayan Basımevi, İstanbul, 1976, s.42

(3) Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, Doğu-Batı Yay. İstanbul 1978 s.69

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARPAEMİNİ-ZÂDE SÂMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A) Hayatı: Doğum tarihi hakkında kaynakların bilgi vermediği Samî Efendi'nin asıl adı Mustafa'dır. Babası Hâcegân-ı Dîvân-ı Humâyun'da Arpaemînliği yapmış olan Osman Efendi'dir. Babasının mesleğinden dolayı Arpa emini-zâde diye şöhret kazanmıştır⁽¹⁾.

Istambuludur⁽²⁾. Gençliğinde "tahsil-i ma'rifet ve tekmil-i fenn-i kitâbet"⁽³⁾ eden Samî Efendi, Osmanlıların bütün devlet işlerinde birinci derecede sorumlu merci olan Dîvân-ı Humâyun'da babasının da mesleği olan "Hâcegânlığa" girmiştir.

Bu Hâcegân-ı Dîvân-ı Humâyun'da kendi kabiliyeti ile "bir çok menâsıb-ı celîleye" mazhar olmuştur⁽⁴⁾. Bunlar sırası ile Arpaemînî Kâtıblığı, Küçük Evkâf Muhasebeciliği, Sehremînliği, Mevfukâtılık, Piyâde Muka-beleciliği (1725) ve Vakanuvüsliktir (1730) ⁽⁵⁾.

Bütün hayatını devlet hizmetinde geçiren Samî

(1). "Ol şâir-i mâhîr-i ruh-efzânun nâm-ı dil-ârâsı Mustafadur". Sâlim, Tezkire-i Sâlim, İkdâm Matbaası, İstanbul 1315, s.331

"Ol bulbul-i gülîstân-ı şafâhat u ma'nânun nâm-nây u ism-i sâmilere Muştafadur. Hâcegân-ı Dîvân-ı adâlet-Unvândan Arpaemânıyla karîn-i izz u şân olan 'Osmân Efendî'nin subhâ-i vücûdî gonca-i nev-resîde gülîstân-ı zât-ı mes'ududur". Râmîz Adâb-ı Zurefâ, Unv. Ktb.TY.91 İstanbul, s.146

"Arpaemînî 'Osmân Efendî'nin oğludur". Nâillî Tuman Tuhfe-i Nâillî, Millî Kütüphane, Yz. B., No:611, c.II, s.590

"E'âzım-ı su'ârây-ı 'Osmânî'den olup Arpaemînî 'Osmân Efendî'nin oğlu olmağa, Arpaemînî demekle dahî ma'rûfdur". Kâmus-ı A'lâm, Semseddin Sâmî, Mihran Matbaası İstanbul 1311 c.IV, s.2512

(2). "...gül-i bâğ-ı 'irfân gülîstân-ı hezâr-ma'ârif Kostantine sehrinden nûmâyân olup...". Sâlim, Tezkire-i Sâlim, İkdâm Matbaası, İstanbul 1315 s.331.

"...Schridlir. "Tuhfe-i Hattatîn Mîlakim-zâde. Süleymân SAadeddin, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1928 s.254

(3). Cemâleddin, Ayine-i Zurefâ, İkdâm Matbaası, İstanbul 1314 s.146-147

(4). Râmîz, Adâb-ı zurefâ, s.146-147 Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî, İstanbul, 1311, c.IV. s.7

(5). Cemâleddin, Ayine-i Zurefâ, a.g.e., s.46-47

Efendi'nin hayatının değisik yönlerine dair klasik edebiyat ve tarih kitaplarımızda bilgi yoktur. Sadece Tuhfe-i Hattatîn'den Sâmî'nin mevlevî tarikatine mensub olduğunu öğreniyoruz⁽¹⁾. Diğer Tezkire ve tarih kitaplarında Sâmî'nin bu yönü ile ilgili başka bilgi olmamakla beraber, siirlerinin tasavvuf yüklü olması ve gazellerinden birisinde "mevlevî" redifini kullanarak, mevlevîliğin özelliklerinden söz etmesi Tuhfe-i Hattatîn'in haklı olduğuna müshahas bir delil teşkil eder:

1. Muttasıldır menzil-i tahkîke râh-ı mevlevî
Meş'al-efrûz-ı Hudâdur sûz-ı âh-ı mevlevî

2. Bir yire gelmiş tecerrüd-pîsgân-ı 'aşk-ı Hâk
Mecma'-ı rûhâniyândur hânkâh-ı mevlevî

3. Peyk-i zerrîn tâc-ı sâhı kisver-i tecrîddür
Sâlik-i câpuk-rev-i şâhib-kulâh-ı mevlevî

.....
.....

7. Bî-def u nây u rebâb olmak iledür Sâmîyâ
Hücresinde zühd-i huşk ile günâh-ı mevlevî
G.130

Sâmî'nin tasavvufî yönüyle ilgili olarak P nüshasının 84. varâğın kenarında ilgi çekici bir kayıt vardır:

(1)• Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin, Tuhfe-iHattatin, s.534.

"İshak Efendi Hazretleri nakl buyururlar ki, Sâmi merhûm cezbe-i ilâhî ile pederüm merhûm iyâdesine bendelerin irsâl eyleyüp yanlarına girdükde yanmış kömür ile dîvâra bu beyti tahrîr itmeleri belki du'âya vesîle olur diyu zabt u tahrîr olundu. Ol beyt budur:

Zencîr-i cûnûn gerdene oldu mu'tâd

Mecnûn-i ilâhî olur şubha-pür-pûlâd"

Tuhfe-i Hattatîn'den Sâmi'nin aynı zamanda "hûsû-i hattı selîs ve Nesihî Karakız-sühret Hâce-zâde Mehmed Efendi'den yazıp derece-i izn-i kemâle resîde ve bi'l-haşşa Şikest Ta'lîklerde vâdi-i ihtirâ'ileri hâme-i 'acemâne ile kalem-i rik'adan mürekkeb ve fasîh mevlevî hattından elfâz-ı tavr ile müretteb"⁽¹⁾ olduğunu öğreniyoruz.

Divânında musikî makamlarını anlatan bir küçük mesnevi bulunması, kaynaklar da bu hususa temas edilmemekle beraber, Sâmi'nin siir ve hatt sanatının yanında musikî sanatı ile de meşgul olduğunu ortaya koyuyor.

ölümü ile ilgili olarak "Adâb-ı Zürefa H.1145/M.1732, Tuhfe-i Hattatîn', Kâmusu'l-A'lâm ve Osmanlı Muellifleri"⁽²⁾ H.1136/M.1724 tarihlerini gösterirler. Tuhfe-i Nâilî H.1146/M.1733 tarihi-

(1) Müstakim-zâde Süleyman, Tuhfe-i Hattatîn, s.534

(2) "1145 senesinde emr-i rücu'a ser-nihâd-ı icâbet ile gülgeşt-i cennet ve Ali Paşa-yı Cedid Câmî hazırasına defn olunmuşdur". Râmilz, Adab-ı Zurefa, s.146.
 "1136 yılında 'âzm-ı mekâbir eyledi". Müstakimzade, a.g.e. s.146
 "1136 da vefât eyledi". Şemseddin Sâmî. Kâmus'l-'Âlâm, c.IV. s.2512
 "1136 da İstanbul'da vefat eyledi". Mehmed Tahir, Osmanlı Muellifleri Matbaa-i Amire, İstanbul 1133, c.11, s.232

ni vererek Râmizin Sâmi'nin vefat tarihini H.1145/M.1732 göstermesini hatalı bulur⁽¹⁾. Diğer taraftan Sicill-i Osmânî⁽²⁾, Hâtimetü'l-Es'ar⁽³⁾, Ayine-i Zurefâ⁽⁴⁾ ve Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafyâda⁽⁵⁾ Sâmi'nin ölüm tarihi H.1146/M.1733 olarak tesbit edilmiştir. Doğru olan tarih de budur. Çünkü, Sâmi'nin H.1143/M.1730 tarihinde Vakanüvis olduğunu ve üç yıl bu görevde kaldıktan sonra vefat ettiğini açıkça biliyoruz.

İstanbul'da Ali Paşa-yı Cedid kabristanında medfun-
dur⁽⁶⁾.

B) Eserleri:

1) Divân: Sâmi, müretteb bir divanı olan sair-
lerimizdendir. Divanının 23 yazma nüshasını tesbit
edebildik ve bulunduğu kutuphaneleri bir tablo halinde
gösterdik. Bu nüshaların Viyana Krallık Kutuphanesinde
olanı haric, diğerleri Türkiye Kutuphanelerindedir.
Sâmi'nin elimizde bir de matbu divanı vardır. Bu matbu
divan, ketebe kaydından öğrendiğimize göre, Mısır'da
Bulak Matbaasında H.1253/M.1837 yılında basılmıştır..

Divanda sayıları nüshalara göre farklılık göster-
mekle beraber toplam 37 Kaside (5 na't, 6 tarih), 143
gazel, 2 terkib-i bend, 2 müseddes, 4 mesnevi, 9 kıt'a,
6 nazım, 15 rubâ'i, 63 tarih, 2 lugaz, 1 muamma, 1 hic-

(1). M.Nâilî Tuman, Tuhfe-i Nâilî, c.II, s.590.

(2). Mehmed Süreya, Sicill-i Osmani, c.IV, s.7

(3). Fatin, Hâtimetü'l-Esar, İstanbul 1271, s.181

(4). Cemâleddin, Ayine-i Zürefa, s.47

(5). Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafya, c.IV, s.12

(6). Mehmed Süreya, Sicill-i Osmani, c.IV, s.7 M.Nâilî Tuman, Tuhfe-i Nâilî, s.590

viye, 14 müfred, 121 matla vardır.

Çalışmamıza esas teşkil etmek üzere, tesbit edilen 23 yazma nüshadan 6 tanesi, istinsah tarihleri, hacimleri imlâları gibi hususlar gözönüne alınarak seçilmiş, ayrı ayrı rumuzlar verilmiş ve nüshaların tanıtımı bölümünde ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Yazmalar arasında müellif hattına tesaduf edilmekle beraber, Sâmî'nin ölümünden (1733) 15 yıl sonra yazılmış bir ve 17 yıl sonra yazılmış iki nüsha olmak üzere üç nüsha (Suleymaniye Kutuphanesi, Esad Efendi Bölümü, No:2644, istinsah tarihi 1748, İstanbul Univ. Kutuphanesi, 1214, istinsah tarihi 1750, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan Kutuphanesi, No:752, istinsah tarihi 1750) elimizdedir. Böylece müellif hattına yakın nüshaların elimizde bulunması sağlam bir metin ortaya konulması hususunda çalışmamıza büyük kolaylıklar sağlamıştır.

Diğer yandan, elimizde müellif nüshasının bulunmaması durumunda, birden fazla olan nüshaların seceresini tesbit etmek, tenkidli divan çalışmalarının önemli bir kısmını teşkil eder. Fakat "Secereyi tam olarak tertib etmek her zaman mümkün değildir. Bizim yapacağımız iş mevcut olan yazmaların birbiriyle münasebetini tesbit etmektir"(1). Bununla beraber hemen her çalışmada yapıldığı gibi, biz de yazmaların istinsah tarihlerinden bazı ortak özelliklerinden ve imlâ hususiyetlerinden

(1). Yusuf Ziya Kavakçı, İslam Araştırmalarında Usul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982, s.89

hareketle, metin kuruluşunda esas aldığımız nüshaların birbirleriyle olan münasebetini bir secere seması ile gösterme yoluna gittik.

Sâmi'nin divanının tesbit edebildiğimiz 23 nüshasının 16 sı

Olunca perde ber-endâz nazra cesm-i şuhûd

Göründi âyine-i dilde cehre-i makşûd

K.1/1

diğerleri de

Cemâlu'llâha oldu veche pâk-ı Muştafâ mir'ât

Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

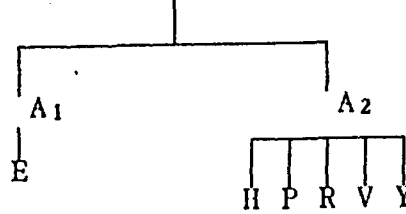
G.19/1

beyitiyle başlamaktadır. Metin kurmaya esas aldığımız nüshalardan sadece Suleymâniye Kutüphanesi Esad Efendi Bölümü 2644 no'lu nüsha "Olunca perde ber-endâz..."beyti ile başlamaktadır. Bu nüshanın mevcüt nüshaların hem en eskisi hem de en sağlamı olmasından dolayı bu koldan gelen diğerlerini kullanmadık. "Cemâlu'llaha oldu veche ..." beytiyle başlayan nüshaların ise aralarında imlâ ve kelime açısından pek fazla fark olmamakla beraber, şiir sayılarında ve tertiplerindeki önemli sayılabilecek farklılıklarından dolayı birden fazlasını karşılaştırma da kullandık.

Elimizde müelliif nüshasının bulunmaması ve mevcut yazmaların farklı iki tür beyitlerle başlaması, müellif hattından iki kopyanın yapıldığını ve oradan dallaş-

tığını ortaya çıkartmaktadır. Buna göre, kesin olmamakla beraber, nüshaların birbiriyle olan münasebetlerini aşağıdaki şekilde semalandırabiliriz:

MUELLIF NUSHASI

DİVAN					
Sıra No	Kütübhane / Bölüm	KAYIT NO	İSTİNSAH TARİHİ H. M.	MUSTENSİHİ	MİKROFILM ARŞIV NO
<u>Süleymaniye Ktb.</u>					
1.	Esad Efendi (E)	2644	1611-1748	MUSTAAKDIMZADE	A.2213
2.	Seyh Murad	397	1168-1755	AHMED HAMDI	A.4568
3.	Esad Efendi	2643	1251-1835	—	A.2212
4.	Hafid Efendi (H)	346	1171-1758	SÜLEYMAN ES SELMANI	A.3949
5.	Pertev Paşa (P)	399	—	—	A.3966
6.	Yahya Paşa (Y)	360	—	—	A.1520
7.	Lala Tevfik Efendi	446	—	—	A.2986
<u>İstanbul Univ. Ktb.</u>					
8.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	1899	—	—	4568
9.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	1214	1163-1750	HACI MUSTAFA SİDKİ	—
10.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	431	—	—	4814
11.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	5503/1	—	—	4758
12.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	1474	—	—	—
<u>Fatih Millet Ktb.</u>					
13.	Resid Efendi	760	—	—	—
14.	Pertev Paşa	397/1	—	—	A.3964
15.	Ali Emiri Efendi	196	—	—	A.4165
<u>Topkapı Sarayı</u>					
16.	Revan Ktb.(R)	752/1	1164-1750/1	HÜSEYİN RASİD	—
17.	Revan Ktb.	751	—	—	—
18.	Revan Ktb.	754	—	—	—
19.	Bagdad Ktb.	167	—	—	—
<u>Milli Kütübhane</u>					
20.	Milli Ktb. Y2.	A 1892	—	—	—
21.	Milli Ktb. Y2.	A 1636	—	—	—
22.	Türk Dil Kurumu	A 373	—	—	—
23.	Kaiserlich-Konigl.ihnen	720	1163-1750	—	—
<u>Hofbibliothek wien(V)</u>					

2) Târih-i Vekâyi: Sâmî'nin divanından başka, bilinen ikinci eseridir. Ömrünü devlet hizmetinde geçiren Sâmî'nin en son devlet hizmeti de vakanüvisliktir. II. Mahmud'un ilk saltanat yıllarından (H.1143/M.1730) ölümüne kadar (H.1146/M.1733) Sâmî bu görevini sürdürmüştür.

Eser, İstanbul'da eski harflerle "Târih-i Sâmî ve Şâkir ve Subhî" adıyla H.1198/M.1784 yılında basılmıştır.

Bu matbu eserin 1-71 yapraklı Sâmî ile Şâkir'e aittir. Sâmî'ye ait bölümler ise Patrona Halil isyanı ile (1730), Vezir Osman Paşa'nın 1733 yılında İran Hükümdarı Nâdir Han'a karşı kazandığı zamanları ihtiva eder. Sâmî'nin "Târih-i Muharebe-i Osman Paşa" başlığı ile bu muharebeyi ele alan 48 beyitlik uzun bir de tarih siiri vardır⁽¹⁾.

Sâmî'nin bu üç yıllık tarihinin adının Târih-i Vekâyi olduğunu Hanifzâde'den öğreniyoruz⁽²⁾. Fakat Hanifzâde, tarihin 1143/1147-1730/1734 yıllarını ihtiva ettiğini belirtirse de eldeki yazmalar 1146/1733 yılına kadar gelmektedir⁽³⁾.

Sâmî'nin eserindeki bazı konu başlıkları da sunlardır:

-İcmâl-ı Hâl-ı Irân

(1). Bkz. Tar. LII

(2). Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Franz Babinger (çev. Prof. Dr. Coskun Uçok), Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1982, s.296.

(3). a.g.e s.296.

- Zuhûr-ı Fitne vü Fesad u Keyfiyât-i İbrahim Pasa vü Kapudan Pasa vü Muhammed Kethuda vü Kabul-ı İnziya-ker-den Hazret-i Sultan Ahmed-ı Salis
- Tebdil u İbkâ-yı Munasib Hâcegân-ı Divân
- Azl-ı Kadı-yı Haleb Veliyü'ddin Efendi ve Nasb-ı Seyyid Ahmed Efendi
- Sudûr-ı Karaman Berayı Hedm-ı Kusur-ı Sâdâbâd
- Dâden-ı Hil'at u Rahsı be-Ağayan-ı Serdengeçti
- Kapudan-ı Derya-suden Hafız Ahmed Pasa
- İhsan-ı Bahsis-i Humayun
- Vuku-ı Harik der-Fındıklı
- Tebdil-i Menâsib-Ba'zı Vüzera-yı İ'zâm
- Zuhûr-ı Harik der-Sengel
- Azl-ı Vezir-i A'zam Osman Pasa ve Nasb u Vezir-i Mukerrem Ser-asker-i Tebriz Hekîmpaşazâde Ali Pasa
- İrtihâl-ı Sehzâde Süleyman
- İntikal-ı Sehzâde Seyfeddin
- İrtihâl-ı Fatıma Sultan
- Tebdîlât-ı Menâsib-ı Vüzera

11. DIVANIN İNCELENMESİ

1. ŞEKİL BAKIMINDAN...

a) Nazım Şekilleri: Sâmî'nin divanında müretteb bir divanda bulunması gereken hemen bütün nazım şekilleri kullanılmıştır. Divanda tevhid bulunmamakla beraber, murabba şekli ile yazılan bir "ilâhî"si, bir çok yazma divân tavsiflerinde "tevhid" veya "münâcât" olarak kaydedilmiştir.

Sâmî, divanındaki na'tleri, kasideleri, gazelleri, mesnevileri, terkib-i bend ve terci-i bendleri, sarkıları, kıt'a ve nazımları, tarihleri, muamması ve lugazları, matla ve müfredleri ile Muallim Nâci'nin de dediği gibi (1) muazzam denilecek bir eser ortaya koymuştur.

aa) Kasideler: Sâmî'nin divanındaki kasideleri tasnif ettiğimizde, Peygamberimiz için 5 (na't), Sultan III. Ahmed için 5, Baltacı Mehmed Pasa için 2, Şehid Ali Pasa için 4, Nevsehirli Dâmâd İbrahim Pasa için 7, Nisancı Mustafa (Kapudan) için 1, Dâmâd İbrahim Pasa'nın Kethudası için 1, Edirne için 2 (Şitaiye) yazdığını görüyoruz. Bunların dışında 3 Farsça kasidesi vardır ki ikisi Urfi ile Sevket'e naziredir. Geri kalan 6 tanesi ise tarih kasidesidir.

Divandaki 5 na'tin 3 ü Mi'râciye'dir. Bu Mi'râciye'

(1). Muallim Nâci, Lugat-ı Nâci, Çağrı Yay. İstanbul 1978 s.465

lerin birincisinin 80, ikincisinin 101 beyit gibi uzun siirler olmasına mukabil, diğ er uç na'tin üçüncüsünün 6, dört ve besincisinin ise 5'er beyitlik olduğunu görüyoruz.

Sâmî Mi'râciye'lerinde konuya uygun olarak, Peygamberimizin iki âlemin hülâsası olduğunu ve kâinatın yaratılmasından maksadın o olduğunu, Mi'râc esnasında sessiz, harfsiz, lafsız ve mânâsız Allah ile konustüğ unu belirtmiştir. Gene na'tinde kainat daha yaratılmadan önce Peygamberimizin ruhunun yaratılmış olduğunu söyleyerek, sefâatine nâil olabilmek için du'a eder.

Sultan III. Ahmed devrinde (1703-1730) 13 ve I. Mahmud devrinde (1730-1750)4 sadrazama şahid olan Sâmî, bunlardan sadece Sultan III. Ahmed devrindeki üçü için (Baltacı Mehmed Pasa, Şehid Ali Pasa, Dâmâd İbrahim Pasa) kaside yazmıştır. Tarihi incelediğimizde bunun da tabii olduğunu anlıyoruz. Nitekim bu üç sadrazam diğ erlerine göre oldukça başarılı görü lüyor. Özellikle de Şehid Ali Pasa ile Dâmâd İbrahim Pasa ilim adamlarını ve sanatkarları desteklemişlerdir⁽¹⁾.

Sâmî, Sultan III. Ahmed ile Nevşehirli Dâmâd İbrahim Pasa'yı birbirinden ayrı düşünmemiştir. Her ikisi için yazdığı müstakil kasidelerde dahi, diğ erinden söz etmekten geri durmamıştır. Nitekim VIII. kasidede beyitlerin ilk mısra'ında III.Ahmed'i, ikinci mısra'ında

(1). Abdulhak Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982 s.181

da Dâmâd İbrahim Paşa'yı övmüştür:

Bir şehensâh-ı cihân-ârâ ki bi-sibh u nazîr
 Bir vezîr-i mu'teber kim fahr-ı 'ayân olmada
 K.V/51.

Bâreke'llâh sâh-ı pâk-ı pâdisâh-ı dehr kim
 Mustesârı böyle bir şadr-ı sühandân olmada
 K.V/52

Hatta onların devrinde kurtlar koyunlara çobanlık
 etmekte arslanlar ile ceylanlar kucak kucağa yaşamakta-
 dırlar:

Zâlim u mazlûm olup 'aşrında yek-reng-i vifâk
 Gürk-i derrende soban-ı gûsfendân olmada
 K.V/64.

Hilm u lutfı 'aleme tâ öyle te'sîr itdi ki
 Âhûvân âgûs-der-âgûs-ı sırân olmada
 K.V/65

Bir kasidesinden de Sâmî'nin sadrazamlarından en
 çok Dâmâd İbrahim Paşa'ya yakın olduğunu anlıyoruz:

'Aceb midür bu kuluñ dahı kâm-yâb olsa
 Hezâr bendeleruñ itdi rûtbeler ihraz
 K.XVI/28

Ser-be-ser 'alemi müstağrak-ı ihsân itdün
 Süre yirlerde dahı kalmadı bir husk-ı gubâr
 K.XVII/11

Sen bilürsin benüm ahvâlümi yahsı vü yaman

Sâîia kaldı lşum ey Âsâf-ı alî-mikdâr

K.XVII/42

bb) Gazeller: Devrin diğer sairleri ile mukayese edildiğinde Sâmî, 143 gazel gibi az bir sayı ile dikkati çeker. Gazel sayısındaki bu azlığa rağmen Sâmî, gene de diğer siirlerinden ziyâde gazelleri ile tanınmıştır. Hatta Fatî'n'e göre, Rum sairleri, gazelde Sâmî, Kasidede ise Nef'î nin çok başarılı olduğunu teslim etmişlerdir⁽¹⁾. Osmanlı Müellifleri'nden de Sâmî'nin gazelleri ile temeyyüz ettiğini öğreniyoruz⁽²⁾. Muallim Nâci basta olmak üzere diğer bazı edebiyat münekkid-lerimizin Sâmî'nin siirlerini sıkıcı, girift anlaşılmaz bulmalarına özellikle gazel sözkonusu olduğunda katılmak mümkün değildir. Büyük bir ekseriyeti bes beyitlik olan bu gazellerde biz selâsetin, belâgâtın en güzel örneklerine tesaduf ederiz.

Nâmık Kemâl, Sâmî'nin bazı güzel siirleri olduğunu kabul etmekle beraber divânında sadece

Yâre kustâhâne dil'arz itdi dâğ-ı sineyi

Âtesîn pîrâhen oldı germi-i haclet baña

G.1/3

beytini sade olarak irad edilmeye layık bulur. Fakat bu beyti de fikren sade olmakla beraber lafzan tekellüflü

(1). Fatî, Hatimetü'l-Esar, S.181.

(2). Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.II, S.232.

kabul eder⁽¹⁾. Gene Nâmîk Kemal, Şâmî'nin "Zulf u hâl u ruh⁽²⁾ ile " " bir " iki"⁽³⁾ redifli gazellerini başka şairlerimizde görülmeyecek kadar latîf bulur⁽⁴⁾.

Şâmî'nin gazelleri tasavvufîdir. Hikemî tarzın bir takipçisi olarak duygudan ziyade düşünceye dayanan şiirler ortaya koymuştur. Temleri fîlozofik ve tefekkürîdir. Fakat buna rağmen gazelleri hiç de kuru değildir. Gazellerinde kendi döneminin coşkulu romantizminden uzak olmakla beraber oldukça başarılı olmuştur.

Mufred ve matla'larında sıkça rastladığımız hikemî şiirleri gazellerinde de görebiliyoruz:

Bîhûde itme ehl-i riyâdan ümîd-i feyz
İtmez dıraht-ı husk-nûmâdan semer zuhûr
G.44/3

Guçdur dil-i şâf olsa sikeste anı yapmak
Birbirine âyine-i şad-pâre yapışmaz
G.46/3

Turn-rû gösterme cânâ zerdî-i rûyum görüp
'İllet-i sevdâ-yı 'âşık âb-ı limon istemez
G.48/2

Şâmî'nin gazelleri hakkında genel bir hüküm vermek gerekirse, bazı münekkidlerimizin tekellüflü, muğlak

(1). Kazım Yetiş, Nâmîk Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1989, s.293.

(2). Bkz.G.25.

(3). Bkz.G.119

(4). Nâmîk Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, s.269.

bulmalarını haklı çıkartacak siirlere tesaduf etmek mümkündür. Fakat bu tarz olan divanın bütününü güz önüne aldığımızda siirlerine halel getirecek kadar çok değildir. Hatta Sâmi de bunun farkındadır ve

Havf ider şarf itmege endîsesin dahî kibâr

Şâdece es'âr arar diğkatli maẓmûn istemez

G.48/7

diyerek, siirindeki mazmunları anlaşılmaz bulanları tenkid eder.

c.c) Musammatlar: Inci veya boncuk dizilmiş iplik, gerdanlık anlamında arapça "smt" kökünden gelen musammat edebiyat terimi olarak:

1. Müsel, .murabba, muhammes, müseddes, müsebba, müsemmen, mütesa , mu'aşşer, terki-i bend, terci-i bend gibi üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on ve daha fazla sayıdaki mısralarla kurulu, değişik sayıdaki bendlerden oluşan nazım şekillerinin genel adını,

2. Mefâ'ilun, Mefâ'ilun, Mefâ'ilun, Mefâ'ilun ve Mustef'ilun, Mustef'ilun, Mustef'ilun, Mustef'ilun gibi her mısranın iki her beyitinde dört esit parçaya bölünmesine imkan veren böylece her beyitte birinci mısra'nın sonu ile mısra ortalarındaki kelimelerin kafiyeleştirme tarzını belirtir⁽¹⁾.

(1). Halil Erdoğan Cengiz, Türk Dili, Türk Dil Kurumu, Ankara Ağustos-Eylül 1986 s.291.

Edebiyatımızda bendlerle kurulu nazım şekilleri musamma⁴lar başlığı altında toplanır. Musamma⁴lar da genellikle kendi özel adları ile, belirtici nitelikleri ile murabba, müseddes, mu'aşşer, terki⁵-i bend terci-i bend vb. adlandırılırlar. Musaammatların edebiyatımızdaki yeri ile ilgili olarak Tanpınar "Terci ve terki⁵-i bendler, tıpkı muhammes ve müseddes adları verilen diğer musammat şekilleri gibi, düşünce ve hayal dünyalarını bir türlü geliştiremeyen şairlerimizin beyit estetiğinden az çok kurtuldukları şekildir. Araplardan başlayarak Müslüman şark edebiyatlarının tarihine dikkat edilirse zamanla bu şekillere rağbetin arttığı görülür. Bilhassa bizim edebiyatımızda musammat fazladır. Ana kafiye⁶yi tekrar eden mısraı veya bend beyitini geriye almak suretiyle elde edilen nisbî hürriyet Seyhi'den ve Necati Bey'den başlayarak Fuzulî, Bâki, Nev'i, Nâilî, Nâbi'ye, Gâlib'e hatta kaside ve şarkda Nedim'e çok yeni imkanlar ve bu⁷udler kazandırmıştır⁽¹⁾.

Sâmî Divânı'nda musammat olarak 2 Terki⁵-i Bend, 1 Mu'aşşer, 1 Müseddes, 1 Terci-i Bend 1 Murabba, 6 Şarkı, 6 Nazım, 11 Kıt'a, 15 Rubai vardır.

Terki⁵-i Bend: Sâmî'nin bu Terki⁵-i Bendi, Bağdatlı Ruhî'nin meshur Terki⁵-i Bendine bir naziredir. "Bağdatlı Ruhî'nin bu şiirine birçok nazireler yazılması rağmen, Terki⁵-i Bend ve Terci-i Bendlerden söz edilince

(1). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basınevi İstanbul 1976 s.22.

hemen Bağdatlı Ruhî hatırlanır. Halbuki Bağdatlı Rûhî ile Ziya Paşa arasında köprüyü kuran Cevrî'dir⁽¹⁾. Cevrî'den sonra Sâmî'nin de bir nazire yazdığını ve Rûhî ile Ziya Paşa arasın bir sairin daha girdiğini görüyoruz. Tuhfe-i Hattatin'in hususen Rûhî'ye nazire "Terkib-i Bendi nazire kabul etmez"⁽²⁾, değerlendirmesinden Sâmî'nin bu naziresinde oldukça başarılı kabul edildiğini anlıyoruz.

Terkîb-i Bendler, Rûhî'nin manzumesinde olduğu gibi, sosyal, tasavvufî, fikrî konularda toplumun riya-karlarına, sahte seyh ve mürsidlere, onlara aldananlara, hasis zenginlere, adaletsiz ricâle hücumlar yapıyor olması ve Mef'ûlu, Mefâ'ilu, Mefâ'ilu Fa'ûlün vezninde yazılması özelliği ile bilinir. Nitekim Sâmî'de de aynı durum söz konusudur.

RUHÎ:

Şanmañ bizi kim şîre-i engûr ile mestüz
Biz ehl-i harâbâtıdanuz mest-i Elestüz

CEVRÎ:

Şanmañ bizi şûfî gibi seccâde-perestüz
Biz secde-ber-i kûse-i mihrâb-ı Elestüz

Şanmañ bizi kim mu'tekid-i kavî-i hakîmüz
Biz mu'terif-i ma'ni-i Kur'ân-ı Kerîmüz⁽³⁾

(1). Hüseyin Ayan, Cevri Hayatı, Edebi Kişiliği Eserleri ve Divan'ını Tenkidli Metni, Atatürk Univ. Yay. No:583 Erzurum 1981, s.43.

(2). Müstakimzade, Tuhfe-i Hattatin, s.254.

(3). Hüseyin Ayan, a.g.e, s.43.

SÂMÎ:

Şûfî gibi zanıtme bizi şübha-be-destüz
Biz dâne-sümâr-ı guher-i ahd-ı Elestüz
Terk.B.I/1

Mu'asser: Sultan III. Ahmed için yazılan bu mu'asser onar beyitlik sekiz benden mütesekkildir. Bu siirde Sâmi, diğer bazı siilerinde de görüldüğü gibi III. Ahmed ile birlikte Sadrazam Damâd Ibrahim Pasa'yı da medheder.

Ol şadr-ı bî-mu'âdilî Pasa-yı şâf-dül
Düstûr-ı 'âkil Âşâf-ı devr-i zamân gibi
Terk.B.II/7/8

Ya'nî vekîl-i muṭlaḳı şadr-ı muvaffaḳı
Risto ile Sikender-i kisver-sitân gibi
Terk.B.II/7/9

Müseddes: Sultan III Ahmed için yazılmış on bendden mütesekkil müseddes iydiedir:

"Olup 'ıyduñ mübârek devlet u'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kadr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'id olsun

beyiti her bendin sonunda tekrarlanır. Siir bastan sona III. Ahmed'i ve zamanını över:

Bî-hamdi'llâh zamānuñda cihānuñ halkı rāhatda
Degül te'şîr-i yumn-i hikmetuñle kimse miñnetde

Müs.IX/1

Vücuduñ maḥz-ı ḥayr itmiş cihāna Ḥazret-i Mevlānā
Velii-yi ni‘met-i ‘ālemsin ey sultān-ı mülk-ārā

Müs. III/1

Tercî-i bend: Sami'nin divanındaki tek Terc-i Bend
Sultan I. Mahmud'un cülusu için yazmış olduğu tarihtir.
Bu şiirinde Sâmi,

Sipih-r-i tāḳına tārīḥ-i sāl-ı yūmn-i āṣār
يا اولى الابرار ile فاعبروا Yazıldı

beytini tekrarlayarak onbir bendlik bir şiir meydana
getirmiştir.

ÇÇ. Mesneviler

Sâmi divanında dört mesnevi parçası vardır.

a) Der-Tevbih-i Bilyos-ı Kuffar-ı Venedik: 170

beyitlik bu mesnevîyi Sâmi, sulhu bozan Venedik'i azar-
lamak, hicvetmek için yazmıştır. Bu sulhu bozan venediği
Sâmi tilki tabiatlı olarak vasıflandırır:

Şad gūne recā hezār minnet

Şulḥunı kabūl itdi devlet
Mes.I/53

Bu luṭfı unutdı soñra ḥinzīr

Rubeh-menīs ol muḥīll-i şerīr
Mes.I/54

b) Menkabe-i Tubbâ: 141 beyitlik bu mesnevide Sâmi
Yemen'de Tubbâ ile namlanmış temiz ve saf birisini

anlatır:

Ba'zıları aña nebîdür didiler
Bulmadı lîk taḥakkuk bu haber
Mes.II/5

Bin sene evvel idi bi'setden
Oldı îmân ile kalbi rûsen
Mes.II/8

Kavme teklif idicek Islâmı
Red idup bilmediler ikrâmı
Mes.II/9

Bunun üzerine Tubba', kavminden nefret eder. Kendisi derya dilli, mütedeyin ve akıllıdır. Hizmetinde yüzotuz bin altı ve onüçbin ulema vardır. Mekkeye cadır kurar. Burada da kabul görmeyince gazaba gelir ve sehrin yok olması için kalbinden niyet eder. O zaman bir rüzgar eser ve kendisine bir hastalık, illet peyda olur. Bunun nereden geldiğini anlayamaz. Sonra Ka'be'ye karşı bir kötü niyet ettiğini hatırlar. Sonra Hacca gider. Kendisine bir ilim gelerek, İslam daha gelmeden müslümanlığı kabul eder. Hz. Muhammed'in ummetinden olur.

c) Tertîb-i Makâmât-ı Mûsikî: Sâmi Efendi'nin sairliği, hattatlığı yanında musikiye olan ilgisini gösteren 62 beyitlik bir menevidir. Bu mesnevîde, bazıları bugün kaybolmuş olan 26 musiki makamından söz eder. Bunlar: Rast, Revahî, Nikriz, Nişabur, Mahur, Selmek, Neva, İsfahan, Ussak, Huzî, Beyatî, Nihavend,

Acem-asīrān, Kürdi, Asīran, Arazber, Gerdaniye, Hüseyni, Buselik, Araban, Hicaz, Muhayyer Sunbule, Irak, Segah Karcigar'dır

c) Takrîz-i Divân-ı Mahtûmî: Çağdası olan ve 1732 yılında ölen, müretteb bir divana sahip olan Vahid Mahtumî'nin divanı için yazılmış 67 beyitlik bir mesnevidir. Sâmi'ye göre Mahtumî zamanın en büyük sairlerindedir hatta kendisinden de üstündür:

Su'ārā-yı zamāneden 'ālî
Tāb'-ı pākî sūtūde ahvali
Mes.IV/64

Zātı başdûrdı şöhet ü nāmı
Aña vehbi bu rütbe-i Sāmî
Mes.IV/65

'Âlî mæ'llāh kâsem be-naẓm-ı kādīm
İderüm aña gerdenüm teslīm
Mes.IV/66

Geçti hep sāirān-ı āfākı
Diyicek ğayrı kalmadı bākî
Mes.IV/67

dd. Murabba ve Şarkıları: Sâmi Efendi, Murabba nazım şekliyle altı bendlik bir münacat (ilâhî) yazmıştır.

Varluğum cümle nâ-bud eyledüm
 Varlığı yoklukla mevcûd eyledüm
 Mâsivâdan kat'ı-ı maşşûd eyledüm
 Yâ ilâhi 'aşk-ı pâkûnle senüñ

Mur/V

Sâmi Divânı'nda Sarkı nazım şekliyle yazılmış altı siir vardır. Böylece edebiyatımızda simdiki araştırmalarla ilk örneği Nâilî'de görülen XVIII. yüzyılın başında Yahya Nazîm ile gelisen ve Nedîm ile zirveye çıkan bir nazım şeklini kullanma kervanına Sâmi de katılmıştır. Bu yüz yılın sonunda Seyh Gâlib, XIX sâirler ile mukayese edildiğinde oldukça azdır.

ee. Nazımlar, Kıt'alar, Rubâiler: Divan tertiplerinde bir ayırım yapılmaksızın Mukatta'at veya Rubâiyat adı altında bir araya toplanmasına Sâmi divanında da tesaduf ediyoruz. Her çalışmada yapıldığı gibi biz de bunları birbirinden ayırarak nazım, kıt'a ve Rubâi olarak tertib ettik.

Nazım: Kıt'anın ilk beyti kafiyeleli olan seklidir. Mahlas beytinin bulunmaması ile gazelden ayrılır. İki beyitli yazılanları Rubâiye benzer. Fakat vezin ile de rubâiden ayrılır. Sâmi divanında 6. nazım vardır. Hepsi de iki beyitlidir. Bu şekliyle konu itibariyle bir fikri kısa ve özlu anlatan rubâiye benzer:

Mahv olur cünki vücūdun gider işneyniyet
 Sâmiyâ'âlem-i keşretde gürürsin vahdet
 Subhesiz bil ki Ene'l-Hak dimesi Manşûrun
 Oldı kalbinde nümâyân hemân bu hâlet

Nazım/6

Kıt'a: Sâmi divanında Kıt'a-ı Kebire denilen ve özellikle tarih düşürmede bulunanların yanında, edebiyatımızın daha ilk devirlerinden itibaren kullanılan iki beyitlik kıt'alara da tesaduf ediyoruz. bunların sayısı dokuzdur. Sâmi'nin kıt'alarının konularını genelde hiciv, yerme teskil eder.

1. Kâr-ı ağılânda hatîb oğlu
 Hemcu Yahya İbn-i Edhemdûr
2. Fazl var gerçi kim elif bâda
 İlk bu echel-i dâd-ı âlemdûr

(KITA 3)

1. Zihî belâ-yı beled maqđemi o şahşun kim
 Nuğûseti sebeb-ikeşret-i ribâ oldı
2. Vücūd-ı sâhid-i devlet ne pāk idi evvel
 Dirîğ simdi Frengîye mübtelâ oldı

KITA (5)

Rûbâ'iler: Dört mısra içinde önemli bir fikri kısa ve özlu olarak söylemek özelliği olan rûbâiye Sâmi fazla itibar göstermemiş olacak ki sadece 15 rubâi ile yetinmiştir. Bu rakam edebiyatımızda rubâi yazan diğer sâirler ile mukayese edildiğinde oldukça azdır.

Rüba'ilerinde genel olarak aşk temasını işlediğine şahid oluyoruz:

Bir âfet-i dil-firîbe meftûn oldum
Şemşîr-i cefâ ile ciger-hûn oldum
Zincîr-i bîkrden firâk itdi beni'
Pinhâ-yı fezâ-yı gamda Mecnûn oldum

Ol şûh-ı cihân baña dirîg yâd oldu
Gönlüm gam-endûha ile nâ-şâd oldu
Ma'mûre-i dil seng-i cefâdan hayfâ
Kâşâne-i bûm-misâl ber-i bâd oldu(x)

ff) Tarihler: XVIII. yüzyılda manzum tarihte büyük bir gelişmeye şahid oluyoruz. Özellikle Lâle Devri'nde yeni binaların yapımı, eskilerin onarımı, Ramazan, Nevruz, Sadaret, Vezaret kutlamaları, şehzade doğumlarından, kazanılan savaşlar kadar büyük küçük hemen her hadiseye sairler tarafından manzum tarihler düştürmüştür. Kaside, uzun veya kısa kıt'a tarihler divanları doldurmuştur⁽¹⁾. Nedim, Râsîd, Seyyid Vehbi, Küçük Celebizâde Asım, Es'adzâde Faiz, Nevres-i Kadîm ile beraber 63 tarihi ile Sâmi de bu devirde çok tarih söyleyen sairlerdendir. Sâmi'nin divanındaki tarihlerden 7 tanesi kaside tarihtir⁽²⁾. Bir tarih ise I. Mahmud'un cülusu ile ilgili bir Terci-i Bend'dir⁽³⁾.

Şehzade Doğumu için: Sâmi, Sultan III. Ahmed'in 12 şehzâdesinden ⁽⁴⁾ altısı için birer, Şehzade İbrahim için

(1). Büyük Türk Klasikleri Utüken Yay. İstanbul 1987 c.6 s.196-97

(2). Bkz. Tar.I.V,XI,XLI, LIII.

(3). Bkz. Tar.LI.

(4). Yılmaz Uztuna, Osmanlı Tarihi, Falsal Finans kurum Yay. İstanbul 1986 s.436

(x) Bkz.Rüba'i 7-8 sh.553

iki tarih yazmıştır. Doğumuna tarih düşürülen sehzadeler, Sehzade İsa, Sehzade Muhammed, Sehzade Selim, Sehzade Mustafa, Sehzade İbrahim, Sehzade Numan, Sehzade Seyfeddin'dir.

Vezir Olmak İçin: Sâmi'nin Şehid Ali Paşa, Dâmad İbrahim Paşa, Muhammed Hekim Pasazâde olmak üzere dört vezir için tarih düşürmüştür.

Fetihler İçin: Sultan III. Ahmed devrinde birçok muharebe yapılmıştır. Bunlar batıda Venedik ve doğuda İran'la olan muharebelerdir. Sâmi, bu devirdeki fetihlerin hemen hepsine bir tarih düşürmüştür. Şehid Ali Paşa tarafından fethedilen Gördös ve Mora için birer, İran seferine de Tiflisin fethi için üç, Nahçıvan için bir, Hemâdan için iki, Revan için üç manzum tarihi vardır.

Yeni Yapılarla İlgili Tarihler: Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi bu devirde Fransız ve Avrupa modaları memleketimize girer. Fransız bahçe ve mimarisi taklit edilir. Yeni eğlence yerleri imar edilir. Yani devir bir yapılanma devridir. Sairler de bu yeni yapılara tarih düşürmekten geri durmamışlardır. Sâmi'nin de bu devirdeki yapılarla ilgili olarak onaltı tarihi vardır. Bunlar Enderun Kitabevi'nin yapılışı, Nev-bünyad, Sa'd-abad, Kasr-ı Dil-ara, Darb-hane, Atik Sarayı'nın Odaları, Nevşehir Camii, Tekye Tecdidi, Cebe-hane Kapısı, Çesme, Sultan Ahmed'in Tahtı ve Câmîîcîndir.

Sehzade ve Dostlarının Vefatı İle İlgili Tarihler:

Bununla ilgili Sâmi'nin dokuz tarihi vardır. Sehzâde-lerden sadece Muhammed'in vefatına iki tarih düşürmüştür. Diğerleri tarihî şahsiyet olmamakla birlikte Sâmi'nin yakın dostlarıdır. Bunlar, hanımı Zuleyha, kızkardeşi Afife Hanım, Himmet Efendi, Muezzin Celebi, Hacı Mustafa Efendi, Molla Mustafa Efendi'dir.

Diğer Tarihler: İbrahim Pasa'nın Dâmâd olmasına, Hacı Mustafa Efendi'nin Deftardâr olmasına, Sehzâde Muhammed'in sunnet olmasına, I. Mahmud'un Culusuna, Nisancı Mustafa Pasa'nın tuğrasınadır.

Mufredler ve Matlalar: Besi farsça 14 mufredine mukabil yüzyirmi bir gibi oldukça fazla matla'ında Sâmi, edebiyatımızda daha önce de görülmekle beraber özellikle XVII. yüzyılın sonu ile XVIII. yüzyılda farkedebilir bir coğalma kaydedilen siirde darb-ı meseller ve deyim-ler kullanmanın en güzel örneklerini vermiştir. Bunlar en çok matla'larında görülür. Taşı tas uzre komak (mat 34), toz koparmak (mat 42), cana minnet (mat 44), pismis aşı su koymak (mat 56), it ite it kuyruğuna emreder (mat 94), canı acıyan esek atı geçer (mat 95). vb.

2. MUHTEVA BAKIMINDAN

I. DIN VE TASAVVUF

A) Dini Unsurlar:

a) ALLAH: Allah ve kâinât ile ilgili fikirlerinde Sâmi, tasavvufun tesiri altındadır. Bilindiği gibi, mutasavvıflara göre "bir tek vücut vardır, o da "vücut-ı mutlak"tır. Yegane varlık "Allah" tır. Kainatta gördüğümüz esya hakiki ve müstakil bir mevudiyete malik değildir. Cenab-ı Hakk'ın birer surette tecellisinden ibarettir"(1).

Divanında tevhide yer vermeyen Sâmi, sadece murabba nazım şekli ile altı bendlik bir ilâhî yazmıştır. Bu ilâhisinde diğer bazı şiirlerinde din ve Allah anlayışı hakkında açık bir bilgi sahibi olabiliyoruz:

Cümle esyâda tecelluñ nûrı var
Bu mezâhirde zuhûruñ âsikâr
Rû'yete cân u dile vir iktidâr
Yâ İlâhî 'aşk-ı pākūñle senuñ
(İlahi/II)

Bu bezm-i kurb-ı cemü'l-cem'a kim vaḥdet idi Mevlâ
Yine sensin seni seyr iden ey 'âlemlerüñ cânı
K.II/75

Câre yok teslîmden gayrı bu ḥayret-gâhda
Kâr-ı 'âlem in'ikâs-ı fi'l-i Yezdân olmada
K.V/10

(1). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, Enderun Yay. İstanbul 1984 IV. Baskı, s.14

Yenâbi'-i su'ûnât-ı tecelliyât-ı Bâridür
 Ki resh'-i sebnem-i lutf ile 'âlem tâze vü terdür
 K.X/80

Kâinâttaki her guzellik İlâhî guzelligin bir aynasıdır:

Bilür cesm-i hakikatle temâsâ eyleyen 'ârif
 Cemâl-ı Hakka her berg-i cemen bir güne mazhardur
 K.X./2

Her yıl bahar mevsiminde Allahın kudreti tezâhür eder:

Hasr-ı escâd-ı nebâtât ide tâ kim her sâl
 Kudretin zâhir ide şun'-ı Celîl u Cabbâr
 K.XVlll/114

b) Hz. MUHAMMED: Divanda bes na'ti olan Sâmî Efendi, Peygamberimizi medhederken klasik anlayışın dışına çıkmaz. Butun kâinât peygamberimizin yûzu suyu hürmetine yaratılmıştır:

Yüzüñ şuyına yaradıldı cümle mahlûkât
 Eyâbihîn-i guher baħr-ı bî-nihâyet-i cûd
 K.I/40
 Kemâl-ı zâtına munzam haķâyık-ı esyâ
 'Uluvv-ı sânine muhtaş şu'ûn-ı fıtrât-ı bûd
 K.I/20

Hız. Muhammed varlığın özüdür:

Kalurdı ketm-i 'ademde cemî'-i mahlûkât
 Sen olmasañdı eger hulâşâ-i mevcûd
 K.I/ 37

Bu mevcudat yaratılmadan, Peygamberimizin nuru yaratılmıştır:

Anuñ nūr-ı cemāl-i bā-kemāli halk olunmısdur
Zuhūre gelmeden ʿilm-i İlāhiden bu mevcūdād
G.19/2

Onun temiz yüzü Cemalu'llāha bir ayna olmuştur:
Cemālu'llāha oldu vech-i pāk-i Muştafā mir'āt
Numāyāndur yüzinde pertev-i nūr-ı tecelliyāt
G.19/1

Peygamberimiz bütün İlāhî sıfatları kendisinde toplamaştır:

Be-ism-i zāt ki müstecmi'-i cemi'-i şıfat
Be-feyz-i bāğ-ı ʿAlīm u be-nūr-ı ism-i vedūd
K.I/62

c) CEBRÂİL: Mukarreb meleklerden, peygamberlere cenab-ı Hak tarafından vahy ve emirler inzalına vasıta olan melektir (1).

Be-sırr-ı çār-kitāb u nüzül-ı Cembrâ'îl
Be-Muştafā vü Kelīm u be-Mūsā vü Dāvūd
K.I/74

Rümüz-āmüz-ı İkrā hāce-i hejdeh-hezār-ʿālem
Ki mir'āt-ı dil-i Cibrîl der-i levh-i debistānı
K.II/32

Peygamberimizin Allaha kurbiyetinde, ona arkadaşlık yapmış olan Cembrâildir:

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 1982 s.349.

Nuhustîn cā-nişîn-yâb-ı ziyâfet-gâh-ı kurbîyyet
 Ki Cibrîl-i Emîndür cûn meges sergeste-i h^vânı
 K.II/41

c) KUR'AN: Divanda Kur'an haricindeki semâvî kitaplar Kur'an ile beraber "Car kitab"olarak zikredilir. Kur'an ise hem âyetler hem de Peygamberimizin vasıtasıyla çeşitli benzetmelerle ele alınır:

Be-Hakk-ı sūre-i Tāhā vü sūre-i Yâsin

Be Ahşenü'l-Kışâş-ı Yûsuf u Sūre-i Hud
 K.I/64

Seh-i kisver-güsâ-yı Ahmed-i mürsel

Ki naqs-ı hâtem-i hatmiyetidür naşs-ı Kur'ânî
 K.II/27

d) ÂYET ve HADISLER

- 1) ما زانغ Necm/17 K.I/48
- 2) نون و القلم Kalem/1 K.I/49
- 3) ارنى لن ترانى A'raf/143 K.I/67
- 4) كونى بردا Enbiya/69 K.I/67
- 5) ان ربنا لغفور Fatır/34 K.I/69
- 6) قاب قوسين او ادنى Necm/9 K.II/61
- 7) انا نتمن Fetih/1 K.IX /44
- 8) من الملاء كل شى Enbiya/30 K.XV/7
- 9) اربعى الى ربل Fecr/28 Tar.XLVI/8
- 10) فاعبروا يا اولى الابصار Hasr/2 Mıs.IV
- 11) انسان لربّه لكفور Adiyat/6 K.1/73

- 1) (Muhammed'in) göz(u) sasmadı
- 2) Nun. Kaleme and olsun.
- 3) (Rabbim) bana kendini göster. (Rabbi) sen beni göremezsın.
- 4) (Ey ates, İbrahim'e) serin ol.
- 5) Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayandır.
- 6) İki yay uzunluğu kadar yahut daha az.
- 7) Biz sana apaçık bir fetih verdik.
- 8) Biz her canlı şeyi bir sudan yaraatık.
- 9) Rabbine dön.
- 10) Ey akıl sahipleri ibret alın⁽¹⁾.

HADİSLER

تلف الله على صورت الرم
كنت كنفراً

Terc. Bend. I/5-1
K. II/32

(1). Süleyman Ates, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Kevser Yayınevi. İstanbul.

e) HZ. İBRAHİM: Divan siirinde, Nemrud tarafından atese atılması, atesin Hz.İbrahim'i yakmaması ve gulbahçesi haline gelmesi ve Allah'ın onu kendisine dost kabul etmesinden dolayı Halilu'llah olması ile ele alınır:

Be-farṭ-ı şabr-ı Halil ü hitāb-ı **کونی بردا**
 Be-gul-sitān-tirāz-i ātes-i Nemrūd
 K.I/67

f) HZ. YAKUB ve YUSUF: Divanda Hz.Yakub müstakil olarak ele alınmamakla beraber, Hz. Yusuf'tan söz eden beyitlerde kendisine telmih yapılır. Gözlerinin görmez oluşu, külbe-i ahzanı, gözlerinin açılışı, Hz. Yusuf'un gömleğinin kokusunu uzaktan duyması bu telmihlerin başında gelenlerdir:

Nesīm-i cān-fezāsı feyz-i enfās-ı mesīhāyı
 Reg-i būy-ı guli mevc-i nigāh-ı mäh-ı Ken'ānī
 K.II/17

Hem-āgūs-ı seker-h'āb olsa ger çeşm-i Hudā-bīni
 Olur giysū-yı 'anber nūkhet-i Yūsuf meges-rānı
 K.II/41

Yakub Peygamberin oğlu olan Hz. Yusuf, siirimize emsali olmayan güzelliği, aşktaki temizliği, Kuran'daki kıssaların en güzeli "ahsenu'l-kısas" olarak vasıflandırılan Yusuf suresi ile ele alınır:

Ne 'aşk mûcib-i kûstâhî-i Zuleyhâyı

Ne 'aşk 'ismet-i dāmân-ı Yûsuf-ı mevcûd
K.I/8

Günes melâhatûne hûsn u pâk-ı Yûsuf-ı meh

Du keffe birisi sîmîn u biri zer-endûd
K.I/46

Be-Hakk-ı sûre-i Tâhâ vü sûre-i Yâsîn

Be-Ahsenu'l-Kıssaş-ı Yûsuf u sûre-i Hud
K.I/65

g) Hz. MUSA: Divan edebiyatında Hz. Musa ile ilgili olarak pek çok mazmun kullanılır. Bunların en başta gelenleri Allahın kendisine Tur dağında Eymen Vadisi'nde tecellisi, Allahın hitabına mazhar olması, Firavun'a karşı gösterdiği mucizeleri, Allahın emri ile elini koy-nuna sokup çıkardığında bembeyaz olması (yed-i beyza), elindeki asa ile topraktan su çıkarmasıdır:

Be-su'le-i Yed-i Beyzâ vü mu'cizât-ı 'aşâ

Be-nûr-ı Eymen-i Tûr-ı tecellîyât-ı nümûd
K.I/64

Geh Vâdi-i Eymen gehî Mûsî-i tecellî

Geh 'İsf-i mu'ciz-nefes-i Meryem-i 'aşkam
Terk.B. 1/LX/3

Hz. Musa, Hızır ile ilm-i ledûn öğrenmek için yol arkadaşlığı yapmasından dolayı zikredilir:

Be-hem-rehî-i Kelîm u be-iftirāk-ı Hızır

Be-sırr-ı 'ilm-i ledûn u be-cesm-i ehl-i şühûd
K.I/68

ğ) HIZIR: Peygamber veya veli olduğuna dair değişik rivayetleri olan Hz. Hızır'ın Kuran-ı Kerim'de Hz. Musa ile olan macerası anlatılır (kehf/81). Hızır, ab-ı Hayat içip ölmezliğe kavuşmuştur. Darda kalanların imdadına yetiştiğine dair inanış vardır. Edebiyatımızda özellikle Ab-ı Hayat, Iskender, zulûmat imajlarının değişmez bir parçasıdır. Sevgilinin bir çok özellikleri Hızır'ı çağrıştırır. Kelimenin yeşillik anlamına gelmesi dolayısıyla çeşitli düşüncelere sembol teskil eder⁽¹⁾ :

Hızır-ves himmeti' olmazsa eger rāh-nümūn
Pāymāl-ı siyeh guşsa olur cism-i nizār
K.XVII/22

Güm-kerde sūrāğ-ı reh-i hayrāni-i aşkuz
Hızır ile o vādīde ki biz dest-be-destuz
Terk.B I/7

İşba'-ı Hızır idi her berg-i gīyā
İtmede sūy-ı cināna imā
Mes.II/130

El-meded el-meded ey Hızır-ı beyābān-ı kerem
Kalmısam bādiye-i ye'sde bī-yāver u yār
K.XVI/17

h) Hz. Davud: Edebiyatımızda güzel sesi ve kendisine indirilen ve dört kitaptan birisi olan "Zebur" ile ele alınır:

(1). Iskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akcağ Yay. Ankara, 1991 s.226

Be-sırr-ı cār kitāb u nüzül-ı Cebrā'il
 Be-Muştafā vü Kelīm u be-Mūsā vü Dāvūd
 K.I/74

1) Hz. SULEYMÂN: Hem Peygamber hem de hükümdar olan
 Süleyman Peygamber tahtının heva üstüne seyretmesi ile
 söz konusu edilmiştir:

Taht-zeyn-i cılve-gāh itdükde sulţān-ı Cihān
 Ber-hevā kaşr-ı mu'allā-yı Süleymān olmada
 K.V/48

1) Hz. İSA: Hz. Muhammed'den sonra divanda en çok
 söz edilen Hz. İsa nefesi ile ölümlere hayat vermesi ve
 gökyüzüne çekilmesi ile ele alınır:

Nesīm-i cān-fezāsı feyz-i enfās-ı Mesīhāyı
 Reg-i bûy-ı gûli mevc-i nigāh-ı Māh-ı Ken'āni
 K.II/17

Hayāt-ı cāvidānı buldı 'İsī feyz-i nuţkından
 Derinde Hāzret-i Mūsā 'aşā-der-dest-i der-bānı
 K.II/33

Semīm çekdüm 'İsī-i buhūr-ı Meryem ile
 Nesīme rūh virür mu'ciz-i Mesīhā-vār
 K.XV/23

Tecerrüd ile Mesīhā felek-nisest oldu
 Cihānda māl ile Kārūn gör ki pest oldu
 G.129/1

1) Cār-Yâr: Sāmî Efendi, dört halifeden de hürmetle

bahseder. Her zamanki gibi Hz. Ebu Bekir sadakatıyla, Hz. Ömer adaletiyle, Hz. Osman hayasıyla ve Hz. Ali cesareti ile beyitlere konu olur:

Bû Bekir Şiddik u 'Ömer inşâf zû'n-nûreyn hilm
Sîr-i Hak-şavlet hudâvend-i velâyet-intisâb
Tar.XIX/6

Gelmedi böyle 'Ömer'adl u 'Alî-hulk-âşaf
Olalı şân-ver-i saltanat-ı Âl-ı 'Osman
K.XIII/43

Bazı beyitlerde dört halifeden sadece birisinde söz edildiğinde tesaduf edilir:

O denli dest-i 'adli çekdi haşma tîğ-ı Fârûk
Ki gayrı kalmadı tākāt-ı dil saht-ı 'anîdinde
Tar. XXV/5

Bir beyitte de Peygamberimizin Hz. Ali'ye verdiği "Bu Turab" "toprağın babası" lakabı söz konusu edilir:

Be-dest-i şîr-i Hudâ-yı kâli^e der-i Haydar
Be-hâk-ı sâh-reh Bu Tûrâb-ı 'arş-cenâb
K.XI /2

B) TASAVVUFÎ UNSURLAR:

a) Zâhid ve Sûfî: Dünya işleriyle meşgul olmayan ve dünya hazlarına karşı bigâne kalan perhizkara zahid, ehl-i tasavvuftan olan ve öyle görünen kimseler de sufi denir.

Her ikisi de münevverlerin, rindlerin sevmedikleri,

hasm telakki ettikleri kimselêrdir⁽¹⁾ . Bu onların meselenin önünde değil de kabuğunda kalmış olduklarına inanmadan ileri gelmektedir:

Zāhid reh-i mecāzi ḥakikat-nisān iken
Hüsn-i sülûkı cılve-i āḥārda eylemiş
G.58/5

Ey zāhid-i kısrı suḥan-i da'vî-yi bâtıl
Bî-zāika-i lubb-i kemālât-ı efāzıl
Terk B/I/II-1

Ẓa'y itme zāhit ehl-i dile i'tirāzında
Rāz-āsinā degülsin o baḥr-ı 'amîk ile
G.105/5

Şūfi gibi zan itme bizi şubḥa-be-destüz
Biz dāne-şümār-ı güher-i 'ahd-ı elestüz
Terk B/I-1

b) Âşık: Âşık redifli bir gazel yazan Sâmi², bu gazeline tasavvuf yolunda bir âşığın vasfını ele almıştır. Hakiki âşık, varlık kaygısında olmayan ne gam, ne ziyan ne de herhangi bir fayda ummyan insandır.

Hayāl-ı nokṭa-i mevhūme-i dehānun ile
'Adem 'adem diyü mahv-ı vücūd ider 'āşık
G.67/2

Telef-pezîr olur cümle naqd-ı sāmānı
Ne ğam ne ziyān u ne umîd-i sūd ider 'āşık
G.67/3

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s.443.

Âsık, gönül aynasını her türlü varlık kirinden arındırmış insandır:

Idüp dil âyînesin pāk-ı jeng-i hestîden
Derûnı mehbûṭ-ı nūr-ı dūd ider ‘āsık
G.67/5

c) Mey, Meyhâne, Pîr: Askı Allaha ulaşma yolu kabul eden tasavvuf ehli meyi de mecaz yolu ile ruh coşkunuğu için bir vasıta olarak kabul eder. Meyhane (harabat) ise bir tekke olarak düşünülür ve ilahi ask meyânın icildiği yerdir. Böylece harabat bir neşe ve feyz kaynağı, hakikata ulaşılan bir yer olur. Pir de bu tekkenin seyhidir:

Ben tekye-i ‘aşkunda o ‘uryân-ı ğamam kim
Pinhân-ı beden itmege bir pirehenum yok
G.68/2

Ne feyz-i zühd ne seyh u yârdan gördük
O hâlet ki mey-i hâs-güvârdan gördük
G.76/1

‘Aceb irsâd idi ey pîr şâhib feyz-i meyhâne
Bir iki cām ile def‘-i humâra himmet itseydük
G.77/4

c) Dünya: Dünya su üstündeki nakıs gibidir. Temeli sağlam değildir:

Cihân naḳs-ı ber-ab olduğın aña ‘ākıbet-bîn ol
Şu üzre vaz‘ olunmışdur esâs-ı muhkem-i ‘âlem
G.86/7

d) Ârif: İlm-i ledün denen ilahi hakikatler bilgi-

sini ilham, hal ve şüphe perdesinin ötesine geçme yoluyla elde eden kimsedir. Ârif, zâhidin tam zıddıdır:

Bilür çesm-i haqîkatle temâsâ eyleyen 'ârif

Cemâl-ı Hakk'a her berg-i cemen bir gûne mazhardır
K.X/2

e) Sâki: Divan şiirinde "bezm" âleminin en önemli unsurlarından birisi olan sâki, içki dağıtması, meclise nese ve canlılık vermesi ile ele alınır:

Sâki şun o meyden ki ola nes'e de tāk

Bir cām ile kıl def'-i humâr-ı dil-i ğam-nāk
Terk.B.I/VII-1

f) Ibn-i Vakt: Tasavvufta, sûfi Ibn-i vakt olarak geçer yani sûfi geçmiş ve gelecekle uğrasmaz, içinde bulunduğu zaman neyi gerektiriyorsa onu yapar ve böylece ilahi tecelliye uymuş olur⁽¹⁾ :

Ibn-i vakt eylemez الليلة هبلى lafzın

Anma hâl ehline müstaḳbel u mâzî emelin
G.70/4

g) Cem'ül-Cem: Tasavvuf literaturunde, tamamen kendinden geçmek ve Allah'tan başka bir şey görmemek ve istigrah hali olarak ele alınır⁽²⁾ .

Be-bezm-i kurb-ı Cem'ül-cem'e kim vahdet idi Mevlâ

Yine sensin seni seyr iden ey 'âlemlerüñ cânı

K.İI/75

(1). Kelabazı, Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf (Haz. Süleyman Uludağ) Dergah Yay. İstanbul 1979 s.198.

(2). Necmüddin Kûbra, Tasavvufi Hayat, (Haz. Mustafa Kara) Dergah Yay. İstanbul, 1980 s.173.

ğ) Mevlevî: Mevlevî redifli gazelinde Sâmi, mevlevî olanların vasıflarını dile getirir. Mevleviler istigna mülkünün sultanlarıdır:

Muik-i istignâda sultân olduğın telmîh ider
Deste nây âldukça halka keç-kulâh-ı mevlevî
G.134/4

Mevlevîlik yolu tahkik menziline kavuşmaktır. Mevlevî ahı ilâhi kandili tutusturur:

Muttaşıldur menzil-i tahkîke râh-ı mevlevî
Meş'al-efrûz-ı Hudâdur sûz-ı âh-ı mevlevî
G.134/1

h) Hallâc-ı Mansûr: Edebiyatımızda "Ene'l-Hak" sözüyle meshur olan Hallac-ı Mansur, ilâhi aşk uğruna her şeyi göze almanın sembolüdür:

Verâ-yı kâr-ı evlâ şavt-ı Manşûr-ı Ene'l-Hak gûy
Metâ'-ı nâ-revâcî küfr-i mahmil-zîb-ı gûyânı
K.II/3

Ider ney gibi hem-surâh-ı dâğı nâle-i yâ Hû
Figân-ı 'aşk ile pür-güyyâ Manşûrdur gönüm
G.87/3

ı) San'anî: Mantıku't-Tayr'da (1) tafsilatlı bir hikayesi anlatılan, Şeyh San'anî büyük bir âlim ve Muhaddistir. Dört yüz müridi olduğu söylenen San'anî,

(1). Ferüddin-i Attar, Mantık Al-Tayr I (çeviren Abdülbaki Gölpınarlı) Milli Eğitim Bakanlığı Yay, İstanbul 1990 s.97.

Sâmî divânında sadece bir beyitte zikredilir:

Ne 'aşk âfet-i îmân-ı şeyh Şan'ânı

Ne 'aşk din-siken u kıble-bend-i küfr-efzûd
KI/9

II. CEMİYET

A) Tarihi Sahsiyetler

a) Osmanlı Hükümdarları ve Şehzâdeleri: Sâmî Divânında, Osmanlı Padisahlarından (1703-1730) Sultan III.Ahmed'e yazılmış altı kaside (1) ve saltanat araba sı için bir tarih kıt'ası vardır(2). Sâmî'nin hemen diğer bütün kaside ve Tarihlerin de III. Ahmed'den söz edilir. Şehzâde ve vezirler için yazılan siirlerde de hemen bir vesile ile III. Ahmed övülmüştür.

III. Ahmed'in Patrona Halil İsyanı ile tahtı bırakmasından (1730) sonra hükümdar olan I. Sultan Mahmud Han (1730-1754) ile ilgili olarak iki tarihi vardır(3) .

III. Ahmed'in yedi şehzadesi için (İsa, İbrahim, Muhammed, Selim, Mustafa, Numan, Seyfeddin) de çeşitli vesilerle tarih düşürülmüştür(4) .

b) Sadrâzamlar ve Diğer Devlet Erkanı: Sâmî'nin Divânında sadrazamlardan sadece Baltacı Mehmed Paşa(5),

(1). Bkz. K. 111, 1V, V, VI, VII, IX

(2). Bkz. Tar. 111

(3). Bkz. Tar. XXXVII

(4). Bkz. Tar. XXI.V, VII, VI, XXI

(5). Bkz. K. VII, IX

Sehid Ali Paşa (1), Damad İbrahim Paşa (2) Hekim-Paşa-zâde ve Topal Osman Paşa için (3) kaside veya tarih yazılmıştır.

Diğer devlet erkanından Kapudan Mustafa Paşa için bir kaside (4) Damad İbrahim Paşa'nın Kethudası Muhammed için bir kaside , Ârif Efen'nin Sadr-ı Rum olması ile ilgili bir tarih (5) ve Defterdar Mustafa Efendi için bir tarihi vardır (6) .

c) Sâirler ve Âlimler: Bâkî, şiirlerindeki lafz ve mânâ'nın çokluğu ile medhedilir:

Dehrde olmasa mecmû'a-i Bâkî dir idüm

Cem' olunmaz bu kadar lafz ile ma'nî bisyâr
K.XVlll/103

Nef'î: Sâmi Nef'î'nin Sultan II. Osman için yazmış olduğu meshur kasidesindeki "Bir gaza itdün ki hoşnûd eyledün Peyğamberi" mısra'ını Baltacı Mehmed Paşa için yazdığı kasidede aynen kullanır.

Nef'î merhûm eylemiş bu mısra'-ı bercesteyi

Nîce yıl evvel senün vaşfuında inşa rûyiyâ

Bir gaza itdünki hoşnûd eyledün peygamberi

Eyleyüp eser-i rāsulu'llāha el-haḳ iktifā
K.lX /27-28

(1). Bkz. K..X, XI, XII.

(2). Bkz. K..XIV, XIIII, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI

(3). Bkz. K..XXIV.II.

(4). Bkz.K.XXIIII

(5). Bkz. Tar. II

(6). Bkz. Tar. XI

Nâbî: Hikemî tarzın ebebiyatımızdaki bu en büyük sâiri, kendisinden sonra gelen ve tarzını devam ettiren sâirlerce Ustad olarak kabul edilmiştir. Sâmi de bunlardan birisidir:

Ne mümkîn pey-rev olmak Nâbî-yi üstâda ey SÂMÎ
Sevâd-ı nâ-becâdur müşg-i si'r-i kilk-i eṭfālūn
G.69/9

Nedîm: Sâmi Efendi Nedîm ile ilgili tek beytinde onun nüktedanlığından bahseder:

Maḥrem-i ḥalvet-serây-ı perde-i ilhâmdur
Sâhid-i ḡaybuñ Nedîm-i nuktedânîdur ḡöñul
G.68/5

Râşid: XVIII. yüzyılın bu Unlu Tarihçisi, aynı zamanda devrinin tanınmış bir sâiridir. Sâmi de onun siirini Kesmir gülünün kokusundan daha güzel bulur:

Nazm-ı Râşid tuḥfe-i pāk-âmîzdur
Ḥub-terdür Sâmi'yâ bûy-ı gül-i Kesmirden
G.94/11

Mahtûmi: Vahid Mahtûmi'nin divanına yazdığı 67 beyitlik takririnde Sâmi oldukça sitayışkârdır:

Sözi maḡbûl ṭab'-ı sultânî
Bezle ḡüyende-i ḡazâl-ḡ'ânı
Mes.IV/6

Şâ'ir-i nukte-senc pāk-menis
Şandali zîb-i mesned-i dānîs
Mes.IV/5

Zâtı başdurdı şöret u nâmi

Aña vehbi bu rûtbe-i Sâmi

Mes.IV/65

Yahya Nazîm: Bu şâiri de Sâmi kendisinden üstün bulur:

Nazmı yine Sâminün olur rağbete sâyân

Olmazsa da ey hâme Nazîmün gazelince

G.116/6

Firdevs: Sâmi, Firdevsi'yi Sehîd Ali Paşa ve Dâmân İbrahim Paşa için yazdığı kasidelerde söz ustalığı ile ele alınır:

Be-seh-nâme-i Firdevs-i suhan-perdâz

Be-heft-h'ânı Tehemten-i tâlî'a-i ahzâb

K.XI /17

Nutkı Firdevs-i hükûmetle zülâl-ı tesnîm

Nefes-i pâki nesîm-i seher-i feyz-âşâr

K.XVIII/39

Urfî: Urfî'ye nazire olan bir kasîdesi vardır.

Eflatun: Edebiyatımızın ilim, hikmet, isabetli görüşe sahip olma sembolü olarak karşımıza çıkan Eflatun, Sâmi' de de bu vasıfları ile karşımıza çıkar:

Ol sehensâh-ı'avâkıb-bîn-i kâr-âgâh kim

Câk câk 'aql-ı Eflâtûn-ı Yûnân olmada

K.V./30

Dur-ı yektā-yı himem zīver-i ser-tāc-ı kerem
Hermes-i fenn-i hikem şadr-ı Felātūn-girdār
K.XVlll/44

Güricek rütbe-i hāşiyet-i isti'dāduñ
Haşr idup didi Felātūn-menisān-ı devlet
K.Xll/14

Bū 'Ali fıtnat Āristō hikmet
Dikkat-āmüz-ı Felātūn-hiredān
K.XXXl/18

Cālinus: Eski büyük hakimlerinden biri olan Calinus
hekimlikteki mahareti ile ele alınır:

'İlm-i riştō hikem-i Cālinus
Oldı sermāye-i neng ü nāmūs
Mes.II/72

Ibn-i Sînâ: Fetānet ve hikmet sembolüdür:

Mıfzāl-ı Ebū 'Ali fetānet
Hayru'l-haleef şeh-i velāyet
Mes.I/46

Musir-i Bū'Ali hikmet hidivv-i müsteri-fıtnat
Felek-çah-ı semahat müstesar-ı peyk-i ahterdür
K.X-/31

Şehāda Bermeki tedbīr-i 'ālemde Āristōdur
Fetānetde Felātūndur hikemde Ibn-i sīnādur
K.XXl/42

c) Tarihi Şahsiyetler: Afrasyab, İran'ın Pisdâdiyân sulâlesinden olan ve yıllarca hüküm süren Turan hükümdarlarındanıdır⁽¹⁾. Sami divanında sadece iki beyitte zik redilir:

Ne bâb dâ'ire-i halka-i felek-sâyı
Muht-i merkez-i mülk-i Ferasyâb oldu
K.VI/12

Hażret-i Sultân Ahmed bin Mehmed Han kim
Bendegân-ı dergehidür Behmen u Afrasyâb
Tar.XIX/4

Asaf: Doğu edebiyatlarında vezirin es anlamlısı olarak kullanılan unvan Suleyman Peygamberin meşhur veziri ve Israil oğulları soyundan gelen Asaf b. Berkiya'dan kalmadır⁽²⁾. Osmanlı Sadrazamlarının övülmesinde Asaf istisnasız sembol olarak kullanılır:

Âşaf-ı devr-i zamân mâ-ḥaşala kevn u mekân
Nuḥbe-i devletiyân maẓhar-ı luṭf-ı Bārī
K.XVII/22

Nice Âşaf yarasur olsa küre-i gird-i rehi
Zih-i diḥim-i zer-endûde-i mihr-i raḥşân
K.XII/27

Behmen (Erdsir): İran'ın Keyanya sulâlesi hükümdarlarından Isfendiyyarın oğlu Erdsir'in lakabıdır⁽³⁾. Kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür.

(1). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı Enderun Yay. İstanbul 1984 s.159.

(2). Iskender Pala, Ansiklopedik, Divan Şiiri Sözlüğü, s.226

(3). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, s.152.

Erdesir-i sir-ḥaybet Āṣaf-ı cem-menḳabet
 Kahramān şavlet vezīr-i Gāzi-Rüstem-veḡā
 K.1X/30'

Behmen u Husrev olur gāşiye-ber-düşānı
 Olsa sevkette suvār-ı feres-i şūḥ-nejād
 K.111/50

Bermekî: Bermekî'ler Emevi devletinin düşmesiyle Abbasi devletinin kurulmasında âmil olmuş ve Harun Resid zamanına kadar sırasıyla vezirlik etmiş bir ailedir. Bunlar Halit, Yahya, Fazıl ve Cafer isimli dört kişidir:

Bende-i halka-be-güşdur cūd-ı Hâtem
 Bermekî dergehinün kâse be-kef cerrârı
 K.VII/20

Sebkât itdi küremā-yı selefi dirsem olur
 Vech-i rüçhâne maḳarr Bermekiyân-ı devlet
 K.XII/8

Cem (cemsîd): Pişdâdiyân sulalesinin dördüncü hükümdarı olup İran Mitolojisine göre yediyüz yahut bin yıl yaşamıştır. Büyük padişahlar hakkında sıfat olarak kullanılır. Asıl ismi Cem'dir. Şid, sonradan ilave edilmiştir ki ısıktır demektir. Sarabın icadı, nevruz gününün senebaşı ve bayram kabulu de ona isnad olunur⁽¹⁾. Kadeh manasına gelen cam ile birlikte câm-ı Cem şeklinde de

(1). Iskender Pala, Ansiklopedik, Divan Şiiri Sözlüğü, s.156.

beyitlerde yer aldığı görülür:

Âsûmân-mertebe Hân Ahmed-i deryâ-dil kim
Resk ider kevkebe-i cāhına Cemsîd u Kâbâd
K.111/26

Cengiz: Büyük Mogol hükümdarıdır. Edebiyatımızda güç sembolü olarak kullanılır.

Ser-fürû eylemez ikbâl ile cengiz olsa
Bârgâhında kemer-beste olan Tatarı
K.XL11/27

Dârâ: İran'ın Keyaniyan sülalesinin dokuzuncu hükümdarı olan Keykubad'dır. Ayrıca hükümdar anlamı da vardır. İhtişam ve ululuk sembolü olarak ele alınan Dârâ, Iskender'in bir hilesi sonucu mabeyncisi tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Sehnâme'nin başlıca kahramanlarından birisi olan Dârâ, Iskender ile birlikte savaş sahnelerinde yer alır. Edebiyatta dâr kelimesi ile Dârâ arasında çeşitli edebi sanatlar teskil edilir:

Derinde Mânî vü Hâtem iki cārî-keş gûlâmîdür
Yanında rahşinuñ 'abd-ı meges-rân dâr-ı Dârâdur
K.XX1/22

Nice şeh mazhar-ı ilhâm hûhavend-i Ezel
Nice seh 'âkîl u dâd-âver-i Dârâ tedbîr
K.XLV/21

Şadr-ı ‘âli-şân vezîr-i Husrev u Dârâ-nisân
Dest-gîr-i müstemendân melce-i hâş u ‘avâm
K.XXXI11/26

Ferîdûn: Cemsîd'in sulâlesindendir. Zâlim Dahhak'ın
öldürülmesiyle tahta geçmiştir. Adaleti ile meşhurdur⁽¹⁾

‘Akl-ı kul şab‘-ı Felâṭûn re'y-i Ferîdûn-çesm
Feylesof-ı hikmet-ārâ vu hîred-mend-i reşîd
K.XXXI11/15

Pâdisâh-ı bî-bedel sâhensâh-ı dîn u düvel
Zül-i Hakk ‘Azze ve Cell sâh-ı Ferîdûn-iḥtişâm
K.XXXI11/17

Hudâvend-ı hîred-câmen cihân-bân-ı Ferîdûn-fer
Şeh-i rûsen-güher revnak-dih-i dîhîm-i isti‘dâd
Tar.XV/4

Hâtem: Hâtem-i Tay lakabı ile meshur Arab şair ve
reislerindendir. Cömertliği darb-ı mesel hükmüne geçmiş-
tir.

Bende-i halka-be-güşdur cûd-Hâtem
Bermekî dergehinûn kâse be-kef cerrârı
K.VI11/20
Luṭf-ı Hudâdur ‘âleme in‘âmı gâlib Hâteme
Vâcib dūrûr her‘âdeme itmek senâsın iltizâm
K.XIX/20¹

(1). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, s.157

Husrev: Nusirevan'ın torunu olan ve efsanevi bir kişiliğe karışan Husrev, edebiyatta da en çok Şirin'e olan aşkı ile kullanılır. Kelimenin "padisah" anlamına gelmesiyle çeşitli kelime oyunlarına vesile olur:

Sāh-ı gerdūn-‘azāmet dāver-i Dārā-heybet
Husrev-i memleket-i Iskender-i fermān-fermā
K.XXIX/5

Behmen u Husrev olur gāşiye-ber-düşānı
Olsa sevkette suvār-ı ferēs-i sūh-nijād
K.III^r/50

Iskender: İki Iskender vardır. Biri Makedonya kralı Filip'in milattan 356 yıl önce doğan oğlunun adıdır. Aristo'nun yetistirmesidir. Yirmi yaşında hükümdar oldu. Yunanistan'ı zapt ettikten sonra Anadolu, İran ve Hindistan'ı zabttetti. Oradan Cin'e geçerek guya ab-ı hayat aradı, fakat bulamadı. İkinci Iskender ise Zulkarneyn lakabıyla meşhur ve Peygamberliği rivayet edilen zattır. Guya Cin Seddini yapan zulümatta ab-ı hayat arayan bu zat olması muhtemeldir. Edebiyatımızda bu iki isim karıştırılmış bütün menkabeler Makedonya'lı ya isnad edilmiştir⁽¹⁾. Edebiyatımızda Iskender hükümdarlığı, seddi, hı-zırla ab-ı hayatı araması ve ayinesi vs. ile meşhurdur:

Sipihr-kevkebe sāh-ı Sikender isti‘dād
Ki re'yi āyīne-i çihre-i şevāb oldu
K.VI/20

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s.222.

Var yûri feth eyle Şark u Ğarbı Iskender gibi
Kalmadı simiden girü bir sedd-i rāh olur saña
K.1X/8

Sāh-ı gerdün- 'azāmet dāver-i Dārā-heybet
Husrev-i memleket-i Iskender-i fermān-fermā
K.XXIX/5

Kârûn: Zenginliği ve hasisliği ile meshurdur. Hz. İsa'nın yoksulluğu ile gökyüzüne çıkması, Karun ise zenginliğine rağmen yere batması mukayese edilir:

Tecerrüd ile Mesîha felek-nişest oldu
Cihānda māl ile Kârûn gör ki pest oldu
G.133/1

Nemrut: Hz. İbrahim'i atese atmış fakat ates Hz. İbrahim'i yakmamış, sonrada bir gül bahçesi haline gelmiştir. Aşağıdaki beyitte bütün bu hadiselerle telmih vardır:

Be-fart-ı şabr-ı Halîl u hitāb-ı لى ترانى
Be-gül-sitān-tırāz-ı āteş-i Nemrût
K.I/67

Nuşirevan: İran'ın Sasaniyan Sulâlesinden adâletiy-le un salmış bir hükümdardır. Lakabı "adil"dir. Edebiyatta bu özelliği ile ele alınır:

İumturağ 'aşem u 'adlûni görse kûl olur
Saña Iskender ile Nûşirevān-ı devlet
K.XII/26

Rustem(Tehemten): İran'ın Unlu kahramanıdır. Adı Sehname'de övgüyle anılan, kahramanlık, kuvvet, yenilmezlik sembolu olarak kullanılır:

Ḳahramān-pīse ḥudāvend-i Tehemten-şavlet
K'oldılar emrine sāhān-ı zamāne münkād
K.111/23

Bir ğazā itduñ ki te'sīr-i şadā-yı şöreti
Oldı rūḥ-ı ḳahramān-ı Rüsteme ḥayret-fezā
K.1X/30

Erdeşīr-i sir-ḥaybet Āşaf-ı cem-menḳabet
Ḳahramān şavlet vezīr-i ğāzi Rüstem-vegā
K.1X/34

B) Efsanevî Sahsiyetler:

Ferhad: Sevgilisi Sirin için delmeğe memur edildiği Bisütun adındaki dağın başında ömrünü heba eden bir efsanevi şahsiyettir. Edebiyatta sevdiğine kavuşmak için katlanılan fedakarlıklara sembol olarak kullanılır:

Bezm-i 'ālem o ḳadar pür-ġam-ı behcet kim
İtse Ferhād bu eyāmda nāḥun-kārı
K.VIII/10

Dest-i ahı itmedi seng-i dil-i Şirine kār
Bīsütūnda gerçe Ferhād itdi cūn mermer tırās
G.66/3

Zuleyha: Hz. Yusuf'la olan aşk macerası ile edebiyatımızda mesnevilere konu olmuştur. Zuleyha'nın küstah-

lığı, Hz. Yusuf'ın güzelliği, zindana atılması beyitlere konu olur:

Ne 'aşk mûcib-i kûstâhî-i Züleyhâyı

Ne 'aşk 'ismet-i dāmân-ı Yūsuf-ı mevdūd
K.I/8

Alma göz habşine el Yūsuf-ı hûsni ey dil
Ana zindân olur aġus-ı Züleyhâ-yı nigâh
G.110/2

Esîr-i kâfir-i zülf-i bût-i hoş-endâmuñ
Kî sifte-i dil ider Yūsuf u Züleyhâyı
G.128/4

Mecnun, Leyla: Edebiyatımızın bu iki efsanevî aşk kahramanları hemen bütün beyitlerde beraber kullanır. Mecnun, aşkı aġrunda cûnuna uğraması Leyla da sevgili de aranan unsurlarından bir şahsiyet sembolüdür:

Şaġlarum âyîneyi el hod-perest nâzdan
Istemez 'aşk ola Mecnûn bir Leylâ iki
G.123/2

III.INSAN

Insana Ait Güzellik Unsurları:

a)Boy: Divanda sevgilinin üzerinde en çok durulan ve önem verilen unsurlardan birisi boyudur. Boy ile güzellik arasında sıkı münasebet vardır. Sair, boy için bir çok sıfat kullanır:"Nihaî-ı Tur, Huş-hıram, serv,

ham, bukuk vs." Sevgili boyu ile birlikte yürüyüşünün güzelliği onu isveli yapar:

Serde toğrı söyle sive mivar
Dilberün kadd-ı hos-hırāmı gibi
G.125/5

Sevgilinin boyunun hayali, sairde Tur fidanını çağrıştırır:

Hayāl-ı kâmetuñle bir nihāl-ı Tûrdur gûñlûm
Tecellâ-yı cemâle cây-gâh-ı nûrdur gûñlûm
G.87/1

Sevgilinin boyu servi ağacına benzer:

Tolasdı pâyına cün tavk-ı kameri riste-i enzâr
O serv-i kad semâ' itdükce dil pür-istirâb oldu
G.135/5

Asığın boyu ise yardan ayrılmanın hüznü ile bukulmüştür:

Yâr-ı hicrân kaddümüz Sâmi itmisken yine
Ol der-i vâlâ cenâbuñ halka-i bîrûnuyuz
G.72/3

Kaddum bukuldi kesmekes-i baht-ı dūn ile
Bildum ki carh-ı kes-revise ser-furū gerek
G.72/2

b) Yüz: Güzellik unsurunun başta gelenlerindendir. Sevgilinin yuzu ilahi bir nurdur. Parlaklığı itibariyle güneş gibidir:

Rūyuñ taşavvuri ile gul mihr-i ‘āleme
 Şarf-ı nigāh eyleyemem baña bũ gerek
 G.71/2

Yuzun sureti kalb erbabını cezb ider:

Sūver-i yuzin zeyline erbāb-ı k̄lūbı ‘azb it
 Sāmiyā eyleye gör sūret-i ikrāmda rām
 G.85/5

c) Yanak: Divanda en çok islenen gūzellik unsurlarından birisi de yanaklardır. Yakıcılığı ve rengi ile gūnestir, gūldür, gūlbahcesidir:

Hāl-ı siyēhi ‘ārız-ı hūrsīd-i ziyāde
 Pervāne gibi sem‘-i kāfūra şarılmış
 G.58/2

Temāsā-yı ruḥundan kām-yābum gest-i bāḡ itmem
 Semīm-i verdini ser-sīse pīrāy-ı dimāḡ itmem
 G.88/1

Neş‘e-i meyle ruḥ-ı āluñi gul gul görelüm
 Acul ey ḡonce birāz şuyını gul gul görelüm
 G.90/1

Dün fikr-i ruḥuñla taraf-ı gūlsene vardum
 Bir ah-ı guli sözi ile gūller şola dūşdi
 G.130/3

Sevgilinin saçının kufur olmasından kinaye yanak da iman olur.

Ruḥunda ol bütün zülf-i girihgiri nedür yâ Rab
 Sevâd-ı kufr mi yâ nûr-ı îmân-ı maḥabbet mi
 G.126/2

ç) Saç, Turra, Kakul: Divanda en çok tahayüle ve ben-
 zetmelere konu olan bir özelliğe sahiptir. Saç perisan-
 dur, mis kokuludur, kafirdir, tuzaktır, zincirdir, kıvr-
 ım kıvrımdır:

Siyâh-ı mest-i cünûn eyler ‘âsık-ı zârı
 Nedem iderse perisân turra-i dilberümüz
 G.57/2

Cebînine ol peri zülf-i müşg-sâ aşmıs
 Ser-i felâket-i ‘ussâka bir belâ aşmıs
 G.59/1

Esîr-i kâfiri zülf-i siyâh idüp o şanem
 Sikenc-i târîma şad cân-ı mübtelâ aşmıs
 G.59/6

Dâm-ı zülfi diluñ makâmı gibi
 Dem çeker evc-i gam-ı hamâmî gibi
 G.124/1

Gelince hâtıra zincîr-i mevc-i kâkul-i yâr
 Hezâr pâre olur ceyb-i ‘aql-ı sâne gibi
 G.125/3

Ruḥuñda ol bütün zülf-i girihgir nedür yâ Râb
 Sevâd-ı kufr mi ya nûr-ı îmân-ı maḥabbet mi
 G.126/2

d) Ağız: Güzellik unsuru olarak divanda pek fazla yer almaz. Küçük telakki edilmesinden dolayı noktadır. Hatta yoktur sadece vehmedilir:

Dehānı nokṭa-i mevhūma yine pergār-ı kudretdür
İhāṭa itmiş anı halka-i devr-i vefādur haṭṭ
G.63/4

Hayāl-ı nokṭa-i mevhūme-i dehānuñ ile
‘Adem ‘adem diye mahv-ı vücūd eyler

e) Dudak: Kırmızılığından dolayı la'l olarak vasıflandırılır. Kırmızı renli değerli bir taş olan la'l ile dudak arasındaki bağ öyle kuvvetlidir ki la'l denildi mi akla dudak gelir. Edebiyatta mecaz-i Orfi denilen bu kullanmaya Sâmi'de de tesaduf ederiz. Kırmızılığından dolayı gene dudak sarap, mey olarak da tekakki edilir:

Buldı Sâmi nes'e ol mey-i dūsmāndan
Mevc urup reng-i tebessūm la'l-ı nābuñdan senuñ
G.74/5

Hayāl-ı bâde-i la'luñde mestdür Sâmi
Ki ḥaset-kâr-ı neşât-ı sarâb-ı nâb degül
G.81/7

Hâne-i ḳalbe sarâb olmasa mîmâr-ı neşât
Leb-i ḥamyāze gelür ḥanne-i dīvâr-ı neşât
G.64/1

f) Ben: Siyah olup yüzün çeşitli kısımlarında bulunur ve diğer güzellik unsurları ile beraber kullanılır. Ben

Uzerinde mustakim beyte tesadüf etmek bu sebeple zordur.
Saç tuzak olunca, ben de tuzaktaki dane olur

Miyân-ı halka-i zülfinde hâl dâne gibi
Yine bu dâm-ı Humâ şayd-ı murğ-ı câne gibi
G.125/1

Hâl-ı siyehi 'arız-ı hürşid-i ziyâde
Pervâne gibi sem'e-i kâfûra şarılmış
G.61/4

İki beyitte de ben ile göz bebekleri arasında ilgi kurulmuştur.

Hâl-ı butânı merdümek-i çeşme-i nağs iden
Hüsn-ı ezelde 'aşk ile perverde eylemiş
G.58/2
Hâl-ı ruhsâruna nazẓâre-i germ itdükce
Merdüm-i çeşmüñ olur lâlede mânend-i dâğ
G.65/2

g) Hat: Daima güzellik unsurları ile beraber kullanılır. Hattın aynı zamanda yazı anlamından dolayı yazı ile ilgili tasavvurlara sebep olur. Renk itibariyle yeşildir, ve hızır ile ilgi kurulur. Sami'nin hat redifli gazel yazmıştır⁽¹⁾.

Idüp efzûn cihet-i hüsnini mensûr-ı hatı
Buldı dil mertebe-i 'aşk ile ahkâmda kâm
G.84/4

(1). Gazel.63.

Yanaktaki hat, nur ayetindeki yazılar gibidir:

Tefe'ul eyleyüp dil muşhaf-ı hatt-ı 'izārından

8) Kas: Diğer güzellik unsurlarına nisbeten az kullanılır. Uzerinde en çok söz edilen özelliği eğri, kavis, sekinde olmasıdır. Diğer bir yönüyle kemana benzetilir. Bir harp aleti olana benzetilmesi kasın yay olarak telakki edilmesinden ileri gelir:

Geçmem ol ebrū-yı pür-çin-i keman te'sīrden
Tīr-āsā cism-e zārum geçse ger zeh-gīrden
G.94/1

Me'āl-i 'ukde-i pīcīs-nümā-yı Ummīdi
Nuhufte sīve-i ebrū-yı yārdan görduk
G.76/2

Kas, kavis sekliyle mihraba benzer:

Mihrāb-ı ebrūvānına ey dil-perestise
Āb ile tīg ğamze-i yāruñ vužu⁶ gerek
G.73/4

1) Göz: Sarhostur, hastadır. Sevgilinin aşkın gözüyle avlamasından dolayı bir sahin gibidir:

Olur hāme-i dil sāhbāz-ı çeşmüñ şayd
Ki rüy-ı gird ser-pence-i 'ukāb degül
G.81/5

Ṭayanmıs cesm-i mestī gūyiyā bālin şamūra
Siyeh ebrūsı olmış muttaşıl bergeste müjgāna
G111/2

O sekle çeşm-i mest oldukça sirin h'âbdan bîdâr
 Seker-âlûde bādām-ı du-mağz oldu hayālümde
 G.120/2

Cân-ı sirin hubb-ı sevdâ-yı süveydâ-yı dili
 Çeşm-i bîmāruñ içün ma'cûn terkîb eyledüm
 G.88/4

i) Gamze: Sevgiliye ait bir hareket, manalı yan bakıştır. Bu yan bakışın asığın gönlünde karışıklık meydana getirmesinden dolayı fitne olarak vasıflandırılır:

Pür-fitnedür gamze-i çeşm-i nîm-h'êbindan senüñ
 Nısfı çıkmıs tîğ-ı nahvetdür kurābuñdan senüñ
 G.74/1

j) Kirpik: Sekil itibariyle ok ve kalem gibidir:

Şayd-ı murğ-ı ma'nîye fikr-i müjendur tîrümüz
 Gerdis-i çeşm-i gazālândur bezm-i zîh-gîrümüz
 G.55/1

Hırâs-ı fikr-i nigāhuñda hāme-i müjgān
 Kenâr-ı dîdeye taşvîr-sâz-ı h'âb degül
 G.81/3

Bir beyitte de iğne olarak telakki edilmıştır:

Bir nigāh itsün de cânān sūzen-i müjgen ile
 Sîne hemçu kısr-ı bādām olsa da ma'ni degül
 G. 82/4

k) Alın: Parlaklığı, kıvrımlığı ve saçın alını örtmesi ile ele alınır:

Cebînine o peri zülf-i müşg-sâ aşmıs
 Ser-i felâketi'ussâka bir belâ aşmıs
 G.59/1

Gelse hûy-kerde cebîn bâğa o âtes cihre
 Gul olur mevc-i tehi jâlede mânend-i dâğ
 G.65/5

Ider kevşer terâves-i selsebil 'Adenden güyâ
 'Arağ cîn-i cebîn dilber-i fettâna düsdükce
 G. 112/2

1) Sine: Saftır, temizdir:

Fânûs-ı âb-gîne gibi sine-şaf olan
 Bulur cerâğ dîde-i aḥbâbdan furûğ
 G.66/7

Bir nigâh itsun'de cānân sūzen-i müjen ile
 Sine hemcû kısr-ı bādām olsa da ma'nî degül
 G.81/4

Nā-dîdedür gönül bu acmıs gul-i sefîd
 Gel gel sikâf-ı sîneye pek bak şâdeli
 G. 139/4

m) Cene: Cene çukuru ile birlikte ele alınır:

Ol mû-miyânı sîneye şanmak seb-i vişâl
 Uftâde-i ceh-i zaḳana mûmyâ imiş
 G.60/2

Sekil itibariyle yuvarlak olarak tasavvur edilir:

Eyleyüp gird-i zaḳandan ḥaṭṭuṇa dibet tırās
 Eylemis elmâsdan güyâ ki bir sāğar tırās
 G.62/1

n) Gabgab: Cenenin altı demek olan gabgab, bir beyitte
Uzerinde hat çıkması ile ele alınır:

Nesīm-i ʿisveden āb-ı hayāt-ı ḥusn olur pūr-mevc
Ḥabāb-ı şaf-ı ğabġabdan çıkan reng-i hevādur ğabġab

Baska bir beyitte de seftali ile alāka kurulmuştur:

Gāh būse-i ğabġab-ı sākī gehi nūs-ı sarāb
Nuġl-ı bezmi tāze seftālu ile sīb eyledüm
G. 88/3

IV. TABİAT

I. KOZMİK ALEM

a) Felek: Edebiyatımızda daha çok şikayet konusu
olarak kullanılır. Bunun dışında yükseklik, yücelik,
sonsuzluk ve içinde barındırdığı semavi cisimlerle bera-
ber ele alınır. Kötü kader, sıkıntı ve eziyetler hep
feleğe yüklenilir:

Nuhsa-i baht-ı siyehden hekk olur harf-ı ğalat
Olsa ger levh-i felekde nokta-i ahter tırās
G. 62/4

Göñül kurtulmadı cevri-i felekden bilmem ey Sāmī
Melāmet eylemek eşhābımı sār-ı mahabbet mi
G. 126/3

Felek, mevlevîlerin cilde yerleri olarak tasavvur
edilmistir:

Rûh-ı Mevlânâdan itse kesb-i rûh-ı Mevlevî
 Kurs-ı çarh-ı berrındur cılve-gah-ı Mevlevî
 G. 134/5

Peygamberimiz ayı yarmayı ima ettiği zaman felek de Peygamberimizin yüzünün güzelliğini görerek yakasını parçalamıştır:

Ol dem mehi şağ eylemege eyledüñ imâ
 Gördükde cemâluñ felek itdi yakasın cāk
 71/3/3

b) Yıldızlar: Yıldızlar tesbîh tanesi, feleğin atesi de ipliklidir:

Hucûm dâne olup rismân sihâb-ı felek
 Zebân tevbe-güzâr olsa mû-be-mûy-ı vücûd
 K.I/51

Yıldızlar feleğin gözleridir:

Hâk budur kim bu kemâl-ı insirâhuñ vâkı hic
 Cesm-i encümle felek seyr itmisdür ve's-selâm

Yıldızlar aksam arsasında cirid oynarlar:

Atılan şanma sihâb itdi felek tertîb-i sūr
 Arşa-gâh-ı sâmda hayli nücûm oynar cirid
 K.XXXI1/5

c.Günes, Ay: Beyitlerde genellikle beraber kullanılır. Her ikisi feleğin köhne damına asılmış ısık dolu

birer kandildir:

Felekde şanma sems u kamer âh-ı su'le-hurûs
O köhne sakfa du kandil-i pür-ziyâ olmış

Güneş sarayın penceresinden içeri girerse ay put
kadar güzel sevgilinin beni gibi karanlık olur:

Kurş-ı mäh hâl-ı butân gibi olur zulmet-fâm
Girse hürsîd eger revzen-i kâşânemûze
G.111/3

d) Gezegenler:

a) Utarid: Merkür gezegenidir. İkinci felekte yer alır. Felegin katibi olarak kabul edilir. Güzel yazı ve sanatkarlığın sembolüdür. Dost yıldızı ay, düşmanları ise güneş ve zuhredir⁽¹⁾ :

Degül cürm-i kamer sır-ı meşk ikbâli icûn eyler
Utarid simdiden âmâde levh-i mekteb-i ta'lîm eyler

b) Mirrih (Behram): Merih olarak da bilinir. Elinde bir kılıç veya hançer ile tasvir edilir⁽²⁾:

Burc-ı kavse meh-i nev eyledi tahvîl henûz
Matla'-ı hançer-i mirrih-fesândur gûñul

(1). İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, s.504

(2). a.g.e.

Görse ol tîg-ı ғаza cevheri Behrām-ı felek
Dehsetinden olur uftāde be-hāk u münkād

K.111/41.

c) Bircis (Müsteri, Jupiter): Altınce felekte bir
gezegendir. Felegin katibi ve kadısı olarak bilinir.
Sad-ı Ekber (büyük kutluluk) olarak da telakki edilir⁽¹⁾

Ey kām-rān-ı şadr-ı guzīn ey dāveri mesned-nisīn
Ey şaf-der-i nuşret-ķarīn ey zāt-ı Bircis ihtirām
K. 1X/34

c) Burc-ı Esed (Aslan Burcu):

Oldukça sūver esb-i kamer zeyn-i vakāra
Hürsīduñ olur Burc-ı Esed şanki mekānı
K.XXII/4

d) Burc-ı Kavs (Yay Burcu):

Burc-ı kavse meh-i nev eyledi tahvīl henüz
Matla'-ı hāncer-i Mirrīh-fesāndur kemeruñ
G.77/7

II HAYVANLAR:

a) Bulbul: Aşığın sembolüdür. Aşık bulbul olunca
sevgili de gül olarak siire girer:

Ol bülbul-i aşkum ki gül u yāseminum yok
Ol tūti-i gūyā-yı firākum çememin yok
G.68/1

(1). Iskender Pala, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü s.352.

Bulbul, sesinin güzilligi ile de siire konu olur:

Gayrı murgân idemez nağme senüñ birden birin
Hüsn-i şavt ile olup vahîd-i ke'l-elf-hezâr

K.XV111/20'

b) Huma, Anka (Simurg): Divan edebiyatında sözü çok edilen efsanevî kuşlardır. Huma, yükseklerde uçması, gölgesi üzerine düştüğü kimseye baht açıklığı vermesi ile ele alınır. Anka (simurg), Kafdağında yaşadığı var sayılan yer konmayıp yükseklerde uçan, adı var kendi yok bir kuştur:

Saştı bir mertebe kim kavs-ı Humā şaydından
Virse bir kez o hadeng-i keder-endāze kūsād
K. 111/37 :

Dīde-i terbiyeti olsa nigeş-sāz-ı cihān
Gösterür beçce-i simurg u HuMā beyzā-yı hād
K.XV/49

Kāf-ı iqbālde 'Anka-yı şukūhunda Humā
Olamaz hem-ser-i bālî tayerān-ı devlet
K. X11/10

c) Tûtî: Konuşma özelliği ile Divan siirinde çok çeşitli tasavvurlara yol açan bir kuştur:

Ol bülübül-i 'aşkam ki gul-i yâseminum yok
Ol tûtî-i gūya-yı firākum cemenim yok
G.68/1

c) Fahte (Uveyk): Sesinin güzelliği ile siire konu olur. Sadece serv ağacına konduğu farzolunur⁽¹⁾:

Servden tāki konup fāhte itdükde maḳām
Rāstdan eyledi bir suʿbe ile aşma qarār
K. XVII/8

d) Bum: Uğursuzluk sembolüdür:

Buldi ʿahdinde mebānīʿ-i salāh istiḥkām
Lāne-i büm-ı ferāğ oldu hufr-ābād-ı fesād
K. VI/30

e) Şahbaz (Doğan), Ukab (Tavşanalcıl Kuşu): Avcı-
lıkları ile ünlüdürler:

Olur ḥāme-i dil şahbāz-ı çeşmüñe şayd
Ki rüy-ı gird ser-pence-i ʿUkab degül
G. 81/5

III BİTKİLER:

a) Gül: Divanda en çok sözü edilen çiçektir. Göz alıcı kırmızı rengi, gonca ve dikenli olmasından, bilhas-
sa Hz. Peygamberimize sembol olmasına kadar çok değişik
tasavvurlara konu olmuştur:

Olur gül-cüb-ı husk lāne-i bülbülden üsküfte
Tekāzā-yı nemā kim ḥadd-ı zātından füzün-terdür
K. X/8.

Sâir, şiirinde baharın vasıflarından söz ettiği
için her beytinin güllerle süslenmiş gibi olduğunu
belirtir:

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s.162.

Bahārın vaşf-ı rengīni ile her beyt-i matbū‘um
Muzeyen sīse sīse lālelerle verd-i ahmerdür
K.X/28.

Bir beyitte de beyaz gülden söz edilir. Asağıdaki
beyitte gün beyaz bir güle benzetilmiştir:

Rūz çün verd-i sefīd oldu tamām uskuftē
Leyl-māned benefse görinur bī-mikdār
K. XVllll/29

b) Benefşe (Menekşe): Koyu, mor rengi, kısa boyu
ile baharın müjdecisi olması özellikleriyle şiirde yer
alır. Boynu eğik, hüzünlü olarak tasavvur edilir:

Ser-fūru-bürde hüzün benefse ne ‘aceb
Gönceler olmış iken māye-i külhānde murād
K. lll/9

Leṭāfetle zemīnūñ sāye-i rengīn ezhār
Dimāğ-ı cāna mānend-i benefse nekhet-āverdūr
K. X/6

c) Lāle: Divanda önemli bir yere sahip çiçeklerden
birisi de laledir. Rengi, siyah lekesi, sekliyle kadehe
benzemesi ile değişik tasavvurlara konu olur:

Mesih-āsā semīmi māye-baḥs-ı zindegānīdūr
Buhūr-ı Meryeme her lāle bir yākūt mermerdür
K.X/8
Cerāğ-ı lāleyi şimdi firūzān itdi sermādan
Nuhufte eylemişdi nāmiye dāmān-ı kuhsāra
K.XXll/17

c) Nergis: Beyitlerde yer almasına sebep olan özellikleri, ince yapısı sarı rengi, şekil itibarıyla göz ile benzerliğidir. Ayrıca mahmur ve baygın gözler için "nergis göz" tabir olunur:

Miṣāl-i dīde-i nergīs gerek bu demlerde
Hemīse destī- temāsāda dāmen-i kuhsār
K. XV/11

Letafet öyledür kim imtizar-ı asiyanında
Kalur nūr-ı nigh nergīsde ‘avdet itmez enzāra
K. XXII/18

d) Nilüfer: Su üzerinde açan beyaz ve sarı bir çiçektir:

Hey'et-i pertev-i rengīni degül emr-i ba'īd
Ser-zede olsa cū nilüfer-i cūy-ı gūlzār
K. XVIII/26

e) Süsen: Susam çiçeği de denilen süsen, sivri ve uzun yaprakları ile beyitlerde yer alır. Şekli ile siirde dil, kılıç hançer, kirpik vs. gibi unsurlara benzetilir:

Kılıç zām oldu süsen karye-i sebz-i bahār üzre
Ruṭūbetlendürdi gül mālīk olunca böyle tīmāra
K. XXII/20

f) Sunbul: Bir beyitte yaprağının revnaklığından söz edilir:

Bulur revnaķ tabībuñ berg-i sūnbul gibi destinde
 Yapıssa fikr-i gül-gest-i cemenle nabz-ı bīmāre
 K.XX11/10

g) Buhur-ı Meryem: Meryemana eli denilen çiçek. Aynı zamanda tıtsu olarak da kullanılır. Hz. Meryem, İsa Peygamberi doğururken zorlanmış ve bir çiçeği tutmuştur. Çiçek sonradan el şeklinde belirmiştir. Ebeler kolay doğum olması için bu çiçekten yararlanmışlardır⁽¹⁾. Bundan dolayı Buhur-ı Meryem Hz. İsa ile ilgili beyitlerde çok kullanılır:

Mesīh-āsā semīm-i māye-baḥs-ı zindegānīdūr
 Buḥūr-ı Meryem'e he lāle bir yāḳūd mermerdür
 K. X/8

Semīm çekdüm ʿİsī-i Buḥūr-ı Meryem ile
 Nesīme rūḥ virūr muʿciz-i mesīha-vār
 K. XV/23

(1). İskender Pala, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü, s.89.

B) Edebî Sanatlar

A. Heyecana Bağlı Sanatlar

1. Leff u Nesr

Pây-ı hâmda keç-kuleh rind-i kalender-mesrebem
Efser-i Cemdür sifâl-ı köhne-i 'işret baña
G.1/7

Bulbul âtes-nevâyam berķ-i âhum âşiyân
Cün Semender fîtrat âtes-dâr-ı gulşendür baña
G.2/2

Bezm-i vahdet kim olur tertîb-i rûh-efzâzı bir

Oldı Câm u.sâķi vü mey-h'âre vü şahbaşı bir
G.29/1

2. Husn-i Ta'lîl:

Kef-i deryâsına taķlîd idemez çatılsa da
Tasdan taş vurun başını mevc-i 'ummân

Çözünce düğme-i Sîmini ol pence-i hürsîd
Açıldı küfl-i elmâs-ı dūr-i gencîne-i mehtâb
G.12/2

Hilâl-ı 'ıyd açup aģusın ebruvânım ile
Meģer ma'an-kâh itmekliģi ider umîd

G.26/6

3. Tecâhül-i 'Ârif:

Bilmezüz ma'bed-i zühhâd u kilise ey Sâmi
Çekmege derd u ğam-ı 'aşķ ı zuhûr eylemişüz
G.45/7

4. Tekrir:

1. Ne'asķ bā'is-i hestī-i âferīde-i ğayb
Ne'asķ'illet-i icād-ı'âlem-i meşhūd
2. Ne'asķ nesve-i evvel zuhūr-ı Rûz-ı Elest
Ne'asķ mebde-i hilķat me'âd-ı sırr-vücūd
3. Ne'asķ nâţıķa-pirāy-ı rûĥ-ı insānı
Ne'asķ sırr-ı heyûlā-yı Âdem-i mescūd
4. Ne'asķ mışķal-ı âyīne-i dil-i 'āsık
Ne'asķ mähī-i Jeng-i hevā-yı nefis-i 'anūd
5. Ne'asķ emti'ā-yı cārsū-yı ĥayrānı
Ziyān-kārī-i rüsvāyı aña māye-i sūd
6. Ne'asķ mūcib-i küstāĥi-i Zuleyhāyı
Ne'asķ'ismet-i dāmān-ı Yūsuf-ı mevdūd
KI/3-8

5. Nida

Meded-res ol meded-res ey pādışāh-ı zī-sānum
Ki luţf u merĥametüñ dehre bī-ĥesāb oldı
K. VI/42
Pervāne ţabi'at ey gönül ey Sāmī-i Seydā
Süzān olacak meş'ale-i encūmenüm yok
G.68/5

6. Tenasüb:

Ben tekye-i 'aşķuñda o'uryān-ı ğamam kim
Pinhān-ı beden itmege bir pirehenun yok
G.68/2
Kıyāma gelse ĥirām eylese kıyāmet olur
Anı görün hele tursun o kâmet-i belā
G.7/2

Nāle-kārānı gul-i şad berg-i ruĥsārum hezār
Gulsen-i 'aşķuñ deguldur bulbul-i seydāsı bir
G.29/7

7. Telmih:

Gerden be-ṭavḳ silsile-i zulf-i dil-berüz
 Dest-i cünûn-ı 'aşḳda pūyân olan bizüz
 G.47/3

Göñul sencide-i mîzân-ı çeşm-i i'tibâr
 İtmez nice Yûsuf u melahat şâhid hezâr ḥasret sensin

Ḥayâl-ı kâmetünde bir nihâl-ı Tûrdur göñlum
 Tecellâ-yı cemâle cây-gâh-ı nûrdur göñlum
 G.86/1

8. Ta'riz:

Havf ider serf itmege endişesin daḥi kibâr
 Şâdece es'âr arar diḳḳatli maẓmûn istemez
 G.48/7

İderduk tâze tâze böyle nazm-ı dil-pesend inşâ
 Kuhen-i vâdi-i şî're bizde Sâmi raġbet itseyduk
 G.76/6

Ḥidmet-i yârı rakîbân birbirine diseler
 Güyyâ it ite ve it kuyruġuna emr ider
 Mat.94

9. Mubalaġa:

Zâlim u mazlûm olup'aşrında yek-reng-i vifâk
 Görk-i derrende Soban-ı gûsfendân olmada
 K.'V/64

Düşünce pertev-i hûrsîd ḳa'r-ı deryâya
 Derûn-ı yemde olan mâhiyân kebâb oldu
 K.VI/3

Gird-âb-ı baḥr-ı âtes ider lâle-i dili
 Sûz-ı nihânum eylese dilden eger zuhûr
 G.44/9

Yaşarsa merdüm-ı resmûm meşâl-ı Nuh ider
 Cihân-ı ġarḳa-i Tûfân-ı girye-i ser-tâ-ser
 G.40/1

10. Teshis ve Intak:

Senuñle tartılamaz 'ıyd-gāh-ı hūsn icre
Kemāl-ı mertebe nokşānuñ bilüp meh-i 'ıyd
G.26/4

Şoyunup hān-kāh-ı gulsenide erba'in cekdi
Nihāl-ı verd giydi peyreviden hırka-ı beyzā

Açıldıktan gonca-i gulde ustād-ı nev-bahār
Ser itdi ders-i bulbule da'ir risālevi
G.136/5

11. Tezad:

Peste ikrām iden olur bālā
Felegüm'arza iltiyāmı gibi
G.124/7

Ğadeh-nūs-ı sarāb-ı aşk-ı ruḥānı neşātumda
Felek hürsīdi şunsa destüme SĀMĪ ayāğ itmeme
G.88/5

12. Isti'āre:

Cözünce tuğme-i sīmīni ol pence-i hürsīd
Acıldı küfl-i elmās-ı dür-ı gencīne-i mehtāb
G.12/2

Oldı bir'aks-ı uşul-ı hareket-ı devrān
Sāz-ı bahtum gibi bī-cā mağām-ı edvārı
'Vlll 71

Hāşe li'llāh kalmadı'ahdinde bir nā-dīde kām
Kest-i ummīd ebr-i en'ām ile reyyān olmada
K.V/62

13. Tesbih:

'Anka-nazīr Ḥazret-i Nābī Efendi kim
Sānisi yokdur ideli nev'i beşer zuhūr
G.44/10

Yem-i hüsnde bakılmaz dem-i sinâh saña
 İki kedûv gibidür âfitâb u mâh saña
 G.5/1

B. Fikre Bağlı Olan Sanatlar

1. Tenvîye

DU nîm olsa da ten dilde ârzû birdür
 DU reng ise gül-i ra'nâ'aceb mı bû birdür
 G.30/1

Kadeh-nûş-ı Şarâb-ı 'aşk-ı ruhân-ı neşâ'umda
 Felek hürsîdi şanma destûme Sâmi ayâğ itmim
 G.88/5

Ayaqlansun çekilsün sâgar-ı şahbâ gibi rindân
 Meh-i nev sūy-ı 'isret-gâha kim engüst-i imâdur
 K.XXI:12

2. Cinâs:

Şalınacak seyrine'azm itmiş'uşâk alındırmış
 Nihâl-ı nevresûm yanınca âğyârı şalındırmış

Şâhib-nazar ârâyiş-i guftâre yapısmaz
 Ma'ni görür a'ma gibi divâra yapısmaz
 G.46/1

3. Kinâye:

Yakdı bizi şarâb-ı 'aşk sâgarı şunma sâkiyâ
 Şu koma gel ocağuma hâne-i dil harâb iken
 G.46/1

İderduk tâze tâze böyle nazm-ı dil-pesend inşâ
 Kuhen vâdi-i şî're bizde SÂMÎ rağbet itseyduk
 G.77/6

İKİNCİ BÖLÜM

1. EDEBİ KİSİLİĞİ

Sâmi Efendi'nin edebî hayatı, Divan siirinin gelişmesini tamamladığı XVIII. asra tekabül eder. XIX. asırda da bir hayli Divan sairî yetismiş olmakla beraber, Ali Nihad Tarla'nın da belirttiği gibi, XVIII. asrın sonunda yetisen Seyh Galib'de bu edebiyat hakiki kemalini bulmuştur. Hatta Tarlan'a göre, bu kemal öyle bir dereceye ulaşmıştır ki bir hamle daha yapsa, klasik mazmunlar tamamen anlaşılmasız hale gelecektir⁽¹⁾. Nitekim Tanpınar da aynı meseleye bu noktadan temas ederek XIX. asır Divan siiri ile ilgili sunları söyler: "İlhamın umumiyetle küçük kelime ve ifade oyunlarına dayanan buluslardan öteye geçememesinden gelen bir yoksulluk, bayagılıktan öteye geçemeyen bir realizm ve yerlilik zevki ilk göze carpan seylerdir. Sanki bütün pınarlar kurumuş ve insan cırıl çıplaktır"⁽²⁾.

XVIII. yüzyıl Divan siiri ise daha önceki, özellikle de XVII. asırdan alınan bir çok tarzların yanında, bu döneme mahsus bazı yeniliklerin de ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. XVII. asırdan alınan ilk önemli tarz sebk-i Hindî'dir. Bu tarz bizde, XVII. yüzyıl sairlerinden Naili-i Kadim, Fehim-i Kadim, Neşatî ve Nabi üzerinde etkili olmuştur⁽³⁾. XVI. ve XVII. yüzyıllarda İran'dan Hindistan'a giden sairlerin meydana getirdik-

(1). Ali Nihad Tarlan, Edebiyat Meseleleri, Ulukın Yay, İstanbul 1981 s.46

(2). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s.77.

(3). Haluk İpekten, Naili, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1986 s.13

leri bu üslub XVII. yüzyıl Divan şairleri vasıtasıyla XVIII. asır şairlerinin şiirlerine de girmiştir. Gene XVII. yüzyıl şairi Nâbî, "hikemi tarzı" ile hem kendi dönemi hem de sonrası şairlere etkili olmuştur. Sâbit, Durrî, Kâmi, Fehîm, Râşid, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî etkilenen şairlerin başında gelmiştir. XVII. yüzyılın bir diğer mirası da edebiyatımızda daha önceki asırlarda kısmen görülmekle beraber Nâbî ve Sâbit ile mahallilesme yani edebiyatta yerli malzeme ve hayatın kullanılmasıdır.

Önceki yüzyıllardan alınan bu tarzların dışında, XVIII. asır Divan şiirinde de bu döneme mahsus bir çok yenilikler söz konusudur. Bu devirde Nedim yetişip de üzüntüden, düşünceden uzak bir dünya görüşü ile neşeli, coşkulu söyleyişle kendini kabul ettirince şairlerin bir çoğu hemen bu yolu benimsemişlerdir (Kâmi, Râşid, Seyyid Vehbî, Fıtnat Hanım vs.). Yerlilesme akımı bu dönemde oldukça hızlanmış, özellikle Lâle Devri şairlerinin yeni yapıları ve burada yapılan eğlenceleri edebiyata gecirmeleri bu hızlanmada baş rolü oynamıştır. Bu yerlilesme akımının neticesinde Divan edebiyatımızda Halk edebiyatımıza bir yakınlaşma görülmüş ve Nedim hece vezni ile yazdığı bir şarkı ile güzel bir örneği vermiştir.

Bir sairi yaşadığı dönemden tecrid edemeyeceğimize göre, Sâmî'nin de edebi kişiliğin ortaya çıkmasında yukarıda sözünü ettiğimiz hususların etkili olması kaçınılmazdır. Nitekim Divanını incelediğimizde, gördüğümüz gibi, Sâmî'de adeta bir terkip sözkonusudur. Samî'de sebk-i Hindî Uslubu ile hikemî tarz hemen fark edilir. Nedim kadar çokulu ve başarılı olamasa da Lâle Devri'nin eğlencelerini siirine aksettirir. Çağdaşlarına göre çok sayılabilecek 63 tarihi ile devrin hemen her önemli hadisesine manzum tarih düşerek dönemin hadiselerine kayıtsız kalmadığını gösterir. Fakat Sâmî, hiç bir zaman ne hikemî tarzı ne de yerlilesmeyi diğer sairler kadar ileriye götürmüştür. O daima klasik kalmıştır. Nitekim onun bu yönü ile ilgili olarak Stanford Shaw "Yeni sairlerin yöresel renk ve dillerinden kaçınmasına ve geçmişin felsefe konularını vurgulamasına rağmen klasik biçimi yeni teknik ve biçimlere erdirmistir"⁽¹⁾ der. Sâmî'deki bu değişik özelliklerden olsa gerek, o'nun hakkında kendi devrindeki ve sonraki münekkidler farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Fatih: "Su'arâ-yı memâlik-i Rumuñ müsellem u a'zâmi gazelde Sâmî kaşâ'idde Nef'i olduğu gibi bedihî ve celîdür. Ancak "aşrımızda bir iki mütesâir mumâileyhuñ is bu ruçhanîyetlerinden hakkı görmeyüp kendilerini andan

(1). Stanford Shaw: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye Eyay.İstanbul 1982
1.Cilt, s.393.

alî zannederek bazı meḥâfil-i mecâlisde kendü guftâr-ı hezl-âşârlarını 'arz u beyân ile anlara tefavvuk eylemek sevdâsında oldukları gâh u gâh isidilmekde ise de zihî taşavvur-ı bâtıl, zihî hayâl-ı muḥâl mışrâ'î maḳûllere cevâb-ı kâfîdür"(1) ve Râmiz, "Su'arâ-yı 'aşrdan fikr u bîkr-i tâze-hayâl mânâları olan guftârı nâzik, beyne'l-aḳrân el-icâz bir şâirdür"(2) değerlendirmeleriyle Sâmi'yi methederler. Lûgat-ı Tarihîyye ve Coğrafîyye "El-yevm su'ara-yı Rum kasâ'idde Nef'î gazelde Sâmi gibi kimse gelmedi dirler(3)" cümlesiyle Fatin desteklenir. Âyine-i Zurefâ "Si'r u insâsı şeliş tahrîr u imlâsı nefîs ve fazl-ı ma'ârif-enîs bir vaḳ'anüvis idi(4)" değerlendirmesiyle Sâmi'yi başarılı olarak kabul edenler arasına girer.

Diğer taraftan Şemseddin Sâmi "Eş'arı külfetli olup selasetten ârî ise de Ustâdan-ı su'arâdan ma'düddür" (5) der.

Sâmi'yi tenkit edenler arasında Tanzimat döneminin Unlu edebiyatçısı Muallim Nâci ise şu değerlendirmede bulunur: "Siiri külfetle söyler. İnsan okurken sıkılır. Ma' amafih Ustaddır"(6). Tanzimat Edebiyatı'nın diğer iki büyük şahsiyeti olan Ziya Paşa ile Namık Kemal arasında edebî kavgalara Sâmi'nin siiri ile ilgili de-

(1). Fatin, Hatemetü'l-Es'ar, s.181

(2). Râmiz, Adab-ı Zurefa, s. 146.

(3). Lûgat-ı Tarihîyye ve Coğrafîyye C:IV, s.12.

(4). Cemâleddin, Âyine-i Zurefa, s.47

(5). Şemseddin Sami, Kamusu'l-A'lam, C.IV. s.2512.

(6). Muallim Naci, Lûgat-ı Naci, Çağrı Yay. 1st.1978, s.465.

gerlendirmeler de konu olur. Ziya Paşa Harabat'ta⁽¹⁾

Parlak gürünür egerci Sâmi

Tesvîs eder ekşer kelâmı

Eyler sözü gâh öyle muhtel

Etmez anı derk 'akl-ı evvel

Deyişleriyle Sâmi'nin anlaşılması güç şiirler yazdığını belirtir. Ziya Paşa'ya Harabat'taki tesbitlerinden dolayı bir çok tenkitler yönelten Nâmık Kemâl, Paşa'nın Sâmi ile ilgili değerlendirmesine katılmaz: "Görüldüğü gibi Harâbat müellifine göre, haddizatında Sâmi parlak görülmektedir. . . Fakat bu hal ekseri kelamının okuyucuyu tesvik etmesine engel olamıyor. Sözü bazan öyle ki akl-ı evvel olan bile anlayamaz. İşte bütün bunlar, ona ait şiirleri aynı derecede değerli olmadığını gösteriyor" (2). Gene Nâmık kemal, Ziya Paşa'nın Harabât'ındaki

'İzzet ile hem Nazım u Sâmi

Bir sîvede nazım ider kelâmı

Nâbiye bu ihtirâdır hâş

Teslîm ider anı ehl-i ihlâş

Râsid ile Vecdi Lem'î Râmî

Râgıb Âsım. Münif Sâmi

(1). Kaya Dilgeçli, Harabat Karşısında Nâmık Kemal, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972, s.60.

(2). Kazım İ. Yetiş, Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1989, s.110.

Ol mektebe oldular mudāvim

Ol hāceden oldular mülāzım

ifadeleriyle Sâmi'yi Nâbi'nin mudavimi olarak göstermesine katılmaz: "Nâbi, Nazîm'ın zamanını idrak etmiş ise de Nazîm Nabi'ye nisbet kudemadan olduğu ve o halde Sâmi ile yek sive addolununca Sâmi'nin Nâbi'ye cerag olması mümkün olamayacağına hatır-nisan-ı âlileri mi olamadı?"⁽¹⁾.

Nâmık Kemal, bir çok mektubunda da Divan şiirinin dil ve hayal dünyasını tenkid ederken Sâmi'yi anmaktan geri durmaz. Abdulhak Hamid'e yazdığı bir mektupta "Fârisînin en büyük hatası da ma'ruf igrakıdır. Eger bizim lisân anın tesîrât-ı seyyiesi altında kalmamış ve edeb-i Sâmi ve Münşi-i Kâmi'nin zuhur ve gururuna sebep vermemiş olsa..."⁽²⁾ diyerek, aklen mümkün adet olarak muhal olan mübalâğa manasına gelen igrakdan dolayı Sâmi'yi tenkid eder. Gene İrfan Paşa'ya yazdığı mektupta ⁽³⁾ Divan şiirini hayal dünyasını tenkit ederken örneğini Sâmi'den alır:

Hat-ı sebzın didi ol tûti-i isve su'âlümde

Zumûrrüdden kenâr âyîne-i ruhsâr-ı âlümde

G.120/1

(1). Kazım 'Yetiş: Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1959, s.110.

(2). Kaya Bilgegil, Harabat Karşısında Nâmık Kemal, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972, s.60.

(3). a.g.e. s.38.

beyti ile ilgili olarak" Akl ile vîcdân ile mülâyemetten eser var mıdır? Kırmızı veya yeşil sakal dünyanın neresinde görülmüştür? Dünyada mıyız, cennet-i a'lâda mıyız"?

Sâmi'nin bazı siirlerini akl-ı evvellerin bile anlayamayacağını söyleyen Ziya Paşa'yı haklı gösterebilecek bir beyit ile ilgili olarak edebiyat dünyamızda ilgi çekici değerlendirmelere şahid oluyoruz. Bu Sâmi'nin

Ḥâzır ol bezm-ı mukâfata eyâ mest-i gurûr

Rahne-i seng-i siyeh penbe-i minâdandur

G.31/3

beyitidir. Mehmed Tahir Efendi, bazı kimselerin bu beyti mânâsız bulmalarına katılmaz ve "ba'zıları da zâc yağ şişesinin kapağına konulan pamuğun demir üzerine vaz'olunduğu halde mermerde hasıl olan rahne olduğu veyahud büyük kayalar üzerinde hasıl olan pamuğa benzer bilahare kayanın arasına nüfuz ederek mürur-ı zamanla kayada rahne peyda ettiğini dermiyan eyleyerek mazmunun mevcudiyetine kâil olurlar ki tevcih-i sâni daha muvafıktır"(1) diyerek beyiti izah eder. Ali Nihad Tarlan da beyti buna benzer bir tarzda yorumlar: "Gurur ile mest olan adam hakikaten kocaman bir kayaya benzer. Hareketsiz, mağrur, geniş,kötü işlerinin karşılığını kimsenin veremeyeceğini düşünür.Halbuki kaya karşısında

(1). Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, s.232.

en zayıf mevcut sisedir, sisenin de pamuktan bir tıpası vardır ki dünyada en aciz, yumuşak bir varlıktır. İşte o pamuk bu kayayı parçalayabilir. Nasıl? Pamuk barut olur, kayanın içine girer, o pamuktan o baruta fitil yaparlar. Ateşe verdiler mi, koca koca kaya parça parça olur"⁽¹⁾. Fakat Ali Nihad Tarlan, bu açıklamalarından sonra "Nâbî bunda hakikaten başarılı olmuştur"⁽²⁾ diyerek beyti Nâbî'ye isnad eder. Aynı beyit ile ilgili çok daha ilgi çekici bir değerlendirme de Ahmet Hamdi Tanpınar'dan gelir. Tanpınar beyti mânâsından ziyade "ses" açısından değerlendirir. Nitekim, Divân şiirinin tamamen zihni bir oyunda kaldığını ve ikizli uçuzlu oyunlarda kendisini harcayan bu şiiri kurtaran tek şeyin de "ses" olduğunu belirtir: "Bu hususta bir fikir verebilmek için yarım asırdır edebiyat bilgilerimiz için bir muamma olan ve Hocamız Ferid Kam'dan başlayarak o kadar değişik tefsirlere yol açan bu beyit üzerinde duralım. Bu telassız, rahat, her adımda sese ayrı bukulusler, tonaliteler veren, sonuna kadar her hecenin yeri ve ifâde kudreti evvelden hazırlanmış bu beyti okumak eski şiir dilimizi bilenler için hakiki bir zevktir. Fakat mânâsına dikkat ettiğimizde bu zevkin yerini ister istemez bütün bu beyhude gayrete ve ciddiliğe-çünkü pek az beyit bu kadar ciddi edalı alabilir ve tesrifatını okuyucuya kabul ettiri-acıyan bir gülümseme alır. Fakat

(1). Ali Nihad Tarlan, Edebiyat Meseleleri, Otluken Yayınları 1981, s.47.

(2). a.g.e, s.47.

asıl mühim olanı böyle bir dikkatte beytin butunluğunun gitmesidir. Filhakika biraz üstüne düşünce bahsettiğimiz hazzın yalnız birinci mısra'a ait olduğunu, hatta mânânın orada tamalandığını görürüz. Sair gururunun cezasını elbette çekeceksin dediği zaman bizim için sairdir, bunu bir kıyasla tamamladığında sadece başladığı sözü gereği gibi bitiremeyen bir hüner adamıdır. Eski estetikte beytin esas olmasına rağmen, çok defa bu mısralardan birinin lüzumsuz görülmesi buradan ileri gelir. Ve iyi dikkat edilirse bu seçilen mısra'ın doğrudan doğruya oyunsuz konustuğu görülür"(1).

Sâmi ile ilgili geniş bir değerlendirme de Gibb'den gelir. Ona göre Sâmi'nin siirinde göze carpan en önemli özellik spontanenin yokluğudur. İyi tartılmış düşünceler, dikkatle seçilmiş imajlar, kılı kırk yarararak ifade edilmiş bir dil ile Sâmi, Gibb'e göre, gecis dönemi ürünleri vermekten çok, başarılı klasik eserler ortaya koymuştur. Gibb, Sâmi'nin günün romantizminden uzak kalarak günlük hadiselerle mücerred bir dille temas ettiğini de vurgular. O Sâmi'nin siirlerinde kısmen mahalli renklerden izler bulunduğunu belirtmekle beraber, ekseri temlerinin filozofik' yani tefekkürî olduğunu belirtir. Gibb Sâmi'nin siirlerinde çağdaşlarının çoğunda görülen müstehcen ve dünyevî konulardan Sâbit'in cesur humoru ve Nedim'in neseli zarâfetinden bir şey olmadığından söz eder. İfâdelerinin muğlaklığını kabul

(1). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı, s.42.

etmekle beraber Ziya Paşa'nın bozuk olduğuna dair fikrine katılmaz. Sâmî'nin şiirlerinin butüne dikkatimizi yönelttiğimizde Ziya Paşa'nın haksız olduğunun hemen anlaşılacağını söylemekten kaçınmaz⁽¹⁾.

Sâmî'nin edebî yönü ile ilgili farklı bakış tarzlarını günümüz edebiyat münekkidlerinde de görmek mümkündür. Vasfi Mahir Kocatürk, uzun sayılabilecek bir değerlendirmeye Sâmî'yi başarılı şairler arasına koyar. Sâmî oña göre, Divan edebiyatımızın muhayilesi en mücerred lehassu şii şairlerimizdendir. Sözlerini kulfetli, fakat sağlam ve renkli bulur. Lisanında ilk bakıştan kaçan bir örtülülük olduğunu kabul eder. Sanatının bir terkip olduğunu söylemekle beraber, bu terkipte kendi şahsi damgasının varlığını belirterek değerlendirmelerine şöyle devam eder: "Sâmî'de tasannu var, fakat ruhu fakir bazı şairlerin bos ve soğuk tasannu'u değil. Nedim'in şakraklığı ise onda yok. Bununla beraber edebî ruh ve tasavvufî ask, hatta hekimâne eda bakımından bunlara hic yansımayan Nedim'in yanında başka bir tarz büyük. O zaman esrarlı, bir derinlik arz ediyor ve Nabi'yi hatırlatıyor. Bunlar ifadesindeki zarâfet insanı hemen çekiveren şiirlerden değildir. Üzerinde durup düşünmek gerekiyor. O zaman açılıp genişliyor, derinlesiyor ve renkleniyor"⁽²⁾. Fakat, Vasfi Mahir Kocatürk de Sâmî'nin şiirlerinde bazı kusurlar bulur. Bunlar Uslup ve

(1). Gibb, E.J., A History of Ottoman Poetry, London 1900, c.II, s.60.

(2). Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi Ankara 1964, s.501-502.

ifadesindeki tutukluk, çetrefilliktir. Kelimelerin imtizacında açıklık ve ahenk olmayıştır. Bunlara rağmen ona göre Sâmi, "büyük divan sairleri arasında geniş kitleye en az mal olan fakat mahdut sanatsever tarafından en çok sevilenlerden birisidir"(1).

Nihad Sami Banarlı, eserinde Sami'ye sadece bir paragraf yer ayırarak "tasavvuf kültürüyle süslü külfetli ve klasik bir lisanı vardır"(2) demesine rağmen kendisinden sonra gelen sairlere klasik söylenisteki dil ve ifade ustalığı ile tesir ettiğini belirtmekten de kendisini alamaz(3).

Faruk Kadri Timurtas da "Üslup ve ifadesi muğlak, çetrefil ve karışık olduğu için rahat anlaşılamayan Sâmi, geniş kitleye hitab edemeyen bir sanatkardır"(4) değerlendirmesiyle kendisinden önceki tenkidlere iştirak eder.

Edebiyat münekkidi tarafından yapılan bu değerlendirmelerden ve eserin bütünüyle incelenmesinden çıkan neticelere göre, Sâmi'nin edebî kişiliği ile ilgili bir takım yargılara varmak mümkündür. Sâmi'nin şiirlerinin muğlak, girift ve derin olması, mânânın ilk bakışta kendini ele vermemesi ve anlaşılması için zihni bir gayret istemesi Sebk-i Hindî tarzının tesirinde

(1). Vasfi Mahir. a.g.e.501

(2). Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyat Tarihi, M.E.Basımevi, İstanbul 1973, c.II, s.750

(3). a.g.e. s.750.

(4). Faruk Kadri Timurtas, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yay. İstanbul 1981, s.247.

kaldığının müsahhas delillerindendir. Diğer yandan üzerinde ortak yargıya varılan husus-Namık Kemal hariç-Nabi mektebinin müdâvimi olmasıdır. Bilindiği gibi "Saib (1611-1677), Mevlâna yolunda yürüyenlerin mistik edâlarını ve Hâfız tâkipçilerinin alışlagelmiş duygusal şiir anlayışlarını bir yana bırakarak Fars şiirinde aklîselim felsefesi diyebileceğimiz düşüncenin ağır bastığı şiir anlayışını getirmiştir"⁽¹⁾. Bu tarzın edebiyatımızdaki en büyük temsilcisi Nâbi'dir. Nitekim Nâbi divanında:

Süzde darb-ı meşel îrâdına söz yok ammâ
Söz odur âleme senden kala bir darb-ı meşel

beyiti ile şiirde atasözü kullanmanın hoş olduğunu ancak asıl hünere atalar sözü niteliğinde değer kazanacak söz söyleyebilmek olduğunu belirterek

Ebnây-ı dehr her hünere âferin verir
Ya Rab bu âferin ne tükenmez hazinedir

Suhan-ı bî-hûdeden hoş gelir âvâz-ı ğorôs
Bârî mânâsını bilmezse de hengâmı bilir

gibi beyitlerle bunun güzel örneklerini vermiştir.

Kendisinden sonra gelenlere örnek teşkil eden bu tarz, Sâmi tarafından da benimsenmiştir. Sâmi'nin

(1). Mine, Mengi, Divan Şiirinde Hikem-i Tarzın Büyük Temsilcisi Nabi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, sayı: 18, Ankara 1991, s.27.

divânında da bu tarzın güzel örneklerine tesaduf etmek
her zaman mümkündür:

Yakdı bizi sarâb-ı ask sâğara şunma sâķi
Şu koma gel ocağuma hâne-i dil harâb iken
G.93/3

Bî-hûde itme ehl-i riyâdan umîd-i feyz
İtmez dıraht-ı husk-nümâdan semer zuhûr
G.44/3

Guçdür dil-i şaf olsa sikeste anı yapmak
Birbirine âyîne-i şad-pâre yapışmaz
G.46/6

Dünse mânend-i dolap itse'aceb mi ıztırâb
Tası taş üzerine komak lâzımı idi esbâb
mat.34

Yâl u bâl-ı yârı aña itse bî-hûde nefes
Bal demekle ağzını tatlu olur şanma'abes
mat. 45

Cigerüm bisdi diyü göz yasum itdüm ızhâr
Şu koma pismis aşı didi o şüh-ı gaddâr
mat. 56

Hidmet-i yârı rakîbân birbirine diseler
Güyâ it ite vü it kuyruğuna emr ider
mat. 94

Bendesin geçse n'ola dâd erine gammâz-ı har
Bu meşeldür cânı yanan eşek atı geçer
mat. 95

Sâmi'nin edebî kişiliğinde önemli rol oynayacak olan mahalli renklerin kullanılması meselesine gelince, bu hususta divanında fazla beyitlere tesaduf etmek mümkün değildir. Edebiyatımızın daha önceki devirlerinde de görülmekle beraber, sanatının asıl hüviyetini mahallileşme tarzından alan Sâbit'i en başarılı olarak biliyoruz. Sâbit, "atasözü, deyimler ve söz oyunlarında gösterdiği maharetle diğer sairlerden ayrılmıştır. O yerli hayata yönelmiş, mazmunlarını bu hayatın muhtelif safhaları üzerinde kurmuştur"⁽¹⁾. XIX. asır Divan sairleri bunu en ileri safhaya kadar götürmüşlerdir. Hatta halk arasında geçen konuşmalar ile ilgili olarak işi müstehcenliğe kadar vardırırmışlardır. Sâmi'de tabiri caiz ise böyle basitliklere tesaduf etmek mümkün değildir. Gibb, Sâmi'de bu tarzın sadece tek bir beyitte görüldüğünü haklı olarak belirtir⁽²⁾. Sâmi'nin şiirlerinde mahalli hayattan örneklere kısmen de olsa sarkıtlarında tesaduf edebiliyoruz. Nâdim tesirinden ileri gelen ve Lâle devrinde izleri müşahade etmek mümkündür.

Sâmi'nin şiirde başarılı olup olmadığı meselesine gelince, bizzat kendisinin şiiri hakkında bir çok tesbitleri vardır. Bâkî'yi, Nazım ve Nâbî'yi kendi ustası kabul eden Sâmi bunu teyid eden beyitler yazmıştır.

(1). Turgut Karacan, Bosnalı Alaaddin Sabit Divan, Cumhuriyet Univ. Yay. No:37, Sivas 1991, s.10.

(2). Gibb, E.J., A History of Ottoman Poetri, London 1900. C.II. s.59

Nazmı yine Sâminuñ olur rağbete sayân
 Olmazsa da ey hâme Nazımın gazelinece
 G.118/6

'Anka-nazır Hâzret-i Nâbî Efendi kim
 Sevâd-ı nâ-becâdur mûrg-i si'r-i kilk-i etfâlûñ,

Sâmi kendi siirlerini övmekten de geri durmaz. Özellikle
 Baltacı Mehmed Pasa içinyazmış olduğu bir kasidede bunun
 örneklerine rastlıyoruz:

Eyledüm himmet-i evşâfun ile peyveste
 Farq-ı su'ârâya ser-i silsile-i es'ârı
 K.11/77

Feyz-i medhûñle ben ol sâir-i mümtâzum kim
 Cekerüm nazma bilâ-riste dır-i guftârı
 K.11/78

O kadar nazm-ı selîsümde letâfet var kim
 Kalemüñden olur âb-ı gevher-âsâ cârî
 K.11/80

Siirlerini ve mazmunlarını anlaşılmaz bulanları da tenkid
 eder:

Ne bilsün lezzet-i es'arımı kısrı olan Sâmi
 Nihândur lubb-i ma'nî nûkte-sîrin-i meâlümde
 G. 120/7

Zaten, dikkatli mazmundan herkes anlamaz:

Havf ider şarf itmege endîsesin dahî kibâr
 Sâdece es'âr arar diğkatli maẓmûn istemez
 G.48/7

Asıl siirden anlayanların ise kendisini takdir edeceğini bilir:

Sâmi ider mi cevheriyân-ı hüner kabûl

Es'âr-ı Abdârum eger gevher olmasa
G. 104/7

Kendi siirlerine bir çok nazire yazılmasının da onun siirlerinin kıymetini ortaya koyar:

Bu si'r-i taze-revis târîh-i tâb-ı Sâmidur

'Aceb mi ehl-i suhan talib olsa tanzîre
G. 113/6

Seyyid Vehbi ise

Kimün rütbe-i es'ârı nâmı gibi Sâmidur

Sezâdur levh-i mihr u mâha tahrîr olsa dîvânı

beyti ile Sâmi hakkında söylenebilecek olanların en güzelini söylemiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Sâmi, divânı bir bütün olarak ele alınıp gerektiği gibi incelenmediğinden dolayı hakkında bir çok doğru ve yanlış hükümler verilmiştir. Divânının tam bir metnin ortaya konulmasından ve gerektiği gibi incelenmesinden sonra onun hakiki vec- hesiyle edebiyat tarihimiz içerisinde yerini alacağını umuyoruz. Bize göre Sâmi, kendisinden önceki klasik sairlerin yolunda giderek, kendi devrindeki yeniliklere de kısmen uyarak, tam bir terkiple Klasik Türk Edebiyatının başarılı örneklerini teşkil eden mükemmel bir

divan ortaya koymuştur. Gerek kendisinden önce gerekse kendi dönemindeki birinci sınıf olarak nitelendirilen sairlerin gölgesinde kalmış olarak görünmüş ve edebiyat tarihçilerince genelde bir kaç cümleye geçistirilmiştir. Hazırladığımız bu divandan da anlaşılaçağı üzere Sâmi bir kaç cümle ile geçıştırilecek şairlerden değildir.

1) Dili ve Uslûbu: Sâmi'nin dili ve Uslubu hakkında edebiyat münekkidlere farklı değerdendirmelerde bulunmuşlardır. Bazıları onun dilinin kulfetli, selâsetten uzak görürler iken bazıları da şiir ve insasını "selis" bulmuşlardır. Sâmi'nin dilinin tekellüflü olduğı şiirleri var olmakla beraber, divânının bütününe dikkat edildiğinde bunların göze batacak kadar çok olmadığı anlaşılır.

Sâmi'nin dili ve Uslubunu hakiki olarak değerdendirebilmek için, Divân şiirinin genel dil anlayışı ile Sâmi'nin yaşadığı dönemde bu dil anlayışının durumu hakkında bilgi sahibi olmak ve Sâmi'yi bunlarla mukayese etmek gerekmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınarın, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde, Divan şiirinin dili ile ilgili olarak önemli tesbitleri vardır. Tanpınar'a göre şiirimizin asıl inkışafı şairlerimiz İstanbul Türkçesini keşfetmeleri iledir. Tanpınar bu şehirli Türkçesinin izlerini Necâti ve Bâkî'de parça parça bulabileceğimizi ve bunların sayesinde de

Türkçenin halk ağzındaki gelişmesini adım adım takip etmemizin de mümkün olabileceğini söyler: "Nâilî, Nesâtî, Nâbî, Nedîm, Gâlib gibi sairlerimiz içinde bulundukları estetiğin sıkı kaidelerine rağmen yasayan Türkçeye dikkatleri sayesinde umumi zevkin kabul ettiği havalı mısra ve beyitler söylemişlerdir"(1).

Sâmi'de Tanpınar'ın sözünü ettiği özellikleri-İstanbul lehçesi, halk ağzındaki Türkçe-nadir istisnalar hariç- bulmak mümkün değildir. Sâmi'nin dili tamamen klasiktir. Divanında bazı atasözü, vecize ve halk tabirleri bulunmaktadır. Fakat divanını bütününe nisbet bunlar çok az miktardadır.

Sâmi'nin divanında tekellüflü, selâsetten uzak ifâdelere tesâdüf edilmesinin en önemli sebebi, divan siirindeki hemen her harften kâfiyeli bir siir söyleme gelenegidir. bir diğer sebep de "Her sâ'irin İran veya Arab siirindeki örneklere göre seçtiği son derece keyfi, kendi varlığı ile hiç bir alakası olmayan bir dil kullanmanın Eski siiri zihnî bir oyun, bir nevi hüner haline getirmesidir"(2). Böyle zihnî oyunlara hemen her sairde olduğu gibi Sâmi'de de tesadüf etmek mümkündür:

Ṭurs-ru gösterme câna zerd-i rûyum görüp
‘illet-i sevdâ-yı ‘âsık âb-ı limon istemez
G.48/2

(1). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s.4.

(2). Ahmed Hamdi Tanpınar, a.g.e., s.3.

Tire-dil feyz-i şabâh-ı 'aşkıdan bî-behredür
 Lekke-i nâ-susteni imdâd-ı şâbûn istemez
 G.48/5

Nâmık Kemâl ise Sâmi'nin siirinde sade denilmeye lâyık sadece tek bir beyitin varlığından söz eder ve onu da fikren sade bulur, lafzan ise tekellülü olarak görür: "...bazı güzel siirleri vardır. Sanâ'y'-i bedi'iyenin başka kısımlarına gittikçe ismi de tekrar edip duracaktır. Sâmi'nin divanında sâde olarak irâd edilmeyi lâyık yalnız su beyit vardır. Lafzan tekellüflü, fakat fikren sâdedir:

Yâre kûstâhâne dil 'arz itdi dâg-ı sîneyi
 Atesîn pirâhen oldı germ-i haclet baña"⁽¹⁾.
 G.1/3'

Sâmi'nin gazellerini göz önüne aldığımız zaman Nâmık Kemâl'in bu fikrine katılmak mümkün değildir. Nitekim gazelerinde sâde denilmeye lâyık bir hayli beyit bulmak mümkündür. Biz aşağıya bunlardan bir kaç örnek almakla yetiniyoruz:

Du nîm olursa da ten dilde ârzû birdür
 Du reng ise gül-i ra'nâ 'aceb mi bu birdür
 G.30/1

Nâ-dâne ol ki baır-ı suhan dürlerin döker
 Gûyâ ki hâk-ı mezbeleye cevherin döker
 G.42/1

(1). Kazım Yetiş Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları Edebiyat Fakültesi Basımevi İstanbul 1989, s.203).

Haṭ gelse lebUm em dir idUñ simdi ne dırsın
 Bu vād-i maḳdem dir idUn simdi ne dırsın
 G. 101/1

Her ḡonce-i nev-reste nigāh itmege degmez
 Āvīze-i destārı kulāh itmege degmez
 G. 50/1

Nes'e-i meyle rōh-ı alunı gul gul gūrelUm
 Acıl ey ḡonce biraz rōyını gul gul gūrelUm
 G. 90/1

Sise-i tevbeyi Sāmī nice bir hıfz idelUm
 VaralUm gūlsene bir yerde gul u mul gūrelUm
 G. 90/5

Sāmî'nin Uslubundaki muḡlaklık, mücerredliḡin diğerk bir önemli sebebi de Sebḱ-i Hindi tarzının tesirinde kalmasından ileri gelir. Bilindiğı gibi bu Uslub ile beraber siirde anlam genişlemiş, giriftleşmiş, muhayyile ön plana çıkmış, insan mantığı zorlanmıştır⁽¹⁾. Sāmî'nin divanını bu gözle incelediğimizde böyle mânâyı hemen ele vermeyen anlaşılması için hayal ve mantığın zorlanmasını gerektiren beyitlere tesaduf etmek mümkündür.

Sāmî'nin dilini tekellüflü yapan üçüncü bir husus da zincirli tamlamalara oldukça sık yer vermesidir. Nitekim "Eski kitaplarımızda fesāhâtı bozan keyfiyetler arasında isim tamlamalarının zincirlemesinde, aynı kalıptaki sözlerin ard arda gelmesinden doğan tekrarın çokluğu da sayılmıştır"⁽²⁾:

(1). Büyük Türk Klasikleri, (XVI . Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri) Haz. Hüseyin Ayan, Utuken-Söğüt Yay. İstanbul 1987, C.V, s.66.

(2). M.Kaya Bilgeçil, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Atatürk Univ. Yay. No:571. Ankara 1980, s.23.

Neyyirin-i felek-efruz-ı cihan-ı devlet
 Yekün-i cümle-i erkam-ı ka inat itmiş
 Dil hayâl-ı ma'nî-i bûs-ı dehân-ı yâr ile
 Hemcu târ-ı mîstâr-ı mûsk-ı hatt-ı nev-restedür

Bu tarz zincirleme tamlamalara Sâmi'de sıkca rastlamak mümkündür.

2) VEZİN VE KAFIYE

Sâmi'nin kullandığı vezinleri en çok kullandığından en az kullandığına doğru sıralarsak aşağıdaki tablo karşımıza çıkmaktadır:

1. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün (89 siir) Bahr-ı Hezec
2. Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilün (84 siir) Bahr-ı Remel
3. Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün (71 siir) Bahr-ı Remel
4. Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün (51 siir) Bahr-ı Muctes
5. Mef'ûlu Fâ'ilātu Mefâ'ilu Fâ'ilün (45 siir) Bahr-ı Muzârî
6. Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fe'ûlun (15 siir) Bahr-ı Hezec
7. Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün (11 siir) Bahr-ı Hafif
8. Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün (8 siir) Bahr-ı Remel
9. Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün (4 siir) Bahr-ı Remel
10. Mustef'ilün Mustef'ilün Mustef'ilün Mustef'ilün (3 siir) Bahr-ı Recaz
11. Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlun (2 siir) Bahr-ı Hezec
12. Mef'ûlu Mefâ'ilün Fe'ûlun (1 siir) Bahr-ı Hezec

Görüldüğü üzere Sâmi, siirlerini ortak edebî zevkin ve tavrın bir neticesi ve isareti olmak üzere diğer

sairlemizce de benimsenip kullanılan Hezec, Recez, Remel Muzârif, Muctes, Haffif bahirlerine ait kalıplarla yazmıştır. Bu bahirlerin de daha çok Hezec, Remel, Muctes ve Muzârif olmak üzere dördünün üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz.

Divân sairleri, İran yolu ile edebiyatımıza giren aruz vezninin 30'a yakın kalıbıyla binlerce siir söylemişlerdir. Seyyid Nesimî 20, Kadı Burhaneddin 24, Seyhî ve Ahmed Paşa 18, Ali Sîr Nevâvî 21, Bâkî 16, Fuzûlî 20, Nef'î ve Nâ'ilî 15, Nedîm 18, Şeyh Galib 20 farklı vezin kullanmışlardır⁽¹⁾. Bu husus gözönüne alındığında, Sâmî'nin 12 değişik kalıp kullanması ile yukarıda adı geçen sairler derecesinde bu vezinleri ustalıkla siirlerine tatbik ettiğini söyleyebiliyoruz.

Sâmî'nin bu vezinleri neden bu derece başarılı olarak kullandığı meselesine gelince, Sâmî'nin Divan Siirinin son devirlerinde yaşaması, kendisinden önce yüzyıllar boyunca işlenmiş bir dile sahip olmasından kaynaklandığı şeklinde değerlendirilebilir.

Nâmık Kemâl, Sâmî'nin:

Gevher-i hûnî-ı dâğ var ise kâfidür gûnûl
mısra'ında vezin olmadığını söyler. Gerçekten de Sâmî bu "gûnûl" redifli gazelinde vezin ile ilgili oldukça zorlandığı görülmüyor. Fakat bu gazelindeki aruz hatalarına rağmen "FA 'ilâtun FA'ilâtun FA'ilâtun FA'îlun" kalıbı

(1). Müseyin Ayan, Hürşid-nâme, Atatürk Univ. Yay.No:502 Erzurum 1979, s.100.

ile yazıldığı görülmüyor. Nâmık Kemâl'in yukarıda zikredilen mısra'da vezin olmadığı görüşü ise doğru değildir. Nitekim sadece "ise" şart ekinin ilk hecesinin uzatılması ile vezin yerine oturmaktadır.

Kâfiye: Sami, divanında kâfiyelerini daha çok Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturmıştır. Kâfiye olarak kullandığı Türkçe kelimeler divanındaki şiirlerine nisbet oldukça azdır. Divânı bu açıdan taradığımızda aşağıdaki Türkçe kelimelerin kâfiye olarak kullanıldığını tesbit ediyoruz: anı, turan, an, sarı, sana, diğer, var, ar, su, kem, yer, ince, gibi, yüz, söz, el, güzel, yagma, dem ayak, kulak, bu, bana. Bu kâfiyelerin dışında redif olarak kullanılan Türkçe fiiller vardır ki kâfiyeye nisbet çoktur. Bu da oldukça tabii bir hadisedir. Çünkü Yahya Kemâl'in de dediği gibi şiirimizin dayandığı nokta kâfiye değil rediftir: "Vakıa Acemin lisanı Aryanî bir lisandır, Türkçe bilakis Turânî'dir. Bu iki lisan ayrı ayrı tabiattadırlar, birinde, fiiler cümlenin başında, diğerinin sonunda gelir, fiilerden ise kâfiye olmaz, diğer kelimelerden olur. Arabın şiirinde redif usludur, fakat Acemin ve Türk'in sirinde azgındır, taşkındır, coşkundur. Türk'ün ve Acemin şâirleri kâfiyeden ziyâde redife basarlar. Türk'ün manzumeleri adeta rediften doğar, Türk redifi buldumu şiirin uzunluğunu söylemiş demektir. Mesela, Redifi "olsak da olmasak da bir" dir. Bu redif artık muayyen

bir felsefedir, fenafillahı, fedakarlığı, kayıtsızlığı söyletir"⁽¹⁾. Sâmi'ye de bu açıdan baktığımızda Yahya Kemâl'in haklı olduğunu anlarız.

Sâmi'inin şiirlerinde de redif söz konusu olduğunda Türkçe fiillerin ön plana geçtiğini görüyoruz: ider, birdür, çeker, varur, itseydük, gördük, gerek, yok, ider, gelür, görünür, döker, eylemişiz, yapışmaz, bizüz, istemez, itmege degmez, itmem, eylemişiz, asmıs, sarıl-mıs, bul, degül, eyledüm, görelüm, neylesün, olmasa, aldanma, düşdükçe, itme, oldu vb.

Bu fillerin haricinde Türkçe bazı isimlerin de redif olarak kullanıldığına şahid oluyoruz: bana, sana, bir, senün, sensiz, gönül, gönlüm, iken, üzere, biri.

Sâmi bir kaç gazelde de Yahya Kemâl'in örnek gösterdiği tarzda zincirleme redifler kullanmıştır. bunlardan birisi de Namık Kemâl'in çok beğendiği "zulf u hâl u ruh" redifli olanıdır:

Bezm-i pâk-ı hüsne zîverdür o zulf u hâl u ruh

Dûd-ı 'anber micmer-i zerdür o zulf u hâl u ruh
G.25/1

Gerden-i billûrun üzre gūyiyâ bir şîşede

Sunbül u seb-boy gül-i terdür o zulf u hâl u ruh
G.25/2

Bir diğeri

Hüsne haññ-ı 'anberin fâm olsa da mâni' degül

Cilve-i mehtâba ahsam olsa da mâni' degül
G.25/1

(1). Yahya Kemâl, Edebiyata Dâir, Yahya Kemal Enstitüsü Yay. İstanbul 1971, s.134.

Hatı-ı la'luñ gerden-i kâfûruñı yâd eyleyüp
 Rûz u seb'âsık mey-asâm olsa da mâni*degül
 G. 82/2

Bir başka örnek de bestelenmiş bir gazelde kullanılan
 "dir idüm şimdi ne dırsün" redifidir:

Hatı gelse lebüm om dir idüñ şimdi ne dırsin
 Bu vâdi maqdem dir idüñ şimdi ne dırsin
 G. 101/1

Gel süyleselüm cümle gecen demleri cânâ
 Hayrânuña ebkem dir idüñ şimdi ne dırsin
 G. 101/3

3) ETKİLENDİĞİ SAİRLER VE NAZİRELER

Bagdatlı Ruhî: Meshur Terkib-i Bendî ile kendisinden sonra gelenleri etkileyen ve tanzir'edilen Ruhi'ye bir nazire de Sâmi tarafından yapılmıştır. Sâmi'den söz eden hemen bütün edebiyat tarihçileri Sâmi'yi bu naziresinde oldukça başarılı bulmuşlardır.

Na'ilî: Sebk-i Hindî'nin bu büyük sairi de Sâmi'yi etkilemiştir. Nitekim olun "Bîgâne mahabbetin olmaz gam-âsinâ" matla'lı gazeline Sâmi'nin bir naziresi vardır:

NÂİLÎ

1. Bigane-i mahabbetüñ olmaz gam-âsinâ,
Ey dâğ-ı derdin eylemeyen merhem-âsinâ
2. Rûhuñ ki Ka'be-i dil u cândur olur mı hîc
Leb-tesne-i zulâl-ı gamın zemzem-âsinâ
3. Şûr-ı şafâ-yı vuşlata olmaz firîfte
Halvet-güzîn-i hecrin olan mâtem-âsinâ
4. Bîgânedür nigâhı gibi luţfı da dile
Olmuş o şûh ile tutalım âlem âsinâ
5. Ermez mi Nâilî dem-i şubh-ı hidâyete
Olmaz mı gönçezâr-ı emel sebnem-âsinâ

SÂMÎ

1. Ola ne dem gulûmuza kuhl-i ğam-âsinâ
Olmaz kelâm-ı vaşl-ı dil-ârâ cem-âsinâ
2. Olmaz Mesîh ider ise eczâsını şehâk
Semsîr-i ğamzeyâreleri merhem-âsinâ
3. Feryâd iderse bûlbul-i dil 'aşk ile n'ola
Ruhsâr-ı sürh-gûnı gul-i hurrem-âsinâ
4. Billûr-ı çeşmi mihr-i ruhuñ pertevin olur
Sûzân ider olursa eger dîdem âsinâ
5. Cism-i nizâr-ı fikr ile zih-gîrden gecer
Engust-i yâre ola ne dem hâtem-âsinâ
6. Bîñ sâgar-ı sarâbdan itmezdüm ictinâb
SÂMÎ olaydı destime câm-ı Cem âsinâ
G.9

NAZÎM: Sâmi'nin Nazîm'in "Hançer... kemer-i yâre münâsib o bel ince" matla'lı gazeline bir nazîresi vardır.

NAZÎM

1. Hançer-kemer-i yâre münâsib o bel ince
Hançer kemer nice kemeri ince bel ince
2. Dâmânı giribanı gibi oldu gülün çak
Bu lâğ-ı hazân dîde-i pür-hâra gelince

3. Lâbüd urulur bâğce-i kûyına yâruñ
Püyân deveran, bād-ı şabā gibi yelince
4. Kaddini ider cay-geh-i san ide çevgan
Kûy-ı emeli merd-i murād üzre celince
5. Oldı guheri nazmı NazîmUñ yine silk
Safy itdi dili mişkab-ı endîse delince

SÂMÎ

1. Semsîrini taşınca ne hoşdur o bel ince
Şemşirini takınca nıtak ince bel ince
2. Kûh-sâr-ı maḥabbetde ki rāh ince bel ince
Bâğ-ı gam-ı ḥicrān çekilür mi cebel ince
3. Ḥayfâ ki ârûs-ı tutuk-ara-yı ümîdüm
Âğûs-ı dile mûy-ı sefîd oldı gelince
4. Pür-ra'se gerek dil vaşat-ı ḥavf u recāda
Çün kible-nüma dergeh-i Hakka yönelince
5. Vâ-bestedür ey dil düzele nâḥun-ı kâruñ
Sîrâze-i mecmû'a-i maṭleb düzelince
6. Nazmı yine SÂMÎnuñ olur rağbete şâyân
Olmazsa da ey ḥāme NazîmUñ gazelince

G.113

NÂBÎ: Sâmi'nin "hikemî tarzında hic suphesiz Nâbi'nin büyük etkisi vardır. Hatta edebi kişiliği ile ilgili

değerlendirmelerinde de gördüğümüz gibi onu Nâbî mektebinin en başarılı takipçilerinden gösterenler de vardır.

Bunların haricinde Nedîm'in meshur "söylerim sana" redifli gazelini de Sâmi tanzir etmiştir.

NEDÎM

1. Gür kıdd-i yâri serv-i cemân söylerüm saña
Bağ ol dehâna râz-ı nihân söylerüm saña
2. Şorma peyâm-ı la'lini peymâne duymasın
Ey dil tehâlûk etme âmân söylerüm sana
3. Ben sâîrim o kâmet-i mevzûnu doğrusu
Sevmem desem de belki yalan söylerüm sana
4. Vardır hużûra söyleyecek bir sözüm anı
A'da kaçan uyur o zamân söylerüm sana
5. Söylenmez ol perî ile seyr-i Hışârimız
Zannetme ey dil anı hemân söylerüm saña⁽¹⁾

SÂMÎ

1. Gûs ol gûñul beyân u meyân söylerüm saña
Yok belki riste-i dil u cân söylerüm saña

(1). Hasibe Mazioğlu, Nedîm, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1988, s.124

2. Mujgān alem saħife nigh merdumek midād
Bir esm-i mū-sikāf-ı beyān söylerüm saña
3. Tiğ-ı cefāsı kim dil-i sengini tiz ider
Ey dil degul fesāne fesan söylerüm sana
4. Opmis raķib deyu lebuñ ħ'āb-ı nāzda
Teb-ħāle-i femūñle nişān söylerüm saña
5. Şerħ itmede cedīde-i şad-pāre-i dili
Her zaħm-ı ħūn-fesān-ı dehān söylerüm saña
6. Reng-i suħan lebinde güher-pāre rīz-i şevķ
Bir dilber-i sikeste-zebān söylerüm saña
7. Sāmī darīr-i ħāme-i nazm-ı selīs ile
Şavt-ı lezīz-i āb-ı revān söylerüm saña
8. İcrā idup ħadīķa-i evşāf-ı Āşafa
Cūy -ı bihist-i ħoş-cereyān söylerüm saña
9. Ol Āşaf-ı yegāne ki medħ-i bülendini
Ser-saķr-ı levħ-i mihr-i cihān söylerüm saña
10. Şubħ u mesā du'āsın idup zīver-i lisān
Ey 'ars-ı vird-i feyz-resān söylerüm saña
G.6

'URFİ ve SEVKET: Sāmī'nin bunların dışında İran'ın
iki büyük şairine) Farsça iki nazire gazeli vardır (1).

(1). Dkz. G.10,20.

4) ETKİLEDİĞİ SAIRLER VE KENDİSİNE YAPILAN NAZİRELER

Sâmi hakkında değerlendirmelerde bulunan bazı edebiyat tarihçilerimiz haklı olarak, onun XIX. asır sairlerine çok müessir olduğunu belirtirler. Vasfi Mahir bunlar arasında Gâlib, Avni ve Nâmık Kemâl'i sayar⁽¹⁾. Faruk Kadiri Timurtaş da Nâmık Kemâl üzerinde etkili olduğunu belirtir⁽²⁾. Bu etkinin temel kaynağı Sami'nin klasik tarzı devam ettirmesinde ve tasavvufi edasındadır. Keçeci'zade İzzet Molla iki ve Tanzimat dönemin önemli şahsiyeti Sinâsî'nin de Sami'nin bir gazeline nazire yazmaları Sami'nin tesir ettiği sahanın daha geniş olduğuna müshahas delillerdir. Bunlardan Keçecizade İzzet Molla, Sâmi'nin de önceki bölümde gördüğümüz Nazım'ın "bel ince" redifli gazeline ikisinin de adını zikrettiği bir nazire yazmıştır.

KEÇECİZÂDE İZZET MOLLA

1. Mümkün mi der-âğuş ola'âlemde bel ince
Mümkün mi der-âğuş ola'âlemde belince
2. Mecnûn gibi 'âşıkları var zülfi telince
Leylî süzi efsânedür ol mâha bilince

(1). Vasfî Mahîr Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, 5.501

(2). Faruk Kadri Timurtaş, Tarih içinde Türk Edebiyatı, Vilayet yay. İstanbul, 1981 5.243

3. Yārüm gibi bir düşmeni var hūn ola nehri
Bir küh mı var dāğ-ı derūnum cebelince
 4. Urdı yüzine itdiği zulmı alev-i āh
Tīr-i nigehe sīne-i sūzānı delince
 5. Efsāne gelür baña döğüp sūgmesi yārün
Dilberde vefā olmama darb-ı meşelince
 6. Bir hācetümüz kalmadı cevğān-ı felekden
Kūy-ı talebi dest-i kanā‘atla celince
 7. Bir seng-i sitem olsun atar basuña ey dil
Ardunca o sūhuñ yelken gibi yelince
 8. ‘İzzet yücedür mertebe-i nazm-ı bülendüm
Olmazsa da Sāmi vü Nazīmüñ gazelince
 9. Her bir nefesi yuf borusın çaldı cihāna
Abdāl-ı dilum dergeh-i pire yönelince
-
1. Ğam mükerrer fikr-i dehr-i dūn bir‘uqbā iki
Neylesun divāne dil Mecnūn bir şahrā iki
 2. Her dü ‘ālem ma‘nī-i vahdetde eyler ittiḥād
Ittiḡuñ ta ‘ bīr gün-ā-gūn bir rü’yā iki
 3. Göz göre itmekdeyüz sermāye-i ‘aşkı telef
Cesme-i dāğ-ı dil-i pūr-hun bir mecra iki

4. Olamaz meftûn hattı u hâlûme zülfüñ 'ilâc
Sevdigüm dârû-yı âfetimüñ bir sevdâ iki
5. Mürde oldı cân u dil ta'n-ı raķīb-i sâmdan
Baķ su kâfir derde kim tâ'ûn bir mevtâ iki
6. Kevn-i vahdet cüz'î a zamdur şabâh u şâmina
Hoķķa-i firûzede ma'cûn bir eczâ iki
7. Men' ider bürhân-ı 'aķlı olmasa naķli delîl
Hâsa li'llâh kim ola gerdûn bir Mevlâ iki
8. Ol mehûñ zincîr-i 'aşķın tutdı birden cân u dil
Olma mûsgil kâkül-i seb-gûn bir şeydâ iki
9. Olmasun mi Kays mecnûn-ı cihan-i Hüsn ü Aşk
Şaşırur ger olsa Eflâtûn bir dünyâ iki
10. Birden eyler ebruvân u ğamze imâ-yı hâlâķ
Ma'nî-i beyt-i kara mazmûn bir gûyâ iki
11. 'İzzetâ Monlâ-yı Rûm iki de bir de luţf ider
Derĝehinde ben gibi maĝzûn bir deryâ iki
12. Si'r-i Sâmi ile nazmum bir olursa fi'l-meşel
Mısrâ'-ı berceste-i mevzûn bir ma'nâ iki

SÂMÎ

1. Cûsis-i eske dil-i pür-hûn bir mecrâ iki
Ĥayf kim felek-i guher-mesĝûn bir deryâ iki

2. Şakıların âyīneyi ol ẖod-perest nāzdan
İstemez ʿaşk olmağa Mecnūn bir Leylā iki
3. Hatt-ı pust-ı leb ider ihām-ı şemm-i buseyi
Mışraʿ-ı berceste-i mevzūn bir maʿnā iki
4. Mumtezic dārū-yı ikbāli humār u neşʿeden
Rūzgāruñ virdügi maʿcūn bir eczā iki
5. Zevk-yāb-ı lutf-ı sīrin u itāb-ı telhīyuz
Sāğar-ı laʿl-ı leb-i mey-gūn bir şahbā iki
6. Vahdeti seyr idemez ahvāl nigāh-ı istibāh
Hestī-i esyā-i gūn-ā-gūn bir gūyā iki
7. Müttehid maʿnide şüretde digerdür husn u ʿaşk
Nūr-ı hürsīd ü meh-i gerdūn bir ammā iki
8. Bir gerekdür arzu-yı hatırda ger Hak-cu isen
Sāmīyā olmaz dil-i malzūn bir sevdā iki
G. 123

Sami'nin bu gazeli Namık Kemāl tarafından da oldukça takdir edilmiştir. Tanzimat edebiyatının diğer bir buyugu olan Sinasi ise bu gazele bir nazire yazmıştır:

SİNÂSİ

1. Âb u tâb-ı girye-i pür-hūn bir meclā iki
Gevher-i seyyāl-i âtes-gūn bir mīnā iki

2. Sāyesinde gūñlumUñ dem-sāzdır ‘aşk u vefā
Gār içinde lāne-i meskūn bir verķa iki
3. ‘Arż edip ķurb-ı memātı āmed u reft-i nefes
Derde baķ derd-ı dil-i maķzūn bir ŗekvā iki
4. Fark ider ifrāt u tefrītın miyānın i‘tidāl
Imtidād-ı mihver-i mevzūn bir aķķa iki
5. Bir ğurūr mir‘āt-ı vicdānında nefsin ħod-perest
Nāzır u manķūr olan meftūn bir sīmā iki
6. Ŗireti fark edemez ŗuret-perest-i kec-nigāh
Bedr ile māh-ı nev-ı gerdūn bir ammā iki
7. ‘Adl-ı mutlaķtır celāliyle cemāl Hālķķın
Leyl-i muzlim rūz-ı nūr-efzūn bir gūyā iki
8. ‘Āşķķım bulmam cemālinle ħayālın farkķnı
‘Aşķ bilmez olduķun Mecnūn bir Leylā iki
9. Zevķ-i dūnyā sevķ-i cennet naķż ider yek-digerin
Olma mūskildir dil-i meftūn bir sevdā iki
10. Kudret-i tekvīn için olmuş dü dīde sāhīdeyn
Rū‘yet-i āķār-ı gūn-a-gūn bir bīnā iki
11. Ma‘nevī cehl-i mūrekkebdır ħaķā ender-ħaķā
Ma‘nī-i terkīb-i nā-mevzūn bir īmā iki

12. Şer'U hikmet müttehittir mebhâş-ı tevhîtte
Naql ile 'aql-ı İlâhiyyûn bir gûyâ iki
13. Ehl-i zâhir şûret u ma'nâyı eyler bir kıyâs
Gerdiş-i mihr U meh-i gerdûn bir ammâ iki
14. Hâme-i ehl-i kalem-den si'r u insâ fer verir
Ey Şinâsî künbed-i varun bir si'âra iki

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

17 METNİN KURULUSUNDA KARŞILASTIRILAN NUSHALAR

E. Suleymaniye Kutüphanesi (Esad Efendi) No: 2644

Bu nüshada 36 kaside (5 na't, 6 tarih), 143 gazel, 2 terkib-i bend, 2 müseddes(1 tarih), 4 mesnevi, 5 şarkı 1 murabba, 4 kıt'a, 6 nazım, 9 rubâî, 48 tarih, 2 lugaz, 12 matla', 10 müfred vardır.

Bası:

Olunca perde ber-endâz nazra-ı çeşm-i sühûd

Göründi âyine-i dilde cihre-i maşûd

Sonu:

جمع کرد این جريدہ قامی
مکتبہ از ذرہ مصطفی سامی

Istinsah tarihi: H.1161/M.1748

Istinsah eden: Müstakim-zâde

144 yk, 213x129-152x75 ölç, talik yz, 17 st.âbâdı taklidi bk. hafif yaldız bk. kırmızı szb.ilk çift sayfa yaldız cl. diğerleri kırmızı, kahverengi mesin, kenarları istampa yaldızlı cl.

Basta Esad Efendi'nin mührü basılıdır.

Tesbit edebildiklerimiz içinde en eski tarihli olan bu nüsha Sâmi'nin ölümünden yaklaşık 14 yıl sonra yüze yakın eserin sahibi ve devrin tanınmış alimi Mustakim-zâde Süleyman Sadeddin tarafından istinsah edilmiştir.

H. Süleymaniye Kutuphanesi (Hafîd Efendi) No: 346

Bu nüshada 34 kaside (5 na't, 6 tarih) 140; gazel, 2 terkib-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 2 mesnevi, 6 sarkı, 1 murabba, 5 kıt'a, 4 nazım, 11 ruba'î, 38 tarih, 12 matla' 2 müfred vardır.

Bası:

Cemâlu'llâha oldı veche pâk-ı Muştafâ mir'ât
Nümâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

İtdi sâz-ı kâlemi nâdire-kâr
Sâmi'yâ nağme-i temmetle karar

104. ve 105. varaklarda Nâbî'nin bir gazelini Râgib Paşa'nın tahmisi ve İbn-i Kemâl'in "Eylemek zümre-i nâdâh ile ulfet ne belâ" mısra'l ile başlayan bir manzumesi vardır.

Istinsah tarihi: Receb H1171/M.Mart 1758

Istinsah eden : Süleyman es-Selmânî

Istinsah kaydı: قد وقع الفراغ عن عبد المحقير سليمان بن
محمد السلمانى فخر ذنوبهما وستر عيوبهما تحريراً فى رجب
شريف سنة احدى ربيعين ومائة والى
۱۱۷۱

105 yk, 208x143-173x93 ölç, Nesih, 19 st. abâdî taklidi kt, 1 ve 69.yaprakların başlamaları nakışlı ve tezhibli kırmızı szb.yaldızlı ct.visne rengi mesin, semseli, selbekli, zencirdeki cilt.

Başta Hafîd Efendi'nin vakıf mührü basılıdır.

P. Suleymâniye Kutüphanesi(Pertev Paşa) Nö:399

Bu nüshada 34 kaside (5na't, 6 tarih), 141 gazel 2 terhib-i bend, 2 müseddes(1 tarih), 4 mesnevî, 4 sarkı, 1 murabba, 7 kıt'a, 5 nazım, 12 rubâ'î, 47 tarih, 2 luzgaz, 19 matla', 7 müfred vardır.

Başı:

Cemâlu'llâha oldı veche pâk-ı Muştafâ mir'at
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

İodı ol vâdî-ı Yesribde Mevlâ
Ummet olmağlığa bir hüccet aña

127 yk, 192x122-54x77 ölç talik yz. 19 st. abâdî taklidi kt, 1 ve 79. yaprak başlıkları nakışlı ve tezhibli, kırmızı szb. yaldızlı ct. arkası ve kenarları mesin, üstü kumas kaplı, etrafı yaldızlı ct.

Basta Pertev Paşa'nın vakıf mührüyle kutüphanenin resmî mühür ve damgası basılıdır.

Bu nüshanın 83b. varagında der-kenâr olarak "İshak Efendi Hazretleri nakl buyururlar ki Sâmi merhum cezbe-i ilâhî ile pederüm merhum iyâdesine bendelerin irsâl eyleyüp yanlarına gidükde kömür ile dıvara bu beyti

tahrir eyledi. Belki bir du'aya vesile olur diyü zabt u tahrir olundu. Ol beyt budur:

Zincîr-i cünüñ gerdene oldu mu'tâd
Mecnûn-i ilâhinuñ olur şabha pür-pûlâd"

kaydı vardır. Farsça rubâ'î ile ilgili notta da "Bu rubâ'î kendi hatları ile merhum Seyh Arab-zâde mecmuasında bulunmuştur" denilmektedir.

R.Topkapı Sarayı Müzesi (Revân Kutuphânesi) No: 754

Bu nüshada 35 kaside 5 na't, 6 tarih), 141 gazel 2 terhib-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 3 mesnevi, 1 murabba, 10 kî't'a, 3 nazım, 10 rubâ'î, 47, 2 lugaz, 21 matla', 6 müfred vardır.

Başı:

Cemâlu'llâha oldu veche pâk-ı Muştafa mir'ât
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

Emr eyledi tâ ki ola mahbus
Bilyos ile kirve menhûs

105 yk, 204x126-154x70 8ç. Talik yz. 21 st. âbâdî taklidi kt, 1, 71, 101 yaprak başlıkları hafif tezhibli, kırmızı szb. yaldızlı ct. arkası ve kenarları mesin, üstü ebru kağıt kaplı cilt.

Başta Sultan III. Mustafa'nın tıgralı vakıf mührü basılıdır.

V. Oesterreichische Nationalbibliothek, Vienna. No: 424

Bu nüshada 36 kaside (5 na't, 6 tarih), 142 gazel, 2 terkib-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 4 mesnevî, 6 sarkı, 1 murabba, 9 kıt'a, 5 nazım, 14 ruba'i, 47 tarih, 2 lugaz, 1 muamma, 22 matla', 7 müfred vardır.

Başı:

Cemâlu'llâha oldı veche pâk-ı Muştafa mir'at
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

İtdi sâz-ı kalemi nâdire-kâr
Sâmiyâ nağme-i temmetle qarâr

Istansah tarihi: H.1163/M.1750

124 yk, octav 7¹/₄, boy 5¹/₄, açık yeşil, kağıt, 19 satır yazılar açık ve net.

Viyana Kayser-Krallık Saray Kutüphanesinden mikro filmini getirdiğimiz bu nüshanın tavsifinde Flugel katalogu'ndan faydalandık. Bu katalogun 720. maddesinde Mustafa Sami ve Divanı ile ilgili kısa bilgiler verilmektedir.

Bu nüshanın başında "Divân-ı Sâmi Bekir Paşa be-Diyarbakırî "kaydı bulunmasına rağmen, Divan Arpa emini-zâde Mustafa Sâmi Efendi'ye aittir. Nitekim Flugel'de de "divanın muhtevâsından da anlaşılacağı üzere bu Sâmi'den başka bir Sâmi söz konusudur" denilmektedir.

Y. Süleymâniye Kutüphanesi (Yahya Tevfik) No: 300

Bu nüshada 36 kaside (5 na't, 6 tarih), 141. gazel, 2 terkeb-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 3 mesnevi, 6 sarkı, 1 murabba, 9 kıt'a, 5 nazım, 9 rubâ'î, 45 tarih, 2 lugaz, 22 matla', 6 müfred vardır.

Başı:

Cemâlu'llâha oldu veche pâk-ı Muştafa mir'ât
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

Koydı ol vâdi-i Yesribde Mevlâ
Ummet olmağla bir hüccet aña

109 yk, 236x133 üç, Talik yz. 21 st. aharlı âbâdî taklidi, kırmızı szb. kahverengi mesin ciltli olup, bazı yapraklarını güveler tahrib etmiştir.

Başında ve sonunda Rumeli Kazaskeri ve Nâkıbu'l-Esrâf Mehmed Sıddık Efendi'nin vakıf mührüye, kutüphanenin resmi damgası vardır

109-112. yapraklarda Sâmi'nin bir takrizi ve Urffî-Sirâzî'nin kasidelerinden birine yazdığı serh ile İzzet Paşa'ya yazılmış bir arzuhal ve son olarak da Süleymân Celebi'ye yazılmış iki mektup örneği vardır.

11)TENKİDLİ METNİN HAZIRLANMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR

Tenkidli divân çalışmalarında esas gaye şâirin kaleminden çıkmış orjinal metni bulmaktır. Orjinal metnin yani müellif hattının bulunamaması durumunda ise yapılacak olan mümkün mertebe müellif nüshasına yakın

bir metin ortaya koymaktır.

Bu tarz bir çalışma ile ilgili metodlarda hemen her zaman Ahmet Ates'in Türkiyat Mecmuasında çıkan bir makalesi esas alınmıştır⁽¹⁾ Ahmet Ates'in de belirttiği gibi, benzer tarzda çalışmalara bizde de tesaduf edilmekle beraber-Hadislerin kaynağı ile ilgili çalışmalarla ortaya çıkan Hadis ulusu gibi.-modern mânâsıyla "metin tenkidi" bize batıdan gelmiştir. Batıda da Latince'ye tercüme edilmiş olan Kitâb-ı Mukaddes'lerin asıl metinlerini tesbit etme çalışmalarından doğmuş ve oradan Yunan-Latin Klasik eserlerin tetkikleri ve bu klasikleri doğru olarak nesretmek ihtiyacı ile sahası genişlemiştir. Bununla beraber Kitâb-ı Mukaddes Yunan-Latin Klasik eserlerinin orjinal metinleri ve istinsah edilmiş metinleri arasında asırlara varan zaman farkının mevcut olmasından dolayı asıl metni ele geçirmek çoğu zaman mümkün olamamış ve içinden çıkılmayacak kadar karışık meseleler meydana gelmiştir.

Batı'daki tenkidli metin çalışmalarına dair R. Wellek ile A. Warren birlikte hazırladıkları "Edebiyat Biliminin Temelleri" adlı kitaplarında önemli bilgiler vermişleridir⁽²⁾. Onlara göre "İlmî araştırmalarda ilk yapılacak olan işler malzemeyi toplamak, zamanla yıpranmış olanları onarmak gerçek yazarlarını bulmak, onların

(1). Ahmet Ates, Metin Tenkidi Hakkında, Türkiyat Mecmuası, Maarif Mat. İstanbul, c.VII-VIII, cüz:1, s.253-267

(2). R. Wellek, A.Warren Edebiyat Bilimin Temelleri Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1983, s.67

orjinal olup olmadıklarını araştırmak ve yazılıs tarihlerini belirlemektir"(1). Fakat bu yazarlara göre bu tarz çalışmalar asıl ilmi araştırmalara bir kaynak teşkil eder. Hatta daha da ileri giderek bu tarz bir çalışma Anglo-Sakson gibi yarı kaybolmuş bir edebiyat için geçerli olduğunu ileri sürerek modern edebiyat araştırmacıları için bu çalışmaların önemini pek fazla büyütmemek gerektiğini belirtirler. Çünkü "Bu tür araştırmalar ya sırf gösteriş olsun diye ayrıntılı bilgi verdikleri için alay konusu olmuş ya verdikleri bilgilerin tam ve mükemmel oldukları sanıldığından veya gerçekten de öyle oldukları için göklere çıkartılmışlardır(2). Fakat onlara göre "Bu çeşit çalışmalar değerli olmakla birlikte, bütün zamanını bunlarla geçiren, başka araştırmaları ihmal eden veya başka araştırmacıları da bu yola zorlayan ilim adamları haklı olarak tenkide uğrarlar"(3). Metin tenkidinde sakınılması gereken hususları da şöyle belirtirler" yazmalardaki bütün yazı ve noktalama hataları yayınlanarak aynen metne alındığında aşırılığa kaçmak gibi bir sakınca ortaya çıkar. Bunlar özellikle dilbilimcilere ve eseri yayına hazırlayan kişiler önemli sayılabilirse de edebiyat inceleyicisi için bunlar önem taşımadığı gibi engel de teşkil ederler. Çünkü metinde esas gaye dikkat

(1). R. Wellek, A. Warren Edebiyat Bilimin Temelleri Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1983, s.67.

(2). a.g.e, s.67

(3). a.g.e, s.67.

dağıtmak değil, okunaklı metin ortaya koymaktır⁽¹⁾. Metin tenki dinde tamamen objektif bir metodun da bulunmadığını belirten bu yazarlar gene de bizim için geçerli olan bir metod teklif ederler . "Bir çok durumlarda metnin aslını kendi kafamızdaki hayali bir sekile göre yeniden yaratmaya teşebbüs etmeden, yazarın eserine en çok benzeyen metni almak en doğru yol olacaktır. Eserin son seklini alabilmesi için metinlerin birbiriyle karşılaştırılması gerekecek ve hangi el yazması metnin kabul edileceği, el yazmaları alanında geçerli olan usullere göre tayin edilecektir"⁽²⁾.

Sâmi divânının tenkidli metnini hazırlarken, bu noktaları ele aldığımızda, secere dışında güçlük çıkarmabilecek hususların olmadığını görüyoruz. Çünkü Sâmi divânın da olduğu gibi hemen diğer bütün divanlarda da ne Kitab-ı Mukaddes metinlerinin aslını bulabilmek için karşılaşılan ne de Yunan-Latin Klasik eserlerinin aslı ile istinsahları arasındaki zaman farkından doğan güçlükler mevcuttur. Sâmi Divânını göz önüne aldığımızda, elimizde müellif hattı bulunmamakla beraber müellifin ölümünden hemen 15 yıl sonra istinsah edilen bir nüsha ve 17 yıl sonra istinsah edilen üç nüshanın olması sağlam bir metin ortaya koymakta bir çok güçlükleri ortadan kaldırmıştır. İkinci olarak, nüshalar arasında imlâ, kelime ve şiir sayıları arasında çok fark bulunmaması

(1). R. Wellek, A. Warren Edebiyat Bilimin Temelleri KÜLTÜR ve Turizm Bakanlığı Yay.

Ankara 1962 s. 72

(4). A. E. B. s. 71.

yukarıda tenkid edilen teferruattan çalışmayı kurtarmıştır. Metni hazırlamakla kolaylık sağlayan bir üçüncü husus da Sâmi'nin elimizde bir matbu divanının olmasıdır. Bunlar da bize Batıdaki metin tenkidi usulunun aynen bizde de kullanılmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaştırır.

Metnin nasıl kurulduğu meselesine gelince, bilindiği gibi, bugüne kadar iki metod kullanılmıştır: Birincisi tek bir (nüsha esas alınır ve diğer nüshaların farkları tesbit edilir. İkincisi de ise eldeki nüshaların hiç birisinin metni kurmaya esas alınamaması halinde müellifin yerine geçilir ve bütün nüshalardan faydalanarak, yazar burada bu kelimeyi kullanır tarzında bir tür tahmin ile hareket edilir. Genelde ikinci yolun tercih edilmesi gibi biz de ikinci yolu tercih ettik. Elimizde 1748 yılında yani Sami'nin ölümünden hemen 15 yıl sonra, Mustakim-zâde gibi tanınmış bir âlim tarafından istinsah edilmiş her haliyle sağlam bir metin kabul edilebilecek bir nüsha olmakla beraber, bu nüshada bulunmayan bir çok şiirlerin diğer nüshalarda bulunması bizi ikinci yola sevkettir.

Metni kurarken en fazla tereddüd ettiğimiz nokta imlâ meselesi olmuştur. Çünkü ses açısından Türkçe'nin yüzyıllara göre gelişimi ile ilgili mufassal ve ilmi bir eser halihazırda elimizde yoktur.

Bizden önce Sâmi'nin çağdaşı olan sairler üzerinde yapılmış tezler ile imlâ meselesinde ortak bir yol takip ettik. Ses uyumuna bakılmaksızın kalıp olarak kullanılan ekler şunlardır:

- dı, di (görünen geçmiş zaman eki)
- mış, mis (öğrenilen geçmiş zaman eki)
- duk, duk (partisip)
- alum, elum (emir 1. tekil)
- ı, i (akkuzatif)
- dur, dūr (bildirme III. kişi)
- un, ūn (genitif)
- um, ūm (iyelik 1. Tekil)
- am, em (bildirme 1 tekil)
- sın, sin (bildirme 1. tekil)
- ur, ūr (genis zaman)

Divanı hazırlarken şekil ile ilgili gözettiğimiz esaslara gelince şiirlerin sıralanmasında müretteb bir divan esas alınarak, kasideler, gazeller, terkeb-i bendler ve terci-i bendler, mesneviler, kıt'alar, nazımlar, rubailer, tarihler, muamma ve lugazlar, matla'lar ve müfredler şeklinde sıralanmıştır.

Kaside ve tarihlerde kronoloji esas alınmıştır.

Bütün şiirlerin nüshalardaki yerleri, mevcut oldukları nüshaların rumuzları ve başlama yaprakları esas alınarak, şiirlerin altına alfabetik sıraya göre yazılmışlardır.

Metinde geçen Arapça ibareler (ayet ve hadis vs.) eski yazıyla yazılmıştır.

111). ARPAEMİNİ-ZÂDE SÂMÎ DİVÂNİ'NİN TENKİDLİ

METNİ

K A S İ D E L E R

I

BERAYI MIDHAT-I PADİŞAH-I "Lİ-MA'ALLÂH" NEBİ-İ Zİ-ŞÂN VE
 PEYGAMBER-I 'ÂLİ-SÂN SÂN-I DU-SERÂ HABİB-I HUDÂ
 'ALEYHI ECMELÜ'T-TAHAYA (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - v - v - v -

1. Olunca perde-ber-endâz nazra çeşm-i şühûd
 Güründi âyine-i dilde cihre-i maşşûd
2. Dil oidi ğarkâ be-nûr-ı musâhedât-ı cemâl
 Temevvüc eylediği demde baħr-ı 'aşk-ı vedûd
3. Ne 'aşk bâ'ış-i hestî-i âferîde-i ğayb
 Ne 'aşk illet-i icâd-ı 'âlem-i meşhûd
4. Ne 'aşk nesve-i evvel zühûr-ı Rûz-ı Elest
 Ne 'aşk mebd-e-i hilkat me'âd-ı sırr-ı vücûd
5. Ne 'aşk nâtika-pîrâ-yı rûh-ı insânî
 Ne 'aşk sırr-ı heyûlâ-yı Âdem-i mescûd
6. Ne 'aşk mişkal-ı âyine-i dil-i 'âsık
 Ne 'aşk mâhî-i Jeng-i hevâ-yı nefis-i 'anûd
7. Ne 'aşk emti'â-yı çârsû-yı hayrânî
 Ziyân-kârî-i rûsvâyî aña mâye-i sûd
8. Ne 'aşk mûcib-i kustâhî-i Zuleyhâyî
 Ne 'aşk ismet-i dâmân-ı Yûsuf-ı mevdûd

(x). Na't-ı Serîf: E.H. P,V,Y nüshalarında başlık yok.R nüshasında başlık olarak: "Bu Na't-ı bi'âdili kıldı insâ SÂMÎ-iâğâh Mûzeyyen eyledi dîvânın cü satr-ı bi'smi'llah" beyti vardır

9. Ne 'aşk âfet-i tmân-ı seyh Şan'ânî
Ne 'aşk din-siken u kıble-bend-i küfr-efzûd
10. Ne 'aşk māsıta-ı hacle-gāh-ı bīdārî
Ne 'aşk perde - der-i bezm-gāh-ı cesm-i ruķûd
11. Ne 'aşk sūzis-i te'sīr-i hāletindendür
Şerer-fesān-ı nağamāt-ı ney ü terāne-i 'ūd
12. Ne 'aşkdur bu ki ser-māye-i hakīkatdur
Bunuñla keşf olunur remz-i gāmız-ı maksûd
13. Ifāze-bahsî hālāt-ı 'aşkdur ey dil
Hezār bāğda hūnīn terennümāt ü sürûd
14. 'Aķīķ-pāre-i mahrūtî-i zebānumda
Bu āb u tāb-ı suhān oldu 'aşkdan mevcûd
15. Sürādikāt-ı suhāndan ārāyis-i ma'nā
Te'āvün-i gām-ı 'aşk ile oldu cehre - nümûd
16. 'Ale'l-huşûş ki ilhām-ı vāridāt-ı nu'ût
Derūna 'aşk ile oldu seref-peğīr-i vürûd
17. Ne na't na't-ı serīf-i Habīb-i Yezdānî
K'odur sefī'e-i cemī'e-i güneş dem-i mev'ûd
18. Hudā yegāne-i halvet-sarāy-ı kurbıyyet
Hidīv-ı mülk-i nübüvvet seh-i feriste - cünd
19. Emīn-i vahy-i ilāhî Muhammed-i 'Arabî
Furûğ-ı cesm-i dü-'ālem hulāşā-i mevcûd

20. Kemāl-i zātına munzamm haķāyık-ı esyā
 'Ulūv-ı sānına muhtaş şu' ün-ı fıtrat-ı būd
21. Zuhūr-ı cevher-i ferd-i vücūdudur bi'z-zāt
 Bedāyi'-i 'araz-ı mümkinātdan maķşūd
22. Cu nokta-kār-ı nuḥustīn-i ḥalķa-i pergār
 Vücūdudur sebeb-i devr-i çarḥ-ı nā-āsūd
23. Yazınca levḥe kalem nīstī-i sibḥin olur
 'Adem 'adem diyü miḥrāb-ı lāya ser-be-sücūd
24. Miḡāl-i ed'ıye-i müstecāb o cism-i laṭīf
 Nuḥ-āsumānı geçüp lā-mekāna' itdi şu'ūd
25. Ser-i mubārekine ebri sāyebān itdi
 Ḥabībini şaķunur çeşm-i mihrden Ma' būd
26. Şehāb olmasa fānūs-ı su'le-i ḥusni
 O sem'-i encūmen-i kurbı itse ger meshūd
27. Tezerv-i mihr-i muraşşa'-per u mülemma'-bāl
 İderdi sūz ile pervāne gibi maḥv-ı vücūd
28. Zihī kerīm ki yokdur kemāl-i luṭfından
 Sevād-ı a'zam-ı cūduḡda iltizām-ı ḥudūd
29. Sikār-ı sīve-i şeh-bāz — çeşm-i Ṭā'ir-i Ḳuds
 Kemend-i kākūli kerrūbiyāna dām-ı kuyūd
30. Nakāta-i mütezāyid olursa ger encūm
 Muḥāsib-i felek olmaz yine raķam-kūn-i cūd

31. Olur bidāyet-i şıfr-intihā-yı her eşfār
İdād-ı fażl-ı kemālātın idemez ma'dūd
32. Küşāde olsa niķāb-ı cemāl-i pür-nūrı
Olur eşîş-yı hürsîd sāye gibi nümūd
33. Nesīm-i nehyi eger olsa mānî-i cereyān
Olurdu halka-i zincîr-i pāyı mevce-i rūd
34. Tahayyul eylese dil rūy-mālî-i hâkin
Meşām-ı cāna virür dūd-ı āh-ı nûkhet-i cūd
35. Kemîne katre-i āb-ı sefā'ati eyler
Sevāz-ı nār-ı caḥîmi fûsurde - tâb-ı humūd
36. Nebî-i mültebanā sâh-ı Hâsimî-nesebā
Eyâ sefî-i güneş - pîsegân-ı yevm-i hulûd
37. Kâlırdı ketm-i cādemde cemî-i maḥlûkāt
Sen olmasañdı eger ey hulāşa-i mevcūd
38. O demde kim naẓar-ı pāk-ı kibriyāyîden
Olunca nūr-ı cebînuñ hûy-ı hicāb-âlūd
39. Çekîde-i kaṭarātından āferîn iḡde
K'olundu tâbiye-i ḥilkat-ı ḥaḳîkat-ı būd
40. Yüzüñ şuyına yaradıldı cümle maḥlûkāt
Eyâ bihîn-i guher baḥr-ı bî-nihāyet-i cūd
41. İder vücūduñ ile da'vî-yî mubāhātı
Zemîn sipihr-i berîne zemîne carḥ-ı kebūd

42. Taḥammul eylemedi heybet-i velādetuñe
Yıkıldı tāk-ı bulend - āsumān-ı turfe-numūd
43. Başı̄t-i esfel-i ḥāke fütāde olmaz idi
Cihānda sāye-i maḏūmuñ olsa ger mevcūd
44. Sevād-i dīde-i ḥūrşīd olurdu a‘lāda
İzāfet-i bedenuñle o cevher-i nā-būd
45. Eger olursa terāzū-yı bī-mişālīde
Eyā Ḥabīb-i mu‘allā-serīr-i kurb-ı vedūd
46. Güneş melāhatuñe ḥusn u pāk-ı Yūsuf-ı meh
Du keffe birisi sīmīn u biri zer-endūd
47. Olurdu menzil-i ḥūrşīd-i evvelīn-i felek
İderdi kūrş-ı kamer tārem-i sipihre şu‘ūd
48. Cemāl-i pākuñe nāmūs-ı ekber āyīne-dār
Sevād-ı cesmuñe ما زانغ kuḥl-ı dīde - kusūd
49. Nuviste muşḥaf-ı pīsān-ı laṭīfuñde
Cu نون والعلم ol ebrūvān hilāl - numūd
50. O deñlu oldu reh-i hiḏmetuñde germ-sitāb
Safaḳla ḳan dere ğarḳ oldu rūy-ı carḥ-ı kebūd
51. Nucūm dāne olup rīsmān şihāb-ı felek
Zebān-ı tevbe - gūzār olsa mū - be - mūy-ı vucūd
52. Muḥālifuñ ki ola subḥa - gerd-i istiġfār
Ḳarīn-i maġfiret olmaz senolmasañ ḥōsnūd

42. Āsumān: āsitān H,P,R,V,Y. 47. Felek: eflak Y.

48b. Sūre:Necm Āyet:17

49b. Sūre:Ḳalem Āyet:1

53. Yeter cesāret-i medhiñde važ-e kustāhī
Zebān-ı kilki hem-āğūs-ı ma‘zeret kıl zūd
54. Tarīk-i na‘tda lağzide-pāy-ı noķsāndur
Ne deñlu çāpuk u cüst olsa kilk-i müsg-ālūd
55. Siyāh-rūy-ı haṭāyum cu hāme-i müsgīn
Ba‘id-i nūr-ı şevābum mişāl-i su‘le-i dūd
56. Tarīd-i dergehüñ itme bu‘abd-ı rū-siyehi
K’ider mi ‘aks-ı ruḥ-ı zisti āyine merdūd
57. Kemāl-i zātuñı vaşf eylemek ne ḥaddumdur
Medīḥa-senc-i kemālūñ olunca Rabb-ı vedūd
58. Eyā sefī‘-i ‘umem ‘özüñü kabūl eyle
Sözümde var ise ‘avf it haṭā-yı nā-ma‘dūd
59. Gel ey göñul idelüm dergeh-i İlāhīde Hu
Cebīn-i ‘illeti hem-çünñ buriyā-yı sücūd
60. Niyāz-mend olalum girye-cūs u nāle-künān
Ki ceys-i mağfirete sīm esk oldu nuķūd
61. Be - Ḥaḫḫ-ı **اشهد ان لا اله الا الله**
Be - şıdḫ-ı ekmel-i tevḥīd-i ḳalb-ı ehl-i suhūd
62. Be - ism-i zātki müstecmī‘-i cemi‘-i şıfāt
Be - feyż-i bāğ-ı ‘Alīm u be-nūr-ı ism-i vedūd
63. Be - Mūsi.-i **لن تراني**-gūy **ارنى**-gūs
Be - ḥ‘āst-gārī-ī : ru‘yet be-intizār-ı suhūd

58. Sefī‘: sefīḫ E. 59. Hu: -Y. 60. Ceys: cins E.R. 61. Ekmel: İkmāl V/ Ehl-i: -V.

64. Be-su'le-i Yed-i Beyzâ vü mu'cizât-ı 'aşâ
Be-nûr-ı Eymen-i Tûr-ı tecellîyât-nümûd
65. Be-Haqqı sûre-i Tâhâ vü sûre-i Yâsîn
Be-Ahsenü'l-kıssaş-ı Yûsuf u be-sûre-i Hûd
66. Behist-i bâğ-ı na'îm u be-kâşırâtü't-ıtarf
Be-heft düzah-ı âtes-nümûn zât-ı vukûd
67. Be-fart-ı şabr-ı Halîl u hitâb-ı **کونی بردا**
Be-gûksitân-tîrâzî-i âtes-i Nemrûd
68. Be-hem-rehî-i Kelîm u be-iftirâk-ı Hızr
Be-sırr-ı 'ilm-i ledûn u be-cesm-i ehl-i suhûd
69. Be-âyet-i kerem-i **اے ربنا لغفور**
K'odur 'uşûta penâh u sened dem-i ma'hûd
70. Be-su'le-hîzî-i âh-ı gülû-güdâz-ı derûn
Be-rîzis-i kaşarât-ı sirisk-i hûn-âlûd
71. Be-istibâk-nücûm-ı mûnevvarât-ı felek
Be-kâr-hâne-i nuh-tâk-ı bî-sûtûn u 'amûd
72. Be-zât-ı pâk-ı Resûl ü be-çâr-yâr-ı güzîn
Be-nûr-ı nâsiye-pîrâ-yı Hâzret-i Maḥmûd
73. Be-ibtidâ-yı süver ya'nî satr-ı Bi'smi'llâh
Be-remz-i âyet-i **انسان لریه لکنود**
74. Be-sırr-ı câr-kitâb u nuzûl-i Cembrâ'îl
Be-Muştafâ vü Kelîm u be-Mûsâ vü Dâvûd

66. Ates-nümûn zât-ı vukûd: Ates-h'ân-ı âzer-i vukûd H.P.V.Y.

67a. Sûre:Enbiyâ Âyet:69

69a. Sûre:Fâtır Âyet:34

73b. Sûre:Âdiyât Âyet:6

75. Hidāyet eyle medet SĀMĪ-i gūneh-kāra
Beni kūreyve-i 'iṣyān kıldı 'nā-fersūd
76. Benem o ğavṭa – hūr-ı kılzum-ı gūnehkārī
Ki mevc-i ye's olur ancak baña kenāre-i sūd
77. Meded-res ol meded ey dest-gīr-i cümle 'ibād
Koma ḥazīz-i ma'āsīde k'ola dil nā-būd
78. Hemīse ḥāmemi raṭbu'l-lisān-ı na't eyle
Zulāl-ı feyz-i 'amīmūñle Hudā-yı, 'edūd
79. Hemīse nesve-i 'aşk ile 'āsık u ma'sūk
Ola cihānda tā kim niyāz nāz-efzūd
80. Niyāz, 'aşk dil-i 'āsıkāndan efzūn
Revān-ı pāk-ı Resūle ola selām u dūrūd

Elb. H4b. P5b. R4b. V4b. Y5a.

II

DER-SITĀYIS-I ḤAZRET-I ḤABĪB-I ḤUDĀ VE NEBİ-İ ARZ U
SEMĀ ŞALLĀLLĀHU 'ALEYHI VE' -SELLEM(x)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Dil oldu güm-sürāğ-i dest-gāh-ı 'aşk (u) ḥayrānī
Ki gerd-i ḥāṭır-ı 'ussāḳdur rīg-i beyābānī
2. Göñul bār-efgen-i ğafletdür ol vādide kim anda
İder bīdār şavt-ı pāy-ı mūrān çeşm-i düzdānī
3. Verā-yı kār-ı ūlā şavt-ı Manşūr-ı Ene'l-Ḥaḳ-güy
Metā'-ı nā-revācī kufr ü maḥmil-zīb-i güyānī
4. İder her zahm-ı pāy-ı ātesīn girdāb-ı baḥr-ı 'aşk
O tih-ı bī-kerānuñ rīze-seng-i su'le-efsānī
5. Hızır pergār-ves ser-geste gerd-i saṭḥ-ı pehnāsı
Felek cūn nokṭa-i nācīz-ı ḥaşr-ı devr-i meydānı
6. İder cūn kaṭre-i emvāc sīm-āb āb ile bāde
Ser-ā-pā ra'se-ḥīz-i bī-ḳarārı rāh-neverdānı
7. Sipih-ı nuḥ-ḳıbābı su'le-cūs-ı ızdırāb eyler
Mişāl-i ḥār u ḥas ātes-revānuñ bād-ı dāmānı
8. Ḳıbāb-āsā döner ser-gesteler sīḥ-i maḥabbetde
İdüp pādan güzser serden çıkar ḥār-ı muḡaylānı
9. Sebī hem-reng-i āh-ı tesnegān-ı el-'atış-güyān
Şabāḥī tūde-i ḥākister-i güm-kerde rāhānı

(x) Na't-ı Serīf E. Mi'rāciyye V.Y nüshasında başlık yok.

1. Verā: Derā E. 6. Āb: -H.V. 7. ızdırab: ıştırab H.Y.

10. O dest-i cān-gudāzāpā-nihāde olmak isterseñ
Seri cūn su'le-i sem' eyle pāyı berķ-ı cevlnāı
11. Fitīl-i şu'le-tāb-ı pā-yı rāh-ı istikāmetle
Göñul kat' itdi cūn mikrāze-i sem'-i sebistāı
12. Irişdi bir sevād-ı a'zam-ı nā-dīde-eṭvāra
Ki seng-i sürmeden tertīb olunmıs tarķ-ı būnyāı
13. Mişāl-ı şoḥbet-i isrāḳiyāı guft-u-gūlar hep
Ḥamūs-ı ser-be-ceyb-i ḥayret-i dīdār-ı sukkāı
14. Ḥarīdār olmada sevdā-girāı naķd-ı cān der-kef
Metā'-ı düzd-i bāzār itmede k'ola fūrūsāı
15. Resīde oldı nāgeh ḥesmi bir gulzār-ı ra'nāya
K'ider nev-bāve-cīn-i bāğ-ı ḥayret seyr-i rıdvāı
16. Gülü dāğ-ı derūn u sūnbūli dūd-ı dil-i 'āsıķ
Dıraḥt-ālūde-i ḥūn-ı ciger cūn sāh-ı mercāı
17. Nesīm-i cān-feżāsı feyż-i enfās-ı Mesīḥāyı
Reg-i būy-ı gülü mevc-i nigāh-ı māh-ı Ken'āı
18. Siyān ḥāki sevād-ı ḥesmi mehtāb-ı tecallāyı
Cebīn-i cūybārı cīn-fūrūs-ı āb-ı ḥayvāı
19. O bāğ-ı feyż-baḥşuñ bāğ-bāı cevher-i evvel
Bihīn fihris-t-i Kur'ān-ı Mubīn evrāķ-ı aḡsāı
20. Olup ser-germ-i şahbā-yı ḥaķīķat pāy-ı bīnīsle
Dil-i ḥayret-zede gül-gest iderken ol gūlistāı

10. Dest:dest H.R.V.Y. / isterseñ:isterseñ V. 11.Pāy-ı rāh-ı istikāmetle: rāh-ı Pāy-ıistikāmetle H.R. 14 Düzd:derd R.15. Nev-bāve:nilyāve H.

21. Numāyān oldu bār-gāh-ı mu'alla dide-i cāna
Ġarīk-ı nūr-ı vahdet yeksere meclis nisīnānı
22. Kūsāde revzeni la'ı-i tebessüm-rīz-i hūrā-veş
Der-i meftūhı gūyā 'āşıkun cāk-ı giribānı
23. 'Urūc itmekde şaf şaf 'isve-i hūbān gibi ervāh
Hemānā pāyhā-yı nerdūbānı cīn-i pīsānı
24. Kalem nāy-ı haşīri levh-i mahfūz-ı ezel sakfı
Per-i Cibrīl-i dībā-perde-i dehlīz-i eyvānı
25. Gurūh-ı enbiyā vü evliyā şaf-beste-i hıdmet
Tavāf itmekde ser-der-pīs-ı haclet kudsiyān anı
26. Te'āla'llah zihī kaşr-ı felek-sā kim derūnında
Habīb-i Kibriyā ārāyış-ı evreng-i nūrānı
27. Şeh-i kişver-gūsā-yı "لى مع الله" Ahmed-i Mürsel
Ki naķs-ı hātem-i hatmiyyetidür naşş-ı Kur'ānı
28. O sultān-ı serīr-ārāy-ı mülk-i Kābe Kavseyni
Ki tīr-i hukmidür āmac-zīb-i 'ars-ı Rahmānı
29. Terabbu' -sāz-ı evreng-i risālet mażhar-ı Levlāk
Seh-i Refref-suvār-ı yekke-tāz-ı kurb-ı yezdānı
30. O şāhib-fatķ u ratķ-ı ma'delāt-ı kişver-i eflāk
Ki medd-i satr-ı Bi'smi'llāhdur tuğra-yı fermānı
31. Rümüz-āmüz-ı ıkrā h'āce-i hejdeh-hezār 'ālem
Ki mir'āt-ı dil-i Cibrīl der-i levh-i debistānı

32. Vücūdı gevher-i nā-yāb-ı "genc-i Küntü Kenz"oldı
Cemāl-i pākıdūr mir'āt-ı ḥusn-i şun'-ı Rabbānı
33. Ḥayāt-ı cāvidānı buldı 'İsī feyz-i nuṭṭından
Derinde Ḥazret-i Mūsa 'aşā-der-dest-iderbānı
34. Nubuvvet da'vī-yi peygamberīye iki şāhiddür
DU saḳḳ itdi ser-engust-i laṭīfi mäh-ı raḥşānı
35. Vücūd-ı pāki oldı ḥarf-i illā ile müsteḡnā
Benānıyla dū nīm itdukde ḳurş-ı mäh-ı tābānı
36. Sikāf-ı meh degül vaşf-ı ruḥında iki mışra'edür
Ki bām-ı carḥa itdi 'aḳl-ı kul āvīhte anı
37. Safaḳ şanma dökuldi ḥūnı ṭarf-ı dāmen-i carḥa
Ġazāl-ı meh yolında nīm-i bismil oldı ḳurbānı
38. Görüp nāḡāḥ ḥusn-i āftāb-efzūnı gerdün
O seb cāk eyledi sevdā-yı 'aşḳ ile giribānı
39. Sevād-ı 'anberi mevc-i 'ademdür sāye-i pāki
Anuñcün olmadı ḥāl u ruḥı mihr-i dirahşānı
40. Nuḥistīn cā-nişīn-yāb-ı ziyāfet-gāḥ-ı ḳurbiyyet
Ki Cibrīl-i Emīndür cün meges ser-geste-i ḥ'ānı
41. Hem āḡūs-ı seker-ḥ'āb olsa ger cesm-i Ḥudā-bīnı
Olur giysū-yı 'anber nūkhet-i Yūsuf meges-rānı
42. Olur zāhir ḥavās-ı bāṭını cün pence-i ḥursīd
Guḏār itse gāñulden fikr-i nūr-ı vech-i tābānı

32. Rabbānı: Yezdānī E. 33. 'Aşā: -R 35. Müsteḡna: İstisna E./ Tābānı: Ken'ānı E. raḥşānı R.
40. Cā- nişīn: cāsını H,P,R,V,Y./ cün: -H,V,Y.

43. Żamīrinden ideydi mäh-ı nev deryūze-i envār
Beyāż-ı gerden-i hūrssīd olurdı leyl-i zūlmānı
44. Olursa hāksārān . mustā'id-i feyż-i eltāfı
İder her seb-nem-i uftāde cezb-i mihr-i nūrānı
45. İdüp müstaķ gedāyī levh-i fers-ı āsitānında
Debīr-i āsumān itmekde sebt-i haţţ-ı pīsānı
46. Bu mānāyı ider intāc-ı sekl-i evvel-i Mi'rāc
Bedīhīdūr cemī'enbiyādan fażl u rüchānı
47. N'ola ser-pūş olursa çarh-ı aţlas cümle eflāke
Seref virdi aña tamġā-yı na'ı-ı summ-i yek-rānı
48. Hażīż-i āsitān-ı rıf'at-ı gerdūn-cenābından
Olur İdrīs-i'ālī-rütbe sākird-i sebak-h'vānı
49. Hayāl itseydi kühl-i hāk-i pāyuñ a'mā-yı fıţrī
Olurdı mū-sikāf-ı nokta-i mevhūma müjgānı
50. Kalem kim dīde-düz-ı ma'nı-i rengīn-i na'tidūr
Harīr-i būy-ı güldür cāme-pūs-ı cism-i 'uryānı
51. Serī'at kāh-ı gerdūn-ıāķdur sulţān-ı kevneyne
Cenāb-ı Ğār-yār-ı muhteremdür cār-erkānı
52. Mü'essesdür binā-yı ser' u dīni öyle müstaķkem
Ki te'sīr idemez haşmuñ hurūs-ı seyl-i 'udvānı
53. O kim rāh-ı hılāf-ı hūkmine vaż'-ı kadem eyler
İder āmāde zīr-i pāda şad-şemsīr-i bürrānı

47. Sümm: Sım E.H. 48. Cenābından: Cenābında E.V. 49. Hāk-ı Pāyuñ: Hāk-ı pāyın P,R,V,Y.
52. Haşmuñ: haşmın R.

54. Hudā itdi bihisti ol dūr-i yektā ile itmām
Şuver-bunyān kıyās itdi sikeste oldı dendānı
55. Hic āzād olmamak mümkün midür ol kimse dūzahdan
K'ola bir böyle maḥbūb-ı Hudānuñ 'abā-ı fermānı
56. Sözi baḥr-ı muḥīṭ-i 'ilm-i Ḥaḳdan munteḥab gevher
Derūnı "kenz-i la-yāfnā"-yı sırr-ı vaḥy-i Sübhānı
57. Sa'ādet-ḥānesi Āl-i 'Abāya maṭla'u'l-envār
Der u dīvārı pür-naḳs-ı tecelliyāt-ı Rabbānı
58. Ola her rīze-seng-i pāymālī-ī reh-güzārında
Olur kerrūbiyānuñ dūr-i nāzik zīb-i bī-cānı
59. Sefī'-i her güneḥ-kārā resūl-i pāk-girdārā
Gurūh-ı enbiyā vü evliyānuñ şāh-ı zī-şānı
60. Sen ol dīhīm-i 'izzet ber-ser-i taḥt-ı risāletsin
Ki pīsūñde Hudā hidmet-guzār itdi sürūsānı
61. Seb-i Isrāda remz-i **تاب مبین او ادنی** dur
İden imā vüçüduñ olduḡı vaḥdetle ḥakkānı
62. Ne seb ebrū-yı bārīk-i hilāle vesme-i zība
Ne seb kuḥl-i cilā-baḥs-ı 'uḡyūn-ı necm-i nūrānı
63. 'Azīmet eyledükde āsumāna pīs-gāhuñda
O şebdūr micmer-i sīmīn-i māhuñ 'anber-efsānı
64. Hilāl ibrīk-i sīm u ṭast **zer mühr** 'āb-ı ruḥsāruñ
O Seb carḥ eyledi pāyuñda rīzān ebr-i nīsānı

57. sa'ādet-ḥānesi: sa'ādet-ḥāne-i R. 58. Nāzik: tārik H.P.R.V.Y. 60. Risāletsin: risāletsūñ H.P.V.Y. 61. İmā: enbā H.P.R.V.

65. Te'āla'llāh zihī sām-ı sa'ādet-nām-ı 'ālī-ķadr
Ki virdi 'ars-ı raḥmāna 'urūcuñ aña 'unvānı
66. Ne leylü'l-leyl pür-nūr olur kim sūy-ı Aksādan
İdūd carḥa Burāķ-ı berķ-i nāzik-pāy-ı cūnbānı
67. Fūrūğ-ı gerdis-i çeşmü şerār-ı na'ı-ı sūmmünden
Zemīnuñ zıll-ı maḥrūfısi oldu ķalb-i nūrānı
68. Burāķ olup nesīm-i rūḥ-ı pākuñ būy-ı verd-i huld
İrīşduñ lā-mekāna ṭurfetü'l-'ayn icre cismānı
69. Gelip Refref nesīmen-gāh-ı cism-i pākuñ olduķda
Bu ikbāl ile gūm-nām eyledi taht-ı Süleymānı
70. Vücūd-ı nāzenīnuñ cekdi āğūsa maḥabbetle
Geçürdi Sidreden ṭayy eyledi şahrā-yı imkānı
71. Şadā-yı لا شىء aşumān-sūz ile Cebrā'il
Çeküp bir āh-ı ḥasret yandı sem'-i bāl-ı sūzānı
72. İrīşduñ mā-verā-yı muntelhā-yı Sidre-i 'arşa
K'o bezme ḥazretuñden ğayrı yokdur maḥrem-i şānı
73. Zihī bezm-i hüviyyet reng-i vaḥdet-cūs-ı ma'sūķı
Ne ism ü resm peydā anda ne hestī-i imkānı
74. Zamān ma'dūm u ta'yīn-i mekān mümkin degül ašlā
Mukaddes ses-cihetden ol tecellī-gāh-ı nūrānı
75. Bu bezm-i ķurb-ı cem'u'l-cem'a kim vaḥdetdidi Mevlā
Yine sensin seni seyr iden ey 'ālemleruñ cānı

76. Bilā- şavt u hurūf u lafz u ma'nā eyledūñ şohbet
Bu sirruñ kālīb-ı elfāza nā-küncide bünyānı
77. Hemān ber-muktezā-yı 'aşk idi hū güft-u gūy-ı nāz
Bu hāletdür olan endise-süz-ı 'aşk-ı insānı
78. Ne insān 'aql u nuh-eflāk u emlāk u vesāyiñden
Hudā selb eyledi bu ma'na-yı pinhāna iz'ānı
79. Beyānında zebān ebkem kalem ta'bīre nā-maḥrem
Hamūs-ı nā-şināsi fem olup maḥtūm-ı ḥayrānı
80. Senūñ zāt-ı serīfūñ medḥ-i sā'irden mu'allādur
Hemān a'lāsı izḥār eylemekdür 'acz u nokşānı
81. Ne kādır na'tuñi inşāda kilik-i bende-i nāciz
Ki Hāk vaşf-ı cemīluñ ide ey 'ālemleruñ cānı
82. Hep aḥkām u kashaş va'd u va'id u nāsıḥ u mensūḥ
Ḥaḳīkatde senūñ vaşfuñdur āyāt içre pinhānı
83. Nice medhūñde sā'ir ḥāme-cünbān-ı şūḥan olsun
Ruḥ-ı tāb'ı k'ola seyli hūr-ı şad-dest-i nā-dānı
84. Tehī-dest olsa ger dergāhuña ruḥ-sūde bir sā'il
İderduñ rıfḳ u taṭyīb ile sultān-ı cihān anı
85. Ide yahūd gedālardan biri bir berg-i sebz ihdā
İderduñ naḳd-ı raḥm u sefkat ile aña iḥsānı
86. Siyāh-kār u tehī-dest-i 'amel dergāhuñ simdi
Ben ol dem bir gedā-yı aḥker-i aşufte-sāmānı
87. Hevā-yı nefse cüst u tā'at-i Bārī Hudāda slıst
'Amel hep nā-dürüst itdum ḥaṭā vü cürm u 'işyānı

88. Devātum kâse-i deryūzedür elde ‘aşā hāmem
Fakīr-i nā-tuvānem hasb-ı hālumdur perisānī
89. Kemāl-i ihtiyāc-ı fakr ile dergāhuña geldüm
Ayaklandur meded naqd-ı sefā‘atla bu nālānı
90. Taḥammül itmez oldum bār-ı evzā‘ına nā-dānuñ
Dil-i nā-dīde-kāma ġālib itme hūkm-i dūnānı
91. Cihānda devlet-i yek-rūze ile itmede nahvet
Temāşādur hele erbāb-ı cāhuñ hod-nümāyānı
92. Ne‘ilm ü ma‘rīfet ne ehl-i tāb‘a rūy-ı dil izhār
Hemīse ehl-i hācāta si‘ārı cīn-i pīsānī
93. Nentūn taḥdındadur ḥaml-ı şakīl’ vaż‘ını çekmek
Ki tefrīk itmeye hammāl ile eşhāb-ı ‘irfānı
94. Dili bu nā-şināsān-ı zamāna eyleme maġlūb
Eyā ehl-i niyāzuñ melce-i bāb-ı felek-şanı
95. Mu‘allā dergāhūndür dil-penāhum yā Resūlu’llah
Elüm al dūşmūsem sād eyle lūtfuñla bu giryānı
96. Ğarīk-i baḥr-ı mevc-ā mevc-i pür-gird-āb-ı ‘işyānam
Velī müstağrak-ı şerm eyledi ālūde-dāmānı
97. Bu ‘abd-ı bī-kes ü nā-cāra lūtf eyle mürüvvat kıll
Hep ef‘āl-ı kabīlī cümle ma‘lūmuñ kerem-kānı

90. itme hūkm-i dūnānı: itme hūkm-i lūnānı E,H. hūkm itme dūnānı: P,R,V,Y. 91. Yek-rūze: yek-cend rūze H,P,R,V,Y. /ile: -d itmede: ider P,R,V. // cāhuñ: cāhın R. 94. Bāb: tāb H, P,R.

98. Ne hācet itmege mā-fiz-zamīri hāk-i pāye ‘arz
 Deguldur pīs-i nazāreñde bir sey’ saña pinhānī
99. Şuħan pāyān-resīde oldı gayrı çekme ğam ey dil
 Sıla nakd-ı sefā‘atdūr budur āyīn-i sultānī
100. Tevaḳḳuf itme iṣār-ı şalāt-ı bī-hisāb eyler
 Ki taḥlīş idesin dest-i ğunehden tā giribānı
101. Revān-ı pākūñe SĀMĪ nıce yūz biñ selām olsun
 Dahı Āline k'anlardur Resūluñ hem-nisīnānı

E4a. H3a. P3a. R1b. V2a. Y2b.

III

KAŞİDE-I BAHÂRIYYE BERÂYI SULTÂN AHMED HAN-I ŞÂLİŞ (x)

Fe'îlâûn Fe'îlâûn Fe'îlâûn Fe'îlûn

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Nev-bahâr irdi yine oldu cihân hürrem u sâd
Eyledi sûre zemîn-i ğamı firdevs- âbâd
2. Zîver-i rûy-ı dukân oldu meta'-ı şâdi
Reste bâzâr kesel oldu be-hem pîç (u) kesâd
3. Kaleb efsürde iken irdi nebâtâta hayât
Âsikâr oldu yine ma'nî-i hasr-ı ecsâd
4. Öyle naķş eyledi levh-i güle ustâd-ı Ezel
Cânı var mı k'ide taşvîr anı kilk-i Bihzâd
5. Kıldı şahn-ı cemene darb-ı hıyâm-ı 'isret
Dâver-i nâmiye câder çiçegin itdi kuşâd
6. Tab'-ı yâbis o kadar oldu ru'ûbet-âgîn
Gul-i rengîn olur ahker yerine zîb-i remâd
7. Câr-sûy-ı cemenistânda dellâl-ı hezâr
Hâş u 'âma guher-i 'isreti itmekde mezâd
8. H'âbdan dîde-kuşâ oldu cemende nergis
Şubh-dem fâhte vü bulbul idince feryâd

(x) Kaşîde E. Kaşîde-i Bahâriyye der-Sitâyiş-i Sultân Ahmed Han-ı Gâzî P.
Kaşîde-i Bahâriyye der-Sitâyiş-i Pâdişâh-ı Mümlâz Sultân Ahmed Han-ı
Gâzî R. Kaşîde-i Bahâriyye der-Sitâyiş-i Sultân Ahmed Han V.Y.

9. Ser-fürü Bürde-i hüzn ola benefşe ne ‘aceb
Gönceler olmış iken māye-i kulhanda murād
10. Ceys-i sermāya hücum eyledi Sultān Rabī‘
Eyleyip karıopunu dest-i cemende icād
11. Bezm-i gülsende konup nahl-ı gülî ceng idicek
Başladı nağmelere murg-ı terennüm-mu‘lād
12. Itmege gest-i hıyābān-ı sipihr-i hadrā
Dest-ber-dest vifāk oldu cenār u simsād
13. Kalem-i māsīta-i şun‘ile cün bāğ-ı nā‘īm
Gülşenüñ rüz-be-rüz olmada hüsni müzdād
14. Kuvvet-i nāmiyede öyle tekāza-vār kim
Olsa hürşid-i cihān-cūya eger pertev-dād
15. Hey‘et-i ‘aksi olup ser-zede cün nılūfer
Būyı eyler dem-i ‘İşī gibi tefrīh-i fu‘ād
16. ‘Aks-i verd-i ter olur āyīneden nūkhet-sāz
Gülşeni tā o kadar itdi hevā feyz-ābād
17. Sūre yirler dahı bu demde nemā-yāftedür
Zuhd-i husk ile meger sāha-i kalb-i zuhhād
18. Eger-i kāmīle-i nāmiyeden olsa sezā
Būy-ı hadrā-yı zemīn gıbta-dih-i müsğ u ziyād

11. Konup: Koyup H,P,V,Y. 3. Kalem-i: Kulzum-ı E. 16. ‘Aks-i: ‘Aksi E,V. / olur: olup E.
18. Zemīn:demin H,P,R.Y. demüñ: V.

19. Levh-i sîm uzre hemân naş-ı kalem-kârîdür
Halka-berhalka-ı emvâc idüp cûları bād
20. Varak-ı süsen ile lāle kılıc kaftāndur
Gönderür Vāli-i Nev-rūza seh-i ferruh-zād
21. Nîce seh mihr-i cihān-tāb-ı sipihr-i iķbāl
Nîce seh mā-ḥaşal-ı memleket-i dāniş u dād
22. Şeh-i ferḥunde-şiyem ma' delet-efrūz-ı himem
Cihre-perdāz-ı kerem āb-ı ruḥ-ı rūsd u sedād
23. Kāhramān-pîse ḥudāvend-i Tehemten-şavlet
K'oldılar emrine şāhān-ı zamāne münķād
24. Vaşf-ı pākin kalem-i nādire-senc-i ma'nā
Levh-i ta'zîme bu ta'bîr ile eyler insād
25. Maẓhar-ı luṭf- Ezel sāye-i Ḥaḳḳ 'Azze ve Cell
Nāzım-ı dîn u düvel dāver-i pākîze-nihād
26. Āsumān-mertebe Ḥan Aḥmed-i deryā-dil kim
Reşk ider kevkebe-i cāhına Cemsîd u Kubād
27. Pādissāh-ı felek-evreng-i 'adālet-güster
Revnaḳ-ı saltanat Ğarāyis-i iklîm u bilād
28. O şehensāh-ı kader-re'y-i ḥired-fersā kim
Zātıdur 'āleme maḥz-ı kerem Rabb-ı 'ibād
29. Perde-i devletine atlas-ı gerdün ezyāl
Ḥayme-i rîf'atine nūr-ı kevākib evtād

30. Buldı 'ahdinde mebânî-ı şalāh istihkām
Lāne-i büm-ı ferāğ oldı harābat-ı fesād.
31. Hiç umulmazdı ola böyle siyeh kāse iken
Ehl-i 'irfāna müsā'it felek-i sifle-nihād
32. 'illet-i gā'ıye imdād-ı şehensāhīdūr
Yohsa luṭf itmege kādır mi sipihr-i bīdād
33. Minnet Allaha zamānında cihān āsūde
Bā-huṣūṣ ehl-i diluñ rāhatı ber-vefķ-murād
34. Güher-i ḥamd u sipāsi şeref-i zātı ile
Kudsıyān eyledi pīrāye-i silk-i evrād
35. O rızā-dāde-i taḳdīr-i Hudā kim a'da
Şafḥa-i sīnede olsa rakam-ārā-yı fesād
36. Fi'l-megel sāl hezār olsa muḳadder 'ömri
Mun'akis zā'id olur şıfr-ı ulūf-ı a'dād
37. Saştı bir mertebe kim ḳavs-ı Humā şaydından
Virse bir kez o ḥadeng-i ḳader-endāze guşād
38. Tarfetu'l-'aynda āvīze-i fitrākı olur
Murğ-ı hūrsīd-i mülemmā-pür-çarḥ-ı bīdād
39. Mumdan olsa da peykān-ı ḳaḫa-te'sīri
Ten-i ğırbāle dūner sekl-i nisān-ı fūlād
40. Cāk olur şafḥada mānend-i du mıṣrā-ḳalemi
Vaşf-ı semsīrini bir sâ'ir eger eylese yād

41. Gürse ol tîğ-ı ẓāza cevheri Behrām-ı felek
Dehşetinden olur uftāde be-hāk u münkād
42. Berķ-i Şamşām-ı cılā-dāde-i dūşmen-gīri
Oldı ātes-zen-i hırmen-gede-i ehl-i ʿinād
43. Olsa ẓabʿından eger vāye-peẓīr-i idrāk
Kābil-i hikmet-i insānı olur ẓabʿı cemād
44. Gul-i hūrsīde ider ẓaʿne giyāh-ı hod-rū
Nāmiye eylese luṭfından eger istimdād
45. Olsa perverde-i ebr-i felek-i inşāfı
Hārdan dāmen-i gul gonca olurdı āzād
46. Himmeti olsa eger takvīye-baḥşā-yı ẓafer
Per-i ʿAnkayı sikest eyler idi pāy-ı cerād
47. Şaḥn-ı gūlsende vezān olsa nesīm-i ʿadli
Pence-i hūrdan ider sebnemi gul ister dād
48. Şarşar-ı ẓahrı vezān olsa ider bir demde
Baḥr-ı tennūr pūr-ātes gevherin faḥm-ı sevād
49. Dīde-i terbiyyeti olsa nigeḥ-sāz-ı cihān
Gūsterūr becce-i Sīmurġ u Humā beyzā-i hād
50. Behmen u Husrev olur ġāsiye ber-dūşānı
Olsa sevkette sūvār-ı feres-i sūḥ-nijād
51. O sebūk-seyr-i zemīngard-i felek-peymā kim
Dūsmene her serer-i naʿli olur sāʿika-zād

52. Māverā-yı feleki sebkat ider nūr-ı nigāh
Dīde-i rākibi sur'at demini eylese yād
53. Olsa surfātle eger cilve-rīz-i 'inān-ı reftār
Peyk-i endişe degul sāyesin eyler ib'ād
54. Sur'atı vaşfını taḥrīre irişmez ḥāme
İtseler nuh feleki ḥaḳḳa yedi baḥrı midād
55. Dāverā dād-gerā ḥusrev-i 'ālī-guherā
Ey şehensāhı 'Ömer- 'adl u 'Ali-İsti'dād
56. Bir iki beyt ile dergāhuña kustāḥāne
İdeyüm mertebe-i ṭab'ı bulendüm irād
57. Devletüñde benem ol sā'ir-i siḥr-āver kim
Oldı āvāze-i nuṭḳum guher-gūs-ı bilād
58. Āb-ı ḥayvān gibi oldı reşehāt-ı kalemüm
Zindegī-baḥs-ı ma'ānī-i füsürde-ecsād
59. Ātesin nāṭıḳayam k'oldı sevād-ı nazmum
Ḥāl-ı ruḥsār-ı suḥan dāğ-ı derūn-ı ḥussād
60. Kuvvet-i ṭab'umı dīvān-ı suḥanda ḥāme
İtdi her beyt-i du mışra'um ile istishād
61. Deste levḥ u kalem əlsam mele-i a'lādan
İrisür gūs-ıdile zemzeme-i taḥsīn-bād
62. Feyz-yāb olsa eger lezzet-i guftārumdan
Telḥī-i ḥanḳal olur ḡayret-i şehd-i mi'ād

63. Fenn-i es'ārda şāhib-i yed-i tūlayam kim
 'Akl-ı kul pust-ı kefi 'aczi ider pīş-i nihād
64. Geldi hengām-ı du'ā eyleme iṭnāb-ı suḥan
 Tā-be-key lāf u temeddūhle bu teksīr-i sevād
65. Eyle simden girü şıdķ ile du'ā ey SĀMĪ
 Mustecāb eyleye luṭf ile anı Rabb-ı 'ibād
66. Eyleyüp feyz-i 'amīm ebr-i bahārı tā kim
 Ola günden günə gulzār-ı cihān ḥurrem u sād
67. Görmeye rūy-ı ḥazān bāğce-i iḳbāli
 Hār-ı ğamdan ola gul-ğonca-i zātı āzād
68. Tūl-ı 'ömr ile cemen-şuffe-i devletde mudām
 Her sebi Ḳadr ola her rūzı mişāl-i a'yād

E11b. H14a. P14a. R12b. V13a. Y12b.

IV

ŞİHĤAT-NĀME-İ HĀZRET-İ PĀDISĀH-İ CİHĀN SULTĀN AHMED HĀN
BIN MUĤAMMED HĀN-İ ŞĀLIŞ (x)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fa'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Sükur Hudāya ki feyz-i 'amīm-i ihsānı
Kuşāde itdi dil-i zār-ı müstemendānı
2. Hezār ḥamd u şenā kim Hudā-yı 'Azze ve Cell
Cihāna virdi yine bir neşāt-ı rūḥānī
3. Olup kesād ile der-beste cār-sū-yı emel
Acıldı teng-i metā'-ı dükān-ı şādānī
3. Zamān sirāyet-i feyz-i neşāt ile ḥurrem
Zemīn mesarret ile reşk-i bāğ-ı Rıdvānī
5. Hücūmı var o kadar inbisātuñ 'āleme kim
Olur neşātı daḥi leb-keja-yı ḥayrānī
6. Cihān kuşāde vü 'ālem sükufte ḥalk besīm
Bu demde 'āmdur āyīnū resm-i ḥandānī
7. Ki oldı 'illet-i ġā'iyesi sürūr u neşāt
Zuhūr-ı şihḥat-ı cism-i laṭīf-i sultānī
8. O pādisāh-ı 'adālet-penāh kim oldı
Sikenderān-ı zamān dergehinde der-bānı
9. Hudaygān-ı felek-bār-gāh kim dehre
Vücūd-ı nāzikidur maḥz-ı luṭf-ı Rabbānī

(x). Şihḥat nāme-i Humāyun E. Şihḥat-nāme-i Hāzret-i Pādisāh-ı Cihān Sultān Ahmed bin Muhammed P. Şihḥat -nāme-i Hāzret-i Pādisāh-ı Cihān R. Şihḥat-nāme-i Hāzret-i Pādisāh-ı Cihān-Sultān Ahmed Hān Ibn-i Muhammed Hān V. Şihḥat-nāme-i Hāzret-i Pādisāh-ı Cihān-Sultān Ahmed Hān Y.

10. Sipihr-erīke Seh-i Cem-cenāb kim tutdı
Cihāna velvele-i kūs-ı şevket ü şanı
11. Revān kalbūd-i devlet-i cihān-gīri
Furūğ-ı encūmen-i taht-gāh-ı ʿOsmānī
12. Suʿā-ı neyyīr-i İkbāl-i Hān Ahmed kim
Musellem oldı aña milket-i cihān-bānī
13. O pādisāh-ı Tehemten-sukūh-ı yektā kim
Kul itdi dergehine Husrevān-ı devrānı
14. Hazīz-i hākder-i rifʿat āsitānında
Kemīne mūr ider daʿvī-i Suleymānī
15. Olur gevābına mülhak nücūm-ı seyyārāt
Sūkūn-ı gerdis-i eflāka itse fermānı
16. Sirāyet eylese kühsāra hilmi eyler idi
Cerāğ-ı bezm-i gazālān çeşm-i sīrānı
17. Celālī tefriķa-fermā olursa Pervīne
Benāt-ı Naʿse döner hālet-i perīsānī
18. Nice tahmmul ider düşmenān-ı saht-dilān
Ider güdāhte-itāb-ı kahrı sindānı
19. Zuhūr-ı berķ degul penbe-i şehābı cū semʿ
Tutuşdurur serer-i naʿl-ı şūmm-i yekrānı
20. O dem ki tabʿ-ı hās-āyende-i medihe-tırāz
Idince vaşfını taḥrīre hāme-cūnbānı

21. Kemāl-ı feyẓ ile itdi derūnuna ilhām
Hudā bu maṭlaʿ-ı rengīn-i gevher-efsānī
22. Sūkufte oldu leṭāfetle verd-i handānı
Çiçek çıkardı şanur halk o sâh-ı zî-sānı
23. Benān-ı şunʿile ustād-ı cîre-dest-i ezel
Cemālî muşḥafına itdi sîm-efsānı
24. İhāṭa eyledi mäh-ı ruhın saʿādet ile
Sipihr-i saltānatuñ encüm-i dıraḥsānı
25. Hıbāb-ı āb-ı ḥayāt oldu ʿārizında bedīd
Temevvüc eyleyicek mevc-i cîn-i pîsānı
26. Çiçek degül yed-i kudretle İzld-i müteʿāl
Ser-i mübārekine saçdı dürr-i raḥsānı
27. Güren şanur gül-i al uzre sebnem-i terdür
Çiçek ihāṭa idince o rûy-ı tâbānı
28. Hazān resīde olinca şukufe-i ʿillet
Acıldı gonca-i şıḥhat-semīm-i rûḥānī
29. Sipās u minnet-i bî-hadd Hudā-yı lem-yezele
İrişdi âfiyet-i cism-i pāk-i sultānī
30. Duʿāya başla tazarruʿ-kunān ey SÂMÎ
Ki cûş-ı baḥr-ı suḥan buldı ḥadd u pâyānı
31. Kemāl-ı şıdk ile şukrāne bir duʿā eyle
Budur Umīd ki Mevlā kabûl ide anı

32. Hemīse tā ki hūcūm-ı sūrūr u şādīden
Civān-ı tāze ola pīr-i ʿālem-i fānī
33. Vūcūd-ı pāki ola taht-ı ʿāfiyetde mekīn
Muʿammer eyleye Bārī o şāh-ı devrānı
34. Ola cihānda neşāt u sūrūr ile dāʿim
Şabāhı ʿıyd u seb-i tārı kadr-ı nūrānī

E13b. H25b. P25b. R23a. V24b. Y23a.

34. Cihānda: cihānla R. / Neşāt u sūrūr: sūrūr u neşāt E.

V.

KAŞİDE-I VEZÂRET-I İBRAHİM PAŞA DÂMÂD-I SULTÂN

AHMED HÂN-I SÂLİŞ (x)

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

- v - - - v - - - v - - - v -

1. Geldi ol demler ki "âlem şād u ḥandān olmada
"Uḡdeler açılmada ḡamlar perīşān olmada
2. Zūlm ile vīrān olan diller olup ma"mūre-zād
Köhne būnyān-ı sitem ḥāḡ ile yeksān olmada
3. Gerçi yūz biñ pāre olmışdı mirāyā-yı ḡulūb
Her birinden şimdi rūy-ı dil nūmāyān olmada
4. Muẓmaḡil olduğda sedd-i bīm-i cān itdi zuhūr
Birbirin ta"ḡīb iderken ḥalk pinhān olmada
5. Bīm-i cāndan kimse göstermezdi bas her kār dā
Rūḡdan ihfā idi ser-der-giribān olmada
6. Sūd-mend olmaḡ nīce mūmkindür ol bāzārda
Kim ziyān-ı kemter-i sermāye-i cān olmada
7. Gicelerde bī-çerāḡ eylerdi mazlūmān du"ā
Sāyesin cāsūs ḡannıyla hırāsān olmada
8. Böyle bir hengām-ı nā-mesbūḡ idi kim her nefes
Yād olundūḡca mūzeyyel"āḡl-ı insān olmada
9. Ol ḡamūs ey dil bu kī bir sīve-i taḡdīr idi
Men"-i lā-yūs'el ḡomāz bu sırrı pūrsān olmada

(x). Kaşide E. Kaşide der-vezâret-i İbrâhîm Paşa Zamân-ı Sultân Ahmed Hân P. Kaşide der- vezâret-i İbrâhîm Paşa Dâmâd-ı Sultân Ahmed Hân-ı Sâliş R. Kaşide-i vezâret-i İbrâhîm Paşa Dâmâd-ı Sultân Ahmed Hân V.Y.

VIII. Dil nūmāyān: luḡf-ı tālān H,P,R, luḡf-ı bārān V,Y.

3. Merāyā: mezāyā H,P,V. 6. Ziyān: zebān V. 9. Bu kī: buda H,R,V,Y.

10. Cāre yok teslīmden ğayrı bu ħayret-ġāhda
Kār-ı ʿālem inʿikās-ı fiʿl-i Yezdān olmada
11. Gerçi bu sāl-ı tesettüt-fālda emr-i Hudā
Ceys-i dīni iktizā itdi perīsān olmada
12. Baʿdezīn meʾmūldür dūsmenden aḥz-ı intiḳām
Kim hemīse celb-i daʿvāt-ı ġarībān olmada
13. Ḥaḳ budur kim zaḥmı ile mecrūḥ olan ḥāṭırlaruñ
Merhem-i tedbīr içün saʿy-ı firāvān olmada
14. Musrikīni ġarḳa-yāb eyler bu dem umīdümüz
Mu'minuñ seyl-i esk-i cesmi tūfān olmada
15. Cün tekābul uzredür dār-ı mükāfāt-ı İlāh
Her ʿilāca derd her bir derde dermān olmada
16. Ğam yime ey dil zuḥūr itdi henüz elṭāf-ı Ḥaḳ
Seyr-i çeşm ol ġayrı bezl-i ḥvān-ı iḥsān olmada
17. Gulsitān-ı devleti acdı nesīm-i ʿadl u dād
Her giyāh-ı ḥuškdan güller nümāyān olmada
18. Her tehī-dest-i emel olmaḳda gul-cīn-i merām
Cūd u himmet zer-fesān-ı kīse hemyān olmada
19. Sāh-rāh-ı sālān-ımaṭlaba şāfi cevāb
Sūkkerīn cullāb derd-i ye's u ḥırmān olmada
20. Cār-sūy-ı ġam olur der-beste kufl-ı kūsād
Behcet u sādı metāʿ-ı rūy-ı dükkān olmada

11. Tesettüt: teşennet H,P,R,V. 13. Ḥāṭırlarun: Ḥāṭırları E. 18. Zer fesān: H,P,R,V,Y. Kise:kis E,V. Kis u H,Y. 19. Cullāb: ḥullāb E,H. 20. Kūsād: nesāṭ E,P.

21. Carh-ı keç-reftâr olup ber-vefķ-ı hâţır-cilve-sâz
Gerdis-i nâ-ber-şavâbindan pesîmân olmada
22. Allah Allâh bu ne tevfîķ-i  inâyetd r ki hep
Ser-be-ser âsâyiş-i dünyâya fermân olmada
23. Bu ne elţâf-ı ilâhid r ki d n u devlete
Böyle bir zât-ı melek-haşlet nigeş-bân olmada
24. Şad-hezerân sukr-i Yezdân  ki ol şâhib-himem
Revnaķ-ârây-ı mu allâ şadr-ı d vân olmada
25.  Adl u inşâf eyle halka dil-nevâz-ı merĥamet
Luţf u c dı dest-g r-i h k-sârân olmada
26. Bir vez r-i p k-gevgerd r ki dehr-i   leme
Fikri ĥayr-ı maĥz u k rı luţf   iĥs n olmada
27. Aşaf-ı Risto-ĥired kim diķkat (u) end sesi
Ĥayret-efz -yı  uķ l-ı m -sik f n olmada
28. Ťab ı beyt-i müfred-i mecm  -i rüşd   sed d
Z t-ı p ki maţla -ı ģarra-yı d v n olmada
29. Cümle-i evş fına yok ĥadd u ģ yet b -ĥuş ş
Ťavrı memd ĥ-ı sehens h-ı cih n-b n olmada
30. Ol sehens h-ı  av ķib-b n-i k r- ĝ h kim
C k c k-ı  aķl-ı Efl  t n-ı Y n n olmada
31. D ver-i ş hib-baş ret kim Źam r-i enveri
D r- b n-i m ver -yı carĥ-ı gerd n olmada

32. Ol veliyy-i niʿmet-i h̄urd u kelān-ı dehr kim
Kāse-līs-i maḥbaḥı Fağfūr u H̄aḳan olmada
33. H̄usrev-ı sultān-niṣān-ı heft-kisver kim anuñ
Lesker-i Tatara bir kem-ter ḳulı h̄an olmada
34. İftihār-ı dīde-i ʿOsmāniyān kim sevketi
Ġipta-baḥs-ı milket-i Irān u Turan olmada
35. Seh-suvār-ı sāḥa-i iḳbāl kim gird-i rehi
Surme-i çeşm-i seh-i mülk-i Şifāhān olmada
36. Mişlini görmis degüldür pīr-i carḥ-ı köhne-sāl
Zatı ʿālīdūr rehīn-i sibh-i aḳrān olmada
37. H̄azret-i Sultān Ahmed H̄an-ı Gāzi kim anuñ
Āsitānı buse-cāy-ı pādişāhān olmada
38. Nūr-ı fıṭratdur heyūlasında şūret-bend olan
Fıṭratı sermāye-baḥs-ı ʿaḳl u izʿān olmada
39. Hem-ʿinān olmaz aña capūk-revān-ı saltanat
ʿArşa-i yektā suvāride feres-rān olmada
40. H̄aşmet u iclāl ile bindükce raḥs-ı devlete
Ġāşiye ber-dūs-ı ḥayl-ı tād-dārān olmada
41. Āsumān gerdiş zemīn temkīn u seylābe-hurūs
Sāh-bāz-ı bī-per u ṭay-sāz-ı ezmān olmada
42. Perçem-i mülsgīn ile olduḳca cünbīde-ʿinān
Ġüyīyā bir dil-ber-i kākūl perişān olmada

33. Sultān-niṣān: sultān-ṣān H, Y. 36. Sibh-i: sibh u H, P, V, Y. 38. Bu beyit H, P, R, V, ve Y nüshalarında yoktur. 39. Aña: eger H. 41. Hurūs: revīs H, P, R, V, Y.

43. Ol semend-i bād-peymādur ki hengām-ı sitāb
Peyk-i endīse kalur yollarda pūyān olmada
44. Cilve-rīz olduğca yek mih uzre hūsn-i sīveden
Naḳs-ı pāyı gerdis-i çeşm-i ḡazālān olmada
45. Naʿli ātesler saçup surʿat demi sāyestedür
Suʿle-i cevvēle dinse germ-i cevlān olmada
46. Oyle capuk-pāyı hūs-reftārdur kim seyr iden
Pey-revān olsa nigāh-endāz-ı imʿān olmada
47. Görmeyüp gerdis daḥı peyk-ı hayāl-i tīz-revūn
Tarfetūl-ʿayn icre sekli vakf-ı nisyān olmada
48. Taht-zeyn-i cilve-gāh itdukçe sultān-ı cihān
Ber hevā kaşr-ı muʿallā-yı Suleymān olmada
49. Resk o esb-i seh-nisīne kim idüp kā'im-maḳām
Bende-i hāşı rikābında sitābān olmada
50. Bir bunun gibi vezīre meḥ olupdur zir-rān
Böyle bir Āşaf yanınca pāy-cünbān olmada
51. Bir şehen sēh-ı cihān-ārā ki bī-şibh u nazīr
Bir vezīr-i muʿteber kim faḥr-ı aʿyān olmada
52. Bāreke'llah ṭabʿ-ı pāk-ı pādisāh-ı dehr kim
Mustesārı böyle bir şadr-ı suhendān olmada
53. Maṭlaʿ-ı iḳbāl-ı devlet ersed-i cümle-hīred
ʿAḳl-ı kul idrākine meftūn u ḡayrān olmada

54. Gūşe-i gencîne-i tab'-ında sâh-ı 'âlemün
Muddehir bir gevher-i pākīze-i kân olmada
55. Rutbe-i vālā-yı isti'dādını fehm eyleyüp
İ'tibār u rağbeti hakkında her ân olmada
56. Nice yıl evvel bilürdi şādıkāne hıdmetin
Simdi hōd sa'yi hezār-ender-hezērān olmada
57. Bezl-i maqdūr eyleyüp nazm-ı umūr-ı dīn için
'Adl u dādı ber-tıbaķ-ı hüküm-i Kur'ān olmada.
58. Vaşme-i aḡrāz-ı fāsidden beriyyu's-; sāḡadur
Re'yi bi'l-cümle şavāb-ı nīg-h'āhan olmada
59. Ḥayr-h'āhidür veliyy-i na'mine endīsesi
Kārı tevfiķ-ı kulüb müstemendān olmada
60. Nāhun-ı engüşt-i inşāf ile kār-ı halkda
Inḡilāl-ı 'uķde-i ser-riste āsān olmada
61. Var mı āyā kimse ḡarķ-ı baḡr-ı cūdı olmayup
Cesme-sār-ı luṡfına ḡasretle 'aṡşān olmada
62. Ḥāse li'llāh kalmadı 'ahdinde bir nā-dīde kām
Kist-i ummīd ebr-i in'ām ile reyyān olmada
63. Virmede beynūnet-i ezdāda 'adli ittiḡād
Tār u pūd cāme-i meh-tāb-ı kettān olmada
64. Zālīm u maḡlūm olup 'aşrında yek-reng-i vifāk
Gürk-i derrende sobān-ı ḡūsfendān olmada

54. Tab'-ında: tab'-ide H,P,V. 58. Vaşmet: vaşme E/safā: sāḡa E,Y. 60. Halkda: halkdan E.
60. ser-riste: ser- beste E,R. 62. 'Ahdinde: 'adlinde E,P.

65. Hilm u luṭfı⁶āleme tā öyle te'sīr itdi kim
 Āhuvān āgūs-der-āgūs-ı sīrān olmada
66. Nuṣḥa-i sīmādan istidlāl ider ḳaṣd-ı dili
 Feylesōf-ı ṭab⁶ı imādan zebān-dān olmada
67. Naṣra-i ūlāda añlar her kesün māhiyyetin
 Nuṭḳa ḥācet yok fehīm-i rāz-ı pinhān olmada
68. Eyleyüp ḥabl-ı metīn-i ser⁶e dā'im istinād
 Intizām-ı⁶ āleme ber-ḳīde dāmān olmada
69. Muḳteżā-yı cifr-i ḥikmet böyledür bī-iştibāh
 Kim ki ṭālibdür cihān pūr-naẓm u sāmān olmada
70. Niyyetin ḥāliṣ idüp evvel⁶li-merzāt-ı İlāh⁷
 Ḥayra sa'y eyler ḳarīn-i luṭf-ı Yezdān olmada
71. Maẓhar-ı tāmı bu nīgū kār-ı memdūḥuñ henüz
 Sukr-i İzīd kim bu destūr-ı felek-sān olmada
72. Müjdeler āfāḳa şimden soñra eşnāf-ı⁶umem
 Şubhesiz dil-ḥ⁶āhı üzre cümle sādān olmada
73. Āşafā şāfī-żamīrā şadr-ı⁶ālī-gevherā
 Ey ki zātuñ nuḥbe-i şaff-ı vezīrān olmada
74. Sensin ol pīrāye-i ser-şafḥa-i iclāl kim
 Ğayrilerden cevdetuñ mümtāz u ruḥān olmada

69. Cihān: cihāne R. /pūr: -H,P,R,V,Y. 71. Felek-sān: felek-sān H,P,V,Y. 72. Şubhesiz dil-ḥ⁶āhı üzre cümle sādān olmada: Şubhe yokdur dest-bürd-i kāfiristān olmada E.

75. Sendedür hāşşiyet-i iksīr-i himmet sendedür
Her nigāhuñ kīmyā-yı kām-cūyān olmada
76. Ey hidīv-i kām-baḥs mūsta'iddān-ı zamān
Feyz-i medḥūñ āb-ı cūs-ā-cūs-ı 'irfān olmada
77. Tab'um ister kim suḥanda eyleyüp siḥr-i ḥalāl
Gösterem i'cāz-ı maẓmūnı ğazel-h'ān olmada
78. Haṭ degül mir'āt-ı rüyında numāyān olmada
Cesm-i 'āsıḳdan sevād-ı 'aks-ı mūjgān olmada
79. Āh-ı serdinden olur pūsīde-i sammūr-ı nāz
Zülf kim ber-gerden-i kāfūr-ı cānān olmada
80. Geymis ak ḥāre gelür cān-baḥs olup 'ussāḳına
Mevc-ḥīz-ı āb-ı ḥayvāndur ḥīrāmān olmada
81. Duşdı kaldı merdüm-i cesmüm revāḳ-ı 'aşḳdan
Ḥāl sanmañ der-bun-ı cāh-ı zenehdān olmada
82. 'Aks-i ḥuśn ile perī der-sīsedür her ḳaṭresi
Germī-i nazẓāreden rüyı ḥūy-efsān olmada
83. Guft-u-gūy-ı 'aşḳda lağzīdedür pāy-ı beyān
Seng-i reftār-ı suḥan ḥayretle dendān olmada
84. SĀMīyā oldı ḳaşıde vü ğazel ğayrı tamām
Temme bi'l-ḥayr-ı suḥan vird-i sūrūsān olmada
85. Ba'dezīn iḥlāş ile 'anber-fesān-ı da'vet ol
Kim felekde ḳudsiyān - āmīn-gūyān olmada

86. Yâ İlâhî pâdisâh-ı dîni manşûr eyleyüp
Kıl 'inâyet gâlib-i erbâb-ı tuğyân olmada
87. Eyleyüp zâtın terebbu'-sâz-ı evreng-i zafer
Dusmeni maḡhûr ola der-bend-i ḡizlân olmada
88. Dîde-i ḡussâddan ḡıfz eyle yâ Rabbe'l-felâḡ
Kim vücûd-ı pâki dehrâ zıll-ı Yezdân olmada
89. Âşaf-ı pâkîze-girdârın daḡı iḡbâl ile
Eyle dâ'im ḡayr-ḡ'âh-ı sâh-ı devrân olmada
90. Eyle taḡdîre muvâfıḡ dâ'imâ tedbîrini
Kim ḡayâli rûz u seb ıslâḡ-ı devrân olmada
91. Merkezinde tûl-ı 'ömr ile ola ḡâbit ḡadem
Sevḡ ile tâ kim bu heft-ecrâm-gerdân olmada

E14a. H34b. P35b. R31b. V33b. Y31b

VI

KAŞİDE-I TEMMÜZİYE DER-SİTÂYİS-I SULTÂN AHMED HÂN-I
SÂLIŞ DER-VAKT-I İBRÂHİM PASA (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Temûz irisdi cihân ğark-ı tef u tâb oldu
Zemîn harâret ile vakf-ı pîc u tâb oldu
2. Idup kemâl ile germiyyet-i hevâ te'şîr
Çekîde-i 'arâkı gül-ruhân gül-âb oldu
3. Düşünce pertev-i hürsîd ka'r-ı deryâya
Derûn-ı yemde olan mâhiyân kebâb oldu
4. O deñlu siddet-i tâb-ı Temûz kim zerrât
Cihânda her biri bir kûş-ı âfitâb oldu
5. Bu demde kaçre-i bârân degül harâretten
O deñlu pûte-i gerdûn pür-iltihâb oldu
6. Siyeh gamâmı güdâzendegî-i hürsîdi
Mişâl-ı kulce-i fûlâd eritdi âb oldu
7. Bu farf-ı harr-ı hevâ istidâd-ı germâdan
Tuyûra bâ'îş-i hem-reng-i ğurâb oldu
8. 'Arâk-feşândur oda şanma rûy-ı deryâda
Hurûş-ı mevce ile câ-be-câ habâb oldu

(x). Kaşide E, Temmüziye der-sitâyis-i pâdisâh-ı Baħr u Ber Sultân Ahmed Hân-ı Sâliş H.
Kaşide-i Temmüziye der-sitâyis-i Hazret-i Sultân Ahmed Hân-ı Sâliş an-zamân-ı İbrâhîm
Pasa P, Temmüziye der-sitâyis-i pâdisâh-ı Baħr u Ber Sultân Ahmed Hân-ı Sâliş V, Tem-
müziye der-sitâyis-i pâdisâh-ı Baħr u Ber Sultân Ahmed Hân Y.

9. O dem ki pürsîs-i tahrîr-i vaşf-ı Temmûzuñ
Murād-ı māsîta-i şab'-ı müsteşāb oldu
10. Idüp kelāle-i dūsîze-i hayāle eşer
Çu reng-i surh-ı 'alev hüd-be-hüd hıdāb oldu
11. Idüp güdāhte sîmîne kûrş-ı māhı Temmûz
Degül hilāl-ı felek halka-sāz-ı bāb oldu
12. Ne bāb dā'ire-i halka-i felek-sāyı
Muhîtt-i merkez-i mülk-i Ferāsyāb oldu
13. Ne bāb zerre-i nācîz hāk-ı seh-rāhı
Yegāne gevher-i sertāc-ı āfitāb oldu
14. Dahı 'alāmet-i nā-suste-rūyı bākîdür
Kamer o bābda ruhsūde-i turāb oldu
15. Ne bāb pādisāhān-ı cihān-gîrāne
Melāz u müstenid u cāy-ı intisāb oldu
16. O bār-gāhta Keyvān-ı heftümîn ile māh
Gulām-ı halka be-gūs-ı felek-cenāb oldu
17. Mülûk-ı 'ālemuñ ilçileri yūzin sürerek
Gelup o bāb-ı sa'ādetde kām-yāb oldu
18. Bu bābda sözüm işbāta kâdirüm dirsem
Ki pādisāhlara merci'ü me'āb oldu
19. Bu bābda ki anuñ südde-i mu'allāsı
Memerr-i esb-i sehen şāh-ı meh-rikāb-ı oldu

20. Sipihr-kevkebe sâh-ı Sikender-isti'dād
Ki re'yi âyîne-i cihre-i şavâb oldu
21. O bâr-guzîde-i 'Osmâniyân kim ikbâli
Kadem-'nihâde-i ecrâm-ı nûh-kıbâb oldu
22. Fezâ-yı evcde haytû's-su'â-i hürsîdi
Hıyâm-ı devletine zer-fesân-ı tınâb oldu
23. Muht-ı kûze-i cûdında kaṭre-i nâcîz
Nûh-âsumân yem-i luṭfında bir ḥabâb oldu
24. İritdi beyzâ-i mâhî hilâl idince felek
miyân-ı şavletine tîğ-ı su'le-tâb oldu
25. Olup vezîde nesîm-i bahâr-ı inşâfı
Cunûd-ıfitne ser-ender- lîḥâf-ı h'âb oldu
26. Figân ider ğam-ı 'âlemle yok zamânında
Meger ki nâle-i bîḥûde-i zûbâb oldu
27. Harem-serây-ı sukûhında kemterîn güncisk
Kemâl-i zûr ile nâḥun-zen-i 'uḳâb oldu
28. Olunca sâḥa-i kühsâra müntesir 'adli
Ġazâle pençe-i sîrân serîr-i h'âb oldu
29. Dem-i bahârda bârân degül huy-efsândur
Ki dest-i cûdî ḥacâlet-res-i şehâb oldu
30. O şehsuvâr-ı şaf-ârây-ı kâm-rânı kim
Kûmeyt-i ḥaşmetine mâh nev-rikâb oldu

22. Zer-fesân: zer-nişân H.P. Vezîde: derende H,P,R,V,Y. 26. 'Âlemle: 'âlemde P,R,V,Y.
29. Hüy-efsân: cûy-efsân P,V.

31. Zihī semend-i Şureyyā-kuṭās-ı cāpūk-pāy
Ki hem-cu şā'ika ol dem ki pūr-sitāb oldu
32. Kemīn serāre-i na'li hilāl resmidür
Şu'ūd idüp feleke su'le-i sihāb oldu
33. O hīnk-i bāşıra-cevlān ki peyk-i endīse
Dem-i müsābaka pesmānde-i hicāb oldu
34. Hudāyegāne-i dehrā şeh-i felek-ḳadrā
Ma'ārif ehline luṭfuñ ki bī-hisāb oldu
35. Ḳaşıdeme nazār it 'āṭıfetlu Hunkārum
Bu 'arz-ı hāle faḳat sefkatuñ cevāp oldu
36. Felek didükleri nā-ber-ḳarārdan feryād
Ki dil ehlinde sitem-horde-i 'ikāb oldu
37. Bu teng-nāy-ı felāketde ḳalb-ı nā-sāda
Hemīse kārı anuñ rencisi 'azāb oldu
38. Derūnı āteş-i miḥnetle eyleyüp pūr-dāğ
Tenūr-ı sīnede laḥt-ı ciger kebāb oldu
39. Felāhun-ı sitemi seng-sārı zicret idüp
Mişāl-ı hātır-ı 'āsık göñul harāb oldu
40. Sipihr-i kīne-ver-i bed-menis hayālinde
Eziyyet ehl-i dile mūcib-i şavāb oldu
41. Gürūh-ı nādire-sencān-ı nūkte-fehmāna
'Adāveti hele bi-sekk u irtiyāb oldu

42. Meded-res ol meded ey pādisāh-ı zī-sānum
Ki lutf u merḥametuñ dehre bī-hisāb oldu
43. Penāh-gāh ideli dergeh-i mu'allāñı
Sipihre 'arż-ı niyāz itmek irtikāb oldu
44. Putādegāne olan dest-gīr'sensin sen
Ki yūz süren der-i vālāna kām-yāb oldu
45. Nigāh-ı merḥamet it SĀMĪ-i ġarībūñe de
Ki dergehūñde o da bende-i tūrāb oldu
46. 'Ināyet u kereme mazḥar eyle kim diyeler
Telāfī-i sitem-i carḥ nā-şavāb oldu
47. Umīd-i mertebe-i h'āceġi-i dīvānı
Derūna māye-i tesvīs u ixtirāb oldu
48. Be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı Nebī nā'il-i merām eyle
Der-i sa'ādetūñe geldi pūr-şitāb oldu
49. Bilindi maḳşad-ı mā-fi'z-żamīr ḥāmūs ol
Suḥan resīde-i ser-maḳṭa'-ı nişāb oldu
50. Sūz āḥır oldu ḥulūş ile bir du'ā it kim
Sūrūs-ı ġayb diyeler müjde müstetāb oldu
51. Hemīse sūzis-i tāb-ı Temmūz ile tā kim
Zemīn pūr-ātes u 'ālem-pūr-ixtirāb oldu
52. Sipihri zātuña Ḥaḳ sāyebān-ı rāḥat ide
Ki sekl-i filke-i zerrīni āfitāb oldu
53. Ola vücūdı murabba'-nīşīn-i ḳaşr-ı ḥayāt
Binā-yı 'ömr-i 'adū tāki pūr-ḥarāb oldu

VII

KAŞİDE-I SİTÂ'İYYE BERÂYI SULTÂN AHMED HÂN-I SÂLİS (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Yine âşârın izhâr eyledi hengâm-ı dey haqqâ
"Aceb esdi şavurdi nîce günler serdî-i sermâ
2. Degül berf ustine cîl aqça şaçdı erba'în icre
Sitânbuluñ felek ta'zîm sânin eyledi icrâ
3. Zemîn uzre o deñlu hâr-ı yâbîs oldı müstahkem
Ne çekdi ref' idince nîcesin bî-tâb idüp sermâ
4. N'ola "atâtâr-ı çarhuñ olsa rîzân kând-ı kâfûrî
Kırıldı tablasında toñdı ke's-i encûm-i zehrâ
5. Kudûm-ı lâleye nazzâre-senc-i hasret olmağdan
Gözine aq dısup berf ile nergis oldı nâ-bînâ
6. Cemende döndi her serv-i sehî bir sem'-i kâfûra
Serinde şu'le-ves zâhir olup gice meh-i ğarrâ
7. Şoyunup hân-kâh-ı gulşenîde erba'în çekdi
Nihâl-i verd giydi peyrevîden hırka-i beyzâ
8. Neyistânuñ çalındı beñzi dem-serdî-i sermâdan
Hamitdi pîr-i çengi-i sitâ escârı çeng-âsâ
9. Şoyunmışdı egerçi nev-nihâlân küştî-girâna
Mişâl-ı Zâldur' meydâna çıkdı başdı kış ammâ

X. 1. Hengâm: aḥkām E. 3. Hâr-ı yâbis oldı müstakkem: Kâr oldı selc kim hûrsîd H,P,V,Y.
9. Der-i:zer H,P,V,Y.

10. Şoğuk tutsa 'aceb mi şimdi rindân cām-i billūrı
Görinür cesmine hem-şüret-i yeh sāgar-ı mīnā
11. Ayāğın kūmeyt-i mey ümütdi eyle gel ta'rīk
Yetissün tā ki sākī germ olunca neş'e-i şahbā
12. 'Aceb mir'āt-ı yahrengi felekde oldı mı mer'ī
Bu güne in'ikās-ı incimād şüret-i gabrā
13. Meger kürsīde dīdārı ola seyh-i mūrā'īnuñ
Kelām-ı bāridin serd eyledükce zemherīr-āsā
14. Ger ibrā'-ı zinād itse bu dem Zerdüşt-ı sāhib-Zend
Serār-ı seng olur mānend-i erzen mūncemid peydā
15. Şebātı kıl kalemle eybakuñ ahkerde mümkündür
Burūdet tab' nāra öyle te'sīr eyledi hālā
16. İderdi imtinān ehl-i caḥīme mālīk-i dūzah
Eger bu kıs kıyāmātlaḡ göreydi 'ālemi farzā
17. O deñlu tab'-ı sermā-dīdeye nār oldı sevḡ-āver
Ki rūy-ı mākāl-ı sūzāna oldukça nıgeh-peymā
18. Şanur bir kāsedür kim dāne-i rūmmān ile memlū
Ekilmiş ustine ḡākisteri sukker dūrur gūyā

E68b. H38b. H39b. V37b. Y35a.

VIII

KAŞİDE BERĀYI VEZİR-İ A'ZAM BALŦACI MEHMED PĀSA- (x)

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilün

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Bāreke'llāh zihī 'ātıfet-i settārī
Ġamuñ oldu mütevārī-i 'adem-āşārı
2. Kalmadı āyine-i dilde kūdūretten eşer
Oldı şaykal-zede-i dest-i şafā jengārı
3. Bağ-ı dehrüñ bumeserretle degül müsteb'id
Olsa uskūfe-nümānā-ber-maḥal escārı
4. Muhtefī idi 'arūs-ı tutuk-ārā-yı emel
Oldı çeşm-i dile āyine-nümā ruḥsārı
5. Oyle ser-germ-i nesāṭ oldu cihān kim zuhhād
Feleki cām şanur meyi şafak hun-bārı
6. N'ola olmaz ise bu hengām-ı sürür-efzāda
Bir daḥi kâ'ide-i girye-i miḥnet cārī
7. Varsa şüret-gede-i ğine demlerde şabā
Sevḳ ile rakşa gelür her şuver-i dīvārı
8. Dest berhem-zen olub sevḳ ile ehl-i dü-cihān
Çeşm-i baht-ı siyehe girdi dem-i bīdārı
9. İtdi āvihte zuhād-ı duruğ-pişe bu dem
Gerden-i zuhre ḥamā'il gibi mūsikārı

(x). Berāyı Baltacı Mehmed Pāsa E. Kaşide der-Sitāyis-i Baltacı Mehmed Pāsa H. Kaşide-i Baltacı Mehmed Pāsa Hazret-i Sultān Ahmed-i Sāliḡ el Vezir P. Kaşide-i Ġarrader-Sitāyis-i Şadr-ı A'zam Baltacı Mehmed Pāsa R.

XI. 1. Ġamuñ: ğamın R. /Mütevārī: müteva'zi E. 2. Şafā: cefā H.R.Y. ḥafā V.

10. Bezm-i 'ālem o kadar pür-nağam-ı behcet kim
İtse Ferhād bu eyyāmda nāhun-kārı
11. Şūret-i kāse-i şanbūra dönüp küh- gērān
Tise mızrāb u reg-i seng olur evtārı
12. Şābitāt oldu mişāl-ı kaşarāt-ı sīm-āb
Bī-kaşār eyledi sādī felek-i devvārı
13. Tīre-bahtāne, tulū' eyledi mihr-i Umīd
Muşmaşil oldu zalām-ı seb-i mişnet-kārı
14. Zīver-i rūy-ı dükān oldu metā'-ı şādī
Ba'dezīn kalmadı kālāy-ı gamuñ mişdārı
15. Eyledüm ser-be-girībān-ı taşayyūr dilden
Bu meserret nedür ayā diyu istiḥbārı
16. Pāy-ı cūnbān-ı şafā rakş-künān-ı tebşīr
Didi şad-miḥde āyā gam-zede-i nācārı
17. Yine uftādelere rif'at ü şān el virdi
Oldılar dest-be-dāmān-ı 'aṭā-yı Bārı
18. İtdi tevfiḳ-ı Hudā nā'il-i mihr-i devlet
O cihān-daver-i düstūr-ı felek-girdārı
19. Eylese sāye Hudāvend-i Mu'aşşam kim olur
Kūse-i dāmeni fark-ı feleguñ destārı
20. Bende-i halka-be-gūş-ı dūr-i cūdı Hatem
Bermekī dergehinuñ kāse-be-kef cerrārı

21. Vaşf-ı pākūñde ider kilk-i bedfu'l-erķām
Levh-i ta'zīme bu ta'bīr ile gevher-bārī
22. Āşaf-ı devr-i zamān mā-ḥaṣele kevn u mekân
Nuḥbe-i devletiyân maẓhar-ı luṭf-ı Bārī
23. Çihre-perdāz-ı kerem dest be-balā-yı himem
Mesned-efrūz-ı ḥaṣem maşdar-ı nikū-kārī
24. Rā'iz-i edhem-i iķbāl Muḥammed Paşa
Kuremānuñ 'alem-efrāz-ı sipeh-sālārī
25. Maşriķ-ı 'ātīfetuñ mihr-i celī sa'sa'ası
Şadeḥ-i cāh u celāluñ güher-i seh-vārī
26. Serv-i mevzūn-ı ḥıyābān-ı refi'ü's-sānı
Gulsen-i mekrēmetuñ tāze gul-i bī-ḥārī
27. Ser-fürü eylemez iķbāl ile Cengiz olsa
Bārgāhında kemer-beste olan Tatarı
28. Kāse-lis eyledi Fağfūr ile şāh-ı Çini.
Rīze-cünbān-ı sımāṭa ni'am-ı bisyārī
29. Feleki zīr-i esāsında bulur der-gehinuñ
Olsa ṭarḥında Sinnimār-ı felek mi'mārī
30. Dest-i cūdunda kalem Altun Oluğdur gūyā
Zātıdur kıble-i ḥācāt-ı himem zuvvārī
31. Olsa kevneyni n'ola dā'ire-i cūdı muḥīṭ
'Arşdur nokṭası kuṭbeyn-i felek-pergārī

32. Lezzet-i k̄and-ı mükerrer gibi kām-ı dehri
İtdi pür-sehd-i şafā maḳdem-i şīrīn-kārı
33. Kendūdūr yine nazīri var ise dūnyāda
İtme aḥvel gibi mir'āt-ı zanūn enzārı
34. İtdi bu ma'nī-i taḥḳīk-nümāyı te'yīd
Mesned-i şadr-ı vezāretde anuñ tekrārı
35. H̄aşmı dem-beste ider sūrme-i toz-ı kavsi
Söyledür kuvve-i bāzūsı leb-i süffārı
36. Olsa rüşen-ger-i nazḳāre ḡubār-ı kademī
Reşk-i āyine-i İskender ider enzārı
37. Sefḳati bī-ser ü sāmānırayaḳlandursa
Pāy-ı leng eylemez bir daḥi kec-reftārı
38. Himmeti olsa eger taḳvīye-baḥs-ı zu'fa
Nāza ḡālīp-ter ider mūr-ce-i seyyārı
39. Nāmiye vāye-peḡzīr olsa eger cūdından
Dāne-i la'ı-ı girān-ḳıymet ider ḡulnārı
40. 'Adli te'sīr-i belīḡ eyledi āfāḳa n'ola
Puşt-ı seh-bāzda kebk eyler ise reptārı
41. Düşmeni cevher-i semsīri idüp ser-geste
Gösterür ḥalka-i girdāb yem-i zehhārı
42. Dehset-i su'le-i semsīri kef-i temkīni
Eridür şu gibi tīḡ-ı kemer-i kūhsārı

43. Devr-i ‘adlinde ki esbāb-ı perīsānīden
Oldı cem‘iyyet-i gül-deste-i ‘ālem ‘ārī
44. Tār-u-mār ide meger ɗarbe-i dest u sāne
Sūnbūl-i zūlf-i şiken-der-şiken-i dildārı
45. Itse devletle ger irhā-yı ‘inān-ı iqbāl
Cesm-i hūrsīda başar esb-i şabā-reftārı
46. Hābbezā esb-i sebuk-seyr-i felek-peymā kim
Kem-terīn gird-i rehi sebkat ider efkārı
47. Āhuvān dil-şude-i ‘isve-i cesm-i sūhı
Hūblar sīfte-i perçem-i mūsgīn-tārı
48. Hāşılı hemcu bütān mūtenāsib-a‘za
Oldı maṭbū‘-ı pesendīde anuñ eṭvārı
49. Gürse yek-mihda tarz-ı cevālānuñ ‘ussāk
Bir dahı yād idemez gerdis-i cesm-i yārı
50. Na‘linuñ olsa eger pūr-serer-i nācīzi
Kemterīn cūnbis ile aṭlas-ı carḥa sārı
51. Zīr-i ğırbaldan āgūs-ı temāşāya olur
Māverā-yı felegi rakībinūn enzārı
52. Kāğız-ı bād gibi şafḥa uçar destinden
Vāşıfı ala ele kīlk-i sebuk-reftārı
53. Sur‘atin yine kalem vaşf idemez olsa eger
Nüh-felek ḥaḳḳa yedi baḥr-ı midād-ı cārı

54. Āşafā şāf-dilā baħr-ı mürüvvet güherā
Ey bihīn dūrr-i girān-māye-i feyz-i Bārī
55. Sensin ol perde-beṛendāz-ı nihān-hāne-i cūd
Saṇa maḥşūş tıllısm-ı keremūñ izhārı
56. Gelmedi sencileyin dehre vezīr-i a‘zam
Görmedi çeşm-i cihān sende olan āşārı
57. ‘Adem-i sibhuñe ḥukm eyler idūm gāhī eger
Zīb-i dest itmeseñ āyīne-i pūr-envārı
58. Gözi kaldı felekuñ ḥalka degüldür görinen
Dergeh-ıl rıf‘atıñuñ tā ola ḥidmet-kārı
59. Hep aḳup gelmede dergāhuña ehl-i ḥācāt
Baħr elbette çeker kendūsine enhārı
60. Ben daḥi kūze-i iskeste-i ummīd be-dest
‘Azṁ idüp süy-ı yem-i luṭfuña kaṭre-vārı
61. Oldı deryā-yı dili āgūs-kuşāy-ı emvāc
Şadeḫ-i feyz-nişār itdi dūr-i seh-vārı
62. Eyledūm zīver-i serṭtāc-ı mezāmin u nikāt
Ya‘nī bu maṭla‘-ı rengīn-i guher miḳdārı
63. Tāb-ı mey eylese ḥūy-gerde o gül ruḥsārı
Mevc-i mīnā-yı perī-hāne ider enzārı
64. Nigehi oldı cu bādām-ı dū mağz-ı sīrīn
Ceşm-i aḥvel görüp ol la‘l-i seker güftārı

65. Yād-ı la'liyle olup dīde-i ter sīse-i k̄and
Beñzedi cūb-ı nebāta müje-i hūn-bārı
66. Eyledi ğavṭa-hūr-ı hayret o cār-ebrūnūñ
Cār mevc-i yem-i hūsnı bu dil-i nā-cārı
67. Görse peymāne be-kef ol mehi eyler zāhid
Gerdış-i cāma bedel subḥa-i istiğfārı
68. Dil-i ğam-dīdeyi carḥ eyledi maḥrūm-ı viṣāl
İtdi āġūs-be-āġūs-ı şaf-ı āġyārı
69. Dād-ı gerdūn-ı siyeh-kāse-i dūn-perverden
K'eyledi ehl-i dile vāye ğam u ekdārı
70. Oldı ham-kāmet-i bālā-yı emel vaḳt-ı sebāb
Çekmeden bār-ı girān-ı felek-i ğaddārı
71. Oldı b̄er-aks-ı uşul-ı harekāt-ı devrān
Sāz-ı baḥtum gibi bī-cā naġam-ı edvārı
72. Gird-i hāṭır olur ehl-i suḥana kuḥl-i gulū
Böyle kalursa ğam u miḥnetūñ istimrārı
73. Vaşfuñı böyle mi eylerdüm ayā mihr-i kemāl
Olsa göñlümde eger zerre sūrūr āşārı
74. İtme b̄ihūde şikāyet bu müsellemdür kim
Dā'imā cevrdür ehl-i dile carḥuñ kārı
75. Cāre yok sīve-i taḳdīre rızādan ğayrı
Fehm olunmaz ḥikem-i sırr-ı ḥafī- i Bārı

76. Āşafā ṭabʿa idup feyż-i medīḥuñ te'sīri
İtdüm engüst-nümā ḥāme-i gevher-bārī
77. Eyledüm himmet-i evşāfuñ ile peyveste
Fark-ı suārāya ser-i silsile-i eş'ārī
78. Feyż-i medḥuñle ben ol sâ'ir-i mümtāzum kim
Çekerüm nazma bilā-riste dūr-i güftārī
79. Şaf-be-şaf leşker-i ervāḥ-ı ma'ānī-i laṭīf
Oldı Beytu'l-Ḥareṁ nāṭıķamuñ züvvārī
80. O kadar nazm-ı selīsümde leṭāfet var kim
Kalemümden olur āb-ı gevher-āsā cārī
81. Nazm-ı rengīnīmuñ engüst-i meşāri'-de olur
Ṭamla yāķut gibi her nuķat-ı hem-vārī
82. Enverī-i suḥan-ārā-yı ider dāğ-ı be-dil
Mihr-i burcu's-seref-i maṭla'umuñ envārī
83. Pāy-ı taḥt-ı suḥanumda olamaz ḥaclet ile
'Urfī zānū-zede-i şandalī-i pindārī
84. E's-şalā nādire-sencān-ı suḥan-fehmāna
İste mīzān-ı kalem iste suḥan miķdārī
85. Nice faḥr eylemesün ṭab'-ı bulend-i iķbālüm
Bir senuñ gibi vezīruñ ola midḥat-kārī

80. Selīsümde leṭāfet: Leṭāfet selīsümde R. 81. Nuķat: noķta H.R. 84. Mīzān: mīrān E.

86. K̄o mubāhātı h̄ulūş ile yeter ey SĀMĪ
Bir du'ā it ki ola .zerk̄ u rīyādan 'ārī

87. Tā ki āḡārı z̄uhūr eyleye seyyārātun
Dündüre deşt-i k̄azāya felek-i devvārı

88. Ola bī-jeng u keder zīver-i zānū-yı neşāt
Dā' imā āyīne-i ṭab'-ı şafā-girdārı

89. 'Ömr ü devletle olup şadr-ı vezāretde muķīm
İde ikbālını günden güne efzūn Bārī

E22b. H30b. R27b. V29b. Y28a

86. It ki ola: eyile k'ola E. 89. K̄azāya: k̄azā nllh H,P,R,V ,Y.

IX

KAŞİDE-İ TÂRİH DER-FETH-İ TABUR BERÂY-İ BALTAÇI MEHMED PASA
NÂKİŞ (x)

Fâ'illâun Fâ'illâun Fâ'ialatun Fâ'illun

- v - - v - - v - - v -

1. Bâreke'llâh ey bihîn serdâr-ı meydân-ı veğâ
Hayr-ı maqdem ey yegâne şaf der-i kişver-küşâ
2. Cekdi bir mûy-ı za'îf-âsâ gurûh-ı düşmeni
Kabza-i tîguñ meger kim ola seng-i keh-rubâ
3. Düşmene gösterdi el-hak mu'cizât-ı Ahmedî
Âferîn ey şadr-ı Haydar-hamle-i nuşret-livâ
4. Düşmeni sakç-ı 'aşâ itdukde tefrîk eyledi
Buña lâyıķ dinse açıldı tefâriķu'l-'aşâ
5. Boynı bađlu bende itduñ sille-i ikbâlle
Eyleyüp gerdem-kesân-ı 'âlemi rû-der-kafâ
6. Böyle schl-i mümteniç olmış mı bir feth-i celîl
Var ise gelsün disün cümle tevârîh-âşinâ
7. Hâşılı olmış degüldür böyle bir feth-i 'azîm
Saña mahşûş u müsellemdür be-te'yîd-i Hudâ
8. Var yûri feth eyle Sark u Ğarbi, Iskender gibi
Kalmadı şimden giru bir sedd-i râh olur saña

(x). Kaşide-i Nâķışa E. Kaşide-i Moskôv Seferi Fethine Baltacı Mehmed Paşa H. Kaşide-i Feth-i Tabur-ı Moskôv Berâyı Baltacı Mehmed Paşa nokşândur P,V, ve Y nüshalarında başlık yokdur.

XII. 2. Mûy: mûr E. 3. Bu beyit sadece E nüshasında var 4. Ey ledi: eyledüñ P,R,V,Y. 5. Bađlu: bağlı E. 6. Böyle: bu E,H,R, V. /bir feth-i celîl: feth-i ber-celîl V,Y.7. Bir feth: feth bir H.

9. Zātuña dirsem sezā Iskender-i gīti-sitān
Tīḡuña lāyık disem āyīne-i ‘ālem-numā
10. Zūr-ı bāzū ile feth itduñ kılā‘-ı düşmeni
Eyleseñ āvīhte semsīriñi‘arsā sezā
11. Hūd-be-hūd haşmı giriftār itdi bīm-i şavletuñ
Halka-i t̄ābūrı oldı kendüye dām-ı bālā
12. Mevc urup seyl-ābe-i t̄ūfān-hurūs-ı ceys-i dīn
Eyledi ser-geste t̄ābūrın mişāl-i āsiyā
13. Kendü āb u dānesidür çekdi hayl-i düşmene
Muhre-i t̄op u tufeng u mevc-i semsīri-i każā
14. Virdi āb-ı tīḡ ile misket ḡuzāt-ı müslīmīn
Eyledükce kāfiri germ-istihā kaḡt u ḡalā
15. Şanma kim ceng u cidāl içre tufeng u ḡarbadür
Ellerinde oldı küffār-ı za‘ifānuñ ‘aşā
16. T̄öplār kundaḡ bıraḡdı ḡān-u-mān-ı düşmene
Bir āğızdan eyleyüp hengāme-i rūz-ı cezā
17. Cār-ı murdāra paçavra gönderürdi t̄öplār
Yas içinde kanlı yasın silmek için dā'imā
18. Cārıbed-hencār nā-çār el-amān dirse n.'ola
Kim bozuldukda ḡurūf çār olur elbet recā
19. Çekmedi kimse bu heycāda ta‘ab mānend-i tīr
‘Ādeti olmaḡla ḡavsuñ ḡāmeti oldı dūtā

12. Bu beyit Y nüshasında kenardadır. / Āsiyā: āsiyāb Y. 13. Kendü: kendi E, V. 14.
Tıḡ ile: tīḡuña 19. Olmaḡ: olmaḡ E,H,P, R,V.

20. Rağşa geldi bezm ü rezm içre ser-i a'dā-yı dīn
Turralar itdükce gūş-ı heft-cūşı pür-şadā
21. Şūr idi gūyā nefīr-i mehterān bir nefh ile
Eyledi düşmenleri uftāde-i hāk-ı fenā
22. Āfitāb-ı rāyet-i nuşret olunca āsikār
Hep tağıldı lesker-i küffār-ı zulmet-āsinā
23. Re's-i küffāra düşüp hūmbare-i encūm-feşān
Asker-i seytānı şan recm eyledi ehl-i semā
24. Dündi la'lin sāğara . mīnā-yı neylt-fām çarh
Mun'akis olduğda reng-i dest pür-hūn-ı veğā
25. Eyledi a'lā vü ednāyı bu nuşret . sād-kām
Diyeler tahsīn idüp ins ü melek ni'me'l-ğazā
26. Gūyiyā bir kaç şehīd olan dilāverler için
Düşdi mülk-i Lehle nīce hışn-ı ālī hūn-bahā
27. Nef' i merhūm eylemiş bu mışra'-ı bercesteyi
Nīce yıl evvel senūñ vaşfuñda inşā gūyiyā:
28. Bir ġazā itduñ ki hosnūd eyleduñ peygamberi
Eyleyüp isr-i rasūlu'llāha el-hak iktifā
29. Bir ġazā itduñ ki bīm-i tīg-i kahruñdan senūñ
Fitne vü ġavğa kesildi oldu ālem pür-şafā
30. Bir ġazā itduñ ki te'şīr-i şadā-yı şöhreti
Oldı rūh-ı Kahramān-ı Rüsteme hayret-fezā

20. Gūş:kuş E. 23. Encūm-feşān: ātes-feşān E. 28. Bu beyt H,R,V,Y nüshalarında yoktur.
29. Bu beyt H,P,R,V,Y nüshalarında yoktur.

31. Bir ğazā itduñ ki şimden şoñra şaff-ı rezmuñe
Karşu turur var ise meydāna gelsün e's-şalā
32. Cār-ı Moskov bir gedā-ves n'ola istīmān ile
Olsa bāb-ı devletūñde: rūy- ber-ḥak-ı recā
33. Kayser u Iskender u Yunān bu cengi görseler
Acz ile anlarda olurdu derfūnda cebhe-sā
34. Gūs idünce müjde-i nā-gāh zuhūr-ı nuşreti
Böyle taḥrīr eyledüm elķāb-ı medḥuñ bī.-riyā
35. Erdesīr-i sīr-heybet Āşaf-ı Cem-menķabet
Ḳahraman-şavlet vezīr-i Ġāzī-i Rüstem-vegā
36. Kār-fermā-yı zafer şāhib-ķırān-ı nām-ver
Kām-kānı dād-ger şadr-ı secā'at-intimā
37. Mālik-i mülk-i sa'ādadet iftiḥār-ı saltānat
Rütbe-baḥşā-yı şadāret mazḥar-ı luṭf-ı Hudā
38. Ḥazret-i Paşa-yı Ekrem dāver-i gerdūn-ḥaşem
Şāhib-i seyf-u ḳalem hem-nām-ı Faḥrū'l-enbiyā
39. Ol vezīr-i şāhibu't-tedbīr kim tevfiķ-i Ḥak
Eylemis taḳdīr ile re'y-i rezīnūn āşinā
40. Zīb-i bālā ḥāne-i iķbāl kim sāyestedür
Olsa cārūb-ı deri şeh-bāl-ı Sīmurġ u Humā
41. Baḥr u ber olsa n'ola muḥtāc-ı luṭf u himmeti
Bir eli deryā-yı cūd u bir eli kām-ı şehā

42. Pîs-gâhında cenibet-keş seh-i hâver-sitân
Ablağ-ı câhında meh sîmîn-rikâh-ı pür-ziyâ
43. Hâk-mâl-i sîdde-i rif'at-medâr-ı âfitâb
Carh râhında gedû-yı mâh der-kef bir gedâ
44. Suḡḡa-i râyât-ı iḡbâliñe taḡrîr eyledi
Sûre-i سورة النازعات kilk-i te'yîd-i Hudâ
45. Ba'dezî her ḡanda 'azm eylerse nuṣret-yâb olur
Ġâlib olur cümleten a'dâ-yı dîne ġalibâ
46. Zûr ile a'dâ-yı ṣulḡ itdürdü ġayrı kimsentüñ
Ḳana girmez desti bu demlerde bî-reyb ü merâ
47. Sâḡi-i bezm-i ṭarab ola meġer sâġar-be-kef
Dest-i hûbâna vire ziynet yâhud reng-i ḡinâ
48. Teng idüp cây-ı ġurîzi ḡaṣma bîm-i heybeti
Ḥalkâ-i zincîr olup pâ-yı 'adûya naḡs-ı pâ
49. Taḡvîyet-baḡs-ı za'ifân kim kemîn bir kâh-ı ḡusk
Eylese kem-ter ġubâr-ı dergehine ilticâ
50. Cezb ider bu'd-ı mesâfa olsa da sâl-i hezâr
Fi'l-meṣel mânend-ikuh-ı Kaḡolursa keh-rubâ
51. Naḡrası olurdu çeşm-i sūzen-i 'îsîye târ
Hâk-ı pâyın a'mî-i fıṭrî ideydi tûtiyâ
52. Luṭfını yâd itse cisminde gedâyânı olur
Mevc-i ḡarâya bedel naḡs-ı cebîn-i buryâ

44. İḡbâline: iḡbâli ki 45. Bu beyit Y nüshasında kenardadır. 48. Ḥaṣma : ḡuzme H.

49. Bâr-ġâh : perġâr H,P,R,V,Y. 52 Bedel: mûbeddel H,P,R,V,Y.

53. Bîd-i baht-ı vâjgûn bār-âver-i maşşûd olur
Irse bir kahtremidâd-i lutf u ʔdından numâ
54. Her cebel bir tûde-i ʔanber olur cûlar gul-âb
Bûy-ı ahlâkın nebâtâta nişâr itse şabâ
55. Bûy-ı hulķı var iken zîr-i lihâf-ı nâfdan
Zâhir olsa mahv olur mûsg-i Hutten ile Hırta
56. Mû-sikâfân-ı Arisio-hikmetân-ı rûzgâr
Nûsha-i re'yinde bulmazlar sevâd-ı nâ-be-câ
57. Rutbe-i vâlâ-yı câhın bilseler itmezdiler
Ehl-i hey'et i'tibâr-ılâ-halâ vü lâ-melâ
59. Seh-suvâr-ı ʔarşâ-i hîcâ ki pîsinde mûdâm
Hıẓr-ı tevfiķ-ı Hudâ-yı "lem-yezel" dūr reh-numâ
59. Olsa devletle semend-i sūh-ı refâtâra suvâr
Pâyına olur fûtâde dūsman-i ser-der-hevâ
- 60 Dūsına olmuş vücûd-ı nâzikîn cûn bûy-ı gul
N'ola ol esb-i sebûk-seyre disem bād-ı şabâ
61. Âhûvâne zîb-pûs-ı ʔâl ile itse hırâm
Cilve eyler gûyiyâ bir dil-ber-i gul-gûn kabâ
62. Surʔati ol rûtbedir kim rakîbi vaķt-i direng
Eylese sehven eger destin'inâne âsinâ
63. Gûz yumup acınca kuķr-ı arzı devr eyler hemân
Bu'l-ʔacebdūr koyduķı yerden yine olmaz cûda

E25b. H41a. P47a. R35a. V44b. Y41b

X.

KAŞİDE-İ BAHÂRİYYE DER-VAŞF-İ ŞEHİD VEZİR-İ A'ZAM 'ALİ PASA
(x)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Bahâr irdi yine şahn-ı cemen pür-zîynet u ferdür
Bihîst-i câvidâniden cihānuñ luṭfı ber-terdür
2. Bilür çeşm-i ḥaḳīḳatle temāsā eyleyen 'ārîf
Cemâl-i Ḥaḳḳa her berg-i cemen bir gûne mazḥardur
3. Feleklerdür ḥum-ı fîrûze-fâm-ı sıbgatu'l-ilâhî
Nebâtātuñ anuñcun her libâsı levn-i digerdür
4. Leb-i cû şu gibi taḳrîr ider luṭf-ı cemen-zârı
Serevler ḥāme der-kef naḳş-perdâz-ı gul-i terdür
5. Degul uskûfeler escârdan rîzân olan ḥāke
Leṭāfetle zemîn âyînedür bu'aks-ı aḥtedür
6. Leṭāfetle zemînuñ sāye-i rengîn-i ezḥârı
Dimāğ-ı cāna mānend-i benefşe nekheth-āverdür
7. Birîşim-rîste-i gul-deste itse bâğ-bân . ḥāke
Reg-i seng öyle te'sîr-i hevâdan nerm-i ḥuş-terdür
8. Olur gul cûb-ı ḥuşk lâne-i bulbulden üskûfte
Tekâzâ-yı nemâ kim ḥadd-ı zâtından füzûn-terdür

(x). Kaşîde Berâyı Şehîd 'Alî Paşa E. Bahâriyye H. Kaşîde-i Bahâriyye der-vaşf-ı şehîd
'Alî Paşa Ḥazretlerine virilmişdir. P. Kaşîde-i Bahâriyye der- Sitâyiş-i Şehîd
'Alî Paşa V.Y.

XIII. 2. Berg-i cemen: berg-i cümle E,H,R. 3. Levn: nevc P,V,Y.

7. Ḥāke: mümkün H,P,R,V,Y.

9. Bahāristānı yazdı levh-i bāğa Kātib-i Kudret
Müsel sel mevc-i bārik ile cūlar aña mıştardur
10. Zümürrüd-gün varaqla şāh-ı pīç-ā-pīçde gonce
Kafesde āl-ı minkār ile tūtī-i suhan-verdür
11. Nesīm-i nev-bahāri feth idüp gevher-nişār eyler
Tılsım-ı bāğa kim carh-ı felek kufl-ı müdevverdür
12. Nesīm-i cīre-dest anı şarar serv-i hıramāna
Açıldı tazelendi yāsemen destār-ı dil-berdür
13. Yeşil dībāden incüli cibinlik berg-i şebnem-püş
Derünunda ‘arūs-ı gonce bir pākīze duhterdür
14. Maḳām-ı Evc şāh-ı gülde taḳsīm-i neşāṭ eyler
Ne nağme itse teklīf istemez bulbul muhayyerdür
15. Dem-i şubḫı beyāz-ı gerdem-i ḥavra-yı ‘illıyyīn
Cebīn-i şāhid-i feyziyye şebī zūlf-i mu‘anberdür
16. Şeb-i meh-tābda seyr-i leb cū nazra-i gülsen
Mezāk-ı ḥāhise hem- çaşnī-şīr ü şekkerdür
17. Düşünce cūybāra pertev-i hūrsīd-i ‘ālem-tāb
Derūn-ı sīşede ‘ayniyle nārenc-i müdevverdür
18. Mesīḥ-āsā semīmi māye-baḥs-ı zindegānīdür
Buḥūr-ı Meryeme her lāle bir yāḳūt mecmerdür
19. Cemen tā öyle cūş-ā-cūs-ı emvāc-ı tarāvet kim
Temāşāda nigāh-ı ārzū güyā sināverdür

12. Kesf: fehmi E / Remz: sır E. 14. zebānumda: ziyānumda H.

13. Ahterdur: duhterdur E. 15. Feyziyyesi: feyze şeb: E.

20. Sefāyındır dīrahtān, bād-bām acmıs sefīd u sūr
Cemen şahını donanma-yı bahāra bahır-ı ahzardur
21. Sarāb-ı jāle-i gūlsenden olmaz mīhr-ves sīrāb
Anuñcūn māh tābān gāh fer-i bih gāh lāğardur.
22. Bu hengām-ı şafāda nazra-senc-i gūlsitān olmak
Terāzū-yı kıyās-ı dilde cennetle berāberdür
23. Ne ālemdür nazara şafvet-i āyīne-i cūya
Temāşil-i şuveraks-efgen-i hūsn-i mükerrerdür
24. Görünce mīhr ider bām-ı felekden kendūsin pūr-tāb
Hażīz-i hāk o deñli ğarķ-ı nūr-ı zīb u zīverdür
25. Hākīm-i nāmiye hī-sübhe saķķu'l-arża kādirdür
Ki izhār itdīgi hep genc-i elmās u dūr u zerdür
26. Hıyābāna dösendi bir ciçekli maħmil-i sebzī
Şabā tertīb-sāz-ı meclis-i sāhāne-gūsterdür
27. Aceb mi tahta-i ũşķūfede olsa terebbū-sāz
Ki evreng-i rebī-a lāle sāh-ı tāj ber-serdür
28. Bahārun vaşf-ı rengīni ile her beyt-imaṭbū-um
Muzeyyen sise sise lālelerle verd-i aḫmerdür
29. Dizūp ũşķūfedān şafḫa-i sīmīn nikāt ũzre
Cemen-pīrāy-ı hāmem gūl-fesān-ı bezm-i dāverdür
30. Ne dāver āşaf-ı şāḫib-hīred dāne-yī bī-hemtā
Ki zāt-ı bī-nazīri mu-tenā-yı heft-kışverdür

31. Musîr-i Bû 'Alî-hikmet hîdîv-i müsterî-fiṭnat
Felek-cāh-ı semāhat müstesār-ı peyk-i aḥterdür
32. Ḥaḳāyîḳ-dān-ı esyā fāzıl-ı niḥrîr-i müsteḡnā
Penāh-ı pîr u bernā ṣadr-ı zî-sān-ı hûner-verdür
33. Semîyy-i Ḥaydar-ı Kerrār destûr-ı yelî-kindār
Muṣār-ı bi'l-benān-ı rûzgār u cûd-gûsterdür
34. Vahîd-i 'aşr dāmād-ı ṣehenṣāhî, 'Alî Pasa
Ki her ne emr iderse emrine 'ālem müsahḥardür
35. O revnāḳ-bahş-ı dîvān-hāne-i ṣadr-ı vezāret kim
Vekîl-i muṭlaḳ-ı ṣāh-ı cihān-bān-ı muṣafferdür
36. Felāṭun pîş-i idrākind e ṣākird-i sebaḳ- h'ānı
Aristo-yı zemāne dergeh-i 'adlînde cākerdür
37. Ḳavānîn-i ḥikemde Ristetālîs-i daḳāyîḳ-senc
Nevāmis-i Ḥudāda nûkte-dānı nûkte-perverdür
38. Zāmîr-i pāki burc-ı âfitāb ḥikmetu'l-işrāḳ
Ḥarîm-i ḳalbi 'arş-ıḳudsiyān-ı ṣem'-i enverdür
39. Sirist-i nāzenîni mehbiṭ-ı envār-ı isti'dāt
Vücûd-ı 'ıtr-ı ṣāhî-i kerāmetle muḥammerdür
40. Ğubār-ı dergehiyle mihr germ-ā-germ-i Unsîyyet
Meh-i nev ḥalka-i bâb-ı refî'iyle berāberdür
41. Benān-ı kilki hall u 'ukde nāḥûn-kār-ı āsānî
Şikār-ı fatḳ u ratḳa şîr-i fermānı ḡazanferdür

32. Niḥrîr: taḥrîr H.P.R.Y. 34. Emr: re'y H.P.R.V.Y.

37. Nevāmis: nevāmis P.V. 39 Envār: enver E.H.R.

42. Havās-ı bāṭını cūn pençe-i hursīd olup zāhir
Anuñ kim kalbi rüsen nūr-ı feyz ile münnevverdür
43. Aceb mecmū'a sırr-ı Hudādur eunsur-ı pāki
Mücessem akl u ruşd-i maḥẓ bir rūḥ-ı muşavverdür
44. Velī gencīne-i ilhām der-vaḳt-ı hamūşide
Tekellümde zebānı nāvdān-ı āb-ı gevherdür
45. Cebīninde kerāmet mäh-tāb-āsā nümāyāndur
Kelāmında leṭāfet cān-ı sīrīn gibi . muẓmerdür
46. Cihān memnūn-ı ḥüsn-i ḥulķı eālem bende-i luṭfı
Nişār-ı devletinde cümlesi mecbūr u muẓtardur
47. Bu aḥlāk-ı ḥasen bu eāṭıfet bu eadl u bu sefkat
Bu faẓl u kābiliyyet ḡayra . bī-şekk nā-müyesserdür
48. Re'āyā-perver u zālīm-kūs u ḥāmī-i beytū'l-māl
Muzeyyel nām-ı rüsvet muḥyī-i dīn-i peyāmberdür
49. Vezīr-i bī-müddānīdür Hudāvend-i melek-ḥūdūr
Mudebbirdür şehīdür muttakīdür ehl perverdür
50. Bu bir memdūḥ eālī-menḳabetdür kim suḥan-sāzān
Ne gūne vaşfa āḡāz itse andan zātı ber-terdür
51. Sūtūde-menḳabet-şadrā ḥudāvend-i felek-ḳadrā
Ḡubār-i āsitānuñ āfitāba zīb-i efserdür
52. Sen ol eādil vezīr-i bī-ḡaraẓ şāḥib-mürüvvetsin
Ki eahduñde eḥibbā ḥüṣ-dil u a'dā muḥaḳḳardur

53. Zamānuñda cihān öyle müreffeh kim ğarībāna
 Hacer bālīn-i penbe hāk-ı kul-han puple bisterdür
54. Butun dünyāya iduñ hilat-ı āsāyisi ilbās
 Cihāna feyz-i ʿām-ı reʿfet ü cūduñı ser-ā-serdür
55. Televünden berīdūr cümle-i evşāf-ı memdūhūñ
 Kıyām-ı zāt-ı pākūñ bī-ġaraż hem-reng-i cevherdür
56. Kudūretten muşaffa eyleyüp rūsen-ger-i ʿadluñ
 Merāyā-yı zemīn hem-hāl-ı mir'āt-ı Sikenderdür
57. Muşāfāt uzredūr hep dest-i sekvālar giribānlar
 Dem-i ʿadluñde mazlūmān ile zālīm berāberdür
58. N'ola şūfī-i şāfī-mesrebe taʿn itmese zuhhād
 Bu demde seng u mīnā bir biriyle āsinālardur
59. Netīce gelmemisdūr dehre sulţānuñ gibi memdūh
 Tevārīh-i selef manzūr-ı çeşm-i ʿabd-ı ahkerdür
60. ʿAceb ʿahd-ı muvāfıkdur ki şimdi ehl-i istiʿdād
 Ne haşm-ı tālīʿu ne dūşmen-i carh-ı sitem-gerdür
61. Muḫaddem zīver-i dīvānce-i nisyān idi esʿār
 Henüz ārāyis-i mecmūʿa-i zībā-yı serverdür
62. Metāʿ-ı nazm u insā naḫs-ı tamġā-yı kabūluñle
 Muzerkeş atlas-ı gerdūn ile hem-ḫadr u hem-serdür
63. Bī-hamdī 'llāh dükān-ı cārsū-yı iʿtibāruñda
 Derārī-i suhan-sencīde-i mīzān-ı gevherdür

53. Zamānuñda: zamānında V. 55. Cümle-i: cümleten H,P,R,Y. /pākūñ: pākūñle E. //
 Bī-ġaraż: ġaraż E. 56. Merāyā-yı: mezāyā-yı E.

64. Pey-ender-pey zuhūr-ı rağbetüñle sâ'irân hüs-hâl
Hemîse iltifâtuñla suhan-sencân muvaqqardur
65. O şâ'ir kim suhan-sâz olmaya vaşf-ı serîfuñde
Eger sîr olsa da kuvvetde tab'ı kendüsi hardur
66. Yahud ol söz ki silk-i medhuñe nazm itmeye gevher
Dür-i yektâ da olsa kadri çün hârmühre kem-terdür
67. Hele vaşfuñda bu 'abd-ı şenâ-h'ânüñ gibi olmaz
Lebîb-i nükte-pîrâ sâ'ir-i pâkîze-gevherdür
68. Güher-pâş-ı ğirîbân-ı hüner Vaşşâf nâzuk-ı tab'
Ġazel-perdâz-ı ma'nî münşî-î. maзмün-perverdür
69. Zebân-ı tâzede pebgâ-yı şîrîn lehce-i îhâm
Kaşîde- gûylukda haylî ustâd-ı hüner-verdür
70. Devâtında midâd-ı hâl-ı rûy-ı şahid-i ilhâm
Benânında kalem şûret-ger-i şad-güne peykerdür
71. Sevâd-ı şî'ri gûyâ perçem-i hûbân-ı ma'nîdür
Mezâmîn-i mu'aqqad anda pîcîde güherlerdür
72. Zebânı tercemân-ı sırr-ı ğaybu'l-ğaybı endîse
Zamîri kâşîrâtı't-ı taraf bâğ-ı huld-manzardur
73. Egerçî tab'ı her vâdîde rûkbân-ı belâgatdur
Tağazzûlde velîkin cilve-sâz-ı tarz-ı ahardur
74. Nigâhum riste-i gül-deste-i ruhsâr-ı dil-berdür
Şaf-ı müjgânlarum hod şâne-i zülf-i mu'anberdür

75. Hayāl-ı lezzet-i gul-būse-i la'lı ile cānānuñ
Şanevber-sekl olan dil gūyiyā bir kesme sekkerdur
76. Idup cāk-ı girībān sīne-i pūr-dāğı gösterdüm
O sāh-ı mülk-i hūse sehr-i dilden 'arz-ı mahzardur
77. Ne hōsdur mest-i seker-h'ab iken bādām-ı cesm-i yār
Cebīn pūr-mevc-i cīn-i 'isve cūn pālūde-i terdur
78. Yeter SÂMÎ uzatma zülf-i meh-rūyān gibi nazmı
Ki zīrā kâfiye hāl-ı dehān teng-i dil-berdur
79. Hülûş-ı kalb ile eyle du'ā simden girü cūn kim
Kaşīde ahar olduğda du'ā emr-i muḳarrardur
80. Yenābi'-i su'ūnāt-ı tecellīyāt-ı Bārīden
Ki resh-i sebnem-i luṭfıyla 'ālem tāze vü terdur
81. Hemīse gūlsen-i iḳbāli pūr-nesv ü nemā olsun
Seḫāb-ı nev-bahārı bāğa ta kim feyz-gūsterdur
82. Bahār-ı devlet ü 'ömri hazāndan ola āsūde
Ki būy-ı verd-i luṭfıyla dimāğ-ı cān mu'aṭṭardur

E29b. H17a. P17a. R15a. V16b. Y15b

77. Pür: -P,V,Y. 78. Bu beyit E de yoktur /Meh-rūyān: mihribānV. 80. Bārīdūr: Bārīden E,R./Ki resh-i sebnem-i luṭfıyla 'ālem tāze vü terdūr: Seḫāb-ı nev-bahārı bāğa ta kim feyz-gūsterdūr H,P, R,V. 81. Seḫāb-ı nev-bahārı bāğa ta kim feyz-gūsterdūr: Kireşh-i sebnem-i luṭf ile 'ālem tāze vü terdūr H,P,R,V.

XI

KAŞİDE DER-FETHİ-İ MORA HAZRET-İ ŞADR-İ SEHİD 'ALİ PASA
VEZİR-İ HAN-İ AHMED (x)

Metâ'ilûn Fe'ilâtûn Metâ'ilûn Fe'ilûn

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Kaşem be-nâm-ı Hudâ-yı müfettiḥü'l-ebvâb
Be-nûr-ı nâsiye-pîrâ-yı mefḥarü'l-eshâb
2. Be-dest-i sîr-i Hudâ-yı kâli'-der-i Hayber
Be-hâk-ı şâh-reh Bû Turâb-ı 'ars-cenâb
3. Be-fevc fevc-i cuyûs-ı semâ dūr-i dâ'avât
Be-mevc mevc-i ḥurûs-ı icâbet-i Vehhâb
4. Be-zırh-pûsı-i Zâl-i sipihr-i pûr-aḥter
Be-tîğ-bâzî-i râh u nev u be-tîr-i şihâb
5. Be-heft câder ses-hâne-i cihâr sûtûn
Be-zer-nisân-ı 'âlem - âfitâb-ı 'âiem-tâb
6. Be-lem'a-pâsî-i nûr teveccühât-ı ḳulûb
Be-rû şenâyi-i âşâr-ı himmet-i aḳṭâb
7. Be'ân-ı nîm- seb sâlikân-ı râh-ı Hudâ
Be-incizâb-ı dil-i 'âsıkân-ı derd-me'âb
8. Be-zâhidân-ı mürâyi-i jeng-beste-derûn
Be-'ârifân-ı mezâyâ-ḳulûb-ı şafvet-yâb
9. Be-sukkerîn şemarât du'â-yı ehl-i ḳulûb
K'ider dimâğ-ı surûsânı lezzeti sîr-âb

(x). Kaşide Berâyı 'Alî Paşa Sehîd E. Kaşide der Sitâyiş Sehîd 'Alî Paşa H. Kaşide der Feth-i Mora Hazret-i Şadr-ı Sehîd 'Alî Paşa-yı Sultân Ahmed Han Kaşide-i Âsâyiş-i sehîd 'Alî Paşa V. Kaşide der Sitâyiş Sehîd 'Alî Paşa Y.

XIV 1. Mefḥaru'l-aşḥâb: mefḥar-ı aşḥâb P.V.Y. 9. Ḳulûb:ḥulûş E. /K'ider: ki ider E.

10. Be-sevķ-ı tıfl-ı dil-i şādık-ı seher-hızān
Be-mevc-i sır-i tebāsır-i şubh-ı feyz-nişāb
11. Be-pūsis-i halā'-ı ten burehnegān-ı niyāz
Be-perniyān-ı sefid-ı mus'asa'-ı meh-tāb
12. Be-cüz'i ferd-iķabūl-ı tecezzi' mevhumēdūr
Be-hall-ı 'ukde-i cezr-i eşamm-i fenn-i hisāb
- 13 . Be-ihtilāf-ı tībā'-ı 'adū-yı bed-menişān
Be-ittihād-ı tamām-ı meşārib-i aķbāb
14. Be-inhınā-yı ķadd-ı ceng u rāsitīn-i naķamāt
Be-sine- kūpi-i tanbur u nālehā-yı rebāb
15. Be-hūb u zist-i 'ukūs mecāli-i evlām
Be-naķş-ı bul-'aceb māverā-yı perde-i h'āb
16. Be-feyz-i nesve ki dil mest-i ser-girānı idi
Meşām- hāne daķi gelmemişdi būy-ı şarāb
17. Be-Sāh-nāme-i Firdevsī-i suhan-perdāz
Be-Heft-h'ān-ı Tehemten-i talī'a-i aķzāb
18. Be-hāme-i ķasem-ārāyı mūstakīmu'l-ķavl
K' ider telāķum-ı şıdķı binā-yı haķķı harāb
19. Be-haķķ-ı sāh-ı nübüvvet be- cār-ı yār-ı guzīn
Budur hulāşa-i aķlāf-ı şādıķu'l-icāb
20. Ne geldi 'āleme böyle ;şehensāh-ı ğāzi
Ne şadri gibi vezīr-i dilīr-i nuşret- yāb

13. ve 14. beyitler E nüshasında yer deġistirmiştir. 16. Nesve: nes'e H.P.R.V.Y.
/Dil:-P.R.V. // Cāna: hāne E. 18. Binā: genā E. /Haķķı: ķabķı(?) H.P.R.V.Y.

21. Yegāne şadr-ı mu‘azzam hidiv-i deryā-dil
Ki baħr-ı himmetine nuħ felek kemīne ħabāb
22. Nigāh-bān-ı ġamūz-ı ‘avākıb-i her kār
Ki elde ħāmesidür dūr-bīn-i rāh-ı şavāb
23. Daķıķa-dān ħired-mend-i mū-sigāf-ı ħüner
Ķarīn fehmi mezāyā-yı hikmet u ādāb
24. Ma‘ānī-i kelimāt-ı ‘arāyis-i taķķīķ
Zarā‘ir-i fıķarātı kevākib-i etrāb
25. Hızebr-pīşe-i heycā dilīr-i ma‘reke-ġir
Semiyy-i şıhr şehengāh tāħiru‘l-ensāb
26. Guzīde-i vüzerā Ĥazret-i ‘Ali Pasa
Ki zātıdur yem-i hestīde gevher-i nā-yāb
27. Secā‘-ı pür-dil-i şāħib-himem ki yanında
Cebīn be-ħaķ-ı hevān oldu Rüstem u Sulrāb
28. Gehī hilāl u gehī bedr idüp felek ķameri
Netīce idemedi esb-i devletine rikāb
29. Makam-ı Şadr-ı ħükümetde kūh-ı ħilm u veķār
Dem-i muĥārebeye nerre sīr-i berķ- sitāb
30. ‘Adū sikence-ĥūr-ı cengel-i hezīmet olup
O sāh-bāza sikār oldılar mişāl-ı ġurāb
31. ‘Ināyet-i ezelī baħr u berden itdi zuħūr
Ĥurūs-ı seyl-i vegā ħaşmı itdi ħāne-ħarāb

21. Mu‘azzam: mu‘zaamm E.H. 23 Ķarīn: setīre H,P,R,V,Y.

25. Hıber: Ĥüner-ber H,Y. / Heycā H,V. 30. Olup: olur E. 31. Berden: Berde V.

32. Sū'āla yer mi qor a'dā-yı herze-guŧtāra
Ki tīg-ı hāmesidür elde hem-zebān-ı cevāb
33. Bütünce tu'ma-i semsīr-i intikām oldu
Ru'ūs-ı düşmen olup sīh-i nīzelerde kebāb
34. Ser-i 'adūyı iderlerdi ~~kuy-ı~~ bāzīçe
Guzāta hūn-ı sahādet virüp nesāt-ı şarāb
35. Zihī 'aṭiyye-i ğaybiyye-i ilāhiyye
Ki mu'mīnine zuhūr itdi bī-şumār u hisāb
36. Ne luṭfdur bu ki yek-çend rūze müddetde
Ide bu fetḫi müyesser müfettiḫū'l-ebvāb
37. Budur bu 'ādet-i dīrīne-i Hudā-yı Kadīm
Felek bir emr-i 'asīri iderse ger aş'āb
38. Cihānda bir girīh-i nā-kuşūde zāhīr ola
Ki ḫalli ide benān-ı 'uḳūlī bī-fer u tāb
39. Yaḫud tezāḫum ide mu'ḫelāt-ı devlet u dīn
Ki Bū 'Alīler ola cāk cāk istiş'āb
40. O dem 'ināyet idup bir vücūd-ı pāk-güher
Bulur niḫāmını 'ālem be-vefḳ-ı fikr-i şavāb
41. Ider ḫavāle o müskil-kuşā-yı dānāya
Olur hep 'uḳde-i pīcīdeler küsāyiş-i bāb
42. Henüz o vaḳt-ı şafā-ḫūs-ı 'emn ü rāḫatdur
Ki gerdis itmede 'adl uzre bu kühen dūlāb

43. Ne dem durur bu dem intizām u āsāyis
Ki āhuvān ile şīr oldı ser-be-bālis-i h^vāb
44. Se-a-ser eyledi āfāka ‘adl u dād eşer
Ki çīne-dān-ı hamām oldı pençe-i ‘uqqāb
45. Vezīr-i baħr dilā Āşaf-ı guher paşa
Ayā iden kef-i cūdı cihāne bezl-i nişāb
46. Sen ol yegāne-i ‘aşr u ferīd-i devrānsın
Yapıldı re'y-i rezīnuñle bu cihān ħarāb
47. Yekūn-ı cūmle-i erķām-ı kā'ināt itmis
Iden vūcūduñı ser-defter-i ūlū'l-elbāb
48. Eyā vezīr-i mūkerrem Ĥudāyegān-ı zamān
Ķapuñdur ‘ālemyāna penāh-gāh u me'āb
49. Mubārek ola dile manşīb-ı ‘ubūdiyyet
Ki ħalka-i der-i cūduñdur aña tavķ-ı rikāb
50. Bu devletüñ nīce şukrin edāya ķādīr olam
Ki āsitānuñ ola baña kūşe-i miħrāb
51. Kifāyet eylemez evşāfuñ itmege taħrīr
Midād olursa yem u ħaķķa carħ-ı heft-ķībāb
52. Budur ķaşıde-ťırāzāne resm-i dīrīne
Olur ķalem dem-i taħrīr-i ser-be-pīs-i ħicāb
53. Bilur ķuşūrını vaşf-ı bulend-i zātuñda
Suħan selīs u mūfīd ola līk bī-iñnāb

44. Āfāka: ıķāme E. 46. Devrānsın: devrānın E,H,R. 49. Cūduñdur aña: cūduñ erīke: E.
52. Ĥicāb: ħabāb E, mūcāb H.

54. Hülûş-ı tām ile SĀMÎ du'āya eyle sūrū^c
Ki irdi feyz-i zebān icābet-i Vehhāb
55. Neberd-gāh-ı cihānda hemīşe nuşret eyle
Semend-i bahtuñ ide cılve-i iyāb u zehāb
56. Bunuñ gibí nıce feth u zafer müyesser ide
"Azīmetuñle Cenāb-ı Mufettiḥu'l-ebvāb
57. Hudā cenābuñı iķbāl ile mu'ammer idüp
Hasūd-ı devletinuñ ḥān-u-mānın ide ḥarāb
- E45a. H33a. P34a. R30a. V32a. Y30a.

XVI

KAŞİDE-İ ĞARRÂ BERÂYI ŞADR-İ SEHİD 'ALİ PASA
HAZRETLERINE VIRILMİSDUR (x)

Fe'i lâtûn Fe'îlâtûn Fe'i lâtûn Fe'îlûn

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Ey vücûduñ sebep-i rıf'at u sâñ-ı devlet
Âsitâh-ı keremuñ kehf-i emân-ı devlet
2. Müftehîr hürmet-i dergâhuñ ile câh u celâl
Mürtefi' nisbet-i zâtuñla mekân-ı devlet
3. Perveris-yâfte-i pençe-i hürsîd-i kemâl
Bihterîn gevher-i gencîne-i kân-ı devlet
4. Dökmege âb-ı ruhın dâmenüñe teşne fuhûl
Himemüñdür yem-i bî-ka'r u girân-ı devlet
5. Cûsîs-âmûz-ı muhît-i 'azâmetdür câhuñ
Ey kefi' menba'-ı şad-lucce-fesân-ı devlet
6. Resha-i âb-ı hayât kalem-i luţfuñdur
Ten-i fersûde kâm-ı dile cân-ı devlet
7. Tesne-i dest-i temennâya devâtuñdan olur
Mevc-der-mevc hürûş-ı âb-ı revân-ı devlet
8. Hâtem-i sâhid-i iqbâluñe el-hâk yaraşur
Naş-ı nikû eşer-i nâm u nişân-ı devlet
9. Feleke râyet-i zer-semse-i eyvânuñdur
Neyyîreyn-i felek-efrûz-ı cihân-ı devlet
10. Kâf-ı iqbâlde 'Anka-yı şükuhuñla Humâ
Olamaz hem-ser-i bâl-ı tayerân-ı devlet

(x). Kaşîde E. H nüshasında bu kaside yoktur. Kaşîde-i Ğarra Berâyı Paşa R.V ve Y de başlık yok.

11. Pence-i mihr gibi sâ'id-i bahtuñ ter ider
Olsa da kıavs-ı kıuzah deñlu kemân-ı devlet
12. Zâbta kim kıâdir idi esb-i ħarûn-ı feleki
Olmasa kıabza-i destuñde 'inân-ı devlet
13. Kerem u cûd ile reşk-âver-i fażl-ı ħâtem
'Aklı u tedbîr ile Risto-yı zamân-ı devlet
14. Göricek rütbe-i ħaşıyyet-i isti'dâduñ
Ĥaşr idüp didi Felâţûn-menişân-ı devlet
15. Görmese bilmez idi kimse sevâd-ı kıalemüñ
Ne imiş nüsha-i pâkîze-beyân-ı devlet
16. Kim bilürdi kerem olduğını nâmuñ birle
İtmeseñ ħall-ı mu'ammâ-yı benân-ı devlet
17. Cûd işbât-ı vücûd itdi vücûduñla senüñ
Sâhidumdur buña kilik-i dü-zebân-ı devlet
18. Sebķat itdi küremâ-yı selefi dirsem olur
Vech-i rüchâna maķarr Bermekiyân-ı devlet
19. Saña maĥşûşdur âyîn-i semâĥat bi'llâh
Yokdur eslâfda bu tâb u tûvân-ı devlet
20. Gelse 'ahduñde Aristo vü Nizâm u Âşaf
Ĥep olurlardı saña menķibe-ĥvân-ı devlet
21. Ĥâşılı gelmedi zâtuñ gibi bu mesnede ĥiç
Şadr-ı . . . sâĥib-ĥired. u nâdire-dân-ı devlet

22. Eyleyüp 'āleme nū'mā-yı 'aṭā-yı yağma
Ey velî-ni'et-i ser-halka-i h'ân-ı devlet
23. Besledi halkı 'aḳīdeyle zer-i ihsānuñ
Oldı pür -sekker-i sükruñle dehān-ı devlet
24. Var iken zāt-ı serīfuñ gibi düstūr-i güzīn
Yāda gelsün mi fulān ibnū fulān-ı devlet
25. Gelmedi sencileyin dehre vezīr-i a'zam
Görmedi miḡlūñi cesm-i nigerān-ı devlet
26. 'Tumturak-ı haşem ü 'adlūñi görse kul olur
Saña Iskander ile Nūsirevān-ı devlet
27. Ğayrı evşāfa ne hācet bu seref kāfidür
Hażret-i pādīseh-i kevn ü mekān-ı devlet
28. Seni dāmād idinüp itdi vekīl-i muṭlak
Eyleyüp zātuñi mūmtāz-ı cihān-ı devlet
29. Şadr-ı rūsen-ğūherā Āşaf-ı 'ālī-ḳadrā
Ey ki naḳs-ı ḳademi tāc-serān-ı devlet
30. Dāne-cinān-ı sımāṭ-ı ikerem ü cūduñdur
Sīr-i çeşm oldı bütün hürd ü kelān-ı devlet
31. Bā-huşūş ehl-i dil ü tab'a idüp bezli tamāma
Oldılar ġıbṭa-dih-i devletiyān-ı devlet
32. Herbiri rütbe-i hālinde suhan-sāzānuñ
Haḳ budur k'oldı ser-efrāz-ı cihān-ı devlet

33. Kāle-i zer-keş-i es'ārı iden pāy-endāz
Buldı tamğa-yı kabūluñle lisān-ı devlet

34. Bā'reke'llāh zihī germi. bāzār-ı kerem
Farṭ-ı sūd eylemede maḥv-ı ziyān-ı devlet

35. Hāşılı fikr-i medīḥuñle du'ā-gūyuñdur
Saña her sâ'ir-i-mu'ciz-suḥanān-ı devlet

Her nefes zikr-i cemīluñle olup subḥa-şumār
Âlem olmaḳda saña menḳabe-h'ân-ı devlet

E47a. P40a. R38b. V38a. Y35b.

XIII

DER-TEBRİK-I 'İYD-I RAMAZÂN-I SERİF DER-SİTÂYIS VEZİR-I A'ZAM
DÂMÂD 'ALİ PASA (x)

Fe'ilâtûn Fe'l lâtûn Fe'ilâtun Fe'ilûn

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Yine 'ıyd-ı Ramazân oldu seref-bahs-ı cihân
İtdi imâ-yı bisâtîmeh-i nev ref'-i benân
2. Lem'a-pâs itdi girîbân-ı şabâh-ı 'ıydt
Tugme-i necmi cüzûp pence-i mihr-i rahşân
3. Yūsufistâna dönüp 'ıyd-geh-i İstānbul
Dil-berān oldılar ārayis-i keff-i mīzān
4. Gerdis-i carh ile geh evc u gehî oldı hāzīz
Māh-ves pelle-i dolābda hūrsīd-i zamān
5. Bî-karār oldı şalıncak gibi kalb-i 'ussāk
'ıyd-gehde şalınup seyre çıkınca hūbān
6. Meh gibi hāle-nişīn oldı şalıncakda o sūh
Rīsmānı cū sihāb itdi ruḥı pūr-lem'ān
7. Müstehillīne isāret ider ebrū-yı hilāl
Gāh gul-būs-ı leb u gāh der-āgūs-ı miyān
8. Va'de-i būseye nūn-ı na'am oldı simdi
Sekl-i lā oımıs iken ğurra-i sehr-i Ramazān
9. Bî-hirāsıpeder u māder idüp gest u hīrām
Oldı āzād u murahḥaş yine her serv-i cemān

(x) 'İydiyye E. Tebrîk-i 'İyd-ı Ramazān der-Sitāyis-i Şehīd 'Alī Pāşa H. Der-Tebrîk-i 'İyd-ı Ramazān der-Sitāyis-i Şehīd 'Alī Pāşa Ḥazretlerine P. Der-Tebrîk-i 'İyd-ı Ramazān der-Sitāyis-i Şehīd 'Alī Pāşa V.Y.

XVI. 4. Oldı: oımışdı P,V,Y. / Zamān: -rūḥān E. 6. Bu beyit R nüshasında yok.
7. Müstehillīne: şahid -niyāz H,P,V,Y. 9.Serv: sebz R.

10. Oldı ebrū-yı bütān ile perākende hilāl
Sīne-ber-sīne vü āgūs-der-āgūs-ı Kırānı .
11. Rūze itmisdi seb-i ‘aysı muḳaddem tesvīd
Seher-i ‘ıyd anı çekdi beyāza el-ān
12. İmtināne dili bitdi feleküñ ğurra degül
‘ıydı itdukde telāfī-i hilāl-ı Ramazān
13. ‘Anber-i feyz-i terāvīḥ u şıyām eyledi ‘ūd
Büy-ı‘ūd eyleye tervīḥ-i mesām-ı dil u cān
14. Merḥaba cılve-i āmizīs-i ünsiyyet kim
Dest-her-dest ola aḥbāb ile bīgāne revān
15. Āferīn mäh-ı nev-i‘ıyda tehī-kāse iken
Ser-te-ser ‘āleme başt eyledi ḥvān-ı elvān
16. Mäh-ı nev şanma kemīn gevmededür tevsen-i‘ıyd
Gıceyi gündüze ḳatmıs gelür ol cüst‘inān
17. Ziver-i ḥvānce-i şubḥ oldı ‘adīm olmışken
Rüzda pāre-i nān hem-çü hilāl-ı Ramazān
18. Luṭf-ı Ḥaḳ itdi hengām-ı sürür-efzāda
Ġamı zānū-zede-i şaff-ı ni‘āl-i nisyān
19. Seherī ḥande-künçihre-i evkār-ı şıyām
Pence-i mihr ile münḥal girih-i mühr-i dehān
20. Olup āḥır meh-i nev ḳufl-küsāy-ı umīd
Şabr-ı miftāḥ-ı ferec olduğunu itdi beyān

10. Perākende: nezāketde H,P,R,V,Y. 13.‘Üd:‘ıyd R, / Eyleye: eyledi R,(?) P,V,Y.
15. Ser-te-ser: Ser-be-ser E,H. 18. Nisyān: līmān E. 20. Beyān: ‘ayān E.

21. Rūze-dārāne meh-i ʿıyd acup āğūsın
İder ikrām ile iclās-ı serīr-i ğufrān
22. Bu dem-i zevk u şafāda görinen şanma hilāl
Ceng der-dest olup muṭrib-i gerdūn rakşān
23. Bu dem-i behcet-eşer-i ğıbtā-dih-i cennetdür
K'oldı ārāste-i yek-reng civān u pīrān
24. ʿAcaba māh-ı nev-i ʿıyd midür yohsa felek
İsm-i memdūhuñ ider ʿaynını şūretde ʿayān
25. Āsumāndan ham ider qaddi hilāl-ı Şevvāl
Dāmen-i Āşafı būs itmege tebrīk-kunān
26. Nice Āşaf kim olup leb-be-leb sāhid-i feyż
Her kim olursa dehen-sūde-i būse-i dāmān
27. Nice Āşaf yarasur olsa küre-i gird-i rehi
Zīb-i dihm-i zer-endūde-i mihr-i rahşān
28. Halka-i dergehini gūs-ı meh-i ğarrāya
İtse mengūs-ı felek hem-cü kalender sāyān
29. Muhr zanneyleme gül-mih-ı der-i iqbālin
Pālehenk eyledi abdāl-r sipihr-i gerdān
30. O bihīn-i dāver-i pākīze-guher kim oldı
Taʿbiye gevher-i zātında kemāl-i ihsān
31. Sebak-āmūz-ı debistān-ı kemālātı ʿuqūl
Tabʿ-ı idrākine ervāh-ı mülcerred hayrān

22. Der-dest: V. / Olup: olur V.Y. 23. Āreste yek-reng: yek-reng āreste R. 28. Ğarraya: sevvāle E.R. 29. Pāleheng: E. 30. Taʿbiye: Kaʿbeye H.P.V.Y. İhsān: insān H.P.R.V.Y.

32. Dem-be-dem tığ ı virür haşmına cevâb-ı kat'ı
Mu'dalata kalemi 'ukde-küsâyide benân
33. Vaşf-ı renginini bu vech-ile mesâtâ-i kilik
İder ârâyis-i râyât-ı hicâl-ı 'unvân
34. Şâhib-i 'izz u hasem hâmi-i eşnâf-ı umem
Mâhî-i zulm u nedem müstenid-i hurd u kelân
35. Şıhr-ı maḥbûb-ı Hüdâ ile semiyy u hem-nâm
'ilm u takvâda daḥi vâriş-i sâh-ı merdân
36. Kâbiliyetde seh-i dehre vekîl-i muṭlak
Fart-ı ḥayşiyet ile şadr-ı şudûr-ı devrân
37. Zîver-i mesned-i ikbâl 'Ali Paşa kim
Oldı dâmâd-ı sehensâh-ı ekâlîm-sitân
38. Fikr-i bârîkine kıl konduramaz bir kimse
Diye meddâhı meger mûy-şikâf-ı devrân
39. Fârisân-ı hünere darb-ı meşeldür 'ilmi
Baḥşde virmez Ebu'l-Faẓlîda ola meydân
40. Hâriku'l-'âdedür evzâ'-ı ḥikem-perdâzı
İdüp uşlûb-ı ḥakîm uzre cihâna fermân
41. Hâşılı 'aql-ı mücerred ile bu tedbîr olmaz
İtmese temsiyet ilhâm-ı Hüdâ-yı Mennân
42. Belludür munteḥâb-ı nüsha-i takdîr idigi
Nazar-ı 'ibret ile ru'yete olsa im'ân

43. Gelmedi böyle ‘Omer-adl u ‘Alī-hulk u Āşaf
Olalı nām-ver-i saltanat-ı Āl-i ‘Osmān
44. Felekuñ pīs-i girībān-ı kabā-yı şubhı
Olsa şāyeste beyāz ustine zeyl-i haftān
45. Ma‘n u Hātem der-i cūdında cebīn-sā-yı niyāz
Sā’il-i rāh-guzār-ı keremi Bermekiyān
46. Cümle ef‘āl-i pesendīdesi maqbūl-ı Hudā
Harekātı heme ber-vefk-i Hadīs u Kur‘ān
47. Eyleyup tefrīkadan ‘adli berī ezdādı
Buldı ‘ahdinde cihān tā o kadar emn u amān
48. Seng u mīnā ile āb ātes ile şem‘ ile bād
İtdiler ‘akd-ı uhuvvet cū gazāl- sīrān
49. Terbiyet bulsa nesīm-i nefes-i feyzinden
Berg-i eścārı perīşān idemez bād-ı hazān
50. Ba‘dezīn cārsū-yı dehrde inşāfı ile
Sūd ma‘nāsına müsta‘mel olur lafz-ı ziyān
51. N'ola bār-āver-i feyz olsa kalem vaşfında
İtmede bāğ-ı hayālī yem-i lūtfı reyyān
52. Hükmi tā öyle nifāz uzre mü'eşşirdür kim
İtmeden şafha-i fermāna dahi nokta nisān
53. Kef-i deryāsına taklīd idemez catılsada
Taşdan taş urup başını mevc-i ‘ummān

44. Şāyeste beyāz ustine: beyāz ustine şāyeste V. 47. Ezdādı: ezlādı P.V.
52. Nifāz: nifād E.

54. Serbet-i bādiye-i maḥbere-i iḥsānı
Seyr ider bādiye gerd-i emel olsa reyyān
55. Ciger-i ḥaşmı deler rencis-i peykān-ı hirās
Ḥāme engüsti ile olduğı dem tır u kemān
56. Ḥod-be-ḥod terk-i vaṭan itse daḥi menfīdūr
Lām-elif sekli olup dest-i ‘adūsında ‘ayān
57. Bir kemīn ‘abdi dem-i girneş-i teslīminde
Ḥam-sude ḳaddin ider ṭāḳ-ı sipihre ‘unvān
58. Yapdı ustād mühendis-menis-i tedbīri
Mutezelzil iken aktār-ı eḳālīm-i cihān
59. Pek yakın idi k'ola vehn-pezfır-i āzārı
Rub‘-ı meskūn ile bu ses-cihet-i cār-erkān
60. Oldı çün vefḳ-ı murabba‘ mutesāvi adlā‘
Ḥāne-i ḳuṭb olıcaḳ zātına şadr-ı dīvān
61. Var ise şibhi yine āyīnede ‘aksidūr
Yokdur ol gevher-i yektāya nazır u aḳrān
62. Āb-ı vecd ile mukennā olan erbāb-ı ‘ulūm
Dergehinde bulamaz mertebe-i ebced-ḥvān
63. Sevḳ-i evşāfı baḡal-gır-i mumāsāt olıcaḳ
Bir ayaḡ uzre ṭurup hindū-yı kilḳ-i zūr-bān
64. Bir lisān ile ḳaşıde diyerek biri ile
Eyledi bu ḡazel-i bī-bedeli ṭarḥ u beyān

65. Nîce tîziyolmayv semsîr-i nigâh-ı cānān
Dil-i sengîni ki her dem bileddür hem-cü fesān
66. Cāme-i sebz ile cesmümde hayāl-ı kaddi
Beñzer ol serve leb-i cūyda dāmen-be-miyān
67. Kavş-ı ebrū-yı hadeng-i müje-i yāri görüp
Meh-r nev oldı dehen-bāz-ı tahayyur cu kemān
68. Gūyiya nişfı budur nişfı o bir elmanuñ
Zeneli-i yārum ile ğabġab-ı māl-ı Ken‘ān
69. Penc-beyt ile bu ra‘nā ġazelum ey SĀMĪ
Baħr-ı ma‘nide siyeli-pence-i sāl-ı mercān
70. ‘Aql-ı kul-mertebe-şadrā mülte‘ālī-ķadrā
Ey olan bā‘is-i āsūdegī-i kevn u mekān
71. Ser-be-ser oldı cihān bende-i cūd u keremūñ
Siyyemā maḡhar-ı luṭfuñ ola ehl-i ‘irfān
72. Sensin ol nāzım-ı silk-i dūrer-i devlet kim
Buldı zātuñla şeref nazm-ı umūr-ı ekvān
73. Sendedür gevhher-i hāşiyet-i ‘aql-ı evvel
Saña ma‘lūmdur esrār-ı kemālāt-ı nihān
74. Ehl-i tahķik u nazār bilmedi sırr-ı ķaderi
Saña vābeste-i yek-lahza-ı cesm-i iz‘ān
75. Dest-i tedbiri ki her ‘ukde-i saħt-ı dūsvār
Tugme-i ceyb-i ķabā cūzmesi deñlu āsān
76. Bīm-i ‘adlūñle felek kimseye ‘ūzr cıleyemez
Baġlıdur gerdene silsile-i Kāh-kesān
E56b. P23b. R21a. V22b. Y21b.

XIV

KAŞİDE-İ DİL-FİRİB DER-HAĞĞ-I BE-DOST-ĀVERDEN-İ HĀTİR-I HOD 'ALİ
PAŞA DĀMĀD-İ SEHRİYĀRİ (x)

Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Cûd u himmet aña dirler ki becā-yı ta'zîr
'Afv ile ben-de-i küstâhâ ide lutf-ı keşîr
2. Şâfdur tab'-ı kerem âyîneden kim olmaz
'Aks-ı rûy-ı siyeh-i müeri ile jeng-peziir
3. Ehl-i rıf'atdur iden cezb-i kulüb-ı zu'âfa
Zerre-perverlik olur kâ'ide-i mihr-i münîr
4. Bîr vücûduñ ki siristinde ola nûr-ı hilm
Zulmet-i gayz u gâzab itmez anı tîre-zamîr
5. İder âzâr-ı günh-kârı kabûl ehl-i kerem
Cûs-âmîziş enhârı yem itmez tenfîr
6. Mesreb-i pâk haţâ-pûşe tağayyûr gelmez
Hâr u has baħr-ı derûn şâfı ider mi tekdîr
7. Maşlahat-bîn-i niyâz-âver olan zâtuñ ider
Kâr-ı dıſvârını Allâhu Te'âlâ teysîr
8. 'Ukde-i hâtıra-ı bî-kesi hall eyleyene
Hod-be-hod münhal olur her girih emr-i 'asîr
9. Kezm-i gayz eyleyenüñ vaşf-ı pesendîdesini
İtdi Furkân-ı kerîminde beyânı Rabb-ı Kadîr

(x) Kaşîde-i İ'tizâriye-i Cürm-i Has E, Kaşîde H, Kaşîde-i Dil-Firîb der Hağğ-ı be-Dost-averden Hâtir-ı hōd sehîd Ali Paşa P,V ve Y nüshalarında başlık yok.

10. 'Afvdur sīme-i müstaḥsene-i ehlu'llāh
'Afvdur sūnnet-i Peygamber-i mi'rāc-ı serīr
11. Ḥusn-i ḥulḳ 'ādeme sermāye-i āsāyis olur
Dā'imā mīh-ı benānında döner çarḥ-ı eṣīr
12. Dest-i iḳbāli olur māye-i gencīne-i kām
Bir yıķılmış dili her kim ki iderse ta'mīr
13. Ittiṣāf eylese aḥlāk-ı ḥamīdeyle kisi
İder ef'āline bī-subhe tevāfuḳ taḳdīr
14. Seng-i ğaltıde olup āb-ı mülāyimle k'ider
Kār-ı saḫte ğalebe nermī-i rūy-ı tedbīr
15. İki 'ālamde gul-i devleti yek-reng olur
Ḥalkı kim itmez ise ḥār-ı sitemle dil-gīr
16. Bed-nihād itse de ṣad-sāla 'ibādet olmaz
Bir nefes vaż'-ı ḥulūsāne-i ḥos-ḥūya nazīr
17. Eyleyen ḥāk-nisīnāne tevażu'la nigāh
Mīhr-ves mesned-i vālāsı olur evc-i münīr
18. Her sebük-mağz idemez zā'iḳa-i taḳlīdin
Lezzet-ı fıṭrat-ı marżıye ile vāye-peżīr
19. Dād-ı Ḥaḳdur hele sīrini-i ḥusn-i aḥlāk
Leb-i iḥlās ülü'l-elbāb olur ṣekker ü ṣīr
20. Simdi bu vaż' ile bār-ṭıbḳ-ı beyān-ı pīsīn
Muttasīf ṭab'-ı silāḥ-dār-ı ṣeh-i 'ālem-gīr

21. Nīce seh mazhar-ı ilhām Hudāvend-i Ezel
Nīce seh ‘ākıl u dād-āver-i Dārā-tedbīr
22. Bāreke’llāh zihī pādseh-i heft-iqlīm
Ki seža der-gehūneheft-kırāl olsa esīr
23. Bihterīn gevher-i silk-i neseb-i ‘Osmānī
Mālik-i mulk-i cihān şahib-i dīhīm u serīr
24. Vera‘ u zūhd ile evreng-i hilāfetde ‘ālem
Fıtnat u ‘adl u kiyāset ile ‘ālemde şehir
25. Nuh-felek kulzum-ı cūdında habāb-ı kemter
Ki o sāhen seh-i ‘adl-āver bī-mişl-i nazīr
26. Hāne-i hāşşede fehm idup isti‘dādın
İtdi bir Edhem-i dānāyı silāh-dār-ı müşīr
27. Eyledi tīg-ı mulūkāne cevher- dādı
Dūs-ı ikbāline āvīhte sultān-ı delīr
28. Ten-i iclāline her vech ile cesbān-terdür
Ziynet-i hil‘at-ı zer-beft u muraşsa‘ şemsīr
29. Meclis-i ‘āliye-i saltānata mahrem-i hāş
Gūs-dār-ı kelīmāt-ı seh-i sīrīn takrīr
30. Farķına Uskuf-i zer-kār-ı sa‘ādet lāyık
Kāmet-i cāhına sāyeste libās-ı takdīr
31. Hidmet-ı hırķa-i maħbūb-ı Hudāda nīce dem
İtdi bāzū-yı ‘ubūdiyyeti cūn kim teşmīr

32. Ya'lemu'llāhu Te'ālāiderüm bî-suphe
Hil'at-ı devlet-i dāreyn ile anı tebsîr
33. Pertev-i rûsd u sedād âyîne-i şab'ından
İtmede rûsenî-ı cevher 'aqlın tenvîr
34. 'Unşur-ı pākı füyûzât-ı kemālât ile pür
Tıynetî māye-i envā'-ı şadāķātla faṭîr
35. Dil-nuvāz u sefaķat-senc-i kerîm olduğına
Sāhid-i 'adl yeter tecrübe-i 'abd-ı fakîr
36. Yalnız baḥsis-i taķdîrine degüldür İḥsān
Luṭfdan 'add olunur 'afv ile ḥüsn-i ta'bîr

E65b. H43a. H50a. R36b. V46b. Y43b.

XV

BAHÂRIYE-I NOKŞÂN BERÂYI DÂMÂD-İ SEHRÎYÂRÎ İBRÂHÎM PASA (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Bahâr geldi güzellendi sū-be-sū gül-zâr
Acıdı gonca gibi 'uḳde-i dil-i efkâr
2. Hevâ benefse degül mihr u yâsemen meh-tâb
Felek zemîn ile reng-âsinâ-yı naḳs u nigâr
3. Tarâvet-i gül-i şad-bergi berter itdi henûz
Mişâl-ı sıfr-raḳam ḳatre-i sirisk-i hezâr
4. Idince berd-i 'acûzuñ kettân-ı berfâni mahv
Zemîne sündüs-i hıẓr giyurdi mäh-ı bahâr
5. Olup müsebbih-i كان مناجيا
Tilâvet eylemede şu gibi leb-i enhâr
6. Sukuftte oldı siyeh ḥâkdan ne ḳudretdür
Sefîd u surḥ u kebûd âl u sîr-reng ezhâr
7. İfâzâ-i و من الما كل شي
Fûsürde cism-i nebâtâta oldı rūḥ-nişâr
8. Kuşâdedür dü leb-i cûy pür-ḥabâb olmış
Cemende ḥande-i dendân-nümâ ider izhâr
9. Gul-i sefîd-mişâl-i beyâz-ı kâse-i Ğîn.
İçinde jâle cû sîr-i bihist feyẓ-âşâr

(x) Bahâriyye: E, H nüshasında bu kaside yoktur. Bu kasîde Dahî Sâmi Efendi Merhûmudur P.
Bahâriyye der-Sitâyiş V.Y nüsha sında başlık yok.

5a. Sure: İnsan Ayet:5

7a. Sure: Enbiya Ayet:30

10. Nedür bu cılve-i pür-behçet u elem-ferse
Ki gird-i ğam dahî cāna virür nesâf-ı ğubār
11. Mişāl-ı dīde-i nergis gerek bu demlerde
İlemīse dest-i temāşāda. dāmen-i kühsār
12. Nevā-yı bülbüle dem-sāz olur bu faşl iere
Per-i küsāde-i kameri dahî çu mūsikār
13. Cemende pey-rev olup bülbülüñ terennümüne
Küsāyış per u bāli çu sekl-i mūsikār
14. Kenār-ı cūda cemen-şuffalar degül mi laţif
Ki mevc-i ‛anber ola anda sāye-i escār
15. Meşāma cādde-i diger açıldı bāşıradan
Ki ‛aks-ı reng-i güle hūy virdi feyz-i bahār
16. Hūşā şafā-yı nev-ā-nev-nümā-yı cūs-ā-cūs
K'ola nazāre-künān ğark-ı mevce-i envār
17. Olur sifāl-ı nigīn iere kendi ābından
Sükufte la'1-ı Bedehşāndan gül-i bī-hār
18. Şanur gören şarī verdi yanında kar topınuñ.
Şarındı sūh bahār altun uçlu bir destār
19. Kelīm şab'a olur hem-çü Vādī-i Eymen
Firāz-ı naḥl-ı gül-i surḥdan tecellī-i nār
20. Dehān su'le-i āvāzı oldu ‛anber bu
Ki yakdı ātes-i gulden çerāğ-ı bülbül-i zār

21. Döner tabi'at 'ûda velî be-sart-umâ
Cekerse gulsene hâr ile bâğ-bân divâr
 22. Fezâ-yı bâğda tesmîr-i sâk idüp her serv
Tamâm-ı sevk ile az kaldı k'eyleye reftâr
 23. Şemîm-i çigdem-i İsrâ buhûr-ı Meryem ile
Nesîme rûh virür mu'ciz-i Mesîhâ-vâr
 24. Kef-i şabâda cemen sâne-i zümürrüd olur
Ne hoş yaradı ruh-ı lâle-zâra zulf-i nigâr
 25. O hadde irdi tekâzâ-yı cûs-ı nâmiye kim
Senâverânâ tutar kûy-ı mihri dest-i cenâr
 26. Sirisk-i sûr-ı nifâk ile zühd-i huskîñdan
Tebâh, kâse iken zâhid-i desîse-si'âr
 27. İder kemîn eşer-i i'tidâl-ı âb u hevâ
Zemîn sûre-i tab'ın hadîka- i envâr
 28. Kalem-den olsa çekide n'ola becâ-yı midâd
Besân rûğân-ı vaşfi-i reng ü bûy-ı bahâr
 29. Bilâ-mufârekat ol gûne reng u bu yek laht
Kim itse nûkhet-i verdi şabâ dimâğa nişâr
 30. Dem-i ru'âf-mişâlı kenâr-ı bînîden
Muşahhasan görünürlevn-i hâl-ı istikrâr
 31. Olup ma'ânî-i rengîn u tâze lafza sebeb
Hayâl-ı midhat-ı memdûh u fikr-i lutf-ı bahâr
-

32. Açıldı sâni enâmilde çün gül-i ra'na
Dü-nevk şakḳ-ı kalemden şakāyık-ı es'ār
33. Olup o kulzum-ı cūduñ sevād-ı menḳabeti
Şehāb gibi müfeyyiz . ḥadīka-i efkār
34. Şukūfe şiseleridür ki feyz-i Āşafda
Dirildi şafḥaya her beyt-i dil-nişin tekrār
35. O baḥr-ı cūd u himem kim kemīne kaṭre olur
Kef-i 'atāsına nisbet sirāyet-i emṭār

E59b. P43a. R37b. V41a. Y38b.

32. Enâmilde: enâmda P,V. 33. Şehāb gibi müfeyyiz: ḥadīka-i efkār: şehāb-ı şafḥaya her beyt-idil-nişin tekrār P,V,Y. 34. Bu beyit P,V,Y nüshalarında yoktur.

XVI

KAŞİDE-İ 'ARZ-İ HÂL-İ KUTEH BERÂYI ŞADR-İ A'ZAM (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Eyâ veliyy-i ni'am şadr-ı dil-sikeste-nevâz
Penâh-ı gam-zedegân-ı zamâne-i nâ-sâz
2. Sen ol yegâne kerem-kâr-ı bî-bedelsin kim
Karîn-i 'âtıfetuñdür hezâr ehl-i niyâz
3. Muhiñdür keremuñ öyle kaşr-ı 'âlî kim
Ne intihâ mutaşavver ne nokta-i i'câz
4. Futâdegân-ı zamân carh-ı nâ-be-sâmâna
'Ulüvv-i sân ile 'ahduñde vakf-ı 'isve vü nâz
5. Kenâre-gîr-i heves garka-i yem-i cûduñ
Lâl-ı luñfuñ ile töldi ceyb-i dîde-i âz
6. Zamân-ı vaqt-ı lañifuñde mûhre-i kâmi
Ne kâdir itmege pinhân sipihr-i şa'bede-bâz
7. Nevâle-çîn-i 'aşa vü garîk-ı ihsânuñ
Gûrsinegân-ı ehl-i tesnegân-ı dest-i niyâz
8. Cihânda kimse mi var k'olmaya kerem-i dîdeñ
'Ale'l-ñuşuş ki ehl-i dilân-ı nâdire-sâz
9. Bu 'abd-ı bî-kese hûd luñfuñuñ nihâyeti yok
'Inâyetuñ kuluñ itmekde cümleden mümtâz

(x) Kaşide E. İbrâhîm Paşaya 'Arz-ı Hâl H. Kaşide-i 'Arz-ı Hâl-ı Kuteh İbrâhîm Paşaya virilmiştir P. Kaşide-i 'Arz-ı Hâl-ı Kuteh V.Y.

XIX. 3. 'Alî kim: 'âlidür E. 5. Bu beyit E nüshasında yoktur. 6. Lañifuñde: luñfında P,R,V. Luñfuñda P.

10. Velîk dağdağa-i keşret-i ‘ıyāl itdi
Beni cesâret-i ‘arz-ı merâma pür tek u tâz
11. Mubâderet eşer-i kıllet-i ma‘îsetdür
Bu ‘arz-ı hâle be-hakk Hudâ-yı bî-enbâz
12. Eyâ kerîm-i mürüvvet-hışâl u şefkat-senc
Hudâyegân-ı felek bâr-gâh-ı bende-nevâz
13. Benüm o gavta hür-ı kulzum-ı felâket kim
Midâd-i âhla nazmum olur şahîfe-tırâz
14. O deñlü berg u nevâdan keside dâmânum
Geh oldı sedd-i ramak bende geh cü kısr-ı piyâz
15. Göñül teşettüt-i hâl ile pâymâl-ı gumûm
Netice kalmadı tâkat-ı dehânum itmege bâz
16. Henüz olmış iken nâ-nüviste levh-i emel
Yine bu carh-ı keç evtâr dis biler cün kâz
17. Nizâm-ı hâli hemân hulyâda eyler idüm
Olaydı dilde eger vakt-ı fikr-i dūr u dırâz
18. Aman semâtet-i a‘da-yı şabr-fersâdan
Derûnum eyledi pür-sûz dâğ-ı ismizâz
19. Gulû girifte-i ye's olmadan ‘inâyet kıl
Göñulde gerd-i guşas hem-cü sürme-i âvâz
20. Sezâmı bâr-gehuñ merci‘ u me‘âbum iken
Olam sikence-kes-i dest-i carh-ı miñnet-sâz

21. Temevvüc eyler iken çeşme-sâr-ı merhametüñ
Şenâ-güzâre yakısmaz bu güne sūz u gūdāz
22. Bu çekdigüm sitem-i rūzgār bi-şubhe
K'olur muķābele ihsānuñ ey tamām incāz
23. Kuluñ muķābele-i luţf ile ayaklandur
Piyāde kaldum eyā reh-nümā-yı şīb u firāz
24. Bu 'abd-ı hālişi ref' eyle hāk-ı zilletden
Sinān-ı fütādeyem ey zīver-i neşīmen-sāz
25. Der-i sa'ādetuñe SĀMĪ-i sikeste-żamīr
Yuzin surup ider ahvāl-ı rāzını ibrāz
26. Hudā 'alīmdür ey cābir-i dil-i meksūr
Haķikat uzre kuluñdur degul hulūş-ı mecāz
27. Netīce-i emelüm saña kaldı sulţānum
Bu hāk-sāra semāhatla ol nigāh-endāz
28. 'Aceb midür bu kuluñ daḥi kām-yāb olsa
Hezār bendelerüñ itdi rütbelер ihrāz
29. Bilindi maķşad-ı mā-fi'z-żamīr hāmūs ol
Yeter bu mağlaṭa-i pīç u tāb-ı sīne-güzār
30. Du'āya başla hulūş ile ba'dezin ey dil
Budur suḥanda bihīn 'ādet-i kaşīde-ṭırāz
31. Bu nüh-felek ide tā kim nücūm ile gerdiş
Halāyık olmaya lā-yūs'el ile vāķıf-ı rāz

24. Neşīmen-sāz: neşīmen-bāz H,P,R,V,Y, 25. Rāzını ibrāz: zārı bī-endāz E. 27. Emelüm:emel
V, P Nüshasında bu beyit kenardadır

32. Zamānuñ ola mu'eyyed be-vefķ-ı hāṭır-h'āh
İde cenāb-ı Hudā 'ömrüñi ṭavīl u dırāz
33. Hudā vüçüduñı mahfūz idüp kudūretden
Hemise zātuñ ola zīb-i mesned-i i'zāz
34. Ne semte kim idesin himmet ile 'azm-ı cihād
Kemāl-ı nuşret ile olasin 'alem-efrāz
35. Bu devlete seni Haķ dā'imā zahīr itsün
Budur çu temme be-ḥayr-ı mürāselāt-ı niyāz

E60a. H27b. R25a. V26b. Y25b.

XVII

KAŞİDE-I 'ARZ-I HÂL BERÂYL İBRÂHİM PASA (x)

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilûn

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Ey veliyyu'n-ni'am ey Âşaf-ı 'âlî-mikdâr
Ey bihîn-i şofra-kes-i gürsinegân-ı idbâr
2. Sensin ol menba'-ı sersâr-ı semâhat kim olur
Kemterîn kaṭre-i cûduñ nice baḥr-ı zehḥâr
3. Muḫsêm-i rızq-ı cihân dergeh-i iḫbâluñdur
Hâk-ı pâyuñdadur iksîr-i ḫuşûl-ı her kâr
4. Merḥamet sende kerem sende mürüvvat sende
Eylemiş sende Hudâ luṭf-ı 'amîmin izḥâr
5. Reşha-i ebr-i güher-bâr kef-i cûduñdur
Söndüren sûz-ı derûn-ı fuḫarâyı her bâr
6. Bir nefesde leb-i cân-baḥsuñ ider feyz-i ḫayât
Olsa her kim maraḡ-ı fâḫa ile sîne-figâr
7. Olur i'câz-ı 'aṭâñ ile hem-âgûs-ı ḫabûl
Vus'at-ı ceyb-i kibâr ile kef-i teng-i şıḡâr
8. Ḳadem-i himmetinüñ kefs-i terâzû sende.
Baş berâberce dür-i elmâs u zer u seng u gubâr
9. Hâniş olmam ser-i eflâka yemîn itsem de
Zîr-i pâyuñda ḫaḫîr olduḡına kân-ı yesâr

(x) Kaşide E. H nüshasında başlık yok Kaşide-i sekve-âmîz Berâ-yı Dâñâd Şehriyârı İbrahîm Paşa R. Târiḫ-i Mora Feth-i Sehîd 'Alî Paşa V. Y nüshasında başlık yok.

10. Reg-be-reg bāğ-ı hazān-yäfte-i āfāka
Sāmil oldu keremuñ hem-cu şehāb-ı emtār
11. Ser-be-ser ‘ālemi müstağrağ-ı ihsān itduñ
Sûre yerlerde dahı kalmadı bir husk- gubār
12. Āsitānuñ gibi mīzāb-ı mu‘allā var iken
Ma'-i luṭfuñ cerēyān itmek için leylü nehār
13. Çesme-sār-ı keremuñden hiç olur mı maḥrūm
Pest u bālāda olan tesne-dilān-ı āzār
14. El-‘aṭaṣ el-‘aṭaṣ ey menba‘-ı sār-çesme-i cūd
Te'bīs-i ye's ile cāk oldu leb-i h‘āhis-kār
15. Tesnegī-.i ğam ile dest-i emelde hāṭır
Rūz u seb itmede bī-tāb u tūvān gest u guzār
16. Bir içüm şu dilerüm ‘ayn-ı ‘ināyātuñdan
Kim ide kūze-i umīdumi feyz-i sersār
17. El-meded el-meded ey Hızır-ı beyābān-ı kerem
Kalmışam bādiye-i ye'sde bī-yāver u yār
18. Menzīl-i kām ba‘īd u reh-i maḥşūda hilāf
Za‘fla kalmadı tāli‘de mecāl-i reftār
19. Kāmet-i ṭab‘um olup ham-sude-i bār-ı emel
Yine hulyāda furūmānde-i ḥayret dil-i zār
20. Gitdi hep lesker-i sāmān u şafā şabr u sukūn
Reh-i h‘ābīde-i iflāsda kaldum nā-çār

21. Bî-şadâ-yı ceres-i kâfile-i pinhânî
Dîde-i ahter-i bahtum nîce olsun bîdâr
22. Hızr-veş himmetuñ olmazsa eger rāh-nümün
Pāymāl-ı sipeh-i guşşa olur cism-i nîzār
23. Dest-gîr ol yetis ey seh-suvār-ı iqbāl
Olmada pāy-ı taleb ābile-rîz-i idbār
24. Dād u feryād eyā şāhib-i rahm u şefkāt
Oldı bu renc-i mesakķat ile hālüm dūşvār
25. Gerçi ma'lūm-ı serîfuñdur eyā kân-ı kerem
Neyledi n'isledi baña felek-i nā-hencār
26. "Afv kıl derd u felāket beni kustāh itdi
N'ola taşdı ile oldumsa perîsān-güftār
27. İstināden ekrem u cūduña kustāhāne
"Arz-ı ahvāl-ı perîsān ideyüm bir miķdār
28. Yanarak yakılarak reh-gūzer-i cūduña
Ref'-i rıķ'a iderüm cūn varak-ı şāh-ı cenār
29. Āh kim bu felek-i hîle-ger-i ātes-bār
Oldı hırman-gede-i t̄ālî'ume su'le-nişār
30. Nā-gehān eyleyüp iş'-āl-ı harîķ-ı cān-sūz
Itti ğam-hāne-i tārîkūmi pūr-ahker-i nār
31. Ced-be-ced kūşe-i mevrūşemi sūzān itdi
Oldı gül öksüzi bu tıfl-ı dil-i ğam-āzār

29. Ātes-bār: Ātes-bār H.R.V.Y. 31. Mevrūşemi: mevrūşumi E. / ğam-āzār: ğam-girdār H.V.Y. bed-girdār R.

32. Hayf kim kürbe-i hākistere döndürdi dili
 'Ākibet vaż'-ı sūtür kürbe-i çarh-ı ğaddār
33. Vañanumda beni ser-geşte-i ğurbet itdi
 Tār u mār eyledi esbāb-ı Umīdum ne ki var
34. Rūzgār eyledi āvāre kebūter gibi āh
 Lāne-i murğ-ı dili vaqf-ı hevā-yı idbār
35. Āsiyānumda olan hār u has u nā-cīzi
 Eyledi bā'ış-i iykād-ı mesā'il hāşār
36. Idüp efkende felek ahter-i baht-ı sāmum
 Eyledi saqf-ı kühen cūb-ı dile vaż'-ı serār
37. Cümleten oldı telef su'le nā-geh-res ile
 Pirehen kaldı faqat sīnede mānend-i fenār
38. Na'1 der-āteş-endūh-ı felāket oldum.
 Oldı esb-i hevesum pā be-'ikāl-ı ekdār
39. Dāğ-ber-dāğ-ı derūn oldum egerçi bu kadar
 Lāle-ves herkese sūz-ı dilüm itmem izhār
40. Āteş-i miñnetle hāne-harāb olmış iken
 Keremūñ fikri virür yine teselli her bār
41. Bir sentūñ gibi efendüm var iken 'ālemde
 Nice ğiriyān olayum ğayra ebr-i midrār
42. Sen bilürsin bentüm ahvālümī yañsı vü yaman
 Saña kaldı isūm ey Āşaf-ı 'ālī-mikdār

43. Kerem olursa yine senden olur sultānum
Ey veliyyu'n-ni'am-ı 'ālemü'ey fahr-ı kibār
44. Mā-melek gitdi tenüm kaldı zebūn u'uryān
Zīb-i dellāl-ı mezād oldu kabā vü destār
45. Hāşılı luṭfuña her vech ile muḥtāc oldum
Eyleme bendeñi maḥrūm-ı 'aṭā-yı bisyār
46. Lafz-ı dīnārda nār olması pek zāhirdür
Yakısır muḥterik-i nāra 'aṭā-yı dīnār
47. Ey ṭabīb-i dil u cān laṇçaḳ olur luṭfuñla
Cāre sevdā-zede-i nāra uşul-ı dīnār
48. Herkese luṭfuñ olurken kapama şāde baña
Bāb-ı iḥsānuña geldüm cū gedā-yı cerrār
49. Ebsem ol bī-edēbāne bu ṭaṭvīl-i kelām
Elem u sūzis ile tā-be-key olmak mikşār
50. Ser-nüvişt-i ezeli böyle imiş cāre nedür
Hukm-i taḳdīre gerek kulda rızā-yı bisyār
51. Kārı teslīm-i ḳaḳa vü ḳader eyle SĀMĪ
Eyleme sekvā ile ṭa'n-ı sipihr-i devvār
52. Sūz tamām oldu yeter sūzis ile eyle du'ā
Ba'dezīn şıdk ile ol şubḫa-şumār-ı ezkār

43. Ey veliyyu'n-ni'am-ı 'ālemü'ey fahr-ı kibār: zīb-i dellāl-ımezād oldu kabā vü destār
H.R.V.Y. 44. zīb-i dellāl-ımezād oldu kabā vü destār: cāk cāk oldu meded pirehen şabr u ḳarār
H.R.V.Y. 47. El-ḫaḳḳ: ancak E. 48. Kopamaz: kıyma V.Y. 52. Şubḫa: Şemme H.P.R.V.

53. H^uân-ı niemâ-yı ilâhî çekilüp âfâķa
Tâ ki devr ide bu nûh-kâse-i firûze-bahâr
54. Hânedânûn ola ma'mûr u müretteb dâ'im
Devlet u 'ömrûnî efzûn ide H^uayy-ı Settâr
55. Mesned-i şadr-ı vezâretde Hudâ-yı müte'âl
Eyleye zâtuñı pîrâyede pîrâye-dih-i istikrâr

E61â. H44b. H52a. R42a. V48a. Y45a.

XVIII
BAHĀRIYYE MULHEM-İ ĞAYB BERĀYİ DĀMĀD-İ SEHRĪYĀRĪ
VEZĪR-İ A'ZAM İBRĀHĪM PASA (x)

Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilūn

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Mey gibi virdi şafā resha-ı bārān-ı bahār
Çıkdılar hānde-kūnān rūy-ı zemīne ezhār
2. Cūylar hālka-ı hātem olup eṭrāfında
Gürünün faşş-ı zümürüd gibi sekl-i küh-sār
3. Tutuk-ı surh-ı 'arūs-ı gül idince ser-pūs
Sīm-teldien aña āvīzeler eyler emtār
4. Āi sāye cuḳadan hāke düşer fers-i laṭīf
Pertev-i sāye-i rengin ile verd-i gül-zār
5. Tıfl-ı gül-goncenuñ ağzında degüldür seb-nem
Bang-ı nā-geh-res-i bulbülde olur ābīle-dār
6. Sīmden mukahḥeledür gonca-i zanbaḳ gūyā
Dīde-i nergise 'arz itmede mīl-i zer-kār
7. Gül degül bulbul idüp verd-i seher-gāhı tamām
Muşhafın eyledi āvīze-i mīh-ı ser-hār
8. Jāleden oldı cū mecmū'a-i gül-i āb-zede
Kurıdı şafhaların acmıs anuñ bād-ı bahār
9. Gönçadur hoḳḳa-i elmās-tırāş-ı la'li
Nefeḥāta ceker andan ḳalem-i şun'-ı kenār

(x) Kaşide E. Bahāriyye H. Bahāriyye-i Mülhem-i Ğayb Berāy: İbrāhīm Paşa P, V ve Y nüshalarında başlık yok.

10. Ser-fürū-burde benefse bir ayağ uzre t̄urup
Ātesin berg-i güle secde ider Hindū-vār
11. Maẓhar-ı nūr-ı tecellī varağ-ı sebzidür
Gūyiyā nahl-ı gul oldu secer-i ahẓar-ı nār
12. Ser-nigūn bīd egilup gūs-ı güle virdi haber
Söyledi hāke rucū^e idecegin āhır-ı kār
13. Yine her serv-i sehī destine çārüb almıs
Sāha-i hātır-ı pūr-ğamda ider def^e-i ğubār
14. Sāğarın tutsa n'ola lāle iki desti ile
Āys-ı yek-rūze için çekmede yıllarca humār
15. Bāğ-bān oldu yine h'āce-i şāhib-i dūlāb
Nağd-ı kārında bulup nesv ü nemāyı her bār
16. Nağd-ı berfi kef-i cev̄v şu yerine harc iderek
Virdi ser-māye-i sermāya halel . . tāb-ı buhār
17. Sāzdur her giyeh-i tāze kenār-ı cūda
Bādⁱ nağme olup aña nesīm-i eşhār
18. Servden tā ki konup fāhte itdukde maẓām
Rāstdan eyledi bir su^ebe ile aşma karar
19. Bulbuluñ lānesidür kāse-i tanbūra bedel
Ṭayerān itse olur sekl-i perī mūsīkār
20. Ğayrı murgān idemez nağme senuñ biñde birin
Hūsn-i şavt ile olup vāhid-i ke'l-elf hezār

13. ve 14. beyitler E nüshasında yer değiştirmislerdir. 17. Bu beyit H,P,R,V,Y nüshalarında yoktur. 19. Sekl-i perī: Vāhid-i ke'l-elif hezār R. 20. Bu beyit R nüshasında yoktur.

21. Kevser-i cennetüñ enhârı mülâşık cārī
Kāmet-i hūr ile hem-sāye nihāl-i gul-zār
22. Virmede kalbe feraḥ Göksu hıyābānında
Mevc-i ‘anber gibidür şanki zılāl-ı eścār
23. Her cemen şuffa-i pür-sāye leb-i cūy uzere
Oldı hem-hāl-i siyeh-hāl leb-i nev-ḥaṭṭ-ı yār
24. Açılur bāşıradan semt-i meşāma reh-i nev
Zīb-i ser-sīşe-i çeşm olsa eger ‘aks-ı bahār
25. Kuvvet-i nāmiyede öyle tekāza, vār kim
Āba ‘aks eyleyicek mihr-i sipihr-i devvār
26. Hey'et-i pertev-i rengīni degül emr-i ba‘īd
Ser-zede olsa çu nilüfer-i cūy-ı gul-zār
27. Zevk-i imrūz ile şevk-i şehir-i ferdādan
Ortada mūy . miyān gibi görünmez seb-i tār
28. İtdi ressām-ı emel dā'ire-i rūzı vasīe
Noḡta-i leyli idüp merkez-i ḥaṭṭ-ı pergār
29. Rūz çün verd-i sefīd oldı tamām üskufte
Leyl-mānend benefşe görünür bī-miḡdār
30. Mūy-ı bārik-ves oldı seb-i tār . bedīd
Kāse-i çarḡı leb-ā -leb idicek sīr-i nehār
31. Beñzedi leyl hilāl yaḡasına deryāda
Her nefes başmadadur kārəsın enhār-ı bahār

25. Öyle: söyle R,Y. 26. Rengini: rengin E,H,R. 28. Emel: hamei H,R,Y. hamai V. 30. Tār: tarık H,P,Y,V.

32. Gerdîs-i cām-ı mey u dā'ire-i 'isret ile
Düñdi nuh bāğce-i carha zemîn-i gul-zār
33. Oldı gel mihr u hevā sūnbul u mehtāb-ı semen
Lāle-mānend-i safak necm-i dirahsān ezhār
34. Gul-i ra'nā gibi evşāf-ı bahārīde n'ola
Olsa berg-i suhanum reng-pezīr-i tekrār
35. Ğarażum ma'nî-i rengin ile her bir beyti
İtmeden tahta-i uskūfe-i bāğ-ı es'ār
36. Gul-i şad-berg-i medîhuñ o nihāl-ı cūduñ
İtmede sakķ-ı kalemdeñ cū sakāyık izhār
37. O nihāl-ı cemen-ārā-yı vezāret kim olur
Kalemi sāl-ı berūmend-i 'atā-yı bisyār
38. Serv-i mevzūn-ı cemen-zār işābet- re'yi
Dikķati riste-i gul-deste-i cem'eiefkār
39. Nuķķı Firdevs-i hükūmetle zulāl-ı tesnīm
Nefes-i pāki nesīm-i seher-i feyz-āsār
40. Semmedür nefha-i ma'nā-yı gul-i hulķından
Nuşha-i car-fuşul içre bütün faşl-ı bahār
41. Fi'l-meşel himmeti bir nahl-ı mu'allādur kim
Oldı her bergi anun şeh-per-i. 'Anķā-yı vaķār
42. Dāmen-i kūh-ı vaķārında keşef peccemîşāl
Cebel-i Kāf ser-ender-şikem-i istihķār

33. Gel: cūn P,R,V,Y./ Ezhār: enhār E,H. 35. Bir: -E,H,R. 36. itmede: itmedür E,H,R.
39. hükūmetle: hükūmetde E.

43. Seb-çerâğ-ı güher vaşfı ider böyle zuhûr
Mevc-der-mevc olıcağ bahr-ı suñûr-ı es'âr
44. Dür-i yektâ-yı himem zîver-i ser-tâc-ı kerem
Hermes-i fenn-i hikem şadr-ı Felâṭûn-girdâr
45. Mâlik-i devlet u dîn Âşaf-ı şâhib- temkîn
Revnağ-ı şadr-ı niğîn zübde-i esrâf u kibâr
46. Dâver-i mihr-i elem ya'enî vezîr-i a'zâm
Kim anuñ pençe-i fermânıdur eflâka medâr
47. Sem'e-i tedbîrine takdîr-i İlâhî fânûs
Su'e-i emrine pervâne bu çarḥ-ı devvâr
48. Sarkdan ğarba deġin beyzâ-yı hükmi görünür
Deşt-i pehnâ-ver-i 'adli o kâdardur hem-vâr
49. Genc-i bād-âver-i ebr-i güher-efsânda meġer
Alduġın şaklamasa kîse-i esdâfa biḥâr
50. Hâme şad-serm u hicâb ile iderdi tesbîh
O muḥîṭ-i keremuñ keffine vakt-ı işâr
51. Terbiyet bulsa nem-i ebr-i kef-i cûdından
Yeşerüp kesb-i nümâ eyler idi her ḥas u ḥâr
52. Nâmiye-mesreb-i şâfından alaydı feyzî
Verd-i ra'enâ daḥi yek-reng acılurdu bahâr
53. Tamla yâḳût kadar dânesi zî-kıymet olur
Olsa ger perveris umûr-ı 'atâsı gul-nâr

43. Vaşfı: vaz'ı H,R,V. 44 Hermes: hermez H,V,Y. 49. Dâver: â-ver P,V,Y. / Güher-efsânda eger:güher-efsânda meġer E,H. 51. kesb: -V. 52. Alaydı: idi E,H. 52. Daḥi: gibi E.

54. Fikreti perde-berendāz-ı ḥabāya-yı umūr
Kilk-i miftāḥı nihān-ḥāne-i feyz-i settār
55. Naḳş ider levḥ-i nigāha ḳalem-i müjgānı
Olmadan dilde leb-ālā-yı tekellüm- esrār
56. Pīs-i ʿilminde olur tīr-i suḥan elbet rāst
Ḳad-ı iḳrārı kemān itse de bār-ı inkār
57. Itse şayyād eger tālīʿ-i firūzını yād
Dāmdan evvel atar kendüyi fitrāka sikār
58. Duşmen-i devletiñ rāḥatı yokdur meşelā
Ger zehirlense olur aña cörek ḥalḳa-i mār
59. Żuʿāfāyı eşer-i ḥıfz-ı mukāfātı ile
Zīr-i pāya alamaz zālīm-i mazlūm-āzār
60. Olur āzurde-i pāy-ı müje-i mevhūmı
Eylese fıl-i girān dīde-i mūr üzre güzār
61. Herkesüñ zevḳ u refāḥiyyetidir maṭlūbı
İstemez olduḡın ʿālemde ḡumūm u efkār
62. Zerre deñlu ḳomadı mişḳala-i inşārı
Levḥ-i mirʿāt-ı ḥavāṭırda ḡubār-ı ekdār
63. Ḥalḳa ʿāsāyis icün yaptı ḥakīm-i re'yi
ʿArşā-i şulḥda bir ḳaşr-ı metīn u hem-vār
64. Ḳubbe saḳf oldu siper nīze sūtūn tīg-ı kemer
Ḳafesi zırh u ʿalem rāyet u peykān mismār

65. Devr-i luṭfındaki rezm oldu mübeddel bezme
Aldı bî-kār o kadar âlet ceng u peygār
66. Tîğ-ı seb-tâb-misāl-i nîgeh-i çeşm-i bütân
H'âb-ı rāhatda niyām içre hem āgūs-ı karār
67. Beñzedi nîce-i muṭribde ki musîkâra
Tîr-kesde görinen tîr-i müretteb-süffâr
68. 'Ahdî sermāye-i tevfiḳ-i kulûb oldu meger
İhtilâfâtı rakîb ile ide 'âşîḳ-ı zār
69. İttifâḳ uzre zamânında fe-li'llāhi'l-ḥamd
Nukte-sencân-ı ma'ârifle sipihr-i ḡaddâr
70. Sâhid-i bahtına necm-i siyeh-i ehl-i dili
Eyledi māsîṭa-i himmeti hâl-ı ruhsâr
71. Re'yi kim bedreḳa-i semt-i meşâfât oldu
Acdı şahrâ-yı tevâfuḳda târiḳ-i hem-vâr
72. 'Ozr-i leng eyleyemez sakḳ-ı 'aşâ ittîḡine
Râst tab'ân ile şimdi felek-i keç-reftâr
73. Hüner erbâbına bâb-ı keremi nâ-mesdûd
Muste'iddâna 'atâyası bilâ-ḥad ü sümâr
74. Rif'at isterseñ ger pâyına dūs var iy dil
Her isûñ zillet ile olmaya tâ kim dūsvâr
75. Âşafa kām-verâ şadr-ı semâhat-guherâ
Ey kemîn resḥa-i bahşâyîşi baḥr-ı zehhâr

76. 'Arz-ı hāl eylemek ister 'aḳab-i medḥūnde
İznūn olursa eger kilḳ-i perīsān-guḳtār
77. Bād-ı ahumla birāz cūy-ı midādı ideyūm
Be-hem āmiḥte-i ḳulzūm-i bī-ḳār u kenār
78. Ya'ni evṣāfını taḥrīr ideyūm ṭāli'umūn
Mācerā-yı dilūmi söyleyeyūm bir miḳdār
79. Virmez āmīzisi deryāya taḡayyūr bilūrūm
Ḳara taḡdan cereyān itse de mevc-i enhār
80. Dād bu ḳarḥ-ı siyeh kāse-i dūn-perverden
İtmedi mezra'ı-ı āmālūme bir ḳatre niṣār
81. Ḳayf kim ḳaldı dıraḥt-ı emelūm ḥuṣk-nūmā
Ṭıfl-ı dil gürmedi hengām-ı zuhūr-ı eṣmār
82. Gelse endīṣeme gul-cīni-i baḥt-ı ummīd
Devḫa-i ḳalbūm ider su'le-ṣıfat āteṣ-bār
83. Zāḡ-ves nā-be-maḫal nevḫa idūp baḥt-ı siyāh
Āsiyānından olur bülḅul-i ṭab'um bīzār
84. Devr-i cām-ı ṭarabı su'le-i cevṵāle-miṣāl
Ṭarḳetü'l-'ayn idemem zīver-i deṣt-i enṣār
85. Bā'ıṣ-i laḡzīs olur keḳ-rev-i ṭāli'-i sūm
Sāḳi-i ḳarḥ elūme virse āyaḡ-ı sersār
86. Duṣdi gird-āba göñul dā'ire-i ḫayretde
Bulmadı sāḫil-i maḳṣūda bir cāy-ı ḳarār

78. Evṣāfını: evṣāf-ını H,P,R,V,Y. 82. Endīṣeme: endīṣeye P,R,V, Y. 83. Zāḡ-ves: zāḡ-ı E,P. /
idūp: ider P,V,Y. 84. Deṣt-i en-ṣār: deṣt-i etkār E.

87. Berk-i sāmānumı hep hırmen-i hirmān itdi
Rūzgār eylemedük mahv u telef habbe mi var
88. Kaldı mestûre-i hulyāda beyāż olmadı kām
Riste-i mıştar-ı ğam olms iken cism-i nizār
89. Kevkeb-i sūhtem itdürmedi bir ğun rāhat
‘Arşa-i hāne-i virānum idüp vādī-i nār
90. Dūd-ı āh ile göz açdurmadı gerd-i ālām
Cesm-i bahtum nice bīdār ola kaldum bīdār
91. Scdd-i sekvāyı cesāretle n'ola sāz itsem
Çunki bāb-ı keremuñ halka-değüldür dīvār
92. ‘Afv kıl vaşf-ı cemīluñde kuşūr itdüm ise
Kor mı tahrik-ı zebān itmege kayd-ı efkār
93. Hic tekāpū-yı medīhuñde gelür miydi futūr
Pāy-ı endīsede olsaydı mecāl-i refiār
94. Böyle mi cūnbis iderdi reg-i nabż-ı kalemüm
Za‘f-ı tālī‘le eger olmasa tab‘um bīmār
95. Süst olur mıydı kuvvet-i isti‘dādum
Çekmesem haml-ı şakīl-i ğam-ı dehri her bār
96. Yohsa ol şā‘ir-i zūr-āver-i ‘aşrum ki olur
Nīçe-i nazmumuñ efsürdesi ruh-ı ‘Attār
97. Beyt-i ma‘mūr-ı felek mertebedür her beytüm
Fevc fevc olmada ervāh-ı mücerred züvvār

92. Kuşūr itdüm ise: kuşūrüm var ise E. / Itmege: -E. // Efkar: ekdār P,R,V,Y.

93. Medīhuñde: medhūñde E,H. 96. Yohsa: yoksa R./ olur: benüm E. // Ruh-ı ‘Attār: ref‘-i ‘aşar[.]

98. Kavs-ves münharif olduḡda kitābetde benān
Nāvek-i hāmem ider t̤ā'ir-i i'cāzı şikār
99. Çıkarur hāme-i baḡal-gīr olarak 'arşa sūzum
Sullem-i kaşr-ı hünerdür bu suṭūr-ı es'ār
100. Yaraşur muntazım-ı silk-i mūbāhāt olsa
Deldigüm mışkab-ı fikr ile bu dürr-i seh-vār
101. Girmedi beytine bir ferdüñ olup ṭab'ına zevc
Oldı halvetuñe nazmumla ma'ānī ebkār
102. Tev'emān toḡdı hep etfāl-ı ma'ānī andan
Cuft idüp mışrā'-ı ebyātumı kilik-i sehḡār
103. Dehrde olmasa mecmū'a-i Bāḡī dir idüm
Cem' olunmaz bu kadar lafz ile ma'nī bisyār
104. Tevriye şan'at-ı tesbīh u Cīnās u İhām
İsti'ārāt u Kināyāt u muşanna' güftār
105. Bir mi şakātmēr gül-i zİbā, ile verd-i sāde
Beñzemez nāṭıka-i ḡayra bu si'r-i hem-vār
106. Nazm-ı rengīn-i kūsādeyle hüner gösterdüm
İtmedüm perde-i aḡlāḡı nikāb-ı ruḡsār
107. Kiliküm Ustād-ı şūver-kār-ı taḡayyüldür kim
Noḡṭa-i cevher-i ferd uzre ider naḡş-ı nigār
108. Fikr-i bārikūme toz konduramaz hīç kimse
Zeyl-i ma'nāya meḡer toḡına ḡātırda ḡubār

98. Olduḡda: olduḡca P,V,Y. 99. Çıkarur: çıkarır V. 100. Mışkab: maḡkab H,P,R, menkabet V,Y.
101. Beytine: beyte H. / Nazmumla: Ṭab'umda E,P.

109. Gürse bu subḥa-i lû'lûya muşābih suḥanum
Nâ-becâ dahline itmez mi ḥasûd istiğfâr
110. Zehr olur dūsmene pâ zehr dil-i aḥbāba
Eşer-i şakḳ-ı yerâ'anda dū ḥāşiyet-vâr
111. Bu kaşîdem n'ola ser-defter-i dîvân olsa
Nâminî mülhem-i ğayb itdi resûlû'l-eş-âr
112. SÂMîyâ tâ-be-key ıtnâb-ı temeddühle kelâm
Ba'dezî'n eyle du'â virdini zîb-i destâr
113. Tâ ki Feyyâz-ı Ezel sâhire-yi ğabrâyı
Nev-bahâr ile ider ğarḳa be-nûr-ı ezhâr
114. Ḥaşr-ı ecsâd-ı nebâtât ide tâ kim her sâl
Kudretin zâhir ide şun'-ı Celîl ü Cabbâr
115. Görmeye rûy-ı hazân bâğce-i iḳbâli
Cemen-i devletini Ḥaḳ ide hem-vâre-bahâr
116. Serv-i zâtı ola bîḥ-efgen-i zevḳ-i Câvid
Konmaya kûse-i dāmânına gerd-i ekdâr
117. Ḥaşre dek gūlsen-i devletde şafâlarda ola
Ide ikad-ı cerâğân keşîrû'l-envâr

E48b. H11a. P11a. R9b. V9b. Y10a.

113. Feyyâz: feyz E. / Sâhir: şâh-reh H,P,R,V,Y. // İder: ide E,H,R. 114. Sâl: bâr P,R,Y. Bu beyit H nüshasında yok 117. Ola: olup E. / Envâr: elvân E,H.

XIX.

KAŞİDE-I BAHÂRIYYE BERÂYI İBRÂHİM PAŞA VEZİR-I SULTÂN
AHMED HAN-I ŞALİŞ (x)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- - v - - - v - - - v - - - v -

1. Evvel bahâr irdi yine oldu cihân pür-feyz-kâm,
Minâ-yı dil oldu mey-i sevķ ile leb-ber-leb peyâm.
2. Her lâle-i yâķūt-gün olmaķdadur sāğar-nümün
Mânend-i bîd-i ser-nigûn dönsün şûrahîler mudâm
3. Guller açıldı rû-be-rû itmekde bûlbûller gulû
Mestâne cûlar sû-be-sû gûlsende cârî şubh u şâm
4. Sûnbûllerin çözdî şabâ zûlfîn mişâl-i dil-rûbâ
Tefrîh-i cân itmez mi yâ itdükce ta'tîr-i mesâm
5. Tutmıs elinde gûl. ayağ şahr-ı cemen bezm-i ferâğ
Rind olana gûl-gest-i bâğ icmezse mey olsun harâm
6. Sâķî ayağ al destûne ihsân-ı tām il mestûne
Baķma firâz u pestûne doldur şarâb-ı la'1-fām
7. Bu demdürür-işret demi gör feyz-i vakt-ı hurremi
Gûl uzre seyr il sebnemi virmekde kevşerden peyâm
8. Mey didigûmdur aşķ-ı pāk peymâne ķalb-i derd-nāk
Sâķisidur bî-infikāk feyz-i Hudâ-yı lâ-yenām

(x) Bahâriyye E.H. Bahâriyye der-Sitâyiş-i İbrâhîm Paşa Hâzretlerine Virilmiştir P.
Bahâriyye der-Sitâyiş-i İbrâhîm Paşa R. Kaşîde-i Bahâriyye der-Sitâyiş-i İbrâhîm Paşa Y.

9. Hüm-hānesi bu nüh-felek mestānesi ins u melek
Hallinde yokdur reyb u sek cūn zemzem-i Beytu'l-harām
10. Bu bādedür cūs eyleyen Cibrīli bī-hūş eyleyen
Bir kaṭresin nūş eyleyen mest oldu tā rüz-ı kıyām
11. Ğamdan dili eyler ḥalāş keyfiyyeti bī-iḥtişās
Pirāye-i bezm-i ḥavāş ārāyis-i ṭab'-ı 'avām
12. Sāza virür sūz-ı şadā ḥamr-ı mecāzīye şafā
'Ussāka dāğ-ı ibtilā ma'sūka ḥāl-ı mūsg-fām
13. 'Asḳ âtesidür muttaşıl hestî güdāz-ı āb u gīl
Mişkāt-ı şem' cān u dil andan firūzāndur tamām
14. 'Asḳ oldu Sīmurğ-āşiyān zıll-ı Hümā-yı lā-mekān
Terk-i kulāh-ı tārikān tāc-ı selāṭīn-i 'izām
15. 'Asḳ āyet-i kübrā-yı Hāḳ ser-nāme-yi zīb her varak
'Aḳl-ı küle levḥ-i sebak ol şafḥa-i vahy-irtisām
16. Ol nūshadan tesvīd ider levḥ-i ḥayāle dil meger
Ilhām-ı Hāḳḳı ser-te-ser bī-hāne vü ḥarf u kelām
17. Şoñra olup dilden 'ayān şad ma'nī-i rāz-ı nihān
Hāmem ider raṭbu'l-lisān evşāf-ı şadr-ı nīk-nām
18. Şadru's-şudūr-ı bī-bedel ğayret-keş-i dīn u duvel
Nazm-āver-i mülk u milel destūr-ı şāhib-iḥtisām
19. Ol şadr-ı memdūhu's-siyer ol dāver-i rūşen-güher
Ol müsteşār-ı pür-hüner ol Aşaf-ı 'ālī maḳām
20. Luṭf-ı Hudādur 'āleme in'āmı ğālib Hāteme
Vācib durur her 'ādeme itmek şenāsın iltizām

16. Ḥayāle dil meger: dile ḥāl-i diger N,P,R,V,Y. / Hāḳḳı: Hāḳḳ V. // ser-te-ser: ser-be-ser
N,P,R,V,Y. 20. Vācib dūrür: Vācibdür N,Y. Bu beyit V nüshasında yoktur.

21. Seyr it kef-i ihsânını dehrüñ düketdi qanını
Kem-ter dūr-i ğaltânını neşr idemez baħr-ı ğamām
22. Sultân-ı dehrüñ maħremi dāmād-ı şadr-ı a‘zamı
Destūr-şāhib- İlâtemi engüst-nümâ-yı hâş u‘ām
23. Ser-cüş-ı ‘ummân-ı kerem dergâhıdur kân-ı kerem
Yağma-kün-i h‘ân-ı kerem pasa-yı İbrâhîm-nām
24. Mulk-i cihâna gelmedi mânend-i zât-ı evhadi
Dünyâyı memnûn eyledi ol server-i ferhunde-nām
25. Cûd u şehâda bî-riyâ sıbh u nazîr olmaz aña
Ca‘fer rikâbında sezâ olursa bir kem-ter ğulām
26. Tevfîk-i İlaqdur yâveri def‘ eyledi şûr u seri
Ma‘mûr idüp her kişveri ‘aşrında rāhatda enām
27. Fermân-beri tîğ u qalem maħkûmı eşnâf-ı Umem
Tedbîri dehre dem-be-dem pîrâye-baħş-ı intizām
28. Luţfı ki ‘adl u dâd ider âfâkı yekser sâd ider
Bûlbûl gibi feryâd ider ol dahi pîr-sevķ u ğarām
29. Bir ferdi carh-ı fitne-kâr itmez dem-i ‘adlinde zâr
Murg-ı dile giysû-yı yâr ola meger kim tavķ-ı dām
30. Ref‘itdi ‘adli bî-sitem beynûnet-i ezdâdı hem
Unsiyyet-i gürki ğanem eyler hezārân iğtinām
31. ‘Ahdinde âşûb u mihen güm-geştedür âfâqdan
‘Adliyle nîrân-ı fiten efsürde-i berd u selām

32. Dûnyāya feyz-i sāmili rāḥat-resāndur ḥāşılı
İnşāf-ı tab'-ı kāmili müskil-güsā-yı her merām
33. 'İtr-ı 'atāsın nā-gehān yād itse olur bî-gümān
Müjgān-ı cesm-i ḥaste-gān şāne-zen-i zulf-i meşām
34. Ey kām-rān-ı şadr-ı güzīn ey dāver-i mesned-nişīn
Ey şaf-der-i nuşret-ḡarīn ey zāt-ı Bercīs ihtirām
35. Sensin melāz-ı bî-kesān keḥfu'l-āmān ārām-ı cān
Ḥātır-nēvāz-ı bendegān iksīr-i a'zam-baḥş-ı kām
36. Dergāhuñı ehl-i hüner idüp melāz u müstaḡar
İkbāl-i tāli'le ider gerdündan aḥz-ı intikām
37. Bu 'abd-ı ḥāşuñ siyyemā dergāhuñ idüp mültecā
Oldı be-vefḡ-i müdde'a luḡfuñla maḡziyyu'l-merām
38. Maḡhar olup eltāfuña iḥsān-ı tab'-ı şāfuña
Sāyestedür evşāfuña incü gibi virse nizām
39. Tab'umla itdüm ba'dezīn bu vech ile 'ahd-ı metīn
Kim ḥāme-i feyz-āferīn idüp şenāñı iltizām
40. Itdükce feyz-i Ḥaḡ zuhūr olduḡca tab'um ḡarḡ-ı nūr
Hīç itmeye andan şudūr evşāfuñun ḡayr-ı kelām
41. SĀMİ bu niyyet uzre gel izḡār idüp ḡuṣn-i 'amel
Vir nazm-ı pāka mā-ḡaşal da'vāt-ı ḡayr ile ḡitām
42. Faşl-ı bahār ile cihān tā kim ola reşk-i cinān
İkbālūñ ola bî-ḡazān cūn rāvza-i Dārū's-selām
43. İkbāl u 'ömrüñ dā'imā efzūn idüp Bār-ı Hudā
Ḥussāduñ ola mübtelā derd u ḡama bî-infişām
E51b. H16a. P16a. R14a. V14b. Y14b

32. Her: bir H. 33. 'Atāsın : şenāsın E. 'asāsın H. / Mesām: menām E.R. 34. Bercīs: pür-ceys P.Y. ceys-i pür H. 38. Virse: vire H.P,R,V,Y. 39. Feyzüm: feyz P,V,Y. 40. Şudūr: zuhūr E.

XX

KAŞİDE-İ RAMAZÂNİYYE DER-SİTÂYİS-İ HÂZRET-İ İBRÂHİM PASA (x)

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlun

- - v v - - v v - - v v - -

1. Kadrini bilen görse hilâl-ı Ramazânı
Mihrâb idinür secde-i şukr itmege anı
2. Ahsente zihî mâh-ı mübârek ki tûlû'ı
Pür-behcet u şevk itdi dil-i tâ'atıyânı
3. Cürm oldı fitîl-i siyeh-i şu'le-i gufrânı
Geldükde cerâğ-ı mehe nûr-ı şamedânı
4. Cün pîr-i riyâzet-kes-i nûrânî-i tevhîd
Ham-geştedür ikşâr-ı perestisle miyânı
5. Boğmak içün 'ifrît-i siyeh-gerden-i nefsi
Olmıs müteheyi açup âgûş-ı benânı
6. Zann itme tehî çeşm-i başiretle kıl im'ân
Pürdür ni'am-ı rahmet ile kâse-i hıvânı
7. 'Aynıyla gümüş mükhûledür sürmesi müşgîn
İtmekde cılâ-yâfte çeşm-i nigerânı
8. Ya'nî o veliyyü'n-ni'am-ı 'âlemyân kim
Besler zer-i ihsânı 'aķıdeyle cihânı
9. Ol ğurre-i ğarrâ-yı mûkerrem ki cü beyzâ
Tuğrâ-yı sa'âdetdür anuñ cây-ı nisânı

(x) Ramazâniyye: E, Kaşîde-i Ramazâniyye der-Sitâyis-i İbrâhîm Paşa R.V.Y.

10. İ'cāzdur el-ḥaḳ bu ki bir lūle-i bārīk
Serṣār-ı ḥurūs yem-i nūr ide cihānı
11. Sīmīne pul-ı cedvel-i neylī-i felekdür
Kim şavmuñ ider ceys-i şevābı gūzerānı
12. Ḳad ḥam-sude med eyledi bāzū-yı ḳabūlı
Aḥza-i tuḥaf dest-i du'ā-yı dil u cānı
13. Ol tuḥfe-i da'vāt ki efvāc-ı melā'ik
Elden ele tā 'arṣa dek işāl ider anı
14. Ol da'vet-i maḳbbūla kim iftārda eyler
Şıdḳ ile velī--ni'metinūñ menḳabe-h'ānı
15. Simden girü hic ğam yemesün gürsine-çeşmān
İtsün şeker-i sukr ile pür-dürc-i dehānı
16. Seyr eyledi zīrā o kerem-kār-ı cevāduñ
Ser-tā-ser-i āfāḳı nevāl-ı ser-i h'ānı
17. Nūr-ı bereketle çu meh-i rûze siriste
Ser-şofra-ı cūdındaki her pāre-i nānı
18. Ol mün'im-i hem-niyyet-i şāḥib yed-i 'ulyā
Kim zīr-nigīn itdi kefi baḥr ile kānı
19. Ne baḥr u ne ḳan nokṭa gibi ḳıldı ihātā
Pergār-ı yed-i hiṣmeti bi-kevn u mekānı
20. Feyz alsa eger baḥr-ı muḥīṭ-ı kereminden
Eyyām-ı bahāruñ şecer-i reşḥa-fesānı

21. Bir kaçre ki gul-zāra tarāvet vire min-ba'd
Seyl-āb-nūmā hāne-ḥarāb ide hazānı
22. Şeb-nemleri dürr bergi zümürüdü gul olup la'ı
Reşk itdi reh-i ḥusn-i cemene bāğ-ı cinānı
23. Mānend-i seyl-āb olıcaḳ menba'ı inşāf
Semsir-i kef u kilik serī' u'l-cereyānı
24. Şāf oldı ruḥ-ı āyīne-ves sāḥa-i devlet
Maḥv eyledi ḥār u ḥas-ı āşüb-ı zamānı
25. Tab'ıdur o ustād-ı nesic-bāf-ı 'adālet
Kim māha ider hāle gibi cāme ketānı
26. Rengini-i vaşfiyle ider cūsis-i ma' nı
Fevvāre-i ābis-ḥör-ı yāḳūt-ı zebānı
27. Mız-āb olup āb-ı guher-i medḥine ḥāme
Bu nev'e ider bāğ-ı suḥanda seylānı
28. Memdūḥ-ı cihān Āşaf-ı yektā-yı zamān kim
Dunyāda bulunmaz aña bir vech ile şānı
29. Ser-nāme-i ta'bırde maḥsūs olayazdı
Elfāzdan evvel ser-ḥāmemde ma'ānı
30. Şadru'l-vüzerā revnaḳ-ı dīvān-ı mu'allā
Pür-cūd u seḥā dāver-i bī-sibh u müdānı
31. Edhem-şiyem ol Āşaf-ı a'zam ki vücūdı
Olmaḳda cihānuñ sebeb-i emn u āmānı

32. Destūr-ı felek-rütbe k'olur mihre serref-bahs
Cün mihr eşer-i kurb-ı ser-engüşt ü benânı
33. Hallāk-ı Ezel zātına itmis dem-i hilkat
Çākerlige ta'yīn hıred-i nādire-dānı
34. Yād'eyleyüp inşāfını bir āh ile 'ussāk
Nerm eyledi ol rütbe dil-i saht-ı bütānı
35. Hübān idicek tehyiye-i lesker-i müjgān
Semsīr-i nigāha bulamaz seng-i fesānı
36. Debbūs-ı ciger-gāh-ı celālin eger ańsa
Şad-bīm ile hussād-ı keşīru'l-hālecānı
37. Cün rīze-i elmās ezilüp kalb-i dūrüşti
Tesmīm ide te'sīr-i hāsed hōd-be-hōdānı
38. Dāğ-ı ğam-ı hırmān ile sevdā-ger-i kāmūñ
Bāzār-ı taşavvurdaki kālā-yı zīyānı
39. Ger hārice cıkşa ola tamğa-zede-i sūd
Sehbender-i eltāfı kabūl itse zamānı
40. Ol yekke-suvār-ı sipch-ārā-yı cesm kim
Yakdı şerer-i na'li çerāğ-ı deberānı
41. Olduķca süvār esb-i kamer zeyn-i vaķāra
Hürsīdūñ olur Burc-ı Esed sanki mekānı
42. Ol hing-ı sebūk-tāz-ı Hūmā cilve ki sehven
Gösterse eger rakıbi irhā-yı 'inānı

54. Çun vâdi-yi vaşfuñda tamâm ola tekâpûy
 ‘Atf eyleyelum cānib-i da‘vāta ‘inānı
55. Vird eyleyelum da‘vetuñi şubḥ u mesāda
 Fevt itmeyelum ğaflet ile rûz u sebānı
56. SÂMÎ idelum penc-namāzuñ ‘aḳabīnde
 Mesḡul-ı du‘ā penç-i havās-ı dil u cānı
57. Her sālda erbāb-ı dil ihlās ile tā kim
 Mihrāb-ı niyāz ide hilāl-ı Ramazānı
58. Maḥfûz idup āfātdan Allāh vucūdın
 Emsāl-ı keşiriyle müserref ide anı

E55a H22a. P22a. R19b. V20b. Y20a.

XXI

KAŞİDE-İ 'İYDIYYE DER-SİTÂYİS-İ İBRÂHİM PASA

Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Hilâl-ı 'ıyd kim pîrâye-baḥs-ı carḥ-ı mînâdur
'Amûd-ı şubḥla tākı binâ-yı 'ars ber-pâdur
2. Zihî şubḥ-ı tarab kim gerden-i cânân gibi mergûb
Sevâd-ı leyl ise mânend-i zûlf-i 'anber-âsâdur
3. Serinde şâhid-i 'ıyduñ hilâli oldı destârı
Şarılmış nâzikâne ḥâḳ budur kim tarz-ı ziybâdur
4. Kıyâs itdüm görüp sekl-i hilâl-i behcet-efzâyı
Dem-i vuşlat cözülmüs tügme-i ceyb-i dil-ârâdur
5. Kâmer kim nâvedân-ı sîmdür dâm-ı sipihr Uzre
N'ola nûr aḳsa andan cesme-i ḥûr aña mecrâdur
6. Hilâlüñ küse-i ebrû ile telmiḥi 'ussâḳa
Geh âgûs-ı miyân geh bûs-ı la'l-i sūḥ-ı ra'nâdur
7. Felek 'aynıyla bir semsiyye sa'âtdür meh-i Sevvâl
Muḳaddem lafz-ı 'ıyduñ 'aynı çıkmıs anda peydâdur
8. Olup imsâk ile pûşukde-i ḥayt-ı ebyâzı fecrûñ
Ki ḥalle nâḥûn-i meh evvel-i sebden müheyyâdur
9. Ser-engüşt-i su'âḳ pence-i mihr-i dirahşânüñ
Acup târ-ı seherden bend-i şavmı 'ukde-fersâdur

(x) 'İydiyye: E, Kaşıde-i 'İydiyye Berâyi Şehriyâ-ı İbrâhîm Pasa R, 'İydiyye der-Sitâyiş-i İbrâhîm Paşa Dâmâd-ı Ahmed Han-ı Sâlis V, 'İydiyye der-Sitâyiş-i İbrâhîm Paşa V.

10. Güşāde itmege kufī-ı dehān-ı rûze-dārānı
Hilāl-i esmān miftāh-ı sīmīn-i mücellādur
11. Tehī bir kāsedür şad-āferīn māh-ı nev-i ʿıyde
Cihāna bezl-i niʿmā-yı ʿaṭāsı hʿān-ı yağmādur
12. Ayaklansun çekilsün sāğar-ı şahbā gibi rindān
Meh-i nev sūy-ı ʿisret-gāha kim engüşt-i imādur
13. Safaḳla āsumān gūyā hum-ı mey-hāne-i ʿisret
Kenārında meh-i nev cām-ı billūrīn şahbādur
14. Çıkardı sāhil-i mağrib-zemīne gavvāş idüp hürsīd
Şadef-pāre meh-i nev çarh-ı minā baḥr-ı ḥazrādur
15. Meger tebrīk-i ʿıyd-ı Āşaf-ı ʿālī-cenāb eyler
Ki meh taʿzīm-i dāmen-būsīde güm-geste bālādur
16. Cenāb-ı Āşaf-ı devrān ki naḳs-ı slm-i rahşāndan
Hilāl-ı ʿıyd-ves şad-sekl-i müstahsen hüveydādur
17. Yegāne sehşuvār-ı şahn-ı himmet kim semendinden
Çıkan her bir serār-ı naʿli dāğ-efrūz-ı şîʿrādur
18. Ḥazīz-i āsitānı evc-i eflāk uzre müstaʿlī
Gubār-ı reh-guzārı gevher-i tāt-ı şüreyyādur
19. Suʿāʿ-ı mihr-i eyvānında zer lār-ı serā-perde
Şabāh-ı ʿıyd dihlīz-i derinde fers-i diybādur
20. Eger tek dursa tīrūñ inḳılāb itse o dergāhuñ
Hilāl olmaḳlıḡa ṭāḳında cūft ūlā vü uhrādur

11. Kāsedür: kāseden H, R, V, Y. 14. Gavvāş: gāvş P, R, V, Y. 15. Taʿzīm: - E, H, P. 19. Eyvānında: envārında E. 20. Dursa: ṭursa H, V, Y / Tīrūñ: terk E.

21. Ser-i cārūb meydān-ı derinde zerre-i nācīz
Cevāhir kuhl-i çeşm-i āfitāb-ı ʿālem-ārādur
22. Derinde Maʿnīvū Hātem iki cārū-kes gūlāmīdūr
Yanında rahşinuñ ʿabd-ı meges-rān dārı Dārādur.
23. Vezīr-i aʿzam-ı zī-sān ki dest-i gevher-efsānı
Tehī-sāz-ı kunūz-ı muhtefī-i kān u deryādur
24. Ne deryādur ki kem-ter kaṭresi Tūfān-ı himmetdūr
Ne kändur zerresi sermāye-i iksīr-i ʿuzmādur
25. Midādı ʿanber-i sāhil-resi baḥr-ı semāhatdūr
Kalem destinde deryā-yı pey-ā-pey cūsa mecrādur
26. Kef-i inʿām u cūdı bir muḥīṭ-i bī-girānīdūr
Hemīse cezri yok emvācınıñ meddi ser-ā-pādur
27. Dil u dest-i midādı feyz-i kilki mesreb-i şāfī
Reh-ı āmed-sod dergāh-ı luṭflı heft deryādur
28. Yedi deryā ne kādır ʿösr-i miʿsārı gibi feyze
Yedi vakt ʿaṭā bir kaṭre ʾİşār itse deryādur
29. Zamān-ı devletinde her gedā şāhib-nişāb oldı
Denānīr u direm ʾİşār-ber-ʾİşār-ı yağmādur
30. Dimis vaşf-ı selefde Nefʿī ammā şimdi ʿālemdē
Kerīm u kām-rān var ise İbrāhīm Paşa dur
31. Müzehhebdur kitāb-ı müsteṭāb-ı luṭf u ihsānı
Ser- ā-ser nüsha-i pākīze cūdı müheşşādur

32. İçen bir sâğar-ı gûsın mey-i hûsn-i hıttâbından
Kadeh-sûy-ı dehân-ı ârzû-yı keyf-i şahbâdur
33. Bezim-gâhında mâh-ı hâlevar encümle eîrâfı
Gümüs pullarla gûyâ şofra-i sem'-i seb-ârâdur
34. Kalem pergâr-ı tevîk ile dehrûn nağs-ı tedbîri
Bilâ kayd-ı taşavvur levh-i idrâkinde peydâdur
35. Nihâd-ı pâki 'ıtr-ı kâbiliyyetde muhammerdür
Zamîr-i fıtratı iksîr-i hikmetle mürebbâ'dur
36. Idüp devr-i şafâ-bahsında tahşîl-i refâhiyyet
Cihânuñ halkı el-hak mazhar-ı elîâf-ı mevlâdur
37. 'Adâlet bî-sümâr u merhamet bî-had kerem mebzûl
Felekden ehl-i hâcet şimdi bî-kayd-ı temennâdur
38. 'Aceb lutf-ı ilâhîdür vücûd-ı pâki âfâka
Ne gelmişdür selefde ne gelür bî-migl u hemtâdur
39. Melek memnûn-ı hayrâtı beser gark-ı 'atîyâtı
Yed-i 'ulyâsı pey-der-pey-dih-î a'la vü ednâdur
40. Muhim perdâz-ı kânûn u 'adâletdür ki ahkâmı
Nesak-sâz-ı umûr-ı ma'dalât-ı dîn u devletdür
41. Her etvâr-ı müselleme her işi memdûh-ı 'âlemdür
Anuñcun zâtı mahbûbu'l-kulûbı pîr u bernâdur
42. Şehâda Bermekî-tedbîr-i 'âlemde Aristodur
Fetânetde Felâfîndur hikemde İbn-i Sînâdur

43. Tesāvi uzredür mīzān; . ceşm-i i'tibārında
Ya zerdür ya guher ya haqdur ya seng-i deryādur
44. Hīdīvā Aşafa şadrā vezīr-i āsumān-kaḍrā
Ġubār-ı dergahūñ kim carha ser-tāc-ı mu'allādur
45. Sen ol düstūr-ı 'āli-sān-ı şāhib-cūd-ı himmetsin
Ki der-bān-ı der-i luṭfuñ ya Iskender ya Dārādur
46. Kuşāde bāb-ı luṭfuñ 'adl ü dāduñ bī-nihāyetdür
Huşūşa ehl-i ṭāb'a re'fetūñ bīrūn-ı ihşādur
47. Ahāli-i suhan yekser müreffehdür zamānuñda
Metā'-ı arzūlar cins-i h'āhisler müheyyādur
48. DU ceşm-i hurde-bīnuñ cārsū-yı kābiliyetde
Terāzū-yı cevāhir-senc kaḍr u si'ir u insādur
49. Bilürsin herkesūñ āmālini ta'rīfe hācet yok
Nigāh-ı mū-sigāfuñ nūkte-fehm tarz-ı sīmādur
50. Benümde maqşad-ı mā fi'z-żamīrüm var 'ayān itmem
Egerci hāk-pāye kasdum anı 'arz u inhādur
51. Muḳarrerdür bilinmek muḳteżā-yı vaḳt-ü hāl uzre
Ne deñlü maṭlabum setr eylesem de āsikārādur
52. Tamām oldı suhan tekmīl-i da'vāt ile maqşūdum
Berāt-ı manşib-ı ihlāşımı tecdīd u ibkādur
53. Hamūs ol SĀMiyā ğayrı bilindi ğāyet-i me'mūl
Munāsib ba'dezīn zikr u du'ā-yı 'ars-peymādur

43. Deryādur: hārādur H.P.R.Y. 44. kīm: _e. / Mu'allādur: mü-heyyādur E. 47. Yekser: ekser E. 49. Bilürsin: Bilürsün P.Y. 50. Āsikārādur: āsikārdur V.

54. Olup gerdān bu tāk-ı lāciverd-endūd. mīnādur.
Hilāl-ı ʿıyd tā her sāl çarḥ uzre hüveydādur
55. Şebi kadr ola rûzı ʿıyd ola dā'im meserretle
Ki ʿahd-ı devleti āfākdan efzūn u fersādur
56. Muʿammer ide tūl-ı ʿömr ile Ḥaḳ zāt-ı mesʿūduñ
ʿAdūsı ḥör ola ʿizzet bula ol kim eḫibbādur

E54b. H20b. P20b. R18b. V19a. Y18b.

XXII

BAHĀRIYYE-I NOKŞĀN BERĀYI ŞADR-I A'ZAM (x)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Bahār irdi yine meyl itdi hāṭır sūy-ı gülzāra
Nigeh-piçidedür zencîrek-i emvāc-ı enhāra
2. Leṭāfetde leb-i cū būs-ı la'îl-i yārdan hös-ter
Tarāvetde benefse müstebih nev-haṭṭ-ı dil-dārā
3. Mişāl-ı 'ıṭr-ı sāhı jāle zerrîn hoḳḳa-i gūlden
Meşām-ı cāna nesr-i būy-ı feyż itmekde hem-vāra
4. Tılā-yı cūybār u hāki misk ezhārı 'anber-bū
Mu'ādil gūlsenūñ her kūsesi dūkkān-ı 'aṭṭāra
5. Degül gül gonca-i şebnem be-leb evrāk-ı sebz içre
O tūtîdür ki bir incüyi almıs la'îl-i minḳāra
6. Olupdur her varak bir nüsha-i tefsîr-i künhu'l- arz
Bilür nazẓāre-i im'ān iden şahın-ı cemen-zāra
7. Şarılmıs yāsemen şerve nihāl-i gülde peyveste
O şūh-ı tazedür kim gül takınmıs tarf-ı destāra
8. Sikāf-ı bergden yer yer su'ā-ı mihr irüp hāka
Tınāb-ı zer-nişān oldu hıyām-ı sebz . eşcāra
9. Hümā naḥl-ı çenāra murg-ı dest-āmūz olur bî-sekk
Bu demde āsiyān-ı āsumāndan olsa āvāre

(x). Bahāriyye E. H nüshasında bu kaside yoktur. Kaşide-i Bahāriyye (Bir kaç beyit nokşandır.Bulundukda yazıla) P. V ve Y nüshalarında başlık yoktur.

XXV. 2,3,4,5,6,7,8. beyitler P,R,V,Y nushalarında yoktur.

10. Bulur revnaķ tabībuñ berg-i sunbül gibi destinde
Yapıssa fikr-i gül-gest-i cemenle nabż-ı bımāra
11. Zihī şun-ı bihīn ustād-ı hikmet hāme-i kudret
Ni şūret virdi dünyā-yı mulevven naķs-ı ezhāra
12. Kılıc zamm oldu süsen kurye-i sebz-i nehār uzre
Ruţūbetlendi gül mālīk olunca böyle tīmāra
13. Bu şādıķdan ki nūs-ı sır-i cennetden de a'ladur
Bu demde nażar-pās olmaķ şabāķ-ı feyż-i enāra
14. Hezāruñ ah u feryāduñ iderken gūs yūz yirden
N'ola olsa girībān gül-i şad-berg şad-pāre
15. Olur luţf-ı hevādan zīr-i pāda cūn cemen sebz sebz
Taķunsa āb-ı sūzın pāydan ihrāc icūn hāra
16. Geçilmez gūlsenüñ mevc-i temāsā-yı bahārından,
Olup sedd-i keder-cūs-ı tarā'et saķs-ı enzāra
17. Cerāğ-ı lāleyi simdi firūzān itdi sermādan
Nuhufte eylemişdi nāmiye dāmān-ı kūh-sāra
18. Leţāfet öyledür kim imtizāc-ı āşiyānından
Kātur nūr-ı nigh nergisde 'avdet itmez enzāra
19. Bu demlerde dırāz itse zebānın n'ola harf atsa
Hurūs-ı selsebil cennet-i a'lāya fevvāra
20. Kılıc zam oldu süsen karye-i sebz-i bahār uzre
Ruţūbetlendürdi gül mālīk olunca böyle tīmāra

E68b. H17a. P17a. R15a. V42a. Y39a.

12. Bu beyit E nüshasında yoktur. 13. Şādıķdan: şādıķdur P,R,V,Y. / Cennetden de: hande-dfde: P,R,V,Y. 16. Keder-cūs-ı gūzer P,Y. gūrz: V. 18. Enzār: ebsār P,V,Y.

XXIII

KAŞİDE-I RÜH-EFZÂ BERÂYI NISÂNCI MUŞTAFÂ PASA (x)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Ne dem ser-hayle olsa revnağ-ārā-yı nişān tuğrā
Döner tütî-i āla k'ola zerrîn āsiyān tuğrā
2. Anuñ merbūte' tār-ı zulfesidür halka-i devlet
Ruḥ-ı ikbāle oldı turra-ı 'anber-fesān tuğrā
3. Olur aḥkāmı cārī dā'imā mevc-i sūtūr Uzre
Kuşāde eyleyüp gestî-i 'adle bād-bān tuğrā
4. Elifler i'tidāl-i istikāmetden 'ibāretdür
Virür zulf ile zincir-i 'adāletden nisān tuğrā
5. Ḥayır-h'āhān-ı dīne açmada āgūs-ı ta'zimin
Olupdur ḥançereyle dūsmene ḥancer-keşān tuğrā
6. İderşir olsa da ḥaşmı zebūn şad merḥale yerden
Olup ser-pençe pür-zūra tır'der-kemān tuğrā
7. Müzehheb naḳs-ı zībā-yı muşanna'la olur gūyā
Zemīn-i şafḥada hem-reng tāvūs-ı cinān tuğrā
8. Ṭayansun kelle-i gerden-keşān-ı 'arşa-ı āşüb
Tehemten gibi der-pust eylemis gürz-i girān tuğrā
9. İder ḥāmillerin cesm-i bed-āfātdan maḥfūz
Sezādur nām-ı sāhī ile olsa hırz-ı cān tuğrā

(x) Tuğrā-yı Medīḥā-yı Muştafā Paşa Sehīd E,H ve nüshalarında başlık yok. Kaşide-i Tuğrā Berāyı Kapudan Muştafā Paşa P, Sitā-yis V.

10. Çekilmiş beyzâsından iki mevzûn tîğ-ı cevher-dâr
Berâyı intizâm-ı kisver itmiş der-miyân tuğrâ
11. Ne beyzâ beyzâ-yı "Ankâ-yı nâm-ı saltanatdur kim
İder andan nümâyân şad-hezârân 'izz ü şân tuğrâ
12. Midâd-ı zerle tahrîr itdügi dem hâme seyr eyle
Olur mânend-i dest-efsâr-ı pervîz-i cihân tuğrâ
13. Kâfesinde hey'et-i tedvîr ile bezm-i sa'âdetde
Müşebbek mecmer-i pür-dûd-ı "anberdür hemân tuğrâ
14. Şebât olmazdı ikbâlinde ger "akd-ı Şureyyâdan
Berâtına kesîde itmeyeydi âsumân tuğrâ
15. Ğarîbe-sekl-i pür-te'sîr-i nârencâ tı devletdür
Kim oldu zîver-i zer sikke-i "Osmâniyân tuğrâ
16. İmâm-ı ser'î dînuñ olduğıçün ismini câmi'
İder şaf-ı saţûruñ pîs-gâhında mekân tuğrâ
17. Nihâyet yokdur evşâf-ı cemîlinde huşûşa kim
Çeke mensûr-ı iclâle o şâhib-nâm u sân tuğrâ
18. O şâhib-nâm u sân şadr, divân-ı sa'âdet kim
Aña mahşûşdur bîbâk çekmek her zamân tuğrâ
19. Hurûfı pür-tenâsub meddi mevzûn zülfeler mergûb
N'ola her çekdügi olsa müsâr-ı bi'l-benân tuğrâ
20. Seref-bahş-ı vezâret Muştafâ Pasa-yı tevki'
Kim oldu şafha-i cûdında himmet zer-nişân tuğrâ

21. Eger nā-süste ruhsār olmayaydı kıtʿa-i māha
Çekerdi hāme-i pāki berāyı imtiḥān tuğrā
22. Yazarken beyzānuñ nişfında kalmış mäh-ı nev şanma
Aña taklīd için güyā debīr-i āsumān tuğrā
23. Kalem destinde kim messāṭa-i her heft-pīrādur
Bulur her semmesinde iʿtibār-ı ḥusn u ān tuğrā
24. Kemāl u maʿrifetde ṭabʿı her vādide yektādur
Aña bāzice-i nevkü kalemdür bī-gümān tuğrā
25. Tamām oldu suḥan SĀMĪʾinşāf eyle kābil mi
K'ola bundan ziyāde mültezim serḥ u beyān tuğrā
26. Dukendi kāfiye meydān-ı tesbīhāt teng oldu
Kim itdŭrdi kŭmēyyet-i hāmeye zabṭ-ı ʿinān tuğrā
27. Berāt-ı ḥusn-i aʿmālī yemīninden virŭp tā kim
Çeke levḥ-i berrīne hāme-i kerrŭbiyān tuğrā
28. Olup tŭmār baḥt-ı dŭsmeni maṭvīy ola her dem
Berāt-ı cāhına te'yīd-ı Ḥayy-ı mŭsteʿān tuğrā

E63a. H44a. 51a. R41a. V47b. Y44a.

XXIV

KAŞİDE DER-VAŞT-I MUHAMMED KETHUDÂ-YI DÂMÂD İBRÂHİM PAŞA (x)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

v v - - v v - - v v - - v v - -

1. Olup ey hâme şenâ-kâr-ı Hudâvend-i ezel
Eyle ser-tâc-ı suhan nâm-ı Hudâyı evvel
2. Olasın kufl-güsâ-yı der-i genc-i ilhâm
Mazhar-ı cûd ide tâ kim seni Hakk 'Azze ve cell
3. Mağribî gibi şarîrûñle 'azîmet-h'ân ol
Kim ola feth-i tılsımât-ı haşâyık eshel
4. Sa'y kıl gâvis-i ser-tîşe-i endîşe ile
Bulmağa kesf-i nihân-hâne-i feyz-e medhâl
5. Olıcak fâtiḥ-i gencîne-i râz-ı taḥkîk
Olur iksîr-i temennâ ile pür-ceyb u bağal
6. Kân-ı feyz-i guher âbisten-i tab'-ı pâka
İtse tevfiḳ seni dest-res-i musta'cel
7. Sû-be-sû secde ber-sükr olup im'ân ile
Kemterîn-ze-e-i nâcizine vaż' itmeden el
8. Ḥabbezâ kenz-i tabî'atki felek gibi vasî'e
Her bihîn cevheri resk-âver-i hürsîd-maḥal
9. Tûde-ber-tûde yevâḳit-i ma'ânî vü nîkât
Kûşe-ber-kûşe ḥikem-i teng-i tefâriḳ u halel

(x) Medîḥa-i Raḥs-ı Kethuda Big Mehmed Paşa H nüshasında bu kaside yoktur. Kaşide der-Vaşt-ı Muhammed Ket Hudâ-yı Dâmâd İbrâhîm Paşa Kaşide Berâyı Vezîr-ı A'zam Muhammed Paşa R.V nüshasında başlık yok. Kaşide-i nâ-tamâm Y.

XXVII. 1. Hudâvend-i Ezel: Hudâ 'Azze ve Cell Y.

10. Olmış âvîẖte-i mîh-ı süveydâ-yı derûn
Anda bir hokka-i mahrûlî-i la'lin heykel
11. Evvela kıl anı mālîde-i çeşm-i ta'zîm
Nâhûn-ı dest-i hayâl ile idüp mührini hall
12. Andan ol tuhfe-i pâkîzeyi izhâr it kim
Nâmidur dürr-i girân-mâye-i ihlâş u 'amel
13. Bâreke'llâh zihî şıdk u hulûş-ı hâfır
Kim hakîkatde odur gevher-i bî-mişl u bedel
14. Sâhid-i midhat-ı memdûha idüp faşş-ı nigîn
Eyle ithâf-ı der-i mefhar-ı erbâb-ı düvel
15. Mefhar-ı devletiyân melce-i hâcet-mendân
Mesned-ârâ-yı cihân mâ-haşal-ı mülk u milel
16. Kethudâ Âşaf-ı sâhen şehe bi'l-istiklâl
Dâver-i a'zama dâmâd-ı vakûr u a'kal
17. Cümle'ül-mülk-i hayr-h'âh-i vekîl-i muflak
'Akl u tedbîr ile cümle vükelâdan ekmel
18. Hâzret-i şadr-ı felek-päye Muhammed Paşa
Kim odur mu'lemed-i devlet sâh-ı a'del
19. Tab'ıdur serv-i bülend-i cemen yek-rengî
Ki resîde olamaz dâmenine tabb'-ı hıyel
20. İstikâmet dil-i pâkinde reh-i ka'be-i şıdk
Şafvet-i mesrebi cûn-Zemzem-i kudsî mânhal

21. Hükmi hem-seng-i terāzū-yı kavānīn-i hikem
Vaḫ-ı ber-kāʿide-i serʿ-i Nebī- i mürşel
22. ʿAklı ustād-ı şuver-kār-ı mezāyā-yı umūr
ʿİlmi messāṭa-i pīrāye-dih-i hüsn-i ʿamel
23. Tugme-i ceyb-i kabā cüzme kadar āsāndur
Dest-i tedbīrine her ʿuḳde-i mā-lā-yühal
24. Bāḡa bŷy-ı gül-i hulkıyle vezān olsa şabā
ʿİtr-ı sāhī gibi bŷy-āver olur şüm u başal
25. Cāk-ı zaḫmına bulur saḫş-ı nigāhı merhem
Olsa hāk-ı ḡademi sürme-i cesmi ahvel
26. Sehđini pŷte-i kendŷde zer-i hālīş ider
Semʿ-i bezm-i keremi şevḡına zenbŷr-ı ʿasel
27. Farḡadiānuh kim ide beynini emr-i tefrīḡ
Sarḡdan ḡarb ola tā buʿd-ı miyān-ı fayşal
28. Cemʿ-i ezđadı murād eylese hükmi mihrŷŷ
Dizilŷr tār-ı suʿāına dŷr-i sebnem u ṭall
29. Eylese kevkeb-i baḡtından eger deryŷze
Lemʿa-baḡsā-yı saʿādet ola Bercīze Zŷhal
30. Şŷret-i ḡaḡda ḡuzŷrında eger nāṭīḡ olup
Mekr u tezvīri taşavvur ide bir saḫş-ı daḡal
31. Cesm-i bārik-i nigāh dil-i derrākı ider
Lahza-i vāhidede seyr-i temāşil-i ḡayel

32. Kuvve-i s̄ān u şukūhında olup vāye-peẓīr
 ʿAzm-i kūh eylese bir mūr-ı ẓaʿīf u esfel
33. Bāzgūn ide yerinden koparup keştī-veş
 Tarf-ı dāmenine şāķıf ola pust-ı cebel
34. Görinür dest-geh-i himmetine nisbet ile
 Cevher-i lā-yetecezzī gibi şahrā-yı bulbul
35. Dāmen-i kūh-ı vaķārı kim aña sāye şala
 Āsumāna çıka fi'l-hāl kemīn pūşe-i tell
36. Āfitāb itsede engüst-i şuʿā ile eger
 Varak-ı sīmīni māhuñ tabak-ı hālede hall
37. Semse-i tāk-ı zer-endūde-i cāhina sezā
 Idemez zerre kadar yine tılā-yı cedvel
38. O feres-i saʿādet ki meh-i ġarrāya
 Serer-i naʿli olur suʿle-firūz-ı meş'al
39. Rā'iz-i Edhem-i āheste-rev-i haşmet kim
 Gāsiye-dār-ı şanādīd-i ricāl olsa maḥal
40. O serīʿu'l-ḥareket-raḥs-ı şafā-baḥsı gören
 Tayy ider rāh-ı ġamı dilde komaz gerd-i kesel
41. Nedür ol gerdan-i mevzūn şurāḥī-endām
 Ki Şuḥeylīdūr anuñ kulḳul-ı mīnāya bedel
42. Getürür gerdişini yāda kümeẓt-i ḥameñi
 ʿArak-ālūd . . . ḥirām itse o gul-gūn kefel

43. Hûsn-i refîkârına meyyâl kıtup 'ussâk
Sîvesi 'isve-i hûbân-ı zamân gibi güzel
44. Bâl-ı şeb-günına dil-sifte rûh-ı Leylî
Zulf-i müsgînine 'anber-i Hâbeşî 'abd-ı âkel
45. Cûnbisinde o kadar cûst-i sebûk-pâdur kim
Müntehâ-yı naazarıdur aña kâm-ı evvel
46. Itse yâd ezmineyi rākibi hengām-ı sitâb
Aña ol hâlde mâzî görünür müstaķbel
47. Ya segirdürken eger itse direng nâ-gâh
Kavî mâhî ile yek-laht ider âşâr-ı şaķal
48. Mekkûmet-pîşe-hıdîvâ müt'e-âli kadra
Ey hudâvendâ 'âlî vü kibâr-ı kümmel
49. Sensin ol kâr-geh-ârây-ı hıred kim re'yûn
Kımadı dehrde bir emr-i 'asîr u mu'dal
50. Hıfzuñ ol mertebe kim bezm-i şafâda meşelâ
Rind-i nâzûkle ide zâhid-i dil-saht-ı cedel
51. Mûm-ı hatem gibi cesbîde olup her birine
Seng-i ta'atı viremez sâğar-ı billûra halel
- E64a. P41a. R39b. V39a. Y37b.

XXV

SİTÂİYE-İ HEZL-ÂMİZ BERÂYI EDİRNE (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Şitâda Edrine sehri ğarīb hâletde
Ki i'tidāl ile āb u hevā bürüdetde
2. Muḥâldur reh-i yeh-bestesinde āmed sod
Ki ser taḳaddum ider pâydan refākâtda
3. Nihâl-ı bâğları mürde-i kefen ber-düş
Kenâr-ı bâmı sinân-i ğamı irâ'etde
4. Şikeste câmları seh-nişinler ber-hâk
Kibârı ḥâne-ḥarâb ehl-i sūkı zilletde
5. Bahârı gerçi cevâhir-nişâr imis tütalum
Velik buzlu güher gibi ḳadr u ḳıymetde

(x) Merhûm u mağîr şehîd-i pür-nûr dâmâd-ı kışver-âna 'Ali Paşa kâ'im-maḳâm rikâb-ı humâyûn iken şehin şâh-ı cihân Sulṭân Ahmed bin Muhammed Hân Şehr-i Edirneyi tesrîf buyurdıklarında hengâm-ı Sîtâ olmağın egnâ-yı tarîḳde ve şehr-i mezbûre dıḫûlde meşâḳḳ-ı seferi ve ḫazra ḥad dan bîrûn oldığından ma'âdâ devlet-i 'âliyye toḳuz sene âsitâne-i sa'âdetde meḳ idüp ol şehr ḥarâb u tenhâ ve pür ḳaḫt u ḡalâ olup 'asâkir-i islâm u ricâl ve a'yânḡolmertebe zahmet ve meşâḳḳat çekmişler idi ki ta'bîri ḥadd-ı imkândan dördür. Binâ'en 'alâ-zâlikşehîd-i merkûm paşa-yı merhûm bubendelerine fermân buyurup laḷife-güne inşâd itdördükleri nazm-ı hezl-âmîzdur. H. P ve Y nüshalarında başlık yok. R ve V nüshalarında bu kaside yokdur.

6. Civânı berf ile pîr-i sefîd-rîse döner
Eğer kalur ki bu vech ile hûsn-i şûretde
7. Çu i'tidâl-ı hevâ 'ilm u ma'rîfet nâ-yâb
Tıbâ'-ı ehl-i beled müttefik cehâletde
8. Mişâl-i berf nuķûd-ı musâfirân zâyi°
Ricâl-ı sehr çu yeh . cem'î-i âb-ı devletde
9. Siyâh-ı fahm ile âteş-bahâsına heyzüm
Netîce serdî-i kaķt ile dil mesaķķatde
10. Virürdi dūzahıyâne cāķîmi minnet ile
Bu sehre mâlik eger gelse kış kıyâmetde
11. Işınmaz âdeme mânend-i seng serd-mizâc
Şoğuk mu'amelesi halkınuñ tabî'atde
12. Kinâyedür ğaraż . ıtlâķ dâr-ı meymeneden
Bu sehre var mı mu'âdil 'aceb nuķûsetde
13. Sirişk-i dîde nemek-ves toñup fütâde ider
Nigâhı . lağzis-i pâ reh-gużâr-i hayretde
14. Keser kılıc gibi kış pây-ı merdüm-i çeşmi
Sikâf-ı pencereden taşraya nezâretde
15. Zihâmı rāhda gerdūnelerle ğāvlaruñ
Kişiye mâni° olup bir yire 'azîmetde
16. Kabâda necs-i baķar dāmeninde levş u hall
Gużâr iderse de 'âciz kalur tahâretde

17. O deñlu siddet-i sermā-yı buhl u imsākī
Ki dest-i ehl-i kerem cümle ceyb-i hissetde

18. Yine Sitānbul ile da'vī-i tesāvīde
Edirne halkı 'aceb rütbe-i hamākatde

19. Dağı sedāyid-i sermāyı vaşf iderdum līk
Midādum oldı füsürde dem-i kitābetde

E67a. H46b. P49b. Y43a.

XXVI

Mel'ûlû Fâilâth Melâ'îlû Fâilûn

- - v - v - v v - - v - v -

1. Hengâm-ı dey irisdi yine bād-ı şubh-dem
Oldı cemen-ı rāz-ı nevāyîn-i köhne-dem
2. Nakḡās-ı tâze tarḡ-ı bahār kühen yine
Levh-i zemîne eyledi naḡs-ı siyeh ḡalem
3. Gūyā ki ḡall idüp zehebi lâciverdi çu
Evrāk-ı bostāna çeker cedvel-i 'Acem
4. Eyler ḡisāb naḡd-ı zerrîn ḡazān-ı ḡazān
Zincīr-i ḡurde mevce-i cūdan döküp raḡam
5. ḡaḡ sâh-ı ḡayf idince sefer celle ismihü
İldi bih ü enârı bihîn ḡob zer-i 'âlem
6. Zâtında ḡoḡrılık görüp itdi mu'ebbede
Sebze bahârı nāmiye ḡimār serve ḡamm
7. İstānbuluñ hevā-yı laḡîfi 'ale'l-ı ḡuḡūḡ
Oldı bu faḡl icinde ḡafā-baḡs u kerem
8. Aḡsente i'tidāl-ı hevā-yı Sitānbula
K'olmıs ḡacālet ile nihān ḡülseñ-i İrem
9. Oldı fuḡûl cārda yek-reng-i cār-ı bāḡ
ḡayf u sitāsıdur ḡül-i ra'na-yı 'ayḡ u dem

10. Uşkûfe zâr dâhil-i sūrında ravzâlar
Şad duha hâricinde anuñ der-kenârem
11. Zerrîn kadehle jâle-i terden ʿarâk görür
Her tahta oldu nergîse sâhân taht-ı Cem
12. Her tahta-i sukûfe kunûz-ı defînedür
K'olmıs nuhûfte anda nice derc-i beste-fem
13. Vaktinde şakḳ-ı ʿarż idüp ustâd-ı nāmīye
İzhâr ider cevâhir medfûnı dem-be-dem
14. Tarḥ idüp aynusı siyeh pişehteler
Ustâd-ı bağ-bân çemen-perver-i ḥikem
15. Şakḳlar beyâz lâleyle kat kat harîr ile
Cevfinde hemcû laʿl u yevâḳıt idüp fehîm

P39b.

نظیر عرفی

اساخته فرمان بر خرد و تیغ و کمر
 در بر بیای ای همسنان گوهر
 ابرو تو ننمود بکسیر یغ لارا
 ناداد ابلت جا کجای لفظ قمر
 جود تو که کوهر بر خلق افت
 فوار کند کیسه و بنار و در
 بر تو شود در بر و طلسم
 احسان انجام کشد خواننده
 تو بخشن لایق کوشش نصر
 تو بخشن لایق کوشش نصر
 در عرصه ایجاد اثر سر تا نماید
 در شش سخن یک شیر از معانی
 اگر نیم از شبه تو و آنکه نزل است
 خوشبخت از خود و شبه تو عدم
 معلوم شد از حد آنکه تو که آت
 از لطف صاف سودند همه جور و سر
 از یک بعد تو فتح و شریعت
 حال بد آنکه نماندت المرا
 دندن و زبان از دهنش شد در
 چرخد در شمشیر خضم ضعیفی
 ز تیر تو ساخت جفا کجای
 با نقوش پیچیدگی گرفتست
 از موهبه شمشیر حد و سحر
 آسان نبود آه خود را کند حل
 میداشت ز یک کمر هتار تو آت
 تصویر حد و توهین لا زنده
 شقه و شقی مهابه زخور شده بدینا
 از تو فرو دادی نیست نه غصم
 عداوت هر که در اید بکرمیت
 آتین کوهر صند نقش و در
 شش تو از شتاب یک عداوت
 بشی تو گشت تبار تو کمر
 می یافت سیم کل از زشتی انظار
 انداخته آنکه بدت تو سر حور
 آنکه بد بود آنکه احسان تو اند
 گیر نه بکف همچو که دست خمر
 بر لفظ نماندند در کرم تو
 افزون کنی که صفر رقم صفر
 بر کمر در زکلیا در جودت
 مفتوح کند با تیر آت
 دهد از تو به پاک دم رویه نایب
 شد با دین کرمی تیر آت
 از آتش یکدیگر صودت نغمه
 کوکبا بر خورشید جویا بشتر تها ند
 بر زوایا انداخته شمشیر بای
 فیض تو چو فلک شمشیر طبع حرم
 نمک احد از چین کل تصویر کجاست
 در دم یکدیگر از اخلاق تو کمر

که یقیناً از بک نغمه شد از نو
 در هر سر موئی توان دید اثر را
 که در چشم نغمه سرش کز نو
 یک لحظه که مباد روکشند را
 و صفحی نغمه بگریبان عبارت
 گیر که نه است بهو لعل و در قمر را
 کرد آمد از وایع معانی به هم آیند
 در مدحت تو که گریتم در قمر را
 این سر نغمه نفسم و بیاغم
 که لعل و دم جان من بهر قمر را
 بلبل بکشتن با کجبه هزار است
 و کلین و مفضل که زد این کو که نغمه را
 این خسرو بر نوکت نظر که انبیا
 در کاغذ خدایم از است علم را
 آینه از کلام شرف ملک است
 صیقل سخنم رفته بخارا و بحر را
 آیات مانند حسن باز تحیر
 اند که بدست ارم اگر لعل و قمر را
 در آنکه تویی موی کافیه و فانی
 جبهه بگر طبع من از است حکم را
 اکنون که جوید که توان دید انبیا
 در روم چنین خست عجز از بحر را
 احاطی و عرفی و کلیم سخن را
 آوردم از ان این سخن جان قمر را
 میرزا که زبان فضا سر نمایند
 که هم محفل این قافله از و بعد را
 مدد مع من البته مدد که تو بودی
 فخرت و مهابه در این معجزه را
 یک که شمسیت ز تو غیر نخواهم
 هر چه بلم الی چه یکم غرضم را
 کوی بلقاع من فال تحیر است
 این بینکه دارد شده حال را
 این منعم بر نعمت بیمنت و یک شهر
 صد که تقدیر چنین زانند قلم را

سایه کن اعازد عاز و در که تنگ

جوان کند قافیه شبیدز قلم را

تا از انقدر ششایا که ایان
 میفای صلیح گفت تو دم را
 عمر تو فروز باد بار ایان
 در عینه جاوید زنی تا که خیم را

نغمین همه جابر بدخواه تو بادا

ذات کسب فخر شو جاو و چشم را

XXVIII

تفسیر ستوگت

زین نهال بود کیفیت مهیا جز
 از خیر و برکات باشد کل بیای من
 شوخی ز فایم از زبان خوشبخت
 صیقل آنکه نمود از دست تو من
 بهر کشتن آب از چشمه کعبه
 کردار اگر کشتن گشت بهر من
 چون بر در کتب پیشانی شود فدا
 ایشان از در کتب و در کتب من
 هر چه در کتبها از جلال کفایت
 خواجه ابیرو زنده کتب من
 چنانکه از آب چشمه بخور شد
 چشمم ز رویه جاز از صحرای من
 اسکا سیم بر سر کعبه کعبه
 سر شد متوجه در دین کعبه
 مسطوح باقیم از رکاب کعبه
 معنی کعبه یکدن کعبه کعبه من
 با ده کام جوامع کعبه کعبه
 جوامع کعبه کعبه کعبه من
 مجروح کعبه کعبه کعبه کعبه
 کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
 منوع کعبه کعبه کعبه کعبه
 کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
 خواب کعبه کعبه کعبه کعبه
 کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
 چون کعبه کعبه کعبه کعبه
 آن کعبه کعبه کعبه کعبه
 حلقه کعبه کعبه کعبه کعبه
 از کعبه کعبه کعبه کعبه
 آب روم کعبه کعبه کعبه
 بر کعبه کعبه کعبه کعبه
 میکند در کعبه کعبه کعبه
 این کعبه کعبه کعبه کعبه
 زان کعبه کعبه کعبه کعبه

طینتم تخم از شیشه لعل است
 صافتر از بر تو مهتاب باشد لاله

XXIX.

TĀRĪḤ-I VILĀDET-I SEHZĀDE SULTĀN 'ISĀ IBN-I SULTĀN
AHMED HĀN-I ŠĀLIŞ (X)

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilūn

1. Bāreke'llah zihī sūr-ı humāyūn-ı şafā
Ki seh-i 'āleme seh-zādeyi luṭf itdi Hudā
2. Nice seh mā-ḥaşal-ı silsile-i 'Osmānī
Nice seh rābiṭa-i devlet-i dīn u dūnyā
3. Himmet-āmūz-ı kerem ma' delet-efrūz-ı himem
Şāh-ı Cemsīd ḥaşem sāye-i luṭf-ı Mevlā
4. Kutb-ı gerdūn-ı cihān-bānī vū 'ālem-gīrī
Merkez-i dā'ire-i emn u emān-ı esyā
5. Şāh-ı gerdūn-āzamet dāver-i dārā-heybet
Husrev-i memleket Iskender-i fermān-fermā
6. Mazhar-ı luṭf-ı Ezel Ḥazret-i Sultān Ahmed
Kim anuñ bendesidūr sāh u Kubād u Dārā
7. O sehensāh-ı kader-re'y u ḥired-cāker kim
Dest-i tedbīrine münkād girībān-ı każā
8. O felek-pāye hudāvend-i cihān-ārā kim
Zīr-i destindedūr aḥkām-ı Umem ser-tā-pā

(x). Tevārīḥ-i Vilādet-i Sehzāde Sultān-'Isā E, Tārīḥ-i Vilādet-i Sultān 'Isā
ibn-i Sultān Ahmed Hān P.Y.

I. 1. fermān-fermā: fermān-revā H.P.R.V.Y.

9. Cihre-i devletine fehmi ü hıred âyine
Kâmet-i himmetine lutf u kerem zeyl-i kabâ
10. Hüsni idrâkine meftûn 'uqûl-ı 'asere
Rûy-ı inşâfına dil-dâde sipih-i vâlâ
11. Böyle bir pâdisih-i 'âdil u pür-inşâfuñ
Görmedi mişl u 'adîlini bu çeşm-i dünyâ
12. Eyledi Hâzret-i Hâk o seh-i 'âlem-gîre
Bir guher-pâresi ferzend-i necîbi i'câ
13. Görmemiş mişlini 'âlemde selâtin-i selef
Gelmemişdür şadef-i dehre bu dürr-i yektâ
14. Muhteżâ-yı eşer-i nâm-ı serîfidür anuñ
K'eyledi maqdemo esbâh-ı cihânı ihyâ
15. Âsumân ahter ile mehd-i şadef-kârîde
Su'le-i mihr aña zerrîn sûtûn-ı zıybâ
16. 'Acz ile Hâzret-i sehzâde-i 'âlî-sâna
Köhne olmasa iderdüm anı 'arż-ı ihdâ
17. Guher-i 'ıkd-ı Şureyyâyı aña dâye-i carh
Kılsa âvîze-i gehvâre-i sehzâde sezâ
18. Söz tamâm oldu yeter vakt-ı du'âdur SÂMÎ
Eyle Hân Ahmêd u sehzâdeye şıdk ile du'â

19. Tā ki āṣārı zuhūr eyleye seyyārātun
Dā'imā devr ide ʿālemde bu carḥ-ı mīnā
20. Zāt-ı pāki ola āsīb-i cihāndan mahfūz
pādişāhumla maʿen ide muʿammer Mevlā
21. Yazdı levḥe kalem-i kātib-i Kudret tārīḥ
Hey'et-i ʿāleme rūḥ oldı kudūm-ı ʿIsā
صیئت عالم روح اولری قدوم عیسی
E70b.. H54a. P60a. R53a. V57a. Y54a.

Sene 1117 (x)

20. Pādişāh ile: pādişāhumla E. 21. levḥe kalem-i: levḥ-iḳāleme Y.

(x). E nüshasında tarih 1118 dir.

XXX

TÂRİH-İ VEZÂRET-İ ŞEHİD 'ALİ PASA (X)

v v - - / v v - - / v v -
 Fâ'ilâtün Fa'ilâtun Fa'ilün

1. Merhaba ey eğer-i müjde-i cān
 K'oldı leb-rîz-i şafâ kevn u mekân
2. Acdı gul-ğonce-i bāğ-ı emeli
 Reşha-i ebr-i 'aşa-yı yezdān
3. Kuvvet-i nāmiye-i behçetden
 Oldı pîşānî-i gerdūn handān
4. Açılup bāb-ı murād-ı āfāk
 Sādumān oldı bütün halk-ı cihān
5. Cıkdı meydāna yine zevk u sürūr
 Oldı ğam gūşe-nisīn-i nisyān
6. Kalmayup āyine-i dilde keder
 'Aks-i ruhsār-ı nesāf oldı 'ayān
7. Tuhaf-ı sehr-i meserret simdi
 Cārsūlarda metā'-ı erzān
8. Oldı mānend-i gul-i jāle-nişār
 Hep dehenler güher-i hande-fesān
9. Ser-nigūn kāse hamyāze sikesi
 Toli handeyle bütün cām-ı dehān

(x). Tārîh-i vezâret-i 'Alî paşa E's-sehîd E. Kaşîde vll Tārîh-i Vezâret-i sehîd 'Alî Paşa an-sultân Ahmed R. şâlis P, Kaşîde-i Tārîh-i Vezâret-i sehîd 'Alî paşa der-Vaqt-ı Hân Ahmed R. Tārîh-i Vezâret-i Şehîd 'Alîpaşa V, Y nüshasında başlık yok.

10. Cûs idüp seyl-i revân-ı şādī
Köhne bunyân-ı ğam oldı vîrân
11. Böyle nev-rûz huceste eġeri
‘Acaba gördi mi çeşm-i devrân
12. Dest-i tevfiķ-ı Hudâ virdi ğusâd
‘Uķde-ber-‘uķde idi kâr-ı cihân
13. Eyledi Ĥazret-i Ĥaķ ‘Azze ve cell
Çekilen derde mukâfât-ı ihsân
14. Ĥalka luķf eyledi in‘âm itdi
Cumlenüñ matlebini virdi hemân
15. Itdi bir fâzıl-ı ‘âlî-sânı
Âşaf-ı mühr- be-dest-i dîvân
16. Zât-ı pāk ile nigîn-i iķbâl
Tâb-dâr oldı cû mihir-i raĥsân
17. Mefĥar-ı şadr-ı şudûr-ı vûzerâ
Nuĥbe-i kâţıba-i devletiyân
18. Bû‘Alî-fıţnat Aristo-ĥikmet
Diķkat-âmûz-ı Felâţûn-ĥiredân
19. Zuhde-i kâr-ı ‘uķûl-i ‘aşere
Nokta-i dâ’ire-i emn u âmân
20. Lâzım-ı ġayr-ı müfâriķdür aña
‘İlm u taķvâ vü şalâĥ u ‘irfân

21. Tab'ının 'abd-ı kemer-bestesidür
Hüsn-i tedbîr u nefâz-ı fermân
22. Fikr-i gül-güne-ı râz-ı tahkîk
Kalemi mâsîta-i hüsn-i beyân
23. Vâhidu'l-'aşr-ı 'Ali Paşa kim
Mün'adim zâtına şibh u akrân
24. Isminün 'aynını ta'zîm iderek
'İlmi baş uzre tutup 'ayân
25. Benüm için diyü lafz-ı lî lî
Intihâb iltî velâyet-menisân
26. Serm-i dest-i güher-efsânından
Kân dere batdı Bedeşsândaki kân
27. İbn-i 'Ubbâd u Nizâm u Risîo
Bâb-ı fa'zında gûlâm-ı der-bân
28. Tîğ-i nester-zen-i 'ırk-ı huşemâ
Hâmesi nabz sinâsende benân
29. Müdde'î olsa da ilzâm eyler
Tîğidur düsmene kat'ı burhân
30. Cezb ider haşmı cü müy-ı nâcîz
Tîğina kâhrubâ seng-i fesân
31. 'Adli zâlim-kûs u mazlûm-nevâz
Sefkatidür derd-i recâya dermân

27. gûlâm: 'allâm E. 28. sinâsende: sinâsdur H. sinâs-ı P,R,V,Y./
benân: dermân K,Y.31. dermân:der-bân E.

32. ‘Adli sāmīl o kadar kim aḡnām
Görk-i ḡaddārı iderler şūbān
33. Sāne-i zulf-i ḡazālān oldu
Pence-i zūhre-şikāf-ı sīrān
34. Girse dūr suhanı aşdāfa
Aḡız açdurmaz idi hiç ‘ummān
35. Seref-i zātına besdür bu delīl
Ki odur nādīre-senc-i iykān
36. Eyledi ‘izzet ile dāmādı
İlażret-i pādşeh-i devr u zamān
37. Ya‘ni Hān . Ahmed-i ‘ādīl ki anuñ
Bende-i bendesidūr Nūşīrevān
38. Tāc-bahşā-yı selāṭīn-i ‘ıẓām
Bih̄terīn-i ḡuher-i Āl-ı ‘Osmānī
39. Dāver-i ‘ukde-ḡusāy-ı ‘ālem
Husrev-i kār-şinās-ı ekvān
40. Sāh-ı gerdūn-‘azamet Dārā-fer
Hukm-fermā-yı havākīn-i cihān
41. Zıll-ı Hāk pādīşeh-i rūy-ı zemīn
Āsmān . taht u Sikender-‘unvān
42. Eyleyüp zātını Allāh maşūn
Düşmeni ola esīr-i hazelān

34. Suhanı: sencileyn E. 36. Zamān: sultān R. 38. bu beyitle beraber diğ̄er beyitler Y nüshasında farklı bir tarih olarak ele alınmış.

43. Nice hengām idi şad-diğkat ile
Cust-ü-cül eyledi peydâ vü nihân
44. Bulmadı sâh-ı ‘adâlet-âyin
Lâyık şadr-ı vezîr-i zî-nisân
45. Âhıru'l-emr idüp Hâk ilhâm
Âşafın buldı Süleymân-ı zamân
46. Mihr-i mühr eyleyerek devr-i burûc
Oldı menzil-res-i burc-ı mîzân
47. Li'llahi'l-hamd henüz itdi zühûr
Mazhar-ı ‘adl-ı hakîki-i zamân
48. Böyle bir Âşaf-ı bî-hemtâya
Hâk budur mühr-i vezâret sâyân
49. Var mıdur mişli beyân itsünler
İste târîh-i sinâsân-ı cihân
50. Eyleye zât-ı serîfin mahfûz
Tûl-ı ‘ömr ile Hudâ-yı Mennân
51. Yâ İlâhî be-tecellî-i cemâl
Olsun cyyâmı şafâda gûzerân
52. Ola gündün güne bâ-gurr u vakâr
Rûzı ‘ıyd-ves-i Kâdir-i Ramazân
53. Eyleyüp SÂMÎ-i nâ-diđe-murâd
Fikr-i târîhine bezl-i itkân
54. Didı târîhini dil-ü mûjde-kunân
Mühre geldi ‘Ali Paşa ile şân
E71b. H47b. P53a. R48a. V50b. Y46b.

Sene 1125

XXXI

KAŞİDE-I TÂRİH-I FETH-I MORA BERÂYI ŞEHİD DÂMÂD 'ALİ PASA (X)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâlun Fâ'ilâlun Fâ'ilâlun Fâ'ilun

1. Âferîn şad-âferîn ey kahramân-ı rûzgâr
 Bâreke'llâh bâreke'llâh ey vezîr-i kâm-kâr
2. Hayr-ı maqdem ey yegâne şaf-der-i kisver-guşâ
 Şâneke'llâh ey hudâvend-i Aristo-istihâr
3. Şâhib-i tîğ u kalem serdâr-ı Iskender-'alem
 Âşaf-ı 'âli-himem pîrâye-i şadr-ı vakâr
4. Nerre-sîr-i pîse-i heycâ vekîl-i saltanat
 Pençe tâb-ı gerden-efrâzân her mülk u diyâr
5. Sendedür bî-sübhe sırr-ı pîsvâ-yı evliyâ
 Bahr u berden düşmene gösterdi tîguñ Zulfikâr
6. Allâh Allâh bu ne şavletdür ki der-ceng-i nuhust
 Zâhir oldı inhiżâm-ı haşmla encâm-ı kâr
7. Töb-ı ra'd-endâz berķ : âvâzdan oldı harâb
 Kal'alar kim her biri mânend-i gerdûn ustuvâr
8. Burc u bârûlar hâsenatde 'adîmu'l-indirâs
 Tâ-be-mâhî 'umķ-ı handaķ tâ-be-meh kıadd-ı cidâr
9. Böyle merşûş u müeyyed sûrlar teshîrine
 Rustem olsa şarf ider elbet sînîn heşt u câr

(x). Târîh-i Mora: E. Kaşide vü Târîh Feth-i Mora Berâyı Şehîd 'Alî Paşa P.
 1. Bâreke'llâh: -V,Y.

10. Yek du māha müddet içre bu kerāmetdür hele
Mustakīl bir mülk ile feth olına bunca hişār
11. Var yūri feth eyle sark u ğarbi Iskender gibi
Kalmadı simden giru hiç saña sedd-i reh-guzār
12. Ma'rifet sende secā'at sende himmet sendedür
Muctemi' zātuñda bi'l-cümle kemālāt-ı kibār
13. Yazdı vaşfuñda kalem bu mışra'ı bercesteyi
لَا تَقِ إِلَّا عَلَى لَا سِيفَ إِلَّا ذَوَالنَّقَارِ
14. Yemlemeyle sāhbāz-ı himmetuñ şayd eyledi
Rū-siyāh oldu ğurāb-āsā 'adū-yı tīre-kār
15. Serzenis . hum-pāreden tevbih her bir gülleden
Kelle-kub-ı şad-nedāmet oldu haşm-ı bed-si'ār
16. Ağızotuyla tükürdi yüzine püskürmeler
Hayliden yüz bulmıs idi dūsmen bī-neng u'ār
17. Sīse-i 'ahdi idup āyīneci kāfir sikest
Bağ ne şūret bağladı kırdı geçürdi rūzgār
18. Bir tabancayla tufeng-endāzlar çatlatdılar
Zehre mi var atıla meydāna haşm-ı har-süvār
19. Bir mu'ammā-yı be-nām idi Mora feth eyleduñ
Nām-ı pākuñ olsa lāyık zīb-i levh-i istihār
20. Hāk Te'ālā devlet u iqbālūñi efzūn idup
Eyleye şadr-ı sa'ādetde vücūduñ ber-ķarār

21. İde sultân-ı cihân-gîrin daḥi ʿömrin fuzûn
Nîce nuşretler yûzuñden luṭf ide perverdigâr

22. SÂMÎyâ bu feth-i ʿâlinuñ didum târîḥini
Sa'y ile aldı Mora mülkin vezîr-i kâm-kâr

سعى ايله الدى موده ملكن وزير كام كار

E74a. H47a. P52b. R49b. V49b. Y48a.

sene 1127

XXXII

KAŞİDE-İ TÂRİHİ DÂMÂD-ŞEHİRİYÂRİ-SUDEN-İ İBRÂHİM PAŞA (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâlün Fâ'ilâlün Fâ'ilâlün Fâ'ilün

1. 'Âleme nesr-i füyûzât eyleyüp Rabb-ı Mecîd
 Hacle-gâh-ı gaybdan oldu ruh-ı şadî bedîd
2. Mevc mevc olup bihâr-ı bî-kerân-i inbişat
 İtdi pür-dür şâhil-tab'-ı kef-i şevk-ı cedîd
3. Nev'arûs-ı bâhter olup tutuk-bend-i nesât
 Farķına behcelle şacdı ahterân dürr-i nazîd
4. Zuhre der-dest eyledi cām-ı hilâli sevkle
 Câr-ı tāk-ı âsumānda itmege 'ays-ı rağîd
5. Atılan şanma sihâb itdi felek tertîb-i sūr
 'Arş-gâh-ı sâmda haylî nücûm oynar cirîd
6. Hâne-i dil şevk ile tıldı der-i hamyâzeden
 Gayrı dest-i red olur şahş-ı gama sedd-i sedîd
7. Tengnâ-yı dehrde kesb eyleyüp halk insirâh
 Refte refte başladı hall olmağa 'ukd-ı Umîd
8. Bâreke'llâh bu ne hengâm-ı meserret-bahşdur
 K'olmada her sâ'ati resk-âvâr-i eyyâm-ı 'ıyd
9. Oldı engüşt-i kalem ber-fem ta'accüble devât
 Muħbir-i ilhâm-ı Bârîden taleb-kâr-ı nûvîd

(x). Berâyi Dâmâd-suden-İbrâhîm Paşa E. Târîh-i suden-Dâmâd-İbrâhîm Paşa Sulţân Ahmed Han-ı Ğazî P. Târîh-i Dâmâd Şehinsâh-ı İbrâhîm Paşa V. Y de baslık yok.

10. Didi istikşâf idüp gūyâ lisân-ı hâlîle
Bâ'is-i sâdî nedür ey mû-sikâf 'aql-ı vedîd
11. Bu haber... ilhâm-ı Rabbânîden oldı âsikâr
Hâme-i câpûk-revî irsâl idüp hemcün berîd
12. Didi bûsrâlık cenâb-ı sâh-ı 'âlem eyledi
Bende-i hâşın harîm-i 'işmete şıhr-ı cedîd
13. Nîce seh sultân-ı heft iklîm ü Iskender-ğulâm
Kim derinde pâdisahân-ı cihân 'abd-ı 'abîd
14. Levh-i gerdüne bu vech uzre sezâ şabt eyleyüp
Vaşf-ı 'âlîsin 'utârid eyleye beytü'l-kaşîd
15. 'Aql-ı kul tab'-ı Felâṭun re'y ü Efrîdün-ḥaşem.
Feylesaf-ı hikmet-ârâ vü hîred-mend-i resîd
16. Baḥr-ı nesl-i Âl-i 'Osṡmânîde zâhir olmadı
Halk... olaldan nüh-şadef zâtı gibi dürr-i ferîd
17. Dâver-i 'âdîl seh-i kâmil hıdîv-ı şâf-dil
'Âkil-i ḥallâl-ı her müşkil şehensâh-ı vahîd
18. Bu-Bekr Şıdk u 'Omer-inşâf u Zuh-nûreyn-ḥilm
Murtaẓa-şavlet veliy-i kâmil-i 'âlem ferîd
19. Zıll-ı Hâk Sultân Ahmed Hân Ğâzi kim anuñ
Mihr-i ikbâl âsitânından olur dâ'im bedîd
20. Herkesuñ mikdâr-ı isti'dâd-ı zâtîsin bilür
Fehm idince rûtbe-i 'aqlın ider kâdrin mezîd

21. Bu yeter sâhid kemâl-ı dikkat-ı idrâkine
Eyledi bir âkil u dâneyi dâmâd-ı sa'îd
22. Lâyık-ı şihriyyet 'işmet-serây-ı saltanat
Maḥrem-i hâş olmağa sâyeste bir merd-i resîd
23. Ahşenü'l-hulk âşaf-ı hâtır-nevâz-ı nîg-hû
Muttakî şâhib- kerem perhîz-kâr u rû-sefîd
24. Hayr-h'âh-ı saltanat pasa-yı 'âlî-menkabet
Ehl-i cûd u ehl-i himmet şâhib-i Hulk-ı hamîd
25. Nes'e-i re'yin göreydi mest olurdu Bû 'Alî
Sâd olur geldükce nuḡka rûḡ-ı Ḥassan ü Lebîd
26. Pâdisâh-ı dehre dâmâd u muşâhib olmağa
Hâşılı her vech ile aḡra o düstûr-ı vahîd
27. Eyleye dâmâdnı sultân 'işmet sânını
Sâh-ı 'aşr ile mu'ammer Ḥazret-i Rabb-ı Mecîd
28. Duşmen-i bed-h'âhını mahzûl idup sâhensehuñ
Devlet u iḡbâl u 'ömrin eyleye Ḥaḡ ber-mezîd
29. Dâver-i dîni zafer-yâb eyleyup Bârî Hudâ
Ola maḡhûr u müdemmer cümle kuffâr-ı 'anîd
30. Leyle-i Ḳadr-ı zifâf olduḡda târîhi için
Fikr-i ṭab'umla iderken SÂMÎyâ güft u şinîd
31. Nâgehân mecmû'a-i ġaybiyye-i ilhâmdan
Cân mesâmina dü mışra' virdi bû cûn müşg-i bîd

32. Şûret-i evc-i‘ulâdan mîşra‘-ı evvel geçüp
Çün melî-i tām oldu dilde mîşra‘-ı şânî bedîd

33. Oldı İbrâhîm Paşa şîhr-ı sulţân-ı celîl
Sâha dāmâd oldu İbrâhîm Paşa-yı sa‘îd

مشافہ داماد اولدی ایراصیم پاشا سعید

E76a. H49a. P54b. R47b. V52a. Y49a

sene 1129

XXXIII

BERĀYI VEZĪR-I A'ZAM-SUDEN-I IBRĀHĪM PAŞA (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fā' i lā' u n Fā' i lā' u n Fā' i lā' u n Fā' i lā' u n

1. Mujdeler āfāka kim luṭf-ı Hudā-yı lā-yenām
 Virdi ser-tā-ser cihāna inbiṣāt-ı sevḳ-i tām
2. Rūsenāyī-baḥş olup zulmet nişinān-ı ğama
 'Arz-ı mihr itmekde her gün carḥ bér-vefḳ-i merām
3. Qalmayup āyīne-i dilde kudūretten eṣer
 In'ikās-ı rūy-ı handānı bedīd oldı tamām
4. Āsikār oldı verā-yı perde-i eflākdan
 Dūr-bīnān-ı hayāle cihre-i Umīd-i kām
5. Dīdeler rūsen siyeh-baḥtāne kim şubḥ-ı ferāḥ
 İtdi 'ālemde seb-i endūhdan ref'-i zalām
6. Her kesün mir'āt-ı kalbi oldı şūret-yāb-ı feyż
 Kim görindi peyker-i ma-fi'z-ı zamīr-i hāş u 'ām
7. Cāy-ı diger qalmadı küncāyis-i saḥş-ı ğama
 Şaf çekince dilde şādī dūş-ber-dūş-ı zī-hām
8. Şimdi mīzān uzredür hep gerdis-i sencīdesi
 'Aksine devr itmeden döndi sipihr-i keç-hırām
9. Ehl-i dil çokdan irerdi gird-i dāmānı ele
 İtmek āsāndur felekden şimdi aḥz-ı intikāmı

(x). Tārīḫ-i Vezāret-i İbrāhīm Paşa II. Tārīḫ-i Vezāret-i İbrāhīm Paşa
 Sulṭān Ahmed Hān-ı Sālīg P. Kaşīde-i Tārīḫ-i Vezāret-i Dāmānı Şehriyārī
 İbrāhīm Paşa R. Y de başlık yok.

10. Hakk budur kim bu kemāl-i inşirāhuñ vaqtı hıc
Ceşm-i enclümle felek seyr itmemişdür ve's-selām
11. 'İlm-i hakkdur şahid-i 'ādil ki gündün āsikār
Şafha-i hestide naşs-ı kur'a-i ferhunde-nām
12. Her nefes şad-minnet Allāha 'Azīmu's-sāna kim
Lutf u ihsān eyledi ber-tıbbk-ı dil-hvāh-ı enām
13. Ya'nī bir zāt-ı kerīmü't-tab'-ı 'ālī-himmeti
İtdi şadr-ı a'zam sāhensch-i vālā-mağām
14. Öyle bir sāhensch-i zī-sān ki kem-ter cākəri
Dergehinde ğıbtā-bahs-ı lbn-i 'İbbād u Nizām
15. Āsitānı bālīs-i āsāyıs-i sāhān-ı dehr
Hāk-ı pāyı cevher-i iksīr-i ikbāl-ı enām
16. Evliyā-şaslet semiy-y-i Ahmed-i Muhtār kim
Zātıdur fevc-i ğurūh-ı devlet u dīne imām
17. Pādīsāh-ı bī-bedel sāhensāh-ı dīn u düvel
Zıll-ı Hakk 'Azze ve Cell Sāh-ı Perīdūn-ihlisām
18. 'Akl u rüsdı hayret-efzā-yı 'uqūl-ı kâ'ināt
'Adl u inşāfı cihāna bā'is-i emn u nizām
19. Hāzret-i Sultān Ahmed Hān-ı Şālīs kim sezā
Emrine sāhān-ı heft-iklīm eger olursa rām
20. İftihār-ı hānumān-ı devlet-i 'Osmāniyān
Mu'tenā-yı düdmān-zādān-ı Iskender-ġulām

14. Dergehinde: dergehine R,V,Y. 18. 'Adl u inşāfı cihāna bā'is-i emn u nizām:
Emrine sāhān-ı heftiklīmeger olursa rām V. 20 Mu'tena: muktedā P,Y.

21. Hep görülmüştür tevārīh-i havākīn-i selef
Gelmemişdür böyle 'âkil pâdisâh-ı nîg-nâm
22. Hâk Te'âlâ dūşmen-i bed-hvâhın mekhûr idup
Ide evreng-i sehensâhîde zâtın ber-devâm
23. Herkesün mâhiyet-i fıtrîsini fehm eyleyup
Aña eyler hâl-ı istiḥkāk uzre ihtirâm
24. Bu yeter burhân-ı vâzih lem'a-i idrâkine
Kim çerâğı ola böyle şad-ı memdûh-ı kirâm
25. Hâbbezâ şadr-ı felek-câh-ı mu'allâ-pâye kim
Câk hâzîz-i dergehinde çarḥ ider dârb-ı hıyâm
26. Şadr-ı 'âlî-sân vezîr-i Husrev u Dârâ-nişân
Dest-gîr-i müstemendân melce-i hâş u 'avâm
27. Ol vezîr-i bî-bedel kim olmışdı tâ ezel
Sîme-i müstahseni maqbûl-ı sultân-ı enâm
28. Hîdmetin sâyeste-i tâb'-ı humâyûn eyleyup
Eyledükce şâdikâne bezl-i vus'ı ihtimâm
29. Devlet u dîne vücûdın cümle-i â'yândan
Intihâb itmışdı kim ola medâr-ı intizâm
30. Dahı şekl-i evvel kârından istintâc idup
Haml iderdi farḥ-ı isti'dâdına mālâ kelâm
31. Hep terâhî muktezâ-yı hâl idi bu vakte kim
'illet-i gâ'iyye olmışdı ol merd-i humâm

26. Hâş u 'avâm: hâş u 'âm E. 28. Hîdmettin: hîzmeti P,R,V,Y.

32. Muhtenā-yı her umūr evķātına merhūn imis
Dehre taķdīr-i İlāhīdür viren rabī-ı nīzām
33. Gösterince yüz ‘arūs hacle-i hukm-i ezel
Şāh-ı ‘ālem kıldı dāmād eyleyüp ķā’im-maķām
34. Oldı meshūd-ı nigāh i’tibār u diķķati
Kim taharrī Uzre ‘adl itmekde āfāķa mūdām
35. Bildi kim tab‘ındaki bi’l-ķuvve āşār-ı kemāl
Fi’le geldi mesned-i şadī hukūmetde tamām
36. Hubb-ı aşlıya ‘ilāve oldı meyl-i incizāb
Nev-be-nev itdi tekāzā raġbet-i bī-infişām
37. Ğayrilerden şābıķ miżmār-ı Raġmān olduġın
Gürdi ol ablaķ-suvār-ı sevket-i ziynet licām
38. Mihr-i iķbāli virüp itdi vekīl-i saltanat
Kıldı istiķlāl ile hem aña teslīm-i zamān
39. Āşaf-ı bī-miśl İbrāhīm Paşa kim anuñ
Kible-i āmāldür dergāhı Beytu’l-Ĥarām
40. İl‘at-i şān-ı vezāret dūş-ı isti‘dādına
Toġrısı her vech ile ķesbān u lāyıķdur tamām
41. Rāstdur ser-menzil-i tevfiķe rāh-ı himmeti
Kim ider ġabl-ı metīn-i ser‘a dā’im i’tişām
42. ‘Ādeti celb-i ķulūb-ı bī-kesān-ı rūzgār
Dil-sikest-i ye’sse luţfı mū-miyān-baġs-ı Ĥirām

43. ‘Aynıdur dirdüm kef-i zer-bahş-ı gevher-bārīnuñ
Ger sevād-ı ğamdan olsa sise ruhsār-ı ğamām
44. Pāye-i evvelde eyler āsitānın būs iden
Sullem-i gerdūndan a‘lā irtifā‘-ı kāsır-ı kām
45. Pāy-i ‘anķa-ves açıldıķca seher mişra‘ları
Halka-i bābı olurdı ol humāya tavķ-ı dām
46. Zīr-i na‘l-ı sūmm-i esbinde şerār-ı rīze seng
Kurs-ı hūrsīdi ider cūn şu‘le sıķt-ı inzīrām
47. Būy-ı müşg ü Rum halk ile kuvvet bulsa ger
Bāğ-zār-ı sāmđan cezb-i semīm eyler mesām
48. Oyle şārīdūr cihāna ‘adl u dādı kim olur
Sāye-i zīr-i cenāh-ı yārda mahmī . . hamām
49. Hātem-i Tāyī rikāb kerre-i cūdında pest
Bermekī dergāh-ı ihsānında bir kemter ğulām
50. Oldı bī-sek şadra tesrīf idicek hep şādumān
‘Ālem-i ma‘nāda ervāh-ı selātin-i ‘izām
51. Hūyı nerm u tab‘ı nāzik hulķı ahsen vaż‘ı hūb
Hāşılı evşāf-ı memdūheyle meşhūr-ı enām
52. Hāsre dek bī-fāşıla olsa kalem cārī yine
Mumtenic tekml-i itrāsında ifā-yı kelām
53. Eyle SĀMĪ ba‘dezīn cūn haķt-ı la‘l-i meh-vesān
Şafha-i ihlāş-ı da‘vet ile miskī el-hitām

45. Bābı: pāyı H, P, R, Y. / olurdı: H,Y. olupdur. 46. serār-rīze: serār-rinde H. // Inzīrām: insīrām E,P,R. 47. Cezb: kesb E. 48. yārda: bāzda H,P,R,Y. yazda V. 50. idicek: eyledükce P,V,Y. 51. Memdūheyle: mahmūdeyle E,R.

54. Āsumān döndükce şadr-ı kām-rānīde ola
 'Umr u devlet ber-mezīd u 'izz-i sādī ber-devām
55. Ḥaẓret-i Ḥallākībī-hemtā vüçüd-ı pākini
 Ḥifẓ ide āfātdan şıḥḥatle tā rūz-ı kıyām
56. Şadri tesrīf itdugi günden ki tārīḥ oldı zabt
 Umaruz anı ide şāḥib mi'e Rabbü'l-enām
57. Mühr iḳbālī ālinca ṭab'a ilhām itdi Ḥaḳḳ
 Bi'l-bedāhe iki mışra' her biri tārīḥ-i tām
58. Āşaf-ı devr oldı İbrāhīm Paşa yümñ ile
 Buldı İbrāhīm Paşa ile mühr iḳbāl u nām
 بولدی ایراصیم پاشا ایله مهر اقبال و نام
 E79b. H50a. P55b. R46a. V52b. Y49b.
 Sene 1131 (x)

55. Tā rūz-ı kıyām: tārīḥ-i tām H, P, R, V, Y.

(x). E de 1133 R de 1130

XXXIV.

TÂRİH-I MUHÂREBE-I 'OSMÂN PAŞA (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilun Mefâ'ilun Mefâ'ilun

1. Te'âlâ'llâh zihî baht-ı hümâyûn-ı cihân-bânî
 Ki yâr u yâveridür dâ'imâ te'yîd-i Rabbânî
2. Sehensâh-ı Ferîdün-taht u Dârâ-raht u 'âlî-baht
 Cihân-bân-ı muzaffer tâc-dâr-ı mülk-i 'Osmânî
3. O Iskender-şalâbet mesned-ârâ-yı le'tâfet kim
 Pur itdi çarh-ı dehri şavt-ı kûs-i sevk et u şânı
4. Cenâb-ı Hâzret-i Sultân Mahmûd Hân-ı 'âdil kim
 Cihândan seyfle ka'te itdi'ırk-ı zulm u 'advânı
5. O sâhenseh ki hıfz-ı mülkine burhân-ı kâte dur
 'Adûya bîm-i semsîr-i kazâ te'sîr-i bürrânı
6. Güşâde: râyeti 'Ankâ-yı evc-i fevz-i nuşretür
 Ki per u bâl olupdur aña 'avn-ı lûtf-ı Yezdânî
7. Mişâl-ı bûm virâne-nisîndür merzbûmında
 Sukûhı ile güm-nâm eylemişdür şâh-ı Irânî
8. Zamân-ı devlet-i sa'd-iktîran-ı pâdisâhîde
 Bozuldı her maħalde ceys-i menhûs-ı perîsânî
9. Huşûsâ dest-i Gûrîcânda fart-ı hezîmetle
 Tozutdı leşkerin mânende-i kühl-i Şafâhânî

(x). Târîh-i Inhizâm Tahmasûlî Hân der-Ceng-i 'Osmân Paşa der-Nezd-i
 Bâğdâd H,P,R,V,Y.

LIII. 3. Çarh: gûs H,P,R,V,Y./ Kûs: gûs H,P,R,V,Y. 5. Mülkine: mülkide
 H,P,R,V,Y. 6. 'Avn: 'Unvân H,P,R,V,Y. 8. Pâdisâhîde: pâdisâhîndür
 P,V,Y.

- 10.Çekildi çıktı gitdi çeşmi haldı lîk hayretde
Göreydi kühl iderdi bir dahı hâk-ı Hemedânı
- 11.Bu rüsvâyî vü bed-nâm-ı nâ-fercâmdan sonra
Haşâ-yı fâhiş oldu karîn fehm ü iz'ânı
- 12.Bilüp haddin ferâğat eyledi da'vâ-ı şâhîden
İkâmet-gâh-ı idbârı idindi künc-i 'işyânı
- 13.Çalup nâ-çâr âhır çâr yâr-âsâ derînından
Çıkardı 'âkıbet sevdâ-yı ceng ü harb u 'udvânı
- 14.Pütâde oldu dâmân-ı recâ-yı şulha âhır kâr
Olup sultân-ı 'âlem-girûn ez-dil 'abd-ı fermânı
- 15.Görüp izhâr-ı 'aczin pâdişâh-ı merhamet-güster
Hurûş itmişdi ol dem bahr-ı bî-pâyân-ı ihsânı
- 16.Mukaddem itdiği küstâhlıklardan geçilmişdi
Olup ma'fû güneşte bî-nihâyet cürm ü 'işyânı
- 17.Zuhûr itmiş iken sultân-ı heft-iklîm-i âfâkuñ
Kabûl in'ikâd-ı sulh ile luğf-ı firâvânı
- 18.Ferâmuş itdiler yekser bu cûd-ı şevkat-âlûdı
Kızılbaşun n'ola mahzûl dil olursa kavm-i fettânı
- 19.Reh-i âyîn-i dînî gibi yañlış semte 'azm itdi
Revâfız devletinüñ keç-reviş mîr u hâkânı
- 20.Hezârân irtikâb-ı hîle vü hadi'ayla meydânda
Çeküp Tahmâs Kûlî didükleri bî-dîn ü imânı

13. Âhır: hûmE. 14. Şulha: şulhE. 18. Kızılbaşun: kızılbaşın P,R,V,Y.
18. Fettânı: şabbânı E. 19. Hâkânı: hûmânı Y. 20. Meydânda: meydâna P,V,Y.

21. O daḥı cāhilāne cūnbis u pindār u nahvetle
Numāyān itdi fevt-i şulḥ u naḳz-ı ahd u peymānı
22. O kāfir mācerā gösterdi encām-ı fesādātın
Idince vehle-i ūlāda Bāḡdād uzre tuḡyānı
23. Gelüp da'vā-yı merdāneyle nezd-i ḥaşn-ı merķūma
Sekiz ay deñli taẓyīḳ eyledi ol cāy-ı 'umrānı
24. Binā-yı 'ömri olmaz mı ḥarāb-ābād ol mel'ūnuñ
K'ide ma'mūre-i dārū'sselāma ḳaşd-ı vīrānı
25. Hüsām-ı intikāma ehl-i İslām eyledi ihrāc
Zuhūr idükde andan böyle vaz'-ı nā-müselmānı
26. Şehensāh-ı hümāyūn-cāh u İskender- sipāh āḥır
İrāde itdi iḡtişāl ile men' itmege anı
27. Muḥaşşal bildürüp miḳdārānı seyf-i serī'at ile
Vekīl-i muṭlakına def' içün itdi fermānı
28. Vekīl-i saltanat ḡayret-keş-i devlet 'Alī Pasa
Çün itdi meşveret cem' eyleyüp a'yān u erkānı
29. Muvaffaḳ eyledi tedbīrini taḳdīrine Mevlā
Idüp mülhem o düstūr-ı şadāḳat-kār-ı zī-sānı
30. Her iste ittifāḳ u mesveretle kār-sāz oldu
'Accebi olsa re'yi mazḥar-ı tevfiḳ-i subḥānı
31. Seci' u nām-ver' 'Osmān Pasa nikū-re'yi
İşābet eyleyüp itdi sipeh-sālār-ı Sultānı

32. Bu kâf ilmâmına şıdık ile dâmen der-miyân oldu
Seb'u rûz itmedi hiç temsiyetde zerre nokşânı
33. Mühimmâtın idüp cümle tedârik eyledi tertîb
Yanınca yer getirmez lesker-i bî-had'u pâyânı
34. Vücûd-ı mülkini laşhîh için ifsâd-ı serrinden
Hakîm-i reyî bu dâ'ül-^uzâle buldı dermânı
35. Bu emr-i hayrda sa'ey itdi hakıkâ Aşaf-ı a'zam
Du'âlarla teveccühlerle cismânî vü rûhânî
36. Tamâmen lâzım ser-^easkeri tekmilden sonra
Gidildi düşmen uzre kaç-^ela dest-i beyâbânı.
37. Vürûdından haber olduğda ceys-i ehî-i Islâmın
Gurûh-ı Sî^eanuñ ser-hayl-i cünd-i nâ-be-sâmânı
38. Geçüp on iki sâ^eat karşı geldi cünkü Bâgdâdı
Turur tâğlar gibi pîsinde gördi ceng-cüyânı
39. Hurûşân olmada envâc-ı seyi küh-sâr-âsâ
Guzât-ı Müslimînün feve feve olmuş delîlrânı
40. Mürettêb şaf-keşîde muntazırlar kahr-ı a'dâya
Mühcyya lesker-i encüm-sümâr Âl-i ^eOsmânî
41. Neye uğradığını bildi Tahmas Kuli kâfir
Görünce bu şalâbetle bu tavr-ı ehî-i İmânı
42. Ne câre verdi kendin kulzum-ı pür-hûn-ı heycaya
Karosdurdı biraz çirk-âb-ı sûrı bahr-ı ^eUmmanı

32. Oldı: itdi E. 33. Du'âlarla teveccühlerle: du'âlarda teveccühlerde E.

37. Vürûdından: varûdından E. 42. Verdi: urdu h.F.R.V.Y. ...

43. Toğuz sā'at tamāmen gāh cezr ü gāh medd oldu
Yem-i harb u veğānuñ cūsis-i emvāc-ı tūfānı
44. Nesīm-i fevz-i nuşret 'ākıbet esdi murād Uzre
Olup cūn cānib-i İslāmīyāna 'avn-ı Rabbānī
45. Kırıldı leşkeri mecrūh olup kendi firār itdi
Hudā imdād içün gönderdi bī-sübhe sūrūsānı
46. Hemise eyleye a'dāsına Hāq gālib-i mutlak
Nice bu gūne nuşretlerle sāhensāh-ı devrānı
47. Serir-i saltanatda tūl-ı 'ömr ile şafālarla
Mü'eyyed eyleye mevlā o sultān-ı cihān-bānı
48. Ser-i ceysi düşüp SĀMİ didiler cūn aña tārīh
'Acem geçdi kılıcdan bozup anı cünd-i 'Osmānī
عجم کج دی "علی بن بوزوب انی بند عالی
E101a. H66b. P75a. R66b. V73b. Y67b.

sene 1143 (x)

43. Tamāmen: ne çäre E. 44. Uzre: itdi E.

(x). E nüshasında tarih 1144 P.1 nüshalarında 1146 olarak kaydedilmiş.

HICVIYYE

- v - - v - - v - - v -
Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilUn

1. Seyyi'ul Hâk u sefîh-i bed-siyem kimdür dimem
Ehl-i sūk içre fakîr u muhteşem kimdür dimem
2. Rîsi pesm-hâye-i hâce-serâ-ves yek du mûy
Enfî-mânend hâlâ kûndide-fem kimdür dimem
3. ŞâhidinUñ nüshasın taḥrîr iden câhil menis
Kuh necis-gû kâri-i kâruñ-sikem kimdür dimem
4. Muḡlim-i kavvâd-mesreb müdmîn-i sirb-i yehûd
Hem ḥarîf-i kaḥbe-zen deyyûs hem kimdür dimem
5. Muṭ'a-kâr-ı ġarzanan olup Sitânbulda iden
İrtikâb-ı dîn-i Tahmas-ı Acem kimdür dimem
6. Kâse-lis iken o maḥdûm-ı veliyyi ni'metUñ
Olan âḥîr-kâr kufrân-ı ni'am kimdür dimem
7. Şûret oḡrısı müselmân-hey'et u hâ'in-sirişt
Sârik-i nakd u kitâb ol mütteḥem kimdür dimem
8. Intisâb itse kime lâbud ider hâne-ḥarâb
Çûn saḡal-saḡş meş'ûmu'l-ḡadem kimdür dimem
9. Ayamoranun kilisesinde kâsisyân ile
Eyleyen dînün fedâ-yı her-şanem kimdür dimem

G A Z E L L E R

İBTİDÂ-İ ĞAZELİYYÂT (x)

1

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

HARFÜ'L-ELİF (xx)

1. 'Aczdür maḥmil-keş-i idrāk-ı māhiyyet baña
 Reh-nümāyı cādde-i taḥkīkdür ḥayret baña
2. 'Aşkdur sermāye-i envā'ı ḥāşıyyet baña
 Bir heyülādan zuhūr eyler nice şüret baña
3. Yāre küstāhāne dil 'arz itdi dāğ-ı sīneyi
 Ātesīn pīrāhen oldı germī-i ḥaclet baña
4. Bī-ḥodem sāğar gedā-yı bezm-i 'aşkumdur ḥired
 Virdi şahbā-yı maḥabbet başka keyfiyyet baña
5. Gerçi 'Ankā-yı felek pervāz-ı Kāf-ı vaḥsetem
 Līk dām-ı şayd olur ser-ḥalka-i şoḥbet baña
6. Bey'atun el virmez ey seyh-i tarīkat ṭab'uma
 Bir ayağ ile ider pīr-i muğān himmet baña
7. Pāy-ı ḥumda keç-küleḥ rind-i kalender-mesrebem
 Efser-i Cemdür sıfāl-ı köhne-i 'isret baña
8. Gerdis-i tesbīḥa devr-i sāğarı itdüm bedel
 Bir kadeh meyden gelür zāhid 'aceb ḥālet baña
9. Ğam yemek ḥūn-ı ciger-nūs eylemek olmaḥ kebāb
 SĀMİ'yā çekmekden ey dūr kāse-i minnet baña
 E103b. H70a. P80a. R70a. V76a. Y73a

(x) Ğazaliyyāt E.

(xx) Fī-Harfī'l-Elif R.

2

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. 'Āsıķam beytũ'l-ḥazen bir cāy-ı me'mendür baña
 Kulḥan-ı âtes-fürûz-ı 'aşķ meskendür baña
2. Bulbul-i âtes-nevāyam berķ-ı āhum āsiyān
 Çun semender-fıṭrat âtes-dān gūlsendür baña
3. Ṭūr-ı 'aşķam ben tecellīden beri ey māh-rũ
 Su'le-i berķ-i cemāluñ nār-ı Eymendür baña
4. Mest-i şahbā-yı Elestem olmazam hiç hūsyār
 Kunc-i deycūr-ı ṭarab-ḥāne nişimendür baña
5. Şayķal-ı ṭab'um cilā-senc-i bilūr-i 'aşķdur
 SĀMÎ'yā āyine-i esrār rūsendür baña

E14a. H71b. P80b. R71b. V77b. Y73b.

LEHÜ

3

-- v	- v - v	v - - v	- v -
Mef'ûlû	Fâ'ilâtü	Mefâ'ilü	Fâ'ilün

1. Geldukce sūz-ı ʿaşq o meh-pāreden baña
Ātes virür fitīle-i naẓẓāreden baña
2. Nā-dānı h'āb-ı ğaflete ƣor gerdis-i felek
Mā'lūmdur bu cūnbis-i gehvāreden baña
3. Tīg-ı nigāh mevce-i āb-ı hayāt imis
Şāfī cevāb geldi leb-i yāreden baña
4. Dil teh-nisīn-i ƣalƣa-i girdāb-ı zulf-i yār
Baht-ı siyāh ƣande ider ƣareden baña
5. Bu nazm-ı ātesini ƣalem itdi intiĥāb
SĀMĪ cerīde-i dil-i şad-pāreden baña

E104a. H71a. P80a. R71a. V77a. Y73a.

LEHÜ

4

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Me'fâflü Fâ'ilün

1. Cesm-i bed irmesün diyü ey nâzenîn saña
 Ta'vîz-ı hüsni yazdı haţţ-ı 'anberîn saña
2. Bî-reng-i nâm iken kalem ey sâde-levh-i 'aşk
 Ser-saţr-ı hasb-ı hâl idi haţţ-ı cebîn saña
3. Nâmı çıkar beyâza siyeh-rûy-ı gec-revûñ
 Takrîr ider bu râst . peyâm-ı nigîn saña
4. Söz yokdur ey muşavvir o nâzik-suhan-femi
 Gönümce naqs idersen eger âferîn saña
5. Âyine-i derûnı muḳaddemce eyle şâf
 Jeng olmadan nefes-i vâ-pesîn saña

E104a. H71a. P80a. R71a. V77a. Y73a.

VE LENŪ

5

v - v -	v v - -	v - v -	v v -
Mefâ'ilün	Fe'ilâtun	Mefâ'ilün	Fe'ilün

1. Yem-i hüsünde bakılmaz dem-i şinâh saña
İki kedŪ gibidür âfitâb u mâh saña
2. Nazâre eyler idüm rüyuña budur havfum
Virür 'azâb-ı girân-bârî-i nigâh saña
3. Göñul cü pertev-i mehtâb-ı mû-sefîd olduñ
Dañi görünmedi mi şubḥ-ı intibâḥ saña
4. 'Ayâr-ı zer meḥek-i rû-siyehle peydâdur
Yeter vesîle-i 'afv-ı Hudâ günâh saña
5. Kuhen sifâl ile şahbâ gedâlık ey SÂMÎ
Harîm-i meygdede besdür 'izz u câh saña

E104b. H71a. P79b. R70b. V77a. Y72b.

LEHÜ MUZEYYEL

6

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef' - ūlū Fā' i lāū Mefā' i lū Fā' i lūn

1. Gūs ol gūŋūl beyān u meyān söylerüm saña
 Yok belki riste-i dil u cān söylerüm saña
2. Mujgān qalem şahīfe nigh merdümek midād
 Bir cesm-i mŋ-sikāf-ı beyān söylerüm saña
3. Tīg-ı cefāsı kim dil-i sengini tiz ider
 Ey dil degül fesāne fesān söylerüm saña
4. Upmis rakīb-i dīvlebuñ h'āb-ı nāzda
 Teh-hāle-i femūñle nişān söylerüm saña
5. Serh itmede cerīde-i şad-pāre-i dili
 Her zahm hūn-fesān-ı dehān söylerüm saña
6. Reng-i suhan lebinde guher-pāre-riz-i sevk
 Bir dil-ber-i sikeste-zebān söylerüm saña
7. Sāmī şarīr-i hāme-i nazm-ı selīs ile
 Şavt-ı leziz-ı āb-ı revān söylerüm saña
8. İcrā idup hadīka-i evşāf-ı Āşafa
 Cūy-ı bihist-ı hos-cereyān söylerüm saña
9. Ol Āşaf-ı yegāne ki medh-i buhlendini
 Ser-saṭr-ı levh-i mihr-i cihān söylerüm saña
10. Şubḥ u mesā du'āsın idup zīver-i lisān
 Ey 'ars-ı vird-i feyz-resān söylerüm saña
 E104b. H70b. P79b. R70b. V76b. Y72b.

1. Beyān: dehān E. 3. Cefāsı: cefāsını H,P,R,V,Y./Kim: -H,P,R,V,Y.
 7. Hāme-i: hāme vū H.P,R,V.

LEHÜ

7

v - v -	v v - -	v - v -	v v -
Mefâ'ilün	Fe'ilâtün	Mefâ'ilün	Fe'ilün

1. Libâsı neyler olunca tenäsüb-ı a'za
Yerinde cümleten esbâb-ı hısn ser-tâ-pâ
2. Kıyâma gelse hırâm eylese kıyâmet olur
Anı görüñ hele tursun o kâmet-i bälâ
3. Sikâr olur şanur iller baña ol âhüyı
Raķib-i seg ider ammâ ki anı hep peydâ
4. Revân olursa nola hâk-ı pāña sīm-i sirisk
Ayağuña senüñ ey serv kâd gelür dünyâ
5. Arayı tîğ-ı zebân kaṭ idermis ey SÂMÎ
Kılıcla söyleşürüz ġâfil olmasun a'dâ

E104b. H72a. P81a. R71b. V78a. Y73b.

LEHU

8

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. 'Urûķ-ı gulbûne hâr oldı nester-zen tabīb-āsā
 Gulı müstağraķ-ı hûn itdi çesm-i 'andelib-āsā
2. Der-âğûs olmaz ol âhû-yı vaḥsī ictināb eyler
 Dil-i zārı ider ser-geşte Kays-ı nā-sekīb-āsā
3. Olur 'isret-geh-i vaşluñda nuķl-i bāde-i la'luñ
 O ğabğab kim belürmis gerden-i şāf uzre sīb-āsā
4. Sikest it şişe-i nāmûsı ey cān-ı sitem-dīde
 Eger bezm-āşinā-yı yār olam dirseñ raķīb-āsā
5. Olam dirseñ eger âzāde kayd-ı ḥod-perestīden
 Tecerrüd ihtiyār it pīr-i bī-berg u naşīb-āsā
6. Zenāhdānından ayrılmaz dil-i serv-i gül-endāmuñ
 Olur şan sâh-ı gulde âşīyān-sāz-ı 'andelib-āsā
7. Dirīg itme dil-i ḥicr-āzmādan zevķ-i pā-būsın
 Sinān üftādedür rāhuñda SÂMÎ-i ğarīb-āsā

E105a. H71b. P80b. R71a. V77b. Y73a.

3. Vaşluñda: vuşlatda H,P,V,Y. vaşlında R. 6. Endāmuñ: endāmın H,P,R,V,Y.
 6. Gulde: güldür H. R71a. V77b. Y73a.

LEHÜ

9

--v -v -v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Ola ne dem gulûmuza kühl-ı ğam-âşinâ
 Olmaz kelâm-ı vaşl-ı dil-ârâ fem-âşinâ
2. Olmaz Mesîh ider ise eczâsını sehağ
 Semsîr-i ğamze yâreleri merhem-âşinâ
3. Feryâd iderse bulbul-i dil 'aşk ile n'ola
 Ruhsâr-ı surh-gûnı gul-i hurrem-âşinâ
4. Billûr-ı çeşmi mihr-i ruhuñ pertevin olur
 Sûzân ider olursa eger dîdem âşinâ
5. Cism-i nizâr-ı fikr ile zih-gîrden geçer
 Engûst-i yâre ola ne dem hâtem-âşinâ
6. İtdük gulû-yı sîvene gerd-i ğamı kühl
 Olmaz bizüm dehânumuza mâtem-âşinâ
7. Biñ sâğar-ı sarâbdan itmezdüm ictinâb
 SÂMÎ olaydı destûme câm-ı Cem-âşinâ

E105b. H71b. P80a. R71a. V77b. Y73a.

LEHU

FARSCA

10

مسند حسن کا غرض نکرا باشد کا بشر آ
 دل نہ نہمت آسم کی مرکز نمند آرد
 بپوشیدهای حسن عکس آفکن کر جام
 حیا لبتیخ آواز بسکه دارد منع نمود
 ابهری غنچه ها از کامل طالع کشا آدم
 دل تا بنحسکانرا به زوخل راست طبع
 در آن جامی که یوسف میشود عایرین بدیا
 و راز بر می که از یاد لب او رنگ بر شیند
 بیاض کریمینا بود حکم شر آبش را

E105a. H70b. P79a. R70a. V76b. Y72a.

HARFU'L-BA' (X)

11

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

1. Feyz-i mihrûñle dile tâb-ı şafâ vir yâ Rab
 O nihân-hâne-i târîke ziyâ vir yâ Rab
2. Eyleyüp dest-i haķîkatde dili âtes-rev
 Destüme meş'ale-i nâr-ı Hûdâ vir yâ Rab
3. 'Aşk-ı hûrsîd u süveydâyı idüp bedr-i münîr
 'Âlem-i câna daħi şubħ u mesâ vir yâ Rab
4. Naħl-ı nazẓâreyi kıl eşk ile ser-be-ser suhûd
 Dâne-i merdûmek-i çeşme-nümâ vir yâ Rab
5. Dil-i bî-tâba tekâpû-yı talebde medet it
 Medd-i âhın aña âhenden 'aşâ vir yâ Rab

E106a. H72b. P81b. R72b. V78b. Y74b.

(x). Fî-Harfi'l-Ba R.

1. Tâb-ı: sevķ u P,R,V,Y. 4. Dâne: vâye E. 5. Bî-tâba: bî-tâbda H,P,V,Y.

LEHU

12

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'illün Mefâ'illün Mefâ'illün Mefâ'illün

1. 'Aceb mi olsa rûyuñ baḥs-ı sîne-i mehtâb
 Alur ḥürşidden pertev gedâ âyîne-i mehtâb
2. Çözünce tügme-i sîmînini ol pence-i ḥürsîd
 Acıldı kufî-ı elmâs-ı dūr-i gencîne-i mehtâb
3. Ter-i 'uryânına seb-zinde-dâr-ı tekve-i 'aşkuñ
 Kabâ-yı perniyândur hırka-i peşmîne-i mehtâb

E106a. H73a. P81b. R72b. V78b. Y74a.

LEHŪ

13

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilUn

1. Itmeden sürme-feşân āhumı her seb yâ Rab
 Ğarażum rûsenî-i dîde-i kevkeb yâ Rab
2. Eyle rengînî-i ma'nî ile cûn kef-i hażîb
 Nokṭa-i kîlkûmî zîb-i ruh-ı maṭlab yâ Rab
3. Peyk-i dil her gice kaṭ'-ı reh-i eflāk eyler
 Olarak erre-kes-i na'ra-ı yâ Rab yâ Rab
4. Cehre-i zerdûm idûp ziver-i ser-nâme-i feyz
 Nuṣṣa-i ṭâli'ûmî eyle müzehheb yâ Rab
5. Beni öz zâtuñ ile râtibe-h'âr-ı kerem it
 Ğayrdan eyleme minnet-kes-i meksebb yâ Rab
6. Itme sîrâze-i ummîdûmî be-gusiste-i ye's
 Eyle mecmû'a-i'ameli müretteb yâ Rab
7. Teng ola cilvesine tâ ki fezâ-yı evhâm
 Eyle SÂMÎ'ye. 'aṭâ vûs'at-ı mesreb yâ Rab

E106b. H72a. P81a. R72a. V78a. Y74a.

LEHÜ

14

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ' ilün Fe' ilätün Mefâ' ilün Fe' ilün

1. Ferâğ-ı tām virüp ğayrdan baña yā Rab
 Teveccühüm saña mahşûş kı1 saña yā Rab
2. Hadeng-i āhumı āmāc-ı zīb-i te'sīr it
 Kemān-ı saht-ı felekden virüp rehā yā Rab
3. Cenāh-bāz-ı necāt ile murg-ı cān u dili
 İdem o demde ki ref'-i yed-i du' ā yā Rab
4. Fezā-yı kāmda güm-kerde rāh-ı ye's itme
 Dile hidāyetuñ it. Hızır-ı reh-nümā yā Rab
5. 'Ināyet eyle dil-i SÂMÎ-i kuhen-kāra
 Mişāl-i āyīne-i şāf-ı incilā yā Rab.

E106a. H72a. P81a. R71b. V781. Y72b.

1. Ğayrdan: gayrīden H,V,Y. 3. Necāt: necāh H,P,R,V,Y.

LEHÜ

15

--v --v--v v--v --v--
 Mef'ûlu Fâ' ilâtu Mefâ'îlu Fâ' ilûn

1. Kalduk ayakda cur'a-şıfat hâṭır-ı harâb
 Mest-i müdâmuz âh ki yıkdı bizi sarâb
2. Tohm-ı umîd hâşıl ola dirdüm olmadı
 Yağdurdum aña eşk-i teri nitekim şehâb
3. Zinhâr gâflet eyleyecek yer degül şakın
 Şanduñ bu cây-ı miñneti var ise cây-ı h'âb
4. Ağyâruñ iştiḥâsı kavî h'ân-ı vaşluña
 Darb ile men' olunmadı taşlar yedi kilâb
5. Gildi şafâsı mey-kedenüñ kalmadı meze
 Görüp çekildi bâde kesildi o dem kebâb
6. Muskil degül midür ice men' ide muhtesib
 Hem iltizâm ide sarâbı hem ihtisâb
7. SÂMÎ hem âb-dâr bu hem sūz-nâkdur
 Eş'âra kimse virmedi bu resme âb u tâb

E107a. H72b. P81b. R72a. V78b. Y74a.

1. Kalduk: kaldı E. 3. Cây-ı: dâr-ı H,P,R,V,Y. 5. Görüp: gördü E.
 7. Hem: bu E. /Tâb: nâb H,R,Y.

LEHU

16

- v - - v - - v - - v -
 Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn

1. Yād-ı ruhsāruñla sem'-i bezm-i gūlsendür bu seb
 Rūğan-ı gūlden çerāğ-ı dāğ rūsendür bu seb
2. Sīve-i mūjgān-ı yāre dīde-dūz-ı ḥasretūm
 Cāme-ḥāb-ı rāḥatum leb-rīz-i sūzendür bu seb
3. Ḥicr-ı rūy-ı tāb-nākuñla per-i pervāneden
 Sem'-i meclis ser-be-ceyb-i zīr-i dāmendür bu seb

E107a. H73a. P82a. R72b. V79a. Y74b.

1. Sem'-i bezm: Bezm-i sīne E. 2. Ḥasretūm: ḥayretūm P,R,V,Y.
 3. Zīr-i: bād-ı H,P,R,V,Y.

شد و خاک لبی بی حجاب در تیر آب
 بجز دم که ز جوش سرشک سوزانست
 زگره نظرم بجز آتش کل یافت
 دل بتا ز خیال لب زگره که داشت
 دیگر ز جرج بر زرقیط اشکم نیست
 مبدین حال که دل را استغراق
 بغور صافد لاج بهر بلینتاخ میزند
 ز لب که نغمه نرم ساینه سلیقه افتاد
 ز هر است موج زهرین تیر آب

HARFU'T-TĀ' (x)

18

--v v--v v--v v--
 Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fe'ûlun

1. Ey turra-i ham-der-ham-ı hem-râz-ı maḥabbet
 Vey ceşm-i siyeh-mest-i füsûn-sâz-ı maḥabbet
2. Şayd itmege murğ-ı dili hāmûn-ı kazâda
 Şad-pâre ider pençe-i şahbâz-ı maḥabbet
3. Âyîne-i ruhsâra dil olursa naẓar-pâs
 Mecrûḥ ider neşter-i âzâr-ı maḥabbet
4. Ol dil-ber-i âfet-nigehuñ cîn-i cebîni
 Emvâc-ı yem-i ḥusn-i ser-efrâz-ı maḥabbet
5. Gönümde ḥayâl-i leb-i mey-gûn ile SÂMÎ
 Seb-tâ-be-seḥer cilde-ger-i i'câz-ı maḥabbet

E107b. H74a. P83a. R73b. V80a. Y75b.

(x). Fî-Harfi't-Tâ R.
 5. Gönümde: gönülde E.

NA'T-I SERİF (x)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

.19

1. Cemālu'llāha oldı vech-i pāk-i Muştafā mir'āt
Nümāyāndur yūzinde pertev-i nūr-ı tecelliyāt
2. Anuñ nūr-ı cemāl-i bā-kemāli halk olunmışdur
Zuhūra gelmeden ʿilm-i ilāhiden bu mevcūdāt
3. Nidā-yı لن ترانی perde-i cesm-i kelīm oldı
Velī ol mefhar-ı ʿālem kılup bi'r-ru'ye meshūdāt
4. Zeminden lemhatü'l-ebşārda seyr itdi eflākı
O nūr-ı dīde-i peygamberān mazharu'l-āyāt
5. Umīdi SĀMĪ-i bī-çāre katʿ itmez şefāʿatden
× O dergāh-ı kerem- pīrāde hāşā redd ola hācāt

E7a. H2a. P2a. R1a. V1a. Y2a.

(x). Der-Naʿt-ı Serīf-ı Fahr-ı ʿĀlem Nebiyy-i Muḩterem ve Seyyīd-i Benī Ādem Şalla'llahu
Teʿālaʿaleyhi ve Sellem R. Bi'smi'llāhi'r-raḩmanır-raḩīm H.P.V.Y.

3. Mefharı; Fahrı P.R.Y. / Kılup; Kıldı P.R.V.Y. // Meshūdāt: sūhūdāt P.V.Y.

6. Umīdi: Umīdin R.

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Ey tûṭî-i bahâr-ı leṭâfet tekellüm it
 Nuṭṭ-ı Mesîḥîmu'cize-gûya tebessüm it
2. Yak burya serûnde göñül dâğ u serḥadan
 Ol mâhe 'arz-ı cîn-i cebîn-i tazallüm it
3. Taṭhîr ider derûnuñı çirk-âb-ı süm'adan
 Dürd-i sarâb-ı nâb ile zâhid teyemmüm it
4. Ey dil sipihr-i gerdis-i çeşm-i niyâzda
 Her kaṭre-i siriskiñi mânend-i encüm it
5. Ey şuh tâ-be-key bu nihânî kirîsmeler
 SÂMÎ-i nâ-şekîbe nigâh-ı teraḥḥüm it

E107b. H73b. P82b. R73a. V79b. Y75a.

اندرین ره هرگز نشوند فلان تو حیدر ^{رفت}
 سر و نه کرد از جفا میل هستی بکنفس ^{رفت}
 شعله شمع ملایم جلوی رانند بدین ^{رفت}
 جزو شرآرا کن ز سختیهای دیر ^{رفت}
 جبرست از بچه عدم هرگز یار وجود ^{رفت}
 این جواب انفرل ساقی که صائب گفته است
 لعل سخن بگفته بادی بگفته نشنید و رفت

HARFU'S-SE (x)

22

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Hurūs-ı 'aşkda taḥrīk-i dest-i āh 'abeş
 Ğarīk-i muḫṭaribe sīve-i sināh 'abeş
2. Cubīd-i bī-şemeru visnedür kef-i āzār
 Le'īme eyleme āb-ı ruḥı tebāh 'abeş
3. Karār-dāde degul cūn ki gerdīs-i eflāk
 Ğurūr-ı devlet pā-der-rikāb-ı cāh 'abeş
4. Aḫup gelür saña rızk itme kāviş-i tedbīr
 Kenār-ı cūy-ı firāvānda ḥafr-ı cāh 'abeş
5. Suhūd-ı mihr-i ḥaḫīkat ise 'araz̄ SĀMĪ
 Kemīne zerreye de eyleme nigāh 'abeş

E108b. H74a. P83a. R73b. V80a. Y75b.

(x). Fī-Ḥarfī's-şe

2. Ruḥı: ruḥuñ H, P, R, V, Y. 4. Cūy: cāh R.

HARFU'L-CİM (X)

23

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Itmez kenâr-ı maṭlaba gevher-nişâr mevc
 Tâ olmayınca zillet ile hâk-sâr mevc
2. Tâ dâd-ı luṭf-ı nâ-mütenâhî-ı Hâk muḥâl
 Olsun mı hic şaḥîfe-i yemde şumâr mevc
3. Ser virmeden telâṭum-ı râz olmaz âsikâr
 Kaṭ' olmayınca zâhir ider mi cenâr mevc
4. Vaz'-ı hilâf ehl-i kerem hikmet uzredür
 Ki meded-gâh-ı cezr ider âsikâr mevc
5. Kestî-i ṭab'-ı gark-ı be-nûr-ı neşât ider
 Verdükce sebze-zâre nesîm-i bahâr mevc.
6. Virmez binâ-yı fakra hâlel cûş-ı hâdişât
 Gark idemez kemîne cismi şad-hezâr mevc
7. Olur kenâre-gîr-i tevekkül ğinâ-pezîr
 Bender-gen-i sevâhile bağlar kaṭâr mevc
8. Pâ-bûs-ı yârâ tesne-leb-i cûybârda
 Ta'kîb idüp biri birin itmez karâr mevc
9. Çeşm-i ḥabâbına ṭakunur mesrebi budur
 Gerçi bulur müsâ'ade-i rûzgâr mevc
10. Zincîre çekdi 'aklı perî gibi sîsede
 Mînâda gösterince mey-i hoş-guvâr mevc
11. SÂMÎ kenâr-ı şafhaya 'anber-fesân olur
 İzḥâr idince bu ğazel--i âb-dâr mevc
 E108b. H74a. P83b. R73b. V80b. Y75b.

HARFU'L-HĀ (x)

24

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Sâgar be-kef o dil ki ola bî-ğam-ı şabâh
 Âyinesinde zâhir olur 'âlem-i şabâh
2. 'Ussâk-ı sine-sûhte âh-ı 'seher-gehi
 Eyler baca-yı maşş-ı duhân hem-dem-i şabâh
3. Pîrānuñ esk-i çeşmi cemen-zîb-i feyż olur
 Gul-zârâ hûsn-i tâze virür şebnem-i şabâh
4. Şeb-zinde-dâr-ı 'aşkuña cismin hilâl eyler.
 Zer-pâs-ı âfitâb olur aña dem-i şabâh
5. 'İsî-ṭabî'atâne gıdâ-baḥş-ı rûh olur
 Pistân-ı mührden leben-i Meryem-i şabâh
6. Eyler kenâr-ı baḥr-ı siyeh SÂMÎ pür- şadef
 Der-pâs olunca mevc-i sefîd-i yem-i şabâh

E109a. H74b. P84a. R74a. V80b. Y75a.

(x). Fİ-Harfi'l-Hâ R.

4. Zer-pâs: zer-bâliš H,P,R,V,Y.

ḤARFU'L-ḤĀ (x)

25

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1. Bezm-i pāk-ı ḥusne ziverdür o zulf u ḥāl u ruh
 Dūd-ı 'anber mīcmer-i zerdür o zulf u ḥāl u ruh
2. Gerden-i billūruñ uzre gūyiyā bir sīsede
 Sunbul u şeb-bū gul-i terdür o zulf u ḥāl u ruh
3. Dāğ-ı ğam sevdā-yı ser-tāb-ı ciger gitmek muḥāl
 Dilde kim dā'im muşavverdür o zulf u ḥāl u ruh
4. Sem'-i seb-pīrāye vü pūr-sūhte pūr-dāne-veş
 Muttaşıl germ-āsinālardur o zulf u ḥāl u ruh
5. Şu'le-i āha sipend olmağ suveydā-yı derūn
 Yāda geldükçe muḥarrerdür o zulf u ḥāl u ruh
6. Gulşen-i ḥusn icre dām u dāne-i āşüb ile
 Murğ-ı cāna kayd-ı dīgerdür o zulf u ḥāl u ruh
7. Ḥalka-i cism-i cemāli nokṭa-i nūr uzredür
 Şafḥa zīb-i rūy-ı dil-berdür o zulf u ḥāl u ruh
8. Sūz-ı ḥasret merdūm-i cism-i perīşān ḥ'āb ider
 Tā ki zīb-i rūy-ı dil-berdür o zulf u ḥāl u ruh
9. Kıldı ḥusn sāhid-i nazmı du-bālā SĀMĪ ye
 Çün redīfūmde mükerrerdür o zulf u ḥāl u ruh

E109a. H75a. P84a. R74a. V81a. Y76a.

(x). Fī-Ḥarfī'l-Ḥā.

2. Seb-bū: Sebu E.

HARFU'D-DĀL (x)

26

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Muḳaddem itdi seb-i rūze 'isreti tesvīd
 Cıḳardı şoñra beyāza şabāḥ-ı 'ıyd-ı sa'īd
2. Tulū' ider şanurum mihri burc-ı mīzāndan
 O sūḥ pelle-i dolābda olinca bedīd
3. Şalıncaḳ içre olur ḥüsni pür-fürüg el-ḥaḳ
 Şalıncaḳ 'āleme böyle zıyā şalar ḥursīd
4. Senuñle tartılamaz 'ıyd-gāḥ-ı ḥüsn içre
 Kemāl-i mertebe noḳşānını bilüp meh-i 'ıyd
5. Dizildi silk-i beyāna midād-ı ḥāme ile
 Ma'ānī-i suḥanum SĀMĪ'yā çu mervarīd
6. Hilāl-ı 'ıyd açup āḡuşın ebruvānuñ ile
 Meger mu'āneḳa. itmegligi ider ümmīd

E109b. H75a. P84b. R74b. V81b. Y76b.

VE LEHÜ

27

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ülü Fä'ilātu Mefä'ilü Fä'ilün

1. Şun sākiyā bize kadeh-i bī-melāl-ı 'ıyd
 Īmā-yı 'işret itdi benān-ı hilāl-ı 'ıyd
2. Zāhir olur delil-i şafā-yı vişāl-ı yār
 Levh-i felekde mäh-ı nev olduğda dāl-ı 'ıyd
3. Rūz-ı şıyāma şubhı tebessüm-furūş olup
 Reng-i faṭūrı itdi sikest infi'āl-ı 'ıyd
4. Rengīn hūn-ı esk ider 'ussāk cāmesin
 Hübān giyince elbise-i āl āl-ı 'ıyd
5. Hamyāze vü taḥassur-i meyden helāk iduk
 Olmasa māye-baḥş-ı tesellī hayāl-ı 'ıyd
6. Şāyestedür temīme-i hūr-ı behişt ola
 SĀMÎ bu nev-zemīn-i ğazel bī-mişāl-ı 'ıyd

El10a. H75a. P84b. R74b. V81a. Y76b.

HARFU'R-RĀ (x)

28

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1. Hāme kim tesvīd-i lafz-ı pāki ma'nī-dār ider
 Kāleb-i tabīre nefh-i rūh-ı feyz-āsār ider
2. Hāme kim oldı cemen-pīrāy-ı bāğ-ı ma'rifet
 Şafha-i rengīnini elfāz ile gul-zār ider
3. 'Ars-ı a'lā-yı ma'āniden vürūd ider suhan
 Aña ta'zīmen yerā' secde-i es'ār ider
4. Baħr-ı dilde gevher-i hikmet şedefdür dürr-i pāk
 Kim anı ğavvāş-ı ter-dest-i hayāl-ı yār ider
5. 'Ālem-i ğayb-ı huviyyetden kelām ider zuhūr
 Kim lisān-ı hāle gelse sırr-ı Haq izhār ider

El10a. H78b. P88b. R78a. V85a. Y79b.

(x). Fī-Harfi'r-Rā M.

1. Tesvīd-i lafz-ı pāki: sebt-ı medād lafz-ı E. 3. 'Ars-ı a'yān-ı ma'āniden vürūd ider suhan: 'Ars-ı a'lā-yı ma'āniden nuṭkeyler vürūd H,P,V,Y.- nuṭkeyler 'ars-ı a'lā-yı ma'āniden vürūd R. 5. Ider: idüp H,P,V,Y. eyler R.

LEHÜ

29

-- v -- -- v -- -- v -- -- v --
 Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bezm-i vahdet kim olur tertīb-i rūḥ-efzāsı bir
 Oldı cām u sākī vü mey-hvāre vü şahbāsı bir
2. Şüret-i esya me'āli müsterek elfāzdur
 Nüşa-i kübrā-yr: insānuñ olur ma'nāsı bir
3. "Lā vü illā" dandü-rēng olursa da berg-izebān
 Bāğ-ı tevḥiduñ yine bŷy-ı gul-i ra'nāsı bir
4. Turfe ma'cündur terākīb-i vücūd-ı 'unşurı
 Hāven-i vārūn-ı gerdūnda olur icrāsı bir
5. Yāra 'arz eylerdi yāre sīne cāk-ı sevḳ olup
 'Āşıkuñ āh olsa dilde zahm-ı hŷn bālāsı bir
6. Gāh fikr-i bŷs-ı la'luñ geh ḥayāl-ı kākuluñ
 Olmaz 'ussāk-ı siyeh-baḥt ḡamuñ sevdāsı bir
7. Nāle-kārānı gul-i şad-berg-i ruḥsāruñ hezār
 Gulsen-i 'aşkuñ deguldur bulbul-i seydāsı bir
8. Sibh-i şūrī ma'nevī ḥāşıyyete olmaz ḳarīn
 Ma'den-i şun'uñ degul billŷr ile elmāsı bir
9. Olsa SĀMĪ kişver-i ḥusnı ider fitneyle pŷr
 Vaşf-ı müjgān ile ceys-i ḥaṭṭ-ı nev-peydāsı bir

El10a. H77b. P87a. R76b. V83b. Y87b.

VE LEHÜ

30

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fâ'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. DU-nīm olursa da ten'dilde arzū birdür
 DU-reng ise gul-i ra'nā 'aceb mi bū birdür
2. Göñul harāb-ı mey-i bī-hödī . vahdetdür
 O bezm-gāhda kim sākī vū sebū birdür
3. Netice 'ayn-ı muḳaddem me'āl-i hōd ma'lūm
 Bu ders-hānede ma'nā-yı guft-u-gū birdür
4. Girīve-gird-i hilāf olma reh-rev-i şıdḳ ol
 Tarīḳ-ı 'aşḳ-ı ilāhīde cüst-u-cū birdür
5. Haşīr-i pāre-i zillet be-düş-ı tecrīduñ
 Yanında cīn-i cebīn ile ser-furū birdür
6. Nigāh-ı ehl-i haḳīkatde ra' i vū mer'i
 Bilürin āyīneyi eyle rū-be-rū birdür
7. Kemāl-ı 'aşḳ ile ol hōşdur dem-i tevḥīd
 Nefes hezār ise de SĀMī'yā gulū birdür

E110a. H75b. P85a. R75a. V81b. Y76b.

VE LEHÜ

31

√ √ - - √ √ - - √ √ - - √ √ -
 Fe^c ilātūn Fe^c ilātūn Fe^c ilātūn Fe^c ilūn

1. Farq-ı māhiyyet dil-i çeşm-i temāşādandur
Pertev-i nîk u bed āyīne-i simādandur
2. Revzen-i hāneyi sermāda gūşād, itmekdür
Serdī-i bezm-i edeb hānde-i bī-cādandur
3. Hāzır ol bezm-i mükāfātda eyā mest-i ğurūr
Raḥne-i seng-i siyeh penbe-i mīnādandur
4. Şāf-dil tīre-nihādānā olur feyz-resān
Gevher-efşānā. sāhil kef-i deryādandur
5. SĀMÎ'yā hāne ber-endāzī-i dil hemcu ḥabāb
Cuşış-i mevce-i seyl-ābe-i şahbādandur

El111a. H77a. P86b. R76a. V83b. Y78a.

3. Hāzır ol bezm-i mükāfātda eyā mest-i ğurūr: şaḥın ey mest-i derd-i fūşhata ki rüz-ı ferdā R.

LEHÜ

32

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Āh-ı şerer-feşân ki dil u sîneden çıkar
 Pîçide ejdehâ gibi gencîneden çıkar

2. Itseñ nigh bu cāzibe-i hûsn u ân ile
 'Aksün derûn-ı hâne-i âyîneden çıkar

3. Reng-i ta'alluk elbise-i nâzdan bedîd
 Rûy-ı ferâğ hırka-i peşmîneden çıkar

4. Ma'nâ-yı 'ays u nûkte-i gulgeşt-i bâğ-zâr
 Terkîb-i nûsha-i seb-i âzîneden çıkar

5. Nazmum'ollu'lû-i şâdef âgûş-ı feyẓdür
 SÂMÎ muhîttihâtır-ı bî-kîneden çıkar

E111a. H78b. P86a. R77b. V84b. Y79b.

LEHÜ

33

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilu Fâ'ilün

1. Gird-i ruhında ha_{tt} ki siyeh-pūs-i fitnedür
 Meh-tāb-ı husn . hāle derāgūs-ı fitnedür
2. Serdār-ı zulfi mülk-i dili . tār-ū-mār ider
 Ha_{tt} kim haber-resān-ı bināgūs-ı fitnedür
3. Ma_hmūr iken nigāhı mey-i nāz u'isveden
 Çeşm-i siyāh-mest kadeh-nūs-ı fitnedür
4. Mümkün mi āb-ı çeşmine ğark olmadan gūzer
 Ha_nçer o ince beldeki ser-hōş-ı fitnedür

E111b. P88b. R77b. V84b. Y79b.

LEHÜ

34

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. O şehlâ çeşminüñ tîr-i nigâhı çifte peykândur
 Anuñcün tûrfetu'l-ayn icre zahmı dil u cândur
2. Dehân-ı zahm-ı dil kâdir mi serha dükdiği kanı
 O aḥvel . ğamzeler kim iki yuzli tiğ-ı bürrândur
3. Nigâh-ı dil-sigâfından ten-i zerd u nizârumdañ
 Gul-i ra'nâ gibi her zahm-ı hûnînüm nümâyândur
4. Hayâl-ı çeşm-i sūhı bî-nişân gitmez derûnumdan
 Suveydâ dilde cün naḡs-ı süm-i pây-ı gazâlândur

E111b. H76b. P86b. R76a. V83a. Y78a.

LEHÜ

35

- - v - - y - v v - - v - v -
 Mef'ûlû Fâ'ilâtu Mefâ'ilû Fâ'ilûn

1. Haṭṭ-ı lebûñ ki mışra'ı zîb me'âldür
 İhâm-ı bûse anda ne zengin hayâldür
2. Dil kavs-i ebruvânı elinden neler çeker
 Seyr eyle kadd-i ham-şûdemi aña dâldür
3. Eyler sikeste murğ-ı dilûñ per u bâlîni
 Ol tıfl-ı nevresîde dimez kim vebâldür
4. Ol naḥl-ı 'isve her ne kadar serkes olsa da
 Bâr-ı niyâz ile egilür ihtimâldür
5. Zanhitme jâledür görinen rûy-ı yârda.
 Guller cemende ğark-ı hûy-ı infi'âldür
6. Naẓzâre dūr-bîn bilûrin olursa da
 Görmek ten-i nizârumı emr-i muḥaldür
7. SÂMÎ ümîd-i cām-ı Cem itmez gedâ-yı 'aşk
 Memnûn bâde-h'ârî-i köhne-sifâldür

E111b. H75b. P85b. R75a. V81b. Y77a.

LEHÜ

36

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe' ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilûn

1. Ne der-i mescid u ne zâhid-i kullâba varur
 Tâzeler keyfini dil pîr-i mey-i nâba varur
2. Toğrısı hażm idemem vażet-i keç-i zuhhādı
 ĩlam-ı ebrüyı koyup küşe-i mihrâba varur
3. ĩlalğa-i zıkr olur dām-ı dil-i bul-hevesân
 Dünerek ĩas gibi nâ-câr o gird-âba varur
4. Meclis-i mürside tesvîş-i derûn ile varan
 Kuhnê ĩırbâl ile şan çeşme-i pür-âba varur
5. Nisbet-i silsilesi dürr-i yetim-i eskûñ
 Dem-i tûfânda olan melce-i seyl-âba varur
6. Şerer-âsâ nola pür-sûz ise dürr-i suĥanum
 Ucu târ-ı nefesûñ cāk-ı dil-i pür-tâba varur
7. Ėaflet olmaz nitekim pendî şanup efsâne
 SÂMÎ'yâ merdumek-i dîdelerüm ĩvâba varur

El12a. H77a. P87a. R76b. V83a. Y87a.

1. Mescid u: mescide P,V,Y. 2. Ebrüyı: ebrünü H,P,R,V,Y.

LEHÜ

37

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilûn

1. 'Ukde-i merdümek-i çeşm o ruḥ-ı âldedür
 Nâḥuḡ-ı dest-i nazāra girih-i ḥâldedür
2. Reng-i ḥusni ḥaṭ nev-hîz-i perîde idemez
 Mevc-i pervâz-ı humâ cûnbûş-ı sehbâldedür
3. Gerdiş-i nev-reng zîver-i âğûs ideli
 Pây-ı ḥusni o mehûn ḥalka-i ḥalḥâldedür
4. Maḥv ider zevk-i nuḥustîniḥumâr-ı encâm
 Telḥ-kâmı ki turunc-ı kef-i iḳbâldedür
5. Tercemândur kâleme .pençe-i nazmum SÂMÎ
 Cevher-i tîğ-ı zebân naḳş-ı kef-i âldedür

E112a. H78b. P88a. R77b. V84b. Y79b.

LEHÜ

38

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilu Fâ'ilün

1. Haṭṭuñ ki gird-i cām-ı lebuñden zuhūr ider
 Âb-ı hayât-ı zulmet pür-mevc-i nūr ider
2. Olmaz gulû-girifte-i imsāk-ı seyr-i ḥusn
 Gul-bûse-i femûñle nigāhum fāṭūr ider
3. Jeng-âver-i ğubār iden âyīne-i dili
 Kuḥl-i ğamı keşide-i çeşm-i sūrūr ider
4. Hamyāze-rîz-i ḥasret olan ʿıyda şimdiden
 Sekl-i hilâl-i rûzeyi cām-ı billūr ider
5. Ehl-i melâḥata şerer-i seng-i küdegân
 İyķād-ı mürde sem'-i ḥarīm-ı sūūr ider

E112b. H77a. P86b. R76a. V81b. Y78a.

LEHÜ

39

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Dile kavāfil-i 'aşk-ı Hudā gelür görinür
 Ğubārı sürme-i şavt u şadā gelür görinür
2. 'İzār-ı yāre hat-ı müşk-sā gelür görinür
 Kenār-ı mevce-i 'anber-nümā gelür görinür
3. 'Arağ-fesān leb-i dil-dārdan şıkıldukça
 Mey-i sefidde reng-i hayā gelür görinür
4. Kirişmedür bağı-i serm iken o ğamze-i şūh
 Nesāt-ı bāde-i hātır-güsā gelür görinür
5. Olursa elde eger dūr-bīn-i sīşe-i mey
 Ne deñlü var ise dilde şafā gelür görinür
6. Nühüfte eyleme hüsnuñ nikāb-ı nahvetden
 Şakın şakın hatıñ ey bī-vefā gelür görinür
7. Sürādikāt-ı 'ademden mişāl-ı zıll-ı hayāl
 Hezār şüret-i hestī-nümā gelür görinür
8. Derūn-ı maḥzen-i tārīk-i dilde gevher-i dāğ
 Sikāf-ı zaḥm-ı tenūmden ziyā gelür görinür
9. Yuki cevāhir-i maẓmūn yem-i ma'āniden
 Sefīne-i ğazelūm SĀMīyā gelür görinür

E112b. H76b. P86b. R75b. V82b. Y77b.

2. Kenār-ı: kenāre P,V,Y. 5 ve 6 beyitler R nüshasında yoktur.

LEHÜ

40

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilātun Mefā'ilün Fe'ilün

1. Yaşarsa merdüm-i çeşmüm mişāl-ı Nüh ider
 Cihānı ğarka-i Tūfān-ı girye ser-tā-ser
2. 'Aceb müleşsir olur baht-ı vājgūnum kim
 'İkāl-ı pāy-ı nesīm oldu rīsmān-ı haber
3. Metā'-ı cānı göñul naqd-ı 'aşka bēy' itdi
 Ne h'āst-kār-i şūd eyledüm ne bīm-i zarar
4. Görünmedi 'aceb āzürde-pā'mıdur o perī
 Gelince hāneme hep çeşm-i 'āsıkāne başar
5. İderdi āyīnesin vakf-ı seng-i nāmūsı
 Göreydi şavfet-i mir'āt-ı tab'um Iskender
6. Cemāl-ı yār no'la gālib olsa mihre k'olur
 Bakınca sūhte ser-riste-i furūğ-ı nazar
7. Hayāl-ı tāb-ı ruhuñla seb-i maḥabbetde
 Zebāne-ves dile mānend-ı su'ledür pister
8. Olurdu tāfte dest-i su'ā-ı ey SĀMĪ
 Tutuşunca pence-i hūrsīd ile o māh eger

B113a. H76a. P85b. R75a. V82a. Y77a.

LEHŪ

41

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn

1. Bāde-i bezm-i ğamum reng-i ruh-ı dil-ḥastedür
 Cām-ı şevkum nūn-ı ma'kes-i ḥaṭ-ı iṣkestedür
2. Gul-sitān-ı 'ālem-i ābumda mānend-i ḥabāb
 Mevc-i mevhūm-ı hevā ser-riste-i gul-destedür
3. Zāf-ı baht-ı tîreden mîlgān-ı cesm-i ḥayretum
 Hāme-i mūyîn-i taşvîre vücūdum bestedür
4. Hūn-ı eşk-i ḥasretem fikr-i ḳad-ı mevzūn ile
 Ma'nî-i rengîn, lafz-ı mîşra'ı bercestedür
5. Dil ḥayāl-ı ma'nî-i būs-ı dehān-ı yār ile
 Hemîṣṣa tār-ı mîştār-ı meşk-ı ḥaṭ-ı nev-restedür

E113a. H76b. P86a. R76a. V82b. Y77b.

LEHÜ

42

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ülü. Fâ'ilâtu Mefâ'ilün Fâ'ilün

1. Nâ-dâne ol ki baħr-ı suhan dŭrlerin doker
 Gŭyâ ki ħâk-ı mezbeleye cevherin doker
2. Neşve ħumâr olur baña bezm-i sarâbda
 Yârum o dem ki cur'a koyup sâgarın doker
3. 'Âsık fitîl-i dâğ-ı ġamuñ cân-gudâz idüp
 Bağrı yağ ile sem'-i žiyâ-ğŭsterin doker
4. Ĥursîd-i şubĥ olur raĥne dil-rŭbâ kaçan
 Destâr-ı nev-zuhŭr muṭallâ serin doker
5. Sevdâ miyânına şarılur ol zamânda kim
 Dil-ber sŭrîna sâl-ı kemer uçların doker
6. Kestî-i câmı 'âlem-i âb içre kullanan
 Deryâ-yı sevĥ sâĥiline leşkerin doker
7. Yek-rŭzedŭr ġuşâdegî-i nev-bahâr-ı kâm
 Guller cemende âĥır o berg-i terin doker
8. SÂMÎ suhanda pey-rev-i nazm-ı Nazîm olup
 Ney sekker-i yerâ'asînuñ sŭkkerîn doker

E113a. H76a. P85b. R75b. V82a. Y77b.

LEHÜ

43

v - v - v v - v - v - v v -
 Mefâ'ilun Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Lebûñ ki bâde-i cām-ı nigāhum olmışdur
 Dûdide mest-i müdām-ı nigāhum olmışdur
2. Gul-i ʿizārıñā ser-riste-zīb-i başırdur
 Semīm-baḥş-ı meşām-ı nigāhum olmışdur
3. Şabāḥa dek tutuşur sūz-ı ḥasretüñle müjem
 Fitil-i semʿe-i şām-ı nigāhum olmışdur
4. Uçar o çeşm-i kebûduñ hayâli çeşmümde
 Kebûter-i ser-i bām-ı nigāhum olmışdur
5. O kebk-i ḥusni cenāḥ-ı ḥaṭ ile tutdı gözüm
 Ki pur-girifte-i dām-ı nigāhum olmışdur
6. Nazārem oldı sebeb çeşm-i ğamze-i yāre
 Keşide tiğ-i niyām-ı nigāhum olmışdur
7. Hamûş olursa da dil gūs-ı çeşm ile o perî
 Edā-şinās-ı kelām-ı nigāhum olmışdur
8. Yañıllmāba nola gul-gün . esk o pence-i mihr
 Rubude-sāz-ı zimām-ı nigāhum olmışdur
9. Sikeste zengî-i rûy-ı laṭîfi ey SÂMÎ
 Nişân-ı pây-ı zihām-ı nigāhum olmışdur

E113b. H77b. P87a. R76b. V83b. Y78b.

LEHÜ

44

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilü Fa'ilün

1. Hûy-kerde-rû iderse o gul-berg-i ter zuhûr
Gözden be-cây-ı eşk ider âb-ı guher zuhûr
2. Dil-teng ider cura şehd mukâfât ider zuhûr
Tûtî-i kafes-nisîn iken eyler şeker zuhûr
3. Bî-hûde itme ehl-i riyâdan umîd-i feyz
İtmez diraht-ı husk-nümâdan şemâr zuhûr
4. Tab'-ı dürüşti rûy-ı mulâyim zebûn ider
Ber-geste eyler âbda 'aks-ı şuver zuhûr
5. Bî-la'l-i yâr... cisret olur telh-i nâ-guvâr
Meyden ider habâbla şad cesm-i ter zuhûr
6. Dil cîn-i zulf-i yârda kaldı esîr-i bend
Ey bād-ı şubh eylemedi bir haber zuhûr
7. 'Azm itse kûy-ı yâre dil-i nâ-tuvânumuñ
Reng-i perîdesinde ider bâl u per zuhûr
8. Âzûrdedür tabance-i dest-i nigâhdan
Haft şanma rûy-ı yârdan itdi eşer .. zuhûr
9. Gird-âb-ı baħr-ı âtes ider hâle-i meħî
Sûz-ı nihânum eylese dilden eger zuhûr
10. SÂMÎ bu nev-kumâş sezâ fers-ı pây ola
Kıtdı o sâh-bender-itaht-ı hûner zuhûr
11. 'Ankâ-naẓîr Hâzret-i Nâbi Efendi kim
Şânîsi yokdur ideli nev'-i beşer zuhûr
12. Ustâd-ı kül hıdîv-ı cihân-bân-ı mülk-i nazm
Şânından eyler 'âlem-i es'âra fer zuhûr
13. Ğayretle çok civân-ı hûner-mendi pîr ider
Tab'-ı bulendi eylese pîrâne-ser zuhûr
14. Hâk müstâzill-i sâye-i memdûd-ı 'ömr ide
Tâ kim cihânda eyleye sâh u seher zuhûr

HARFU'Z-ZĀ (x)

45

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe' ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilûn

1. Dilimûz meş'al-i fânûs-ı sürûr eylemişüz
 Rûzgâr-ı ğamı şad-merhale dūr eylemişüz
2. Olmazuz h'āste-i zīveridehr-i bed-važ'
 Künc-i kāsāne-i miḥnetde ḥużūr eylemişüz
3. Eşki rīzān idelûm dāmen-i 'ışyānumuzda
 Āh kim resm-i 'ibādetde kuşūr eylemişüz
4. Revzen-i Tūr gibi āyīne-i didemûzi
 Pertev-i ḥusnuā ile mehbit-ı nūr eylemişüz
5. Zāhidā rind-i ḥarābatı görüp 'ayb itme
 Bāde-i vahdet ile terk-i su'ūr eylemişüz
6. Lesker-i ḥayl-i müjeñ şaf-ı sipāh-ı āfet
 Dil-i vīrānemûzi vādī-i şūr eylemişüz
7. Bilmezüz ma'bed-i zuhhād u kilīse SĀMĪ
 Cekmege derd u ğam-ı 'aşkı zuhūr eylemişüz

E114a. H80a. P89b. R79a. V86a. Y80a.

LEHÜ

46

--v v--v v--v v--
 Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

1. Şāhib-naẓar ārāyis-i guftāra yapısmaz
 Ma'nī görür a'mā gibi dīvāra yapısmaz
2. Her kārda 'ākıl gözedür semt-i sūhūlet
 Engüşt-i hıred 'ukde-i dūsvāra yapısmaz
3. Ceyb-i felegi pençe-i āh-ı dil ider çāk
 Ferhād gibi dāmen-i kuhsāra yapısmaz
4. Her dānesi engūrdan olsa yine rindān
 Çün dest-i riyā subḥa-i ezkāra yapısmaz
5. Cuyā-yı cemāl-ı eḫadiyyet çu şikem-h'ār
 Cennetde bile ni'met-i bisyāra yapısmaz
6. Guçdur dil-i şāf olsa sikeste anı yapmak
 Bir birine āyīne-i şad-pāre yapısmaz
7. SĀMĪ'yi efendūm ser-i kūyuñda muķīm it
 Zīrā kul olup ğayre o bī-çāre yapısmaz

E114b. H80a. P90a. R79a. V86b. Y81a.

LEHÜ

47

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Şûretde gerçi zerre-i imkân olan bizüz
 Ma'nîde âfitâb-ı dirahşân olan bizüz
2. Bî-ḥarf çeşm-i yâr ile itduk mukâmele
 Râz-âşinâ-yı nûkte-i 'irfân olan bizüz
3. Gerden be-ṭavḳ silsile-i zulf-i dil-berüz
 Deşt-i cünûn-ı 'aşḳda pûyân olan bizüz
4. Huşyâr olmazuz hele tâ rûz-ı rûst-e-hîz
 Mestâne-i mey-i leb-i cānân olan bizüz
5. Ol ḳaṭreyüz ki farṭ-ı çekîdeyle 'aşḳdan
 SÂMÎ mûrûr-ı vaḳt ile 'ummân olan bizüz

E115a. H79b. P89b. R78b. V86a. Y80b.

LEHÜ

48

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ' ilâtûn Fâ' ilâtûn Fâ' ilâtûn Fâ' ilûn

1. Āh-ı dil izhār-ı dāğ-ı çeşm-i pür-hûn istemez
 'Aşk ol nahvet- niķābum perde bîrûn istemez
2. Tûrs-rû gösterme cānā zerdī-i rûyum görüp
 'Illet-ı sevdā-yı 'āşık āb-ı lîmôn istemez
3. Pence-i mihri perîsan eyler evrāk-ı gul
 Kimsede sirāze-i sāmān-ı gerdûn istemez
4. Cānı teslîm eyleme fikr-i zerîmedfûn ile
 Hāne-i zîr-i zemîn ey h'āce altun istemez
5. Tîre-dil feyz-i şabāh-ı 'aşkdan bî-behredür
 Lekke-i nā-şusteni imdād-ı şābûn istemez
6. Gālîbiyyet nefse dîgerdür degül t'ā'at-ı seb
 Duşmen-i āgāha tedbîr-i şebî-hûn istemez
7. Havf ider şarf itmege endîsesin dahı kibār
 Sādece es'ār arar diķkatli maẓmûn istemez
8. Ser-nîgûn olur hemān fevvāreden çıķduķda āb
 Rıf'at-ı rûsen-dilānı baht-ı vārûn istemez
9. SĀMÎ'yā teshîr-i meh-rûyânımaẓmûn u nîkāt
 Nuşha-ı nazmuñdadur bir ğayrı efsûn istemez

El15a. H79a. P88a. R78a. V85b. Y80a.

LEHŪ

49

- - v - v - v - - v - v -

Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Olsun fuzûn ko sînede aşkuñla dâgumuz
Hürsiddür fitîle-furûz-ı cerâgumuz
2. Sâgar-gedâ-yı dergeh-i mey-hâneylüz velî
Farq-ı sipihre cür'a-fesândur ayâgumuz
3. Bir gayrî nağme gör bu bed âhengle felek
Eyyâm-ı kûdegîde alısdı kulağumuz
4. Dâğ olsa köhne dâğ-ı nev aç cism-i zâruma
Rûy-ı hazân görmesün ey süh bâgumuz

E115b. H81a. P91a. R79b. V87b. Y72a.

LEHÜ

50

--v v--v v--v v--
 Mef'ûlû mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlun

1. Her gönca-i nev-reste nigâh itmege degmez
 Âvîze-i destâr-ı kûlâh itmege degmez
2. Cevgân-ı temannâ ile hāmûn-ı keremde
 Gûy-ı himeme kıaddi dü-tâ itmege degmez
3. Rû-gerden olup tiğ-ı hırāsân-ı kazâdan
 Mûy-ı bedeni fevc-i sipâh itmege degmez
4. Şad-âyine-i tevbeyi iskeste it ey dil
 Hıamyâze . ile bādeye āh itmege degmez
5. Endîşe-i ârâyis-i dünyâ ile SÂMÎ
 Rûy-ı emeli reng-i günâh itmege degmez

E115b. H79b. P89a. R78b. V85b. Y80b.

LEHÜ.

51

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Tenāsüb cılve-gerdür 'aşkda bīgāne cem' olmaz
 Belī sem' ile bulbul verd ile pervāne cem' olmaz
2. Dil-i hem-vār ider silku'l-le'āl-i gerden-i teshīr
 Girih' pīcīde-tāra subḥa-i şad-dāne cem' olmaz
3. Telās-ı hırş-ı bī-cā ādemi maḥrūm-ı kām eyler.
 Ki dest-i ra'se-dār ile tolı peymāne cem' olmaz
4. Dil-i Ḥaḳ-dōst naḳş-ı ḥōd-perestīden müberrādur
 Esās-ı vāḥid Uzre mescid ü mey-hāne cem' olmaz
5. Sebūk-sāmān-ı ıtlāk eylemez bu ḥāk-dāna meyl
 Hūmā-yı evc pervāz ile SĀMĪ lāne cem' olmaz

E116a. H79a. P89a. R78b. V85b. Y80a.

VE LEHÜ

52

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Mujem pây-ı nigâh-ı intizâra hârdur sensiz
 Reh-i âmed-şud-ınazzâre neşter-zârdur sensiz
2. "Aceb mi olsa nâmem dâğdâğ-ı şûle-i hasret
 Kalem destümde murğ-ı âtesin minķârdur sensiz
3. GÜŖUL sencide-i mizân-ı çeşm-i itibâr itmez
 Nice Yûsuf-ı melâhat sâhid-i bâzârdur sensiz
4. Du bâlâdur o câr ebrû ile hûsn-i gülû-sûzuñ
 Bakılsa sâde-rüyânâ nigh nâ-cârdur sensiz
5. Cerâğ-ı şûle-i âvâz-ı bulbulden fûrûzândur
 GÜŖUL seb-tâ-seher ey gul-beden bîdârdur sensiz
6. Çu pervâne dil-i âtes-hurûs-ı SÂMÎ-i zâra
 Gul-i şem'-i tahassûr zîver-i destârdur sensiz

El16a. H80b. P90a. R79b. V86b. Y80b.

VE LEHU

53

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Sirîşk olmazsa levh-i dilde dâğ-ı âtesîn olmaz
 Muqaddem şafha nem-nâk olmasa naqs-ı nigîn olmaz
2. Zahım nâ-hörde-dil la'1-i lebuñden büse-çîn olmaz
 Ten-i mûm olmadan sŭrâh sŭrâh engübîn olmaz
3. Halâvet der-âkabdur telhî-i duşnâm-ı la'1inde
 Merâre mâni'-i tâ'm-ı lezîz-i dâr-çîn olmaz
4. Tevâzu' itse de rûbeh - firîbân olma dil-beste
 Binâ ser-der-zemîn-i inhirâf olsa metin olmaz
5. Olan âyîne-ves vâreste gerd-i hŭd-peréstiden
 Dilinde 'aks-i zîst-i kîneden çîn-î cebîn olmaz
6. Olur sevdâ-gerân-ı nazma nâ-sâyeste-i rağbet
 Metâ'-ı ma'rîfet kim zîb-i dŭş-ı âferîn olmaz
7. Hayâl-ı çîn-i zulfi mâye-i hāmūşî-ı dildür
 Sevâd-ı müy-ı çîni olsa çînîde enîn olmaz
8. Per-i pervâne-i tedbîr u taḥrîkinden ey SÂMÎ
 Hudânuñ sem'-ı takdîrinde bād-ı âsetîn olmaz

E116b. H79a. P88a. R78a. V85a. Y80a.

2. Lebinden: lebuñden H,P,R,V,Y. 3. La'1inde: lâluñde H,P,R,V,Y.

VE LEHÜ

54

- v - - v - - v - - v -

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Rûsen olmaz dil hayâl-i çeşm-i hûn-âşâmsız
Su'le-rîz olmaz çerâğum ruğan-ı bādâmsız
2. Sînade sūzis gerek çirk-i gūneh pāk olmağa
Eylemez şābūn-ı istiğfār eşer hammâmsız
3. H'âb-gāhîdūr sevād-ı çeşm-i āhu-yı Hutem
K'oldı dil fikr-i nigāh-ı yār ile ārâmsız
4. Gul-feşān-ı neş'e mestî-i şarāb-ı telhûdūr
Bî-nemekdūr hānde-i la'1-lebi dūšnāmsız
5. Çun nesīm-i āh olur SĀMĪ serer-hîz-i derûn
Gelse bād-ısubh-dem bûy-ı gulipeygāmsız

E116b. H81a. P90b. R80a. V87a. Y81b.

LEHÜ

55

- v - - v - - v - - v -
Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilUn

1. Şayd-ı murg-ı ma'nîye fikr-i müjeñdür tîrUmüz
Gerdiş-i çeşm-i ğazalāndur bizüm zih-gîrUmüz
2. Riste-i âmâlden kaç-ı ta'alluk itmedük
Cesm-i sūzendür cu'İsa halka-i zincîrUmüz
3. Tayy-ı nester-zâr ider dilden irisince lebe
Şanma beyt oldu du pâre sîne-i takrîrUmüz
4. Ol za'îfuz k'eylese k'azm-i reh-i maşşûd olur
Sāye-i müjgān-ı çeşm-i mûr-ı dāmen-gîrUmüz
5. Cûybār-ı şafhada berg-i gul-i sîrābdur
Ma'nî-i rengîn-i SÂMÎ ile ruh ta'bîrumuz

E117a. H81a. P90b. R80a. V87a. Y82a.

1. Ğazalāndur: bütāndur H,P,R,V,Y. /Bezme-i: Halka-i H,P,R,V,Y.
5. Rengîn-i SÂMÎ ile: rengîn ile SÂMÎ Y.E.

LEHÜ

56

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilUn

1. Biz esîr-i 'isretUz sâkîler meftûnıyuz
 Beste-i zincîr-i mevc-i bâde-i gul-gûnıyuz
2. Pây-ı hümde cām-ı mey isrâb-ı feyz eyler bize
 Bezm-i 'aşkuñ neş'e-yâb-ı 'aql-ı Eflâtûnıyuz
3. Ser-bürehne bir gedâ-yı bî-ser u sāmân iken
 'Âlemuñ pā-ber-nihâdetâc-ı Efri dunıyuz
4. Nöla gec-ıtab'âne olsa nāmumuz hār-ı zebāne
 Sāh-beyt-i diğkatuñ biz mışra'-ı mevzûnıyuz
5. Kim çeker rıtl-ı girân-ı minnet-i dūn-mesrebi
 Görmesek bir kaṭre cām-ı luṭfını memnûnıyuz
6. Yār-ı hicrân kaddumuz SĀMÎ ham itmışken yine
 Ol der-i vālā-Cenābuñ halka-i bîrûnıyuz

El17a. H80b. P90b. R79b. V87a. Y81b.

LEHÜ

57

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Furûğ-ı luṭfı: füzûn itse mäh-peykerümüz
 Sipihri bahta ziyâ-pâş olurdr' aḥterümüz
2. Siyâh-ı mest-i cünûn eyler 'āsık-ı zârı
 Ne dem iderse perîşân-ı turra dilberümüz
3. Duşerse pertev-i ḥusn-i piyâle-i ṭarâba
 Ider cihânı muş'asî' ziyâ-yı sâğarumuz
4. Figân-ı âtes-i 'aşkuñla âfitâb-ı cihân
 Zebâne-âver tefsîde-ḥiz-i nesterümüz
5. Iderse muğbece-i 'isve-bâz-ı sâķilik
 Piyâle-i Cem olur sâğar-ı mücevherümüz
6. Felekde olursa ḥürşid SÂMÎ dünyâya
 Kifâyet eyler idi sem'-i dâğ-ı enverümüz

El17â. H80a. P89b. R79a. V86a. Y81a.

HARFU'S-SÎN (x)

58

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Ol kâkulufi ki sırr-ı Hudâ serde eylemiş
 Bâl-ı Hûmâyı pâyuna, gûsterde eylemiş
2. Hâl-ı bûtânı merdûmek-i çeşme naş iden
 Hüsni ezelde 'aşk ile perverde eylemiş
3. Nessâc-ı kâr-hâne-i hayret cemâluñe
 Enzârı târ u pûdâserâ-perde eylemiş
4. Saḥş-ı günâhı mâsîta-i 'afv-ı girdigâr
 Hem-reng-i ḥusn-i sūh-ı siyeh-çerde eylemiş
5. Zâhid reh-i mecâzî ḥaḳîkat-nişân iden
 Ḥusn-i sulûkî cılve-i âḥarda eylemiş
6. SÂMÎ bulend-i perde-i sâz-ı maḥabbeti
 Ḥunyâ-gerân 'aşkı muḥayyerde eylemiş

E117a. H81b. P91b. R80b. V87b. Y82a.

LEHÜ

- 59

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Cebīne o perī zulf-i mūsk-sā aşmıs
 Ser-i felāket-i 'ussāka bir belā aşmıs
2. Degul sürin u miyān şun'ı cīre-dest-i hūsn
 O mūy-ı nāzike bir beyzā-yı Humā aşmıs
3. Felekde şems u kamer şanma āh-ı su'le-hurūs
 O köhne sakfa du kandīl-i pūr-żiyā aşmıs
4. Verā-yı perdeden işbāt-ı müdde'ā müşkil
 O da'vī-i emeli hākim-i kazā aşmıs
5. Dimez k'olur o ki her heft-kerde-i idbār
 'Arūs-ı cāhına mengüş-ı i'tinā aşmıs
6. Esīr-i kāfir-izulf-i siyāh idüp o şanem
 Şikenc-i tārına şad cān-ı mübtelā aşmıs
7. Suhūd-ı 'ālem-i vahdet ne mümkīn ey SĀMĪ
 Vücūd-ı çeşm-i dile perde-i hafā aşmıs

E117b. H81a. P91a. R80b. V87b. Y82a.

2. Sürin u miyān: miyān u sürin R.

LEHŪ

60

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlû Fâ'ilâtû Mefâ'ilû Fâ'ilûn

1. 'Âlem ġarîbe nûşha-i hikmet-nûmâ imiş
 Her noktası netîce-i şad-müdde'a imiş
2. Ol mû-miyânı sineye şarmak şeb-i vişâl
 Uftâde-i ceh-i zaķana mûmyâ imiş
3. Kâl eyleyen dili nefes-iehl-i hâldür
 Hep kâl u kâli zâhid-i huskuñ hevâ imiş
4. Bu 'aşrda gedâ-yı nemed-pûş-ı gûşe-gîr
 Ser-kişver-i şafâ-yı dile pâdsâ imiş
5. SÂMÎ bu kâr-hâne-i sîm-âb esâsda
 İksîre raġbet eylememek kîmyâ imiş

E118a, H81b. P91b. R80b. V88a. Y82b.

4. Bu 'aşrda gedâ-yı nemed-pûş-ı gûşe-gîr: Dervîş-i gûşe-gîr-i kanâ'at
 zemânede H,V,Y.

LEHÜ

61

-- v v -- v v -- v v --
 Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülun

1. Zulf-i siyehi gerden-i billūra şarılmış
 Bir perdedür ol âyine-i nūra şarılmış
2. Mirât-ı binâgūsı kenâr-ı haţ-ı nevde
 Şan mäh-ı hafâdur şeb-i deycūra şarılmış
3. Ğam merhemi kim rîze-i elmâs ile meshûk
 Feryâd ki zaĥm-ı dil maĥrūra şarılmış
4. Hâl-ı siyehi 'ârız-ı hürsîd-i ziyâda
 Pervâne gibi sem'a-i kâfūra şarılmış
5. SÂMÎ o meh itdukce nigâh-ı ğazab-âlûd
 Kaşşâb-ı ecêl kabza-i sâţūra şarılmış

E118a. H82b. P91b. R80b. V80a. Y82b.

LEHŪ

62

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā'-ilātūn Fā'-ilātūn Fā'-ilātūn Fā'-ilūn

1. Eyleyüp gird-i zaḳandan haṭṭını dil-ber tırās
 Eyledi elmāsdan gūyā ki bir sāḡar tırās
2. Oldı her mūy-ı serüm mānend-i rīs-inaḥl-ı Tūr
 Olıcaḡ Mūsī be-dest-i nāz o şūḥ-ı ser-tırās
3. Dest-i āhı itmedi seng-i dil-i Şirīne kār
 Bīsūtūnda gerçi Ferhād itdi cūn mermer tırās
4. Nüşa-i baḥt-ı siyehden ḥakk olur ḥarf-ı ḡalaṭ
 Olsa ger levḥ-i felekde nokṭa-i aḥter tırās
5. Ittiḥād-ı cins ile yek-reng olursa ḥaşıyyet
 Cevher izḥār idemez her sengden gevher-tırās

E118a. H82a. P92a. R80b. V88a. Y82b.

HARFU'T-TĀ (x)

63

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. O çeşm-i hâste-ṭab'a 'anber-i kuvvet-fezâdur haṭṭ
 Sikest-i reng-i ḥusn-i dil-rûbâya mûmîyâdur haṭṭ
2. Ider fevvâre-i hûn-âb-ı ḥasret nevk-i müjgânı
 Reg-i kām-ı nigâha ṭurfe gerd-i müsg-sâdur haṭṭ
3. Nesīm-i 'isveden âb-ı ḥayât-ı ḥusn olur pür-mevc
 Ḥabâb-ı şâf-ı ğabğabdan çıkan reng-i hevâdur haṭṭ
4. Dehânı nokṭa-i mevḥûmeye pergâr-ı kudretdür
 İhâṭa itmiş anı ḥalka-i devr-i vefâdur haṭṭ
5. Süveydâ-yı deḫûnum 'aks ider mînâ-yı çeşmünden
 Anı kûteh-nigâhân zann ider kim rû-nümâdur haṭṭ
6. Olur mir'âta baksa sîr-i çeşmüm lezzet-i dildâr
 Ğazâl-ı sebze-zâr-ı fitneye sunbul-ğidâdur haṭṭ
7. O câr-ebrûya iki mışra'-ı mevzûndur SÂMÎ
 Ki ḥusn-i maṭla'ı şeh-beyt-i ebrû-yı şafâdur haṭṭ

E118b. H82a. P92b. R81a. V88b. Y83a.

(x). Fi-Ḥarf'i-Ta

1. Dil-rûbâya: yâra hemcîl H,P,R,V,Y.

5. Çeşmünden: çeşmünde H,V,Y.

LEHÜ

64

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe-ilâtUn Fe-ilâtUn Fe-ilâtUn Fe-ilUn

1. Hâne-i ƣalbe şarâb olmasa mi'mâr-ı nesât
 Leb-i hamyâze olur rahne-i divâr-ı nesât
2. Olsa teh-cür'a-i mey sürme-i çeşm-i idrâk
 Efser-i Cem görünür cām-ı nigûnsâr-ı nesât
3. Oldı mînâ-yı perî-hâne leţâfetde habâb
 Câm-ı billûrdur âyîne-i ruhsâr-ı nesât
4. Na'ra-i mestle dâd üsited nûs-â-nûs
 Bu ƣadar ancak olur germ-i bâzâr-ı nesât
5. Ne ƣadar rîţl-ı girân olsa ceker şahbâyı
 Eylemez ƣâmet-i hûş-ı dili hum bâr-ı nesât
6. Oldı her beyti bu rengîn ƣazelun ey SÂMÎ
 Tâze miz-âb-ı hum-ı bâde-i guftâr-ı nesât

El19a. H82b. P92b. R81a. V88b. Y82a.

HARFÜ'L-GAYN (x)

65

v v - - v v - - v v - - v v -
Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

1. Olsa hâl-ı lebi tebhâlede mânende-i dâğ
Dil olur sine-i pür-nâlede mânende-i dâğ
2. Hâl-ı ruhsâruña nazẓâre-i germ itdukce
Merdüm-i çesmtüm olur lâlede mânende-i dâğ
3. Âh idüp fikr-i zuhûr-ı haṭ-ı rûyuñla bu seb
Oldı meh dâ'ire-i hâlede mânende-i dâğ
4. Sûziş-i hicr-i leb-i âb ile dâruñla olur
Her habâb âtes-i seyyâlede mânende-i dâğ
5. Gelse hûy-gerde cebîñbâğa o âtes-çihre
Gül olur mevc-i teh-i jâlede mânende-i dâğ
6. Hunere dâl olur 'ayb daḥı olsa be-câ
Zeyl-i nev-bâfte-i kâlada mânende-i dâğ
7. Tâb-ı ğayretle ider müşk-i midādum SÂMÎ
Nâf . âhû-yı kuhen-sâlede mânende-i dâğ

El19a. H82b. P93a. R81b. V89a. Y83a.

(x). Fî-Harfi'l-Gayn R

1. Hâl-ı leb-i tebhâlede: tebhâlede hâl-ı lebi R.

LEHÜ

66

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Mehtâba gelse âyîne-i âbdan fûrûğ
 Cesm-i habâb-ı âbada: meh-tâbdan fûrûğ
2. Cün reng-i serm-kerden-i billûr-ı meh-veşân
 Mînâ-yı şâf buldı mey-i nâbdan fûrûğ
3. Mirât-ı kalbe gelmez ayâ câme-pûs-ı kibr
 Hâkister-i fûsûrde-i sincâbdan fûrûğ
4. Gaflet cerâğ-ı ma'leb olur bî-başîrete
 A'mâ bulur fitîl-i reg-i h'âbdan fûrûğ
5. Âşâr-ı zuhdi bâriqa-i 'aşk ma'v ider
 Kalmaz necmde mihr-i cihân-tâbdan fûrûğ
6. Rûsen-dilân birbirine feyz-bahs olur
 K'âyîne buldı ulfet-i sîm-âbdan fûrûğ
7. Fânûs-ı âbgîne gibi sîne-şâf olan
 Bulur cerâğ dîde-i ahhâbdan fûrûğ
8. Eyler zuhûr sûle-i âvâz-sâzda
 Bâd-ı la'îf-idâmeni mîzrabdan fûrûğ
9. Nazm-ı terûmde rûsenî-i gevher suhan
 SÂMÎ cu seb-cerâğ virür âbdan fûrûğ

HARFÜ'L-KĀF (x)

67

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fâ'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Ne dem derūndan ızhār-ı dūd ider 'āsık
 Kemīn şerārını neyyīr-nūmūd ider 'āsık
2. Hayāl-ı nokṭa-ı mevhūme-i dehānuñ ile.
 'Adem 'adem diyu mahv-ı vūcūd ider 'āsık
3. Telef-pezir olur cümle nakd-ı sāmānı
 Ne ğam ziyān u ne umīd-i sūd ider 'āsık
4. Kunist-i 'aşkda ham-geste ebrū-yı yāri
 Bırahman-ı dile cāy-ı sūcūd ider 'āsık
5. Idup dil āyinesin pāk jeng-i hestiden
 Derūnı mehub-ı nūr u dūd ider 'āsık
6. Sipihri muṣṭarib-i sūziş eyler ey Sāmī
 Ne dem derūnden ızhār-ı dūd ider 'āsık

El19b. H83a. P94a. R82a. V89b.

LEHÜ

68

--v v--v v--v v--
 Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ilün

1. Ol bulbul-i 'aşkam ki gül-i yâsementüm yok
 Ol tîñî-i gûyâ-yı firâkam cementüm yok
2. Ben tekye-i 'aşkuñda o'uryân-ı gamam kim
 Pinhâmı beden itmege bir pîrehentüm yok
3. Ol hâne-harâbam gam-ı hicrânuñ ile âh
 Feryâd ı figân itmege beytû'l-hazenüm yok
4. Bî-hûde hemân mecmere-i dil olur âtes
 Âh itmege bir turra-i 'anber sikenüm yok
5. Pervâne-ı tabi'at ey göñül ey SÂMÎ-i seyda
 Sûzân olacak mes'ale-i encümentüm yok

E120a. H83a. P94a. R81b. V89b. Y83b.

HARFÜ'L-KÂF (x)

69

v - - - v - - - v - - - v - - -

Mefâ'ilun Mefâ'ilun Mefâ'ilun Mefâ'ilun

1. Nedür sūdı bu bāzār-ı futāde celb-i emvālūñ
Ġinā vırmez metā'-ı muste'ārı dūş-ı dellālūñ
2. Ḥabāb-āsā girībān-ı şimāḥ zuhdi cāḳ itdi
Sikest-i tevbeden āvāz-ı nūs-ā-nūs-ı sevvālūñ
3. Girān-cāḥān-ı zuhd . a'māl ile uçmak umīd eyler
Olur mı makīyānā luṭf-ı pervāzı per u bālūñ
4. Serīm ebre irse ḳaṭre-i bārān zuhūr eyler
Olur idbār elbet māverāsı farṭ-ı iḳbālūñ
5. Ide ḥār-ı müjem āzürde pāy-ı nāzūkūñ sāyed
Degülsem ey gül-i nev-reste ma'zūr ola pāmālūñ
6. Çekilmez vaz'-ı nā-sāzı sūkūt eylerse de nā-dān
İşārātı bedeldür güft-u-gūya merdüm-i lālūñ
7. Temeyyūz nīg u bed 'ayn-ı zarar dur ḥurde-bīnānā
Bu diḳḳat cismini sūrāḥ sūrāḥ itdi ġirbālūñ
8. Taḥammul miḥnete sermāye-i emr-i ta'ayyūsdur
Olur nef'-i fuzūn bārī girān oldukça ḥamālūñ
9. Ne mümkün pey-rev olmak Nābī-ustāda ey SĀMĪ
Sevād-ı nā-becādur meşḳ-ı şī'r-i kilḳ-i oṭfālūñ

EL20a. H83a. P95a. R83a. V90b. Y85a.

(x). Fī-Ḥarfī'l-Kāf R.

1. Dellālūn: emvālūn H ..

LEHŪ

70

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'illātūn Fe'illātūn Fe'illātūn Fe'illūn

1. Keremi hāk-nişīnānedŪr ehl-i keremŪñ
 Guher-efsān-ı sevāḥil olur emvāc-ı yemŪñ
2. Bī-vücūdān ile ūlfet sebep-i rıf'atdur
 Bir iki nokṭa ider rütbesin efzŪn-raḳamuñ
3. Şoḥbet-i bī-edebān gŭs-ı hırāṣı dildŭr
 Perdesiz sāzda hiç luṭfı olur mı naḡamuñ
4. Ibn-i vaḳt eylemez e'l-leyletu ḥublā lafzın
 Añma ḥāl ehline müstaḳbel u māzī emelŪñ
5. Pence-i mihre bu nazmı bedel itdi SĀMĪ
 Himmet-i pīr ile feyz-i nefesi şubḥ-demŪñ

E120a. H84a. P95a. R82b. V90b. Y84a.

4. Eylemez: istemez H,P,R,V,Y. 5. Bu nazmı bedel itdi: bedel itdi bu nazmı H,P,R,V,Y.

III
NA'T-I SERİF (x)

71

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlun

-- v v -- v v -- v v --

1. Ey Pâdseh-i taht-ı serâ-perde-i Levlâk
Cibrîl-i Emîn sem'üne pervâne-i cālâk
2. Ey nûr-ı harem-gâh-ı nihân-hâne-i aḳdes
Sensin şadef-i baḫr-ı ḫaḳîḳatde dūr-i pāk
3. Ol dem mehi saḳḳ eylemege eyleduñ imâ
Gördükde cemâluñ felek itdi yaḳasın cāk
4. Taḳdîrde taḳḳîḳ idi Mi'râc-ı serîfuñ
Rif'at ile ḫalk oldu anuñcun bu nuh-eflâk
5. Bir dil ki ola cîlve-geh-i 'aşḳ-ı cemâluñ
Ol 'âsîḳ-ı ser-bâz gelür maḫsere bîbâk
6. SÂMÎ'yi ḫalâş eyle eyâ mefḫar-ı 'âlem
Ḳa'r-ı yem-i 'işyânda ḳaldı o elem-nâk

E7a. H2a. P2a. R1a. V1a. Y2a.

(x). Vaşf-ı Serîf Rasûl-ı Hudâ ve Şefî'i Rûz-ı Cezâ R.H,P,V nüshasında başlık yok.

III. 2. Dür: - V. 3. Felek: -V

LENŪ

72

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef' Ūlū Fā' ilātu Mefā' ilū Fā' ilūn

1. Dil güm-sürāg-ı şāh-reh-i ārzū gerek
 Dest-i hevesde sedd-i guzār, āb-rū gerek
2. Rūyuñ taşavvurı ile gul-ımihr-i c-āleme
 Şarf-ı nigāh eyleyemem baña bū gerek
3. Qaddum bukuldi keşmekes-i baht-ı dūn ile
 Bildük ki carh-ı kec-revīse ser-fürū gerek
4. Mihrāb-ı ebrūvānına ey dil perestise
 Āb ile tīg gamze-i yāruñ vuzū gerek
5. Cūn şāne, cāk-cākum ayā bād-ı şubh-dem
 Cāne peyām-ı turra-i muşgīn bū gerek
6. SĀMĪ bahār geldi yine bezm-i bāgda
 Bir elde cām-ı bāde bir elde sebū gerek

E120a. H83b. P94a. R82a. V89b. Y84a.

LEHÜ

73

v v - - v v - - v v - - v v - -
 Fē'ilātUn Fē'ilātUn Fē'ilātUn Fē'ilUn

1. Bezm-i ma'nāda ne bu gūs ne bu dīde gerek
 Gūs-ı taḥkīk-i sū'ünide-i cān-dīde gerek
2. Ide gör bāşırayı sâh-reh-i āgâhı
 Reh-i târîk-i nıgeh şanma ki h'âbīde gerek
3. Beyt-i mevzûn iki mışra'la terâzû gibidir
 Anda rabt-ı suḥan u ma'nî-i sencīde gerek
4. Baḥr-ı kâma heves-i ḥuşk-ı vuşûl eyleyenüñ
 Tâb-ı ye's ile leb-i h'âhiş-itefsīde gerek
5. Hâme-i ney-şeker u mağz-ı suḥandur ammâ
 Dehen dīde-i inşâf ile h'âyide gerek
6. Lezzet-i kand-ı ma'âni ile SÂMÎ nazmuñ
 Du leb-i mışra'-ı bir birine çeşbīde gerek

E121a. H84a. P94b. R82b. V90a. Y84b.

LEHŪ

74

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Pur-fitendür ğamze-i çeşm-i nīm-h'ābuñdañ senuñ
 Nısfı çıkmıs tîğdur gūyā kırābuñdan senuñ
2. Bir dahı nūs-ı mey nazẓāreye tākāt mı var
 Oyle mestum bāde-i reng-i hicābıñdan senuñ
3. Perde-i çeşmümden eylerken güz̄er nūr-ı nîgeh
 Bu temāsādur güzār itmez niķābuñdan senuñ
4. Cām-ı dil cūn sāğar-ı naķs-ı ķadem . iskestedür
 Dest-i reddi sīve-i pāy-ı şitābuñdan senuñ
5. Buldı SĀMīneş'e-i 'evvel mey-i düşnāmdan
 Mevc urup reng-i tebessum la'1-ı nābuñdan senuñ

E121a. H83b. P94b. R82a. V90a. Y84a.

1. Tîğdur: tîğ-ı H,P,R,V,Y. /gūyā: naḥvetdür H,P,R,V,Y.

LEHÜ

75:

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Beyâzîdîde-i Yûsuf gibi o ten nâzik
 Harîr-ı nûr-ı nigehten de pîrehten nâzik
2. Nigâh-ı sâdeyeten hayf ider öpen bedenüñ
 Ki yeknefesle olur süst o penbeden nâzik
3. Tamâm lerziş u ser-tâ-kadem temevvüc-i nâz
 Hîrâm-ı nâzik u pâ nâzik u beden nâzik
4. Dehânı gevher-i nâ-süfte-i hacâlet iken
 Ne nâzikâne geçer rîste-i suhan nâzik
5. Belürdi haţţ-ı siyeh rûy-ı hâl-dârında
 Benefşe nâzik u gul nâzik u cemen nâzik
6. Şalardı bûs-ı nazardan o farţ-ı şâmmenden
 Neden olur çu ruh-ı yâr gul neden nâzik
7. Tahayyulumde olur ol perînuñ ey SÂMÎ
 Miyânı çün müje-i âhû-yı Hutten nâzik

E121a. H84a. P95a. R82b. V90a. Y84b.

LEHÜ

76

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Ne feyż-i zuhd u ne seyh yārdan görduk
 O hāleti ki mey-i hōs-guvārdan görduk
2. Me'āl-ı 'uḳde-i pīçis-numā-yı Ummīdi
 Nuhufte şive-i ebrū-yı yārdan görduk
3. Cu serv-i serkes olan pest olur haḳīkatde
 Bu sırrı āyīne-i cūybārdan görduk
4. Sināveranı ğarḳ u sikeste keştīler
 Telāṭum-ı yem-i 'aşḳi kenārdan görduk
5. Tarāvet-i cemen-i nūş mı leb-i deryā
 Tamām-ı 'ālem-i ābı Hışārdan görduk
6. Hilāf-ı cins ile şohbet nīce sezā idugin
 Cevāb-ı bī-şaded-i kuhsārdan görduk
7. Verā-yı perde-i vahdet ne olduğın zāhid
 Derūn-ı hırḳa-i peşimīne-tārdan görduk
8. Bu feyż-i nāṭıka-i rūḥ-bahsı ey SĀMĪ
 Zuhūr-ı neş'e-i evvel bahārdan görduk

LEHÜ

77

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Bu sūzis görnedendür kim yanardı ulfet itseyduk
 O sem'-i ḥusn ile pervâne-ves germiyyet itseyduk
2. Idersek de ketân-ves cāk ceyb u dāmen-i ḥasret
 Tek u tenhā gice ol māh ile tek şoḥbet itseyduk
3. Ne cürm itduk nedendür kesr ḥatır cām-ı mīnāda
 Sikest-i tevbe-i şahbāya zāhid niyyet itseyduk
4. "Aceb irşād idi ey pīr şāḥib-feyz-i mey-ḥāne
 Bir iki cām ile def'-i ḥumāra himmet itseyduk
5. Duşup ayağına mestāne sākī-i gul-endāmuñ
 O naḥl-ı 'isve-perver sāyesinde rāḥat itseyduk
6. Iderduk tāze tāze böyle nazm-ı dil-pesend inşā
 Kuhen vādī-i şi'e bizde SĀMĪ raġbet itseyduk

El22a. H85a. P96a. R83b. V91a. Y85b.

LEHÜ

78.

✓ v - - - ✓ v - - - ✓ v - - - ✓ v -
 Fe'illātun Fe'illātun Fe'illātun Fe'illātun

1. Fitne-i devr-i kamer āfet-i cāndur kemerüñ
 Tavk-ı teshīr-i dil-i mēhir-i hāndur kemerüñ
2. Dahme-i sīm , sikem nāf aña kufl-ı elmās
 Mār-ı pīcīde-ser-i genc-i nihāndur kemerüñ
3. Āb-ı hayvānda olur halka-i girdāb bedīd
 Cism-i pākūñdene dem cılve-fesāndur kemerüñ
4. Cūy-ı cesmūmde olur hayl-ı hayālāta memerr
 Tāk-ı dil-cūy-ı pul -i mū-miyāndur kemerüñ
5. Olsa ger cılve-ger hancer-i sīmīn ber-āb
 Şan gümüs şuyı ile çeşme 'ıyāndur kemerüñ
6. Dile bir cengel ilisdürse gerek bes belli
 Bas başa virdi bellī. fitne-reşāndur kemerüñ
7. Burc-ı kavse meh-i nev eyledi tahvīl henūz
 Maṭla'-ı hancer-i Merrīh-fesāndur kemerün
8. Tākatın tāk ider SĀMĪ-i ham-geste kadūñ
 Pīcis-i tārı kemend-eŷgen-i cāndur kemerüñ

E122a. H85a. P96a. R83b. V91b. Y85b.

HARFÜ-L-LÂM (x)

79

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtun Mefâ'ilu Fâ'ilun

1. Vaḥdet-guzîn-i kûse-i kâf-ı kanâ'at ol
 'Ankâ gibi kuşâde-per-i evc-i şöhret ol
2. Nazm eyle rişte-i müjeye dürr-i eşküni
 Dest-i nighle sühba-şumâr-ı nedâmet ol
3. Gerdün-ı zîst-rû naẓar itmez cü âyine
 Ser-tâ-pây ister iseñ kâbiliyyet ol
4. Mâni' degul refâkat keç-tıynetân hemân
 Mânend-i tîr râst-rev-i istikâmet ol
5. Yek-çend rûze naḫsına aldanma 'âlemün
 SÂMÎ şaḫîfe-sûy-ı nigâh-ı ḫaḫîkat ol

E122b. H85b. P96a. R84a. V91b. Y86a.

LEHÜ

80

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Me-fâilün Me-fâilün Me-fâilün Me-fâilün

1. GÜñul var reh-güzâr-ı kûy-ı dil-dâr nisânın bul
 Gözüñ sür naķş-ı pāya: kuhl-i çeşm-i 'āşıkânın bul
2. Dukân-ı sîne pür-ķālā-yı ğam fikrũñ nedür ey dil
 Hisâb it naķd-ı eskuñ baķ hele sũd u ziyânın bul
3. Ħamũs ol sîr-i feyz-i dil gelür pistân-ı ma'nâdan
 Dimeķ lâzım mıdır hiç mādere tıfluñ dehânın bul
4. Gulũ-yı kāmı şad cāk itduk iy carh-ı siyeh-kāse
 Bize bu ħ'āncenuñ bir loķma-i bî-imtinânın bul
5. Tutasmaķ nāl-ı carħuñ nîce mihr ile ey meh-rũ
 Pek āsāndur hemān meydān-ı 'aşkuñ pehlũvânın bul

E122b. H86a. P96b. R84a. V92a. Y86a.

LEHÜ

81

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Göñul ki seyr-i cemāl ile kām-yāb degul
 O mihr-i mün'akis-i dīde-i pūr-āb degul
2. Secencel-i dil ider nūr-ı ḥusn-i bāzice
 Felekde sa'sa'a-i kūrş-ı āfitāb degul
3. Hirās-ı fikr-i nigāhuñla ḥāme-i mujgān
 Kenār-ı dīdeye taşvīr-sāz-ı ḥ'āb degul
4. Mişāl mesreb-i bīm ābitāb-ı 'aşkuñla
 Tenūr-ı ğamda göñul rāhat-intisāb degul
5. Olur ḥāme-i dil sāhbāz-ı cesmüne şayd
 Ki rūy-ı girdiser-pence-i 'uķāb degul
6. Figān ki cihre-i maķşūddan nesīm-i emel
 Girih-gūsā-yı serā-perde-i niķāb degul
7. Ḥayāl-ı bāde-i la'luñle mestdür SĀMÎ
 Ki ḥāst-kār-ı neşāt-ı sarāb-ı nāb degul

E122b. H85b. P96b. R84a. V92a. Y86a.

LEHU

82

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. H̱usne ẖaṭṭ-ı ʿanberin fām olsa da māniʿ degul
 Cilve-i mehtāba aḥṣam olsa da māniʿ degul
2. H̱aṭṭ-ı laʿlun gerdn-i kāfūruñ yād eyleyup
 Rūz u seb ʿāsıḳ mey-āṣām olsa da māniʿ degul
3. Seyr iden ol kāfir ḥusnūn şikāf-ı sīnesin
 Cāk-rīz-i ceyb-i İslām olsa da māniʿ degul
4. Bir nigāh itsun de cānān sūzen-i mūjgān ile
 Sīne hemcu ḳısr-ı bādām olsa da māniʿ degul
5. Nūş-ı meydūr ārzū-yı dil kenār-ı cūyda
 Bir sehī serv-i gul-endām olsa da māniʿ degul
6. Pāy-ı ḥumda . tek dūrūst olsun şafā-yı ḥāṭırı
 Rinde bir iskeste leb . cām olsa da māniʿ degul
7. Ḳayd-ı ḡamdan dil maḳām-ı ʿaḳzde āzādedur
 Murḡ-ı bī-bāl u pere dām olsa da māniʿ degul
8. Sen hemān sa'y it vişāl-ı bahre SĀMÎ cūn ḥabāb
 Bir nefes ḥāṭırda ārām olsa da māniʿ degul

LEHU

83

- v - - - v - - - v - - - v -
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Kisver-i 'aşkuñ ehl-i şāhib-ķırānīdūr göñul
Ceys-i endūhuñ re'is-i ķārvānīdūr göñul
2. Kaṭresinde nīce deryālar nihān-ender-nihān
Evvelīn mevc-i muḥīṭ-i bī-nisānīdūr göñul
3. Bāzı bismillāh bed'e ķāf u nūna nokṭadur
Merkez-i pergār sır-rı "kūn fe-kān" dūr göñul
4. Nokṭasında ma'ni-i seb'i meşānī muḥtefī
Serḥ-i metn-i heft-cild-i āsumānīdūr göñul
5. Maḥrem-i ḥalvet-serā-yı perde-i ilhāmdur
Sāhid-i ḡaybuñ Nedīm-i nūktedānīdūr göñul
6. Cur'ası ḥāk u ḥabābı nūh kıbāb u cār ṭāk
Sāḡar-ı sersār-ı bezm-i lā-mekānīdūr göñul
7. Devr-i eflāke nuḥistīn-i nokṭa-i pergārdur
Ḥāme-i şun'ūñ suveydā-yı lisānīdūr göñul
8. Perveris-yāb-ı furūḡ-ı āfitāb-ı 'aşk olur
Gevher-i ḥūnīn-i dāḡ var ise kānīdūr göñul
9. Naḥl-ı āh-ı āteşin bār-ı zemīn-i sīneye
Toḥm-ı pūr-neşv u nemā-yı cāvidānīdūr göñul
10. Kāf-ı istignā-yı'aşk-ı evc-gāh-ı himmetuñ
SĀMĪ'yā 'Anķa-yı vālā āsiyānīdūr göñul

E123a. H86b. P97a. R84b. V92b. Y82b.

HARFU'L-MĪM (x)

/ 84

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Kaçan kim nükte-senc olup açar ol mäh-ı gül-fem fem
 Rumüz-ı 'alleme'l-esmādan urmaz daḥi Ādem dem
2. Kelām-ı ber-kelām ṭa'n-ı ṭa'n yeter te'şīri
 Oñulmaz degme ḥāl ile Mesih eylerse merhem hem
3. Su deñlu telḥ-kāmum kām-ı ğam-encām-ı hicrūñden
 Ki zevk-i sehd ḥāşıl eylerüm ger nūs idersem semm
4. Neden mesrūr ola vaşluñ ile ey säh-ı ferruḥ-ruḥ
 Muḥabbet şādıkın kalbinde dāim oldı müdḡam ğam
5. Ḥabāb-āsā felekler maḡhar-ı bedr dūd-ı āhumdan
 Firāk ile idelden SĀMĪ'yā āfākı giryem yemm

E.123b. H87b. P98b. R87a. V94a. Y88b.

(x). Fī-Ḥarfī'l-Mīm

4. Muḥabbet şādıkın kalbinde: Muḥibb-i şādıkuñ kılsanda E.

LEHÜ

85

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilUn

1. Sî'a-ves âhır olur kâmeti âlâmda hām
 Cıkarar vaz'-ı teberrâ ile düşnâmda nām
2. Müy-ı cîni gibi nâciz iken efgân iderek
 Rahne-dâr oldu bütün mülket-i A'câmda cām
3. Būs-ı la'li haţţ-ı seb-gûni ile rengîndür
 'Aysa çeşbân-ter olur tab'-ı mey-âşâmda sām
4. Idup efzûn cihet-i hüsnini menşûr-ı haţı
 Buldı dil mertebe 'aşk ile aḥkâmda kām
5. Sür yüzün zeyline erbâb-ı kulûbı cezḫ it
 SÂMîyâ eyleye gör şûret-i ikrâmda rām

E123b. H87a. P97b. R85a. V93a. Y87a.

LEHÜ

86

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Du bälâdur mey-i şâf ile'aşk-ı yek-dem-i 'âlem
 Olur âyine-i sâğarda dîger 'âlem-i 'âlem
2. Ne miḥnetdür le'îme iddiḥâr-ı dirhem-i 'âlem
 Hayâl-ı cem'-ı fıkḍân ile peydâ derhem-i 'âlem
3. Bün-i ḥum pây-ı taht-ı Husrevân-ı mülk-i 'isretdür
 K'olur bir cām-ı memlû nûş iden anda Cem-i'âlem
4. Sikender-ves boğazdan eyle icrâ baḥr-ı şahbâyı
 Açılsun tengnây-ı sînenen sedd-i ğam-ı 'âlem
5. Se rûze reng u bûy-ı müste'âra künc-i gülşenden
 Alur yıldız kadar ḥürsîd naḳd-ı şebnem-i 'âlem
6. Girân-bâri-i naḥvet mâni' -i kaṭ'-ı merâtibdür
 Olur evvel ḳadem-işkeste pây-ı süllem-i 'âlem
7. Cihân naḳş-ı ber-âb olduĝın aña 'âkıbet-bîn ol
 Şu uzre vaż' olunmısdur esâs-ı muḥkem-i 'âlem
8. Nihândur zîr-i faşş-ı devletinde zehr-i nâ-kâmı
 Degül şâyeste-i engüşt-i raĝbet ḥâtem-i 'âlem
9. Bu nuḥ beytuñ sezâ her biri olsa zîver-i eflâk
 Ki insâd itdi ṭab'-ı SÂMÎ-i mu'ciz dem-i 'âlem

E124a. H87a. P98a. R85b. V93b. Y87b.

LEHÜ

87

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Hayâl-i kâmetüñle bir nihâl-ı Tûrdur göñlüm
 Tecellâ-yı cemâle cây-gâh-ı nûrdur göñlüm
2. Mu'allim-hâne-i 'âlemde süz-âmûz olmam hiç
 Nigâh-ı dîde-i âzâr ile mehcûrdur göñlüm
3. Ider ney gibi hem-sûrâh-ı dâğı nâle-i yâ Hû
 Figân-ı 'aşk ile pur-güyîyâ Manşûrdur göñlüm
4. Derûnında nikâ't-ı ha't-ı nuviste kilik-i kudretle
 Mişâl-i nâme mühr-i la'1 ile memhûrdur göñlüm
5. Ider hûrsîd-ı husne kâkûluñ bād-ı şabâ burka'
 Zalâm-ı perde-i gamla seb-i deycûrdur göñlüm
6. Numâyân pertev-i şâfında sırr-ı 'âlem-i ma'nâ
 Mey-i hikmetle memlu sâğar-ı billûrdur göñlüm
7. Nigâh eyler ol âfet dūr-bîn-i çeşm-i 'aks ile
 Nazarda âsitân-ı dergehinden dûrdur göñlüm
8. Gazâlân-ı harîmüm dilberuñ çeşmânıdur SÂMÎ
 Zemîn-i şöhretinde ka'be-i ma'mûrdur göñlüm

E124a. H86a. P97b. R85a. V92b. Y87a.

3. Hem: her H,P,V,Y. 4. Kudretle: kudretdür H,V,Y. 5. Kâkûluñ: kâkûlin P,R,V,Y.

LEHÜ

88

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn

1. Temâşâ-yı ruḥından kām-yābum gest-i bâğ itmem
 Semīm-i verdini ser-sîse-pîrây-ı dimāğ itmem
2. 'Aceb pervāneyem bu encüm-engāh-ı tahayyülde
 Hemîşe sūzışum isnād-ı evẓa'-ı çerāğ itmem
3. Ser-â-ser mutteḥiddur cem'-i bezm-i gūlsen-i 'âlem
 Şadâ-yı bûlbuli tefrîk-ı âgâz-ı kelâğ itmem
4. Tehî hemyân olursam da eger nakd-ı meserretten
 Derūnum lâle-ves tâb-ı hevesle dâğ dâğ itmem
5. Kadeh-nûş-ı sarâb-ı 'aşk-ı rûḥânî neşâtumda
 Felek hûrsîdi şunsa destûme SÂMÎ ayağ itmem

E 124b. H87a. P97b. R85a. V93a. Y87a.

1. Ruḥından: ruḥından H,P,R,V,Y./ verdini ser-sîse pîrây-ı: cân-baḥş-ı verdini zîb-i:
 H,P,R,V,Y.

4. Nakd.: - H,V. firt Y. 5. Nesâtumda: neşâtum ki P, neşâtumla V.

LEHŪ

89

- v - - v - - v - - v -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. 'Aks-i ruhsārumla rūy-ı yāri pūr-zīb eyledüm
 Ol hıṭāyī kâğıd-ı rengini tezhīb eyledüm
2. Merdüm-i çesmüm ruḥuñ āzāde-itmez ba'dezīn
 Darbe-i cūb-ı mûjeyle anı te'dīb eyledüm
3. Gāh būs-ı ğabğab-ı sâķī gehī nūs-ı sarāb
 Nuķl-ı bezmi tāze seftālū ile sīb eyledüm
4. Cān-ı sirīn ḥubb-ı sevdā-yı süveydā-yı dili
 Çesm-i bīmāruñ içün ma'cūn terkīb eyledüm

E125a. H87b. P98a. R85b. V93b. Y87b.

LEHÜ

90

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Nese-i meyle ruh-ı âlûñı gul gul görelüm
 Açıl ey gonce biraz rûyuñı gul gul görelüm
2. Hemcu ahvel idelüm seyr-i du bālā-yı cemāl
 Nigeñi cāk-hūr-ı tīg-ı tegāful görelüm
3. Ac niķāb-ı ruħuñ ey mäh tecellî sāye
 Mihri endāhte-i hāk-i tenezzul görelüm
4. Nice ta'rîf ideyüm gerdis-i eyyām-ı ğamı
 Vaşfa ķābil mi hele devr-i teselsul görelüm
5. Sise-i tevbeyi SĀMÎ nıce bir hıfz idelüm
 Varalum ğulsene bir yerde gul u mul görelüm

E125a. H87b. P98a. R85b. V93b. Y87b.

HARFÜ'N-NÜN (x)

91

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Tîre şab'ı zist hû tercîh ider bî-kîneden
 Seng-i hâre hûb olur zengiye şâf âyîneden
2. Cün tehî-dest-i niyâz olmaz guher-cîn-i vuşûl
 Naşs-ı mâruñ farkı ne ârâyiş-i gencîneden
3. Sekl-i mihr u mâhı dehrûñ maḥv olur gitmez henûz
 'Aks-i ḥusnuñ dîdeden dâğ-ı ḥayâluñ sîneden
4. Muşmir-i incâz iden âhır olur gul-cîn-i kām
 Mezra'-ı Ummîdi toḥm-ı va'de-i pîşîneden
5. Seyr ider bir gûşede ser-der-i girîbân-ı ferâğ
 Atlas-ı gerdün ḥabîb-i hırka-i peşmîneden
6. Bâri bir gün haftada Unsiyeti ta'limdür
 Kaşd-ı sâri' rağbet-i cem'iyet-i âzîneden
7. Düş-ı şab'a nev-be-nev taḥmîl-i bâr-ı ta'n ider
 Pâ-birün olmak tarîk-i 'âdet-i dîrîneden
8. Kayd-ı vaḥsetden berîdür SÂMÎ'yâ zûd-âşinâ
 Murğ-ı dest-âmûz olur âzâde dām-ı çîneden

E125a. H89a. P99b. R88a. V95a. Y89a.

(x). Fî-Harfi'n-Nün

1. Tercîh: secmez E/ ider: dil-i E. 3. 'Aks: naşs P,V,Y. 8. Vaḥsetden: vaḥsî E.H.

LEHÜ

92

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Hamûş-ı vahsetuñ kadri fuzûn-terdür suhan-gûdan
 Teressüh eyleyen budur dehân-ı nâf-ı âhûdan
2. Zebân-ı mû-şikâfan beyâne cûnbis-efzâdur
 O iymâlar ki peydâdur nihân-ı cîn-i ebrûdan
3. Verâ-yı sâne-i müjgândan nazẓâredür kârum
 Rakîbâ cāk ol çekmem çek el dāmân-ı giysûdan
4. Kimuñ cāk itdi mıkrâz-ı nigâh-ı ahvêli bilmem
 Sikâf-ı leb ki zâhirdür o nâzîk rûy-ı dil-cûdan
5. İder mi feyz-i kâmil sûd-ı tab'-ı naqş- bînâna
 Tehîdür desti âhır tassa gevherler terâzûdan
6. Nîce demler gerek ma'ni- i rengîn olmağa puhte
 Olur mı sîre-i yek-rûze SÂMÎ farkı hiç şudan

E125b. P101b. R89b. V96b. Y89b.

LEHÜ

93

- V V - V - V - - V V - V - V -
 Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Sermle hün-fesân olur zulf-i ruḥı niḳāb iken
 Hiç yakışır mı necm ola bir gice mäh-tāb iken
2. Ātes u āb bir olur meclis-i ittiḥādda
 Sem' idi bezm-i 'aşka dil dīdelerüm pür-āb iken
3. Yağdı bizi şarāb-ı 'aşk sāğarı şunma sākīyā
 Şu koma gel ocağuma ḥāne-i dil ḥarāb iken
4. Her mŭjesinde bestedür sīr-i dilān dest-i 'aşk
 Baḳ o ğazāl-ı 'isveye dīdesi mest-i ḥ'āb iken
5. Zāhid-i jajhā nice mes'ele-dān-ı 'aşk olur
 Nuşha-i şun'-ı ḥikmetüñ noḳtası bir kitāb iken

E125b. H89b. P100a. R88b. V95b. Y89b.

LEHÜ

94

- v - - - v - - - v - - - v -

Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilUn

1. Geçmem ol ebrû-yı pür-çîn-i kemân-te'sîrden
Tîr-âsâ cism-i zârum geçse ger zih-gîrden
2. Tîz tab'ân-ı zekâ pür-pîç u tâb-ı guşşadur
Munfehemdür cevher-i âyîne-i şemşîrden
3. Âtes-i pür-su'leyi berķ ile tahsîn itme dur
Câre yok hıfz-ı umûra perde-i tedbîrden
4. Hâtır-ı rûsen-dilânı yıķma kim vârestedür
Hâne-i mir'ât-ı iskeste ser-i ta'mîrden
5. Ser-fürûdur herkese encâm-ı kâr-ı ser-keşân
Eyle bu ma'nâyı istidlâl kadd-ı pîrden
6. Pür-cigerdür kunc-i pinhânide ser mestân-ı 'aşķ
Sâgar-ı bezm-i cünün oldı dehân-ı sîrden
7. Kunc-i istiğnâda âgûs-ı temennâ bestedür
Fârîguz-ı gîrâyî-i ser-halka-i teshîrden
8. Tıfl-ı nâdânâ seb-i târikde eyler Hudâ
Şâh-râh-ı rızķı rûsen mâh-tâb-ı sîrden
9. Anda var ümîd-ı bîhbüdî bu merhem nâ-pezîr
Zahm-ı kilķ-i bed-suhan efzûn-terdür tîrden
10. Murtesâmdür her bût-i ruh-âsinânuñ şüreti
Fark olunmaz levh-i dil mecmû'a-ı teşvîrden
11. Nazm-ı Râsid tuhfe-i pâkîze-âmîzdür
Hübterdür SÂMÎ'yâ bûy-ı gul Kesmîrden

E.126a. H88a. P99a. R87a. V94a. Y88a.

1. Tîr-âsâ cism-i zârum geçse ger: cism-i zârum geçse tîr-âsâ eger H,P,R,V,Y.
3. Tedbîrden: takdîrden R.

LEHÜ

95

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. İhtirāk-ı necm-i bahtı bilmezüz eflākdan
 Āh kim yanduk̇ tutusduk̇ şu'le-i idrākdan
2. Ğonce-i şad-berg açılduk̇ca hezār-ıgülsene
 Serḣ ider hāl-i dil hūn-geste-i şad cākdan
3. Nā-tuvānāndur sebeb 'aşkuñ ser u sāmānına
 Dūdmān-ı su'le cem'iyet bulur hāsākdan
4. Rūsen olmaz mı tevāzu'-pīsegānuñ 'izzeti
 Āfitāb olduk̇ca gevher çīn-i sebnem hākdan
5. Sūzışum ol şem'-i nahvet su'le bilmez olsa da
 Şafha-i nāmem p̄er-i pervāne-i çālākdan
6. Varını şarf-i cihāz-ı duhter-i rez eyledi
 'Ākıbet oldu tehi desti numāyān tākdan
7. Dāmen-i ādābın eyler şüste çirk-i- cirmden
 SĀMĪ'yā ser-mest olan şahbā-yı 'aşk-ı pākdan

E126b. H88a. P98b. R87a. V94a. Y88a.

LEHÜ

96

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Āgūs-ı dest-i nâṭıkada tîsedür zebân
 K'o şükr-i defîne-i endîsedür zebân
2. Vaşf-ı lebuñde nes'e virür bâde-i suḥan
 Sâķī kalem piyâle dehen-i şîsedür zebân
3. Tarḥ-efgen-i nuķūs nihân-hâne-i hayâl
 Ustâd-ı cîre-dest-i ḥikem-pîsedür zebân
4. Miftâḥ kufl-bestedür dahme-gâh-ı 'aşķ
 Vāsâz-ı perde-i dil-i pür-rîsedür zebân
5. Gēh merhem-i sikâf-ı derûn üzre cîre-bend
 Gâhî her bir sîne-i der-pîsedür zebân
6. Târ-ı nefes-keşîde-i ṭanbūr-ı sînedür
 Mîzrâb-ı nev terennüm-i endîsedür zebân
7. Bu naḥl-ı âb-dâr' berûmend-i nazmuma
 SÂMÎ zemîn-i tâzede cün rîsedür zebân

E126b. H88b. P99a. R87b. V94b. Y88b.

LEHÜ

97

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Nigeh gul-büse-çîn olmak ne mümkün la'l-i nâbından
 Olur gül-pūs-ı hayret surhî-i rengihicâbından
2. Bu gulsende nice erbâb-ı dil gul-çîn-i kām olsun
 Nümâyândur sirîsk-i dîde-i bulbul gulâbından
3. 'Acebdür halk olur ser-der hevâ-yı cādde-i nahvet
 Sipihrüñ yek rûze devlet-i pâ-der-nikâbından
4. Ğarīb-ı hâk-sâruñ kadri 'âlî olduĝın añla
 Kıyâs it sebnemüñ hürsîde farṭ-ı intisâbından
5. Ser-i mû idemez dil vaşf-ı sevdâ-yı ser-i zülfüñ
 Suhan zincîr olur pây-ı beyâne pîç u tâbından
6. Idup bu nazmı'arz-ı hâk-ı pây Hazret-i 'Ârif
 Bu takrîb ile SÂMÎ kesb-i feyz eyle cenâbından
7. O dānâ dil ki olur hürsîd meh'û pāmâl-ı izmihlâl
 Sipihr-i tabînuñ kemter şu'â-ı âfitâbından

E127a. H88b. P99b. R88a. V94b. Y88b.

1. Gul-pūs-i: gul-būs-ı H,P,V. 4. intisâbından: incizâbından V,Y.

LEHÜ

98

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Nigeh mümkün mi gul-çin ola ruhsâr-ı dil-ârâdan
 Zihâm-ı fevc-i fevc-i nûr-ı enzâr-ı temâşâdan
2. Fezâ-yı râstide sâķ-ı şıdkı eyleyen tesmîr
 Olur rif'atla bir ter nahl-ı şîrîn mağz-ı hurmâdan
3. Felek nakdîne-h'âh-ı esk mahrûmî-i hâtırdur
 Harîdâr-ı metâ'-ı reste bâzâr-ı temennâdan
4. Eşer eyler mi kanda nîs-i zehr-âlûde-i zenbûr
 Gider mi lezzet-i nazmum zebân-ı dahl-ı bî-câdan
5. Olur hem-dûs-ı 'izzet 'âķıbet dil-beste-i miñnet
 Numâyândur bu ma'nî bistegî-i teng-i kâlâdan
6. Amân bilmez yine tîr-i kazâ te'sîr-i müjgânı
 Dehân-ı sekvedür yek-pâre ten zahm-ı ser-â-pâdan
7. Tabaşbuş ittiñhâd-ı şâf-ţab'âna delîl olmaz
 Görür mînâ-yı meclis çîn-i cebhe mevc-i şahbâdan
8. Haķîkatle mecâzuñ aşl u fer'ın bildi pervâne
 Göründükce dü su'le pertev-ifânûs-ı mînâdan
9. Olunça râķıb-ı pākîze-güyâ pey-rev ey SÂMÎ
 Şadâ-yı âferîn-bâd oldu zâhir saşş-ı ma'nâdan

E127b. H89a. P100a. R88a. V95a. Y89a.

1. Dil-ârâdan: temâşâdan P,R,V,Y. 6. Tîr: tiğ P,R,V,Y.

LEHÜ

99

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Sensiz olur nigâhuma seyr-i cemen diken
 Belki meşâm-ı cānuma bûy-ı semen diken
2. Tebrîd itdi benden o gül-rûyı rûzgâr
 Her mûyuñ oldı serdî-i ğamla diken diken
3. Muĵgānı sözün ide meger rîste cānını
 Ol cism-i nāzenîne göre pirehen diken
4. Haṭṭ geldi rûy-ı yāre gul-i āfitābdan
 Gösterdi Bāġbān-ı Ezel nûrdan diken
5. Şad çāk olsun mı dil-i zārı bûlbûluñ
 Dā'im kenār-ı ğoncede nāvek-i figen diken
6. Olsa nigāh-ı germ temāşā-yı ḥusn-i yār
 Muĵgān-ı çeşm-i ḥayret olur dil-siken diken
7. SĀMĪ-i zārā bûse-i la'lin dırîġ ider
 Bilmem o gul-izārā olur mı dehen diken

E.127b. H89b. P100b. R88b. V95b. Y89b.

LEHÜ

100

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Carh-ı le'im şâhib-i 'irfânı neylesün
 Nādān olan harīf-ı suhendānı neylesün
2. Ol âfitâb-ı hüsne nigāh eyleyen cü şubh
 Cāk itsün de ceyb u girībānı neylesün
3. Zuhhād-ı tire-dil ne 'aceb · bāde görmese
 A'mā furūğ-ı mihr-i dırahsānı neylesün
4. Ama-hırās-ı kec-nigehāndan emīndür
 Semsīr-i şāf şive-i sühānı neylesün
5. Tab-ı sakim-izühd idemez 'aşkı cılve-kār
 Ol esb-i leng vüs'at-ı meydānı neylesün
6. Āsān idi 'alāyık-ı SĀMĪ cihānda terk
 Ammā gūñul maḥabbet-i cānānı neylesün

E127b. H89b. P100b. R88b. V96a. Y89b.

LEHÜ BESTEDUR

101

-- v v -- v v -- v v --
 Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fe'ûlun

1. Haṭ gelse lebûm em dir idûñ şimdi ne dîrsin (x)
 Bu vâ'di mukaddem dir idûñ şimdi ne dîrsin
2. Ey sūh-ı haṭ-āver baḳaluma var mı şafâsı
 Âyineye 'âlem dir idûñ şimdi ne dîrsin
3. Gel söyleşelüm cümle geçen demleri cānā
 Ḥayrānuña ebkem dir idûñ şimdi ne dîrsin
4. Keyf-i mey-i 'aşk eylemiş idûñ . seni kâfir
 Mestāneni: hep kem dir idûñ şimdi ne dîrsin
5. Maḥmûr olup ey mest-i mey naḥvet-i devlet
 Çekmem ḳadeḥ-i ḡam dir idûñ şimdi ne dîrsin
6. Gördüm ki nedürâḳıbet-i cennet-i iḳbālî
 Evvel kime âdem dir idûñ şimdi ne dîrsin
7. Ey h'āce tutuldu nefesûñ ḳabire girdûñ
 Bu 'âleme sığmam dir idûñ şimdi ne dîrsin

E138b. H85a. P95b. R83b. V91a. Y85b.

1. Dîrsin: Dîrsuñ H,P,R,V,Y. 6. Bu beyit Y nüshasında yoktur.

(x). H,P,R,V,Y. nüshalarında bildirme -sin() eki sūñ() olarak yazılmıştır.

منیر فارسی

سای ز زلفش چو خورشید تابان
از روشنایی آن کجایم غفلت کن
بغیر از این که زلفش در زلفش
مستجاب برادرش زلفش کن
از جوهرش قشوع باله بر توین
آینه را ز کجای حرف آن کن
از صفتش که مقدار لفظ
جای آن حال بر من آنست کن
از آن خوه یاد بر طاعتش کن
بر سوزش که در کمالش کن
از خوشتر و نیکوتر و سعادته
دل را باین خورشید سازد کن
بالا نشین مشو تبیر سخت شرف
دیده نفسش زلفش چو جبهه کن
هر دانه بایه فلک بود که بخواب
از داغ بند در کسر و آه کن
زین سحر تو مصلحت شمع است
خون من دولت چو زلفش کن
در آنکه از موی کجای راکی شمار
دیده هست از کل رخسار کن

سای بسند نامی ز کین سخن گفت
بازی بر کمال ز هر کسی خضاب کن

103:

این خوشنماش رویم ای هار قلم
 آن صدر کامر آنکه مکر و ناک
 دانا و آدرش که بزم نیز افت آب
 ای دل تو هم بیا من خوش چین
 ای دل لب نیار یاب که در بشوی
 پای امید را به بهشت قبول نه
 یارب بیارگاه شهنشاه ملک دین
 بهارست تا بدست وجود این خیم سبز
 تابید را بچشمه جاوید طناب کن

E. 108a. H73b. P82b. R73a. V79b. Y75a.

HARFÜ'L-HÂ

104.

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Bâğa mişâl-ı cû kim aķar sâġar olmasa
 Yâhûd kenâr-ı cûda leb-i dil-ber olmasa
2. Luţf-ı suġan nezâket-i ṭab'â nümûnedür
 Olmaz nümâyiş-i'arâzuñ cevher olmasa
3. 'Ussâķ içinde ġusn-i Hudâ-dâdedür nażar
 Bir 'ârız olsa 'ârıza-i zîver olmasa
4. Itmezdi ķa'beteyn meh u mihri ġalkı zâr
 Bu ses cihât mel'abe-i şeş-per olmasa
5. Tîr-i nigâhına yine vardur cigerde cây
 Kât'â ziġâm-ı zaġm ile dilde yer olmasa
6. Bu köhne âsiye ġareketden bulur sukûn
 Âh-ı derûn-i dil gibi bir şarşar olmasa
7. SÂMÎ ider mi cevheriyân-ı hûner ķabûl
 Eş'âr-ı âbdârum eger gevher olmasa

E:128b. H92a. P103a. R90b. V98a. Y91a.

LEHÜ

105

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Düşduk reh-i maḥabbete ḳalb-i refîḳ ile
 Seyl-âb-ı eşk ü zemzeme-i bâ-refîḳ ile
2. Mânend-i ḥayme ey'âlem-efrâz-ı deşt-i nâz
 Âḡûşa çeksem ah seni bir ṭarîḳ ile
3. Pîr-i mey ile aramuza söz ḳarışduran
 Ḥalt eyler iskapoz o bâbâ-yı 'atîḳ ile
4. Zâhid nîce sebûyı bilâ-cür'a çekmece
 Gör imtizâc-ı bâde-keşânı raḥîḳ ile
5. Zay itme zâhid ehl-i dile i'tirâzında
 Râz-âsinâ degilsin o baḥr-ı 'amîḳ ile
6. Dilden geçerci ḳâfile-i fikret-i vaṭan
 Terk-i diyâr ideydüm o yâr-ı şiddîḳ ile
7. SÂMÎ sezâdur olsa nüviste bu nazm-ı pāk
 Levḥ-i beyâne sūde-i müsg-ı fatîḳ ile

E1129a. H94a. P105a. R93a. V100a. Y92b.

LEHÜ

106

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Rûsûm-ı fitne-i nâ-pâydâra aldanma
 Nihâl-i sūrde gibi berg u bâra aldanma
2. Açılma olsa da nādân kûşâde rûy-ı nifâk
 Dem-i subâtıdêki nev-bahâra aldanma
3. Gedâ za'îf ise de gâfil olma âhından
 Şakın vücûd-ı hakîr-i serâre aldanma
4. Refî' iseñ de göğüs germe zîr-i pâyuña bak
 Nühûfte lağmı hayâl it hişâra aldanma

E 129a. H94a. P105a. R92a. V100a. Y93a.

LEHÜ

107

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

1. Medh-i kevserle göñul şanma düşer mâ'lûle
 Vâ'izâ vaşf-ı dehen-bûsı geçer maqbûle
2. Bâküp âyîneye engüşt-i taḥayyûr ber-leb
 Kalem itdi guli ol tâze nihâlüm fûla
3. Yâd-ı la'îl ile eger içüm olur tenbaḳu
 Nâr-ı gul şise-i mül sunbul-i muşgîn ola
4. Hâkînuñ bil seref u ḳadrini kim Edrînenüñ
 Ka'beden evvel olur secdesi İstânbula

E.129a. H94a. P105b. R92a. V100b. Y93a.

LEHÜ

108

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilâtün Mefā'ilün Fa'ilün

1. Olursa kisver-i h̄usnūñde ger yasāğ-ı nigāh
 Hayāl-i dīdeye gelmez yine f̄erāğ-ı nigāh
2. Pür-olsa bā'is-i ser-mestī-i taḥayyūrdür
 Mey-i müşāhede-i yār ile āyāğ-ı nigāh
3. Degül henüz hem-āğus 'aks-i ruḥsāruñ
 'Aceb mi merdümek-i dīde alsa dāğ-ı nigāh
4. Fitīli-i tāfte-i kār-hāne-i ḥayret
 Hemīse ser-be-giribān olur cerāğ-ı nigāh
5. Taşavvur-ı ruḥ-ı rengīn-ıyārdur SĀMÎ
 Gul-i şükufte-i gülbun-ıtırāzı bāğ-ı nigāh

E129b. H91a. P102a. R89b. V79a. Y90a.

LEHÜ

109.

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Nahl-ı gul nahl-ı tecellâdur seb-i meh-tâbda
 Serv-i mevzûn dest-i beyzâdur seb-i meh-tâbda
2. Gark-ı mevc-i nûr olur minâ-serâ-yı bâşıra
 Âb-ı gevher; cûs-ı deryâdur seb-i meh-tabda
3. Her habâb-ı duhter-i rezden leb-i tıfl-ı nigâh
 Şir-h'âr-ı sūy-ı hūrâdur seb-i meh-tâbda
4. Bak giribân-çāk-ı şekker-h'âb-ı nâz iken o yâr
 Cūy-ı sır-i cennet-âsâdur seb-i meh-tabda

E129b. P105a. V100a. Y92a.

LEHÜ

110

v v - - v v - - v v - - v v -
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Reng-i rüyuñla olup müttehid eczâ-yı nigâh
Şûret-i şu'le-peżîr oldı heyûlâ-yı nigâh
2. Alma göz hapsine ol Yûsuf-ı hûsni ey dil
Aña zindân olur âğuş-ı Züleyhâ-yı nigâh
3. Kuvvet-i cāzibe-i hûsn -i gülû-sûzuñdan
Duşdı sîm-âb gibi ra'seye a'za-yı nigâh
4. Haţţ degul eyledi mir'ât-ı ruhuñ gird-âlûd
Fart-ı âmed şûd-ı şad fevc-i temâşâ-yı nigâh
5. Âb-ı yâķût ile yazdı raķam şermi sikest
Şafha-i 'ârîzuña kilik-i guher-zây-ı nigâh
6. Olsa her mûy-ı bîn-i âbisten şad nazżâre
Gelmez ey süh baña yine tesellâ-yı nigâh
7. Kâle-i kesmeheriçârsû-yı nahvetdür
Fers-i pâ-y-ıseh-i hûsn olsa da dünyâ-yı nigâh
8. Yâd-ı ruhsâre-i rengîni'arâķ-rîzuñ ider
Eskûmi rûġan-ı gul żarfını mînâ-yı nigâh
9. Şanma kim berzede-i ruhsârdur ol meh SÂMÎ
Câ-be-câ zâhir olur naķş-ı teh-i pâ-yı nigâh

E129a. H80b. P101b. R89b. V96b. Y89b.

LEHÜ

111

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Dem-i sermâda sâķī idelüm gel 'azm-i mey-hâne
 Tutusdur destüme al âtes-i seyyâleyi yâna
2. Tayanmış çesm-i mestî güyiyâ bālîn-i semmura
 Siyeh ebrûsı olmış muttaşıl ber-geste müjgâna
3. DU Hindü pevlivânîdür o müsgîn ebrüvân pür-cîn
 Girup meydân-ı husne bas tokusdı küşti-girâna
4. Kaşumdur na'lceñ resmi cebînüm naķs-ı keşdür
 Bu vech ile olursam n'ola pâmâluñ faķîrâne
5. Ider hande kebâb oldukça bağrum senc-i miñnetde
 Dil-i nâzîk döner muğber olup sîne nemek-dâne
6. Maķâm-ı 'aşķ ider yek-reng-i vahdet zîr u bālâyı
 Bu remzi serh ider 'âsîķ nazar ķıl ceyb udâmâne
7. Idenler çesm-i mazlûmuñ sirisk-âlûde müjgânın
 Ider âmâc-ı nekbet şadr-ı câhın tîr-i bārâne

El30a. H91a. P102a. R90a. V97a. Y90a.

LEHÜ

112

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn

1. 'Aṭā-sāz-ı dil ol üftâdeler dāmānā dūsdükce
 Yine kayd ile cāna defter-i iḥsānā dūsdükce
2. İder kevşer terāves selsebil-i 'adenden gūyā
 'Araḡ-çīn-i cebin-i dilber-i fettānā dūsdükce
3. 'Aceb mi nazra itmezsem zenehdān-ı dil-ārāya
 !Beyāz-ı āb ile perde olur çeşmānā dūşdükce
4. Getür būy-ı laṭifi 'atşe-rīz olsun dil-i 'ussāḡ
 Şabā rāhuñ o mūşg-i ṭurra-i cānānā dūsdükce
5. Bulur SÂMÎ ḡarâbât ehli neş'e hemçü cām-ı Cem
 Kelām-ı la'l-i dil-ber ḡalka-i rindānā dūsdükce

E130b. H91a. P100b. R90a. V97a. Y90a.

LEHÜ

113

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fâilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Baķılmaz ol nıgeh-i sâhbâz-te'sîre
 Ki nâhün efgen olupdur hezâr nâhcîre
2. Niyâz-ı mağfîret olur günâh mey-hvâre
 Cemende berg-i reż, efsürde olmadan sîre
3. Ta'arruż itmez iduk ehl-i 'aşķa ey zâhid
 Geleydi hâlet-i sevdâ-yı 'aşķ ta'bîre
4. 'Aceb degul dil-i zâhidde olmasa ğam-ı 'aşķ
 Nizâm olur mı ğuher rişte-i girihġire
5. Eger sürâdiķ-i tedbîr olursa tû-ber-tû
 Yine hiçâb olamaz âfitâb-ı taķdîre
6. Bu si'r-i tâze-revis tarķ-ı tab'-ı SÂMÎ'dur
 'Aceb mi ehl-i suhan tâlib olsa tanzîre

E130b. H91b. P102b. R90b. V97b. Y90a.

LEHÜ

114.

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Pây-ı hum taht olur meşreb-i şāhānemūze
 Halka der dīde-i Cem dergeh-i mey-hānemūze
2. Fēres-ı āyīne olur seyl-i fenā hānemūze
 Resk ider kaşr-ı sehān kūşe-i vīrānemūze
3. Kūrs-ı meh hāl-i butān gibi olur zūlmet-fām
 Girse hūrsīd eger revzen-i kāsānemūze
4. Bizūz ol sīşe be-dest-i meyiḥayret kim olur
 Gerdis-i reng-i sebep gerdis-i peymānemūze
5. Itmezūz kimseye āb-ı ruḥı rīzān cū guher
 Ba'ış-i nesv u nemā olsa daḥi dānemūze
6. Yādına gelse eger kaṭ'-ı rāh-ı kūy-ı vişāl
 Mevc-i şemsīr olur silsile dīvānemūze
7. Hod-be-hod çeşm-i suhan-sāzı olur h'āb-ālūd
 Eylemez rağbet o cādū-nigeh efsānemūze
8. Fikr-i çeşmānıdūr ol seng-dilūñ ey SĀMĪ
 Reh-i güftārda bu lağziş-i mestānemūze

E131a. H91b. P103a. R90b. V97bb. Y90b.

LEHU

115

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Degul mihr-i serī'U's-seyr eyvān-ı tıbāk Uzre
 Şu'ūd itdi serār-ıdūd-ı āhum ihtirāk Uzre
2. Hayāl-ı 'ārızuñla serde dāğ-efrūz-ı 'aşk olsam
 Gören gul-mihdur dir važ olunmış sekl-i tāk Uzre
3. O gul-ğonce semīm-i vaşlın va'd eyler 'ussāk
 Yine olmaz sükuftē gūlbūn-i bāğ-ı sāk Uzre
4. Ferāmūs eyleme bŷy-āverī-i vaşl-ı cānānı
 Şabā ser-gestedür 'ussāk şahrā-yı firāk Uzre
5. Olursa halka-i halhālāgūs-ı nigahumdan
 Sezādur: SĀMĪ'yā ol serv-i bāğ-tāze sāk Uzre

El3la. H91b. P103b. R91a. V97b. Y90b.

LEHÜ

116

-- v v -- v v -- v v --
 Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

1. Semsîrini taşınca ne hoşdur o bel ince
 Semsîrini taşınca niṭāk ince bel ince
2. Kuh-sār-ı maḥabbetde ki rāh ince bel ince
 Bār-ı ğam-ı hicrān çekilür mi cebel ince
3. Ḥayfâ ki 'arûs-ı tutuk-ārâ-yı ümîdüm
 Âġûs-ı dile müy-ı sefîd oldu gelince
4. Pur-ra'se gerek dil vasat-ı havf u recâda
 Çün kıble-nümâ dergeh-i Hakkâ yönelince
5. Vâ-bestedür ey dil düzele nâḥun-i kâruñ
 Şîrâze-i mecmû'a-i maṭlâb düzelince
6. Naẓmı yine SÂMÎnuñ olur raġbete sâyân
 Olmazsa da ey hâne Naẓîmuñ ğazelince

El31b. H92a. P103a. R91a. V98a. Y91a.

LEHÜ MUZEYYEL

117

-- v - v - v v - - v v v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ülün

1. Hicrûñ hayâl idüp dañi va'd-ı vişâlde
Olduğ zebûñ-ı keşmekeş-i ihtimâlde
2. Âğûs : zîb-i vuşlat olur mı muhâl iken
Gencâyisi o müy-miyânuñ hayâlde
3. Olmış siyâh idince leb-i hayâl gerdenuñ
Uymış rakîbe âh-ı sitâre vebâlde
4. Bir büsedür Umîdümüz o tıfl-ı nâzdan
Ma'dûd olur şemer bilürüz nev-nihâlde
5. Gâhî kirişme itmese mâbeyne ğamzeler
Bî-tâb olurdı çeşmi h'âb u sû'âlde
6. Güyâ o kırmızı fes ile turra-i cebîn
Bir toğ benefsedür sepe'd-verd-i âlde
7. Tâvûs-ı nâle-kârı görüp terk-i zîver it
Hep nağş-ı âhdur görinen per u bâlde
8. Teslîm olup ne hâl ise ey müy-ı pür-sikâf
Ġavġâyı ko bu medrese-i kıl u kâlde
9. Dil dâğdâğ-ı âh u beden ġark-ı cüy-ı esk
Âb-ı hevâ-yı gulşen-i aşk i'tidâlde
10. SÂMÎ kalem netice-i 'arż-ı merâm idüp
Vaşşâf olur bu nazm-ı keşirü'l-me'âlde

7. Nâle-kârı: nâle-kâra H,P,R,V,Y. /Görüp: bakup H,P,R,V,Y.

11. Ol Âşaf-ı yegâneyi kim bî-naẓîrdür
Zât-ı serîfi rûtbe-i faẓl u kemâlde
12. Mâ-fevķ-i dîde-i ‘adem itmis mişâlini
Şûret-ger-i müfekkire levh-i hayâlde
13. كالمى فى النہار ...
Mûr-ı âşâlet o guher-i bî-mişâlde
14. Resk-âver-i tarâvet-i Kerrübîyân olur
Hulķ-ı hamîdi pertev-i hûsn u cemâlde
15. Zânû-zen-i maķâm-ı ‘ubûdiyeti alur
Gerdûnı zîr-i zeyline şaffu‘n-ni‘âlde
16. K' eyvânũ olsa tâli‘-i firûz-ı es‘âdı
Olmasa i‘vicâc-ı żarûrî hilâlde
17. Biri ğulâm-ı halka-be-ġûs idi birisi
Der-bân idi o bâb-felek iştimâlde
18. Fûlk-i vaķârınuñ olamaz şandalı felek
Lenger bıraksa ķulzum-ı câh u celâlde
19. Ferheng-i ‘aķl-i pîş-i nefâzında emrinũ
Serheng-ves temeşşul ider imtişâlde
20. Şadr-ı kerem-si‘âr ķapûdân-ı kâm-kâr
Deryâ-hurûsdur kefi cûd u mevâlde
21. Kemter çekîde-i ķaleminden cihân cihân
Zâhir sevâd-ı a‘zam-ı ma‘nî maķâlde
22. Pîr-i suhan-sikesteye ger olsa dest-ġîr
Fehm-i dırûsti nâţıķa-i bî-me‘âlde

23. Feyz-i nefesle nâhûn-i ser-gûş-ı hâl ider
Merbûṭ iken zebân-ı girih gûş-ı lâlde
24. Mevrûsdur şadâret aña ğayrâ ‘âriyet
Yokdur seriki da‘vî-i câh u celâlde
25. Uftâdesin o sîdde-i gerdûn cenâbda
Ey dil yegâne rutbesin el-ḥaḳ bu bâbda
26. Eşkülle yâd-ı gird-i ḥaṭṭ oldu hemcu hâl
Merdûm degül miyâne-i çeşm-i pûr-âbda
27. Bu ḥuşk-sâ-yı ğamda şarâb oldu neş'esi
Şıfr-ı ḥabâb nokṭa-i sekdür şarâbda
28. Fikr-i zuhûr-ı ḥaṭ ile tār-ı siyeh âh
Giysû-yı yârâ ğâlib olur pîç u tâbda

E.132b. H92b. P103b. R91a. V98b. Y91a.

NA' T-I SEYYİD-I KEVNEYN RESŪL-I ŞAKALEYN (x)

118

Mefā'ilün Mafā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Cemālūñ ārzū eyler nigāhum yā Resūlā'llāh
Çıkar her seb anuñcūn 'arsa āhum yā Resūlā'llāh
2. Seb-i 'işyānda kaldum mihr-i ihsānuñla şubḥ-āsā
Beyāz eyle meded rūy-ı siyāhum yā Resūlā'llāh
3. Anı lūṭfuñla ref' it kalbūme sedd-i sedīd oldı
Vücūdumdur benüm cürm ü günāhum yā Resūlā'llāh
4. Kerem senden yapısdum halka-i bāb-ı temannāyla
Kapuñdan mādā yokdur penāhum yā Resūlā'llāh
5. Dur-i ser-tācı ikbālum gubār-ı āsitānuñdur
'Ubūdiyetdür ancaḳ 'izz ü cāhum yā Resūlā'llāh

E7a. H2b. P2b. R1b. V1b. Y2a.

(x) Ve lehli E. (Bu nüshada na't kenarda yazılmıştır). Na't: H.P,V,Y nüshalarında başlık yok.

4. Beyit H,V ve Y nüshalarında yoktur.

VE LEHŪ

119

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilūn Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

1. Velī firifte-i va'ade-i kibār itme
 Buzürg-i naḥl-ı kühenden ümīd bār itme
2. Göñul derūnuña çek âhı âsikār itme
 Bu saḳf-ı köhneyi mevḳūf-ı yek serār itme
3. Zuhūr-ı gevher nā-sufte-i umīd 'abeṣ
 Nigāhı rişte-i pūr-pīc u intizār itme
4. Kuşāyis isteme bil ḳadr-ı 'uḳde-i ye'si
 Hazānı pā-zede-i neş'e-i bahār itme
5. Sefīne-i hevesi sāḫil-i tevekküle çek
 Şaḳın gumāste-i dest-i rüzgār itme
6. Bir iki ḳaṭre-i meyden içüp bu mey-gedenüñ
 Seri sikence-ḥūr-ı seylī-i ḥumār itme
7. Olur mı medḫali sāyān kār-ı ḥulyānuñ
 Cevānib-i dile ḥas-pāreden ḥışār itme
8. Birāz yürütme siyāh-ı nigāh-ı ḥasretüñi
 O şāf āyīne-i ḥusni pūr-gubār itme
9. Yer eyle ḳalb-i eḫibbāda her dem ey SĀMĪ
 Hilāf-ı mesreb olan rāhdan guzār itme

E132b. H93a. P104a. R92a. V99a. Y92a.

LEHU

120

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Haṭṭ-ı sebzın didi ol tūtṭī-i 'isve su'ālümde
 Zümürüdden kenār āyīne-i ruḥsār-ı ālümde
2. O sehlā çeşm-i mest olduḡça sīrīn h'ābdan bīdār
 Seker-ālūde bādām-ı du maḡz oldu ḡayālümde
3. DU rengīn mışra'ı lā'ı lebinde şektedir gūyā
 Ne ḡōsdur luknet ol meh-pāre-i nāzīk maḡālümde
4. Tefe'ul ēyleyüp dil muşḡaf-ı haṭṭ-ı 'ızārından
 Sevād-ı āyet . oldu zāhir ḡasb-ı ḡālümde
5. Ne deḡlu dūr isem şūretde ma'nāda ba'īd olmam
 Zamīrūm yine rācī'dür o sūḡa infişālümde
6. Berīdūr mive-i luṭf u keremden sērv-i sebz-āsā
 Olur nā-puḡte ār-ı merḡamet nevres - nihālümde
7. Ne bilsun lezzet-i eş'ārımı kısrı olan SĀMĪ
 Nihāndur lūbb-ı ma'nī nūkte-i sīrīn me'ālümde

E133a. H93b. P105b. R92b. V99b. Y92a.

LEHU

121

--v -v-v v--v -v-
 Meḥ'ūlu Fā'ilātu Me'fāilu Fā'ilūn

1. Dāmān-gīr olur müjeler çeşm-i ḥasrete
 'Azm eyleyince merḥale-i ḥvāb-ı rāḥata
2. Eşkum futāde oldu ḥazīẓ-i mezellete
 Pīrāye olmadı o guher gūs-ı raḡbete
3. Hemsīre oldu duḡter-i rez la'ī-i dilbere
 Meclisde ḳan yalaşdılar 'aḳd-ı uḡuvvete
4. Keştī-i dil kenāre-i maḳşūda irmedi
 Duşdı hevā-yı 'aşḳ ile deryā-yı firḳate
5. Mīnā-yı dilde oldu perīḥāne-i ḥayāl
 Sāmī nigāh idup o ruḥ-ı pūr-leṭāfete

E!133a. H93b. P104b. R92b. V99b. Y92b.

LEHU

122

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mef'û'ilü Fâ'ilün

1. 'Aksümle zâhir eyler o âyine berbere
 Olsam o ser-tırâş ile bir kerre berbere
2. Âhum tamâm o seng-dile eyledi eşer
 Şad âferîn ki şikkesini kazdı mermere
3. Cismin ihâta eyledi mahrûṭî-i nazâr
 Girdi nihân olup o perî zîr-i cādere
4. Olmaz dehân-ı tengi tebessüm-furûs-ı nâz
 Nakd-ı niyâzı eyleme itlâf yok yere
5. SÂMÎ olunca pey-rev o ṭab'-ı müselleme
 Engüst-i ber-fem oldu yerâ'eyle muḥbere

E133b. H94a. P105a. R92b. V99b. Y92b.

HARFU'L-YA (x)

123

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Cūşis-i eske dil-i pür-hūn bir mecrā iki
 Hayf kim fülk-i guher-meshūn bir deryā iki
2. Şağklarum āyīneyi ol hūd-perest-i nazdan
 Istemez aşk olmağa Mecnūn bir Leylā iki
3. Haṭṭ-ı püst-i leb ider ihām-ı şemm-i buseyi
 Mısrā'-ı berceste-i mevzūn bir ma'nā iki
4. Mumtezic dārū-yı ikbālī humār u nes'eden
 Rūzgāruñ virdügi ma'cūn bir eczā iki
5. Zevk-yāb-ı luṭf-ı şirīn u 'itāb-ı telhīyüz
 Sāğar-ı la'l-ı leb-i. mey-gūn bir şahbā iki
6. Vaḥdeti seyr idemez ahvāl nigāh-ı istibāh
 Hestī-i esyā-yıgūn-ā-gūn bir gūyā iki
7. Mutteḥid ma'nide şüretde digerdür ḥusn u aşk
 Nūr-ı hürsīd u meh-i gerdūn bir ammā iki
8. Bir gerekdür ārzū hāṭırda ger Ḥaḳ-cū iseñ
 SĀMĪ'yā olmaz dil-i mahzūn bir sevdā iki

E 133b. H98a. P109a. R95b. V104a. Y96b.

LEHU

124.

v v - - v - v - v v -

Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Dām-ı zulfı dıluñ maqāmı gıbi
Dem çeker evc-i ğamı hamāmı gıbi
2. Dürdan hâlin eylerüm taqbıl
Hacerü'l-esved istilâmı gıbi
3. Zâhiduñ her kelâm-ı mevzû-ı
Redde mevķûfdur selâmı gıbi
4. Ehl-i dünyâ beķâda nâdim olur
Zen-perestânuñ ihtilâmı gıbi
5. Serde toĝrı söyle sîve mi var
Dilberüñ kadd-ı hoş-hırâmı gıbi
6. Lesker-i mevc-i bâde ğâret ider
Karvân-ı ğamı harâmı gıbi
7. Peste ikrâm iden olur bālâ
Feleguñ arzâ iltiyâmı gıbi
8. Bir suhandur mezâhir-ı itlāk
Zât-ı 'Anķa zuhûr nâmı gıbi
9. Cilve-ĝâh-ı seh-i maķabbetdür
Dil-i seydâ mekân-ı SÂMÎ gıbi

E.134a. H95b. P106b. R96a. V101b. Y94a.

LEHÜ

1251

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Miyân-ı halka-i zulfinde hâl dâne gibi
 Yine bu dâm-ı Humâ şayd-ı murğ-ı cān gibi
2. Idince germ nigāh ol perî-ı ızāre olur
 Hicābdan ruh-ı pür-tābı sise-hāne gibi
3. Gelince hāṭıra zincīr-i mevc-i kākul-i yār
 Hezār pāre olur ceyb-i ʿaql-ı sāne gibi
4. Kızardı bādeden ol dīde-i humār-ālūd
 Henüz nāvek-i müjgānı girdi kānā gibi
5. Kō tūmturakı bu nazm-ı selīsde SĀMĪ
 Cihānda söz mi var eşʿār-ı ʿāşıkāne gibi

E134a. H94b. P105b. R95b. V100b. Y93b.

3. Gelince hāṭıra zincīr-i mevc-i kākul-i yār: Olunca kākūlī zencīr
 bend-i pāy-ı hayāl E

LEHU

126

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Göñul her lahza mest-i bâde-i cân-ı maḥabbet mi
 Mişāl-ı çeşm-i sāğar yahsa ḥayrân-ı maḥabbet mi
2. Ruḥunda ol butuñ zulf-i giriḡgiri nedür yâ Rab
 Sevâd-ı kufr mı ya nûr-ı îmân-ı maḥabbet mi
3. Sirisk-i ḥûn-feşânımı dideden rîzân olan her dem
 Yahûd sırâbe-i şad mevc-i tûfân-ı maḥabbet mi
4. Harâb oldukça göñlüm dahme-gâh-i feyz olur zâhid
 Kıyâs bundan âbâdan mı vîrân-ı maḥabbet mi
5. Göñul kurtulmadı cevri felekden bilmem ey SÂMÎ
 Melâmet eylemek eşḥabını şân-ı maḥabbet mi

E.134b. H96b. P107b. R96a. V102b. Y95a.

LEHU

127:

vv - - vv - - vv - - vv -

Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

1. Mevc-hîz oldu yine esk-i terim seyl gibi
Her kemîn katresi sermâye-i şad nîl gibi
2. Ğark ider fulk-i dili cûsis-i seyl-âb-ı sirîş
Su'le-pâs olsa fitîl-i ruḥı kandîl gibi
3. Ceşm-i nādānda ma'anî-i sevād-ı kılûm
Nezd-i a'māda cilā düşmenî-i mîl gibi
4. Bir olur efser-i şāhî ile keçkul-ı gedā
Ser-nigûn olsa eger şûret-i eklîl gibi
5. Burya cinsi iken cānı olur mesned-dûs
Nān-ı mihmānı iden tehyie-i zenbîl gibi
6. Kuçdum ol mûy-miyānı diyu lāf urdı raḳîb
Belli yok şihḥati za'f uzre sözi kıl gibi
7. Ser Nemrûda ne kār eyledi gör ey maḡrûr
Peşşenûn nişîni hortum-ı ser-i fîl gibi
8. Gul-i rengîn-i meżāmîn ile SÂMÎ kaçdum
Bu sekiz beyti bihişte yine temsîl gibi

E134b. H94b. P105b. R93b. V100b. Y93a.

LEHU

128

v - v - v v - - v - v - v v -

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Me'fâilün Fe'ilün

1. Cebîn ki t̤â'at ol t̤urra-i semansâyı
Piyâle nûş-ı cünün ile 'aql-ı hod-râyı
2. Tekellüm eyleyüp ol şāhid-i sikeste-zebān
Kemāl-i serm ile maḥv eyledi Mesihâyı
3. Hemîşe zahm-hor tīg-ı çeşm-i maḥmûrum
Riyâz-ı sîne de seyr eyle verd-i ra'nâyı
4. Esîr-i kâfir-i zulf-i but-i ḥös-endāmın
Ki sîfte dil ider Yūsuf u Zuleyhâyı
5. Ḥazîz-i küh-ı melâmetde olduḡ âsûde
Sipihre 'izzet için itmezüz temennâyı
6. Ḥarîmi mey-kedede sîne-çāk-ı dūn gördüm
Hücûm-ı keyf ile SÂMÎ-i mest ü rüsvâyı

E135a. H95a. P106a. R93b. V101a. Y93b.

LEHU

129

v - v - v v - - v - v - v v -

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Şahîfe-i raķam-ı haţţ-ı nev olunca yûzi
Hesâb-ı naķd-ı esküm o demde buldı yûzi
2. Cemen-sitân-ı melâhatda nev-cerîde henûz
Yeñiçeride bir âhû-nigeh kûl oĝlı kuzı
3. Firâķ-ı bûse-i la'1-i nemek- feşânuñ ile
Mezâķ-ı dilde şarâbuñ ne dâdı var ne tuzı
4. Görince cām-ı lebûñ zâhid oldu pûr-guftâr
Cemâdı nuţķa getürdi anuñ laţîf sözi
5. Deguldurâb ile la'1-i lebinde ey SÂMÎ
O şâf guher-i pâkîzenuñ göründi yûzi

E135a. H95a. P106a. R96a. V101a. Y93b.

LEHU

130.

- - v v - - v v - - v v - -

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'iilun

1. Dil kim heves-i 'ask ile ol dem yola dışdı
Güm-kerde reh-ivâdi-i hicrân ola dışdı

2. Çeys-i haŝı geldükde idüp bende-nüvâzî
Ol pâdiŝeh-i mülket-i 'isve kula dışdı

3. Dün fikr-i ruĥuñla taraf-ı gûlŝene vardum
Bir âh-ı gulû-sûzı ile gul şola dışdı

4. İzhâr ideyum ŝandım o gul-ğonceye râzum
Sebnem ile nergis iki cesmi dola dışdı

5. Âgûş-ı nigeĥden bile eylerdi teĥâŝî
Gör baĥtı raķîb ile o meh kıl kıla dışdı

6. Eskümle nihâl-ı kad.-ı yâre virdük ŝu
Nâ-puĥte iken mive-i vuşlat ola dışdı

7. SÂMÎ o mehi hâle-i âgûşa çekince
Ġayretle sipihr-i ĥased-endûz ola dışdı

El35b. H95a. P106a. R94a. V101a. Y94a.

LEHU

131'

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Çeküp farṭ-ı hücūm-ı ğuşṣa rāh-ı 'ayse sed şimdi
 Leb-i hamyāze-kāre hōd-be-hōd der-dest-i red şimdi
2. Şu'ünāt-ı havādiş hep mehekk-pīrāy-ı vaḥdetdür
 Berāberdür yanında imtiyāz-ı nīg u bed şimdi
3. Metā'-ı kām-yābıçārsū-yı bī-niyāzīdür
 Mureccaḥdur libās-ı pādisāhīden nemed şimdi
4. Sevād-ı cem'-i erkām-ı kerem bīr 'aks-ı himmetdür
 Hīsāb itdūm tehīdür cūmleten şıfr-ı 'aded şimdi
5. Nigeh-senc-i teḥassurdur ḥarīm-i bezm-i iḳbāle
 Mişāl-ı ḥalka-i bīrūndur çeşm-i ḥased şimdi
6. Olurken her keşīde gerdiş-i nazẓāreden evvel
 Kimūñ āġūş-ı zīb-i vaşlıdur ol serv-ı kad şimdi
7. Ḥarīdār-ı kumās-ı ma'rīfet nā-yābdur SĀMĪ
 Nefesde ḳaldı ancak germī-i dād u sited şimdi

E 135b. H95b. P106b. R94a. V101b. Y94a.

LEHÛ

132

v v - - v - v - v v -

Fe'îlâtUn Mefâ'îlUn Fe'îlUn

1. Intizār eyledi helāk beni
Gel medet itme ğuşşa-nāk beni
2. Eyle ey pādişāh-ı milket-i nāz
Zîr-i pāyuñda hemcu hāk beni
3. Çeşmüñe eyledükde naz̄zāre
Nigehüñ itdi çāk çāk beni
4. Eyledi sırr-ı vahdete vākıf
لیسی فی جبتی سوال beni
5. Eyle teşrîfuñ ile SÂMÎ'yi sād
Intizār eyledi helāk beni

E136a. H96a. P107a. R94a. V102a. Y94b.

LEHÜ

133'

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Tecerrüd ile Mesîhā felek-nisest oldu
 Cihānda māl ile Kārūn gör ki pest oldu
2. Şun ol piyāleyi ey sākī-i haķīkat kim
 Cihāniyān kemīn neşvesiyle mest oldu
3. Şanem şanem diyerek buldı sāhid-i taḥķīk
 O dem kunişt-i mecāzide büt-perest oldu
4. Revāmıdur ki nazārdan duşurduñ ey SÂMÎ
 Hezār pāre olup cām-ı dil-sikest oldu

E136a. H96a. P107a. R94b. V102a. Y94b.

LEHÜ

134

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Muttaşıldur menzil-i taḥkîke rāh-ı mevlevî
Meş'al-efrüz-ı Hudādur sūz-ı āh-ı mevlevî
2. Bir yire gelmiş tecerrüd-piṣegān-ı 'aşk-ı Hāk
Mecma'-ı rūḥāniyāndur ḥānḳāh-ı mevlevî
3. Peyk-i zerrīn tāk-ı sāhī kisver-i tecrīddür
Sālik-i cāpuk-rev-i ṣāhib-kulāh-ı mevlevî
4. Mulk-i istiḡnāda sultān olduḡın telmīḥ ider
Deste nāy alduḡça ḥalka kec-kulāh-ı mevlevî
5. Rūḥ-ı Mevlānādan itse kesb-i rūḥ-ı Meṣnevī
Kursī-i carḥ-ı 'berīndür cilve-gāh-ı mevlevî
6. Carḥ urub tennūre ile olsa ser-germ-i semā'
Sūr-ı 'aşk ile tutar semse cebāh-ı mevlevî
7. Bī-def u nāy u rebāb olmak iledür SĀMĪ'yā
Hücresinde zūhd-i ḥušk ile günāh-ı mevlevî

E136a. H96a. P107a. R94b. V102a. Y94b.

LEHÜ

135

v - - - v - - - v - - - v - - -

Mefā'īlun Mefā'īlun Mefā'īlun Mefā'īlun

1. O sūh-ı mevlevī hüsniyle resk-i āfitāb oldu
Tenūreyile derūn-ı hālede cūn māhtāb oldu
2. Görüp dil germ-i cevlan su'le-i cevvēle-ves rūyın
Mişāl-ı mūy-ı ātes-dīde vakf-ı pīc u tāb oldu
3. Semā' icre olunca hūn-fesān gül-berg-i ruhsārı
Zenaḥdān-ı laṭīfi sīse-i mevc-i gül-āb oldu
4. Ruḥı zīr-i kulehde sem-i fānūs-ı hayāl-. āsā
Yanınca cān u dil pervāne-i pūr-sūz u tāb oldu
5. Tolasdı pāyına cūn tavḳ-ı kumrī riste-i enzār
O serv-ı ḳad semā' itdükce dil pūr-ıstırāb oldu
6. Idāre itmede mestān-ı 'asḳa sāḳī-i hūsni
Leb-i peymāne-i çeşm-i temāşāda sarāb oldu
7. Hemān fevvāre-i āb-ı hayāta döndi ey SĀMĪ
O dem ki gerden-i pāki 'arak-rīz-i ḥicāb oldu

E 136b. H97b. P108b. R95b. V104a. Y96a.

LEHU

136.

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlû Fâ'ilâtû Mefâ'ilû Fâ'ilûn

1. Mînâ-yı çeşm-i 'ibrete vaż' eyle lāleyi
 Seyr eyle bezm-i devlet-i devr-i piyāleyi
2. 'Ālem-nümâ-yı her dū cihāndur bahārda
 Gör cām-ı dūr-bīn-i şarāb-ı dū sāleyi
3. Zahm-ı dili kanar ya aķar eski dem-be-dem
 Rengīn ider hezār-dil ey ğonce nāleyi
4. Mānend-i dāye açdı fem tıfl-ı ğonceyi
 Ebr-i bahār itdi aķız miski jāleyi
5. Açdıķda ğonce-i guli ustād-ı nev-bahār
 Şerħ itdi ders-i bülbüle dā'ir risāleyi
6. Üşkūfelerle cāme-i gul-rīz-bāf-ı nazm
 Nesc itdi SĀMÎ'yā girān-ķadr-i kāleyi

E136b. H96b. P107b. R94b. V102b. Y95a.

LEHU

137

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilûn

1. Bezm-i gülsende ki muṭrīb elini cenge ḳodı
 Nağmesin şavt-ı hezār ile bir āhenge ḳodı
2. Kārını sihr-i ḥalāl eyledi meṣṣaṭa-ı mey
 Gul gibi yāsemen-i 'ārızuñ reñge ḳodı
3. Cıḳdı esküm aradan şaf-be-şaf müjgānum
 Reh-i nazẓārede bir biri ile cenge ḳodı
4. Ne bilür añlamayan rābıṭa-i vahdeti Ḥak
 Sereri ahına mı, yoḥsa reg-i senge ḳodı
5. SĀMÎ'yā fehmi idegör nes'e-i sırr-ı ezeli
 O nesāṭı meye ol ḥāleti kim benge ḳodı

E1137a. H97a. P108a. R96b. V103a. Y95b.

LEHU

138

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilūn Fa'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

1. Haṭ-ı siyāh-ı rūḥidil-rubā yerin tutdı
 Husūfdan ki meh-i pūr-ziyā berin tutdı
2. Belürdi dīdeden 'aks - efgenī-i hūn-ı ciger
 'Izār-ı yārda reng-i hayā yerin tutdı
3. Hayāl-i zūlfī āmed şud-ı nefes dilde
 Beride nāfe-semīm-i şabā yerin tutdı
4. Gedā-yı sāhī-nihādum ki dēmen-i külehüm
 Serümde sēye-i per-i Humā yerin tutdı
5. Ogüm-sürāğ-ı cünūnum ki reng-i hayrānı
 Ruḥ-ı delālet-i Hızır-ı hevā yerin tutdı

E137a. H96b. P107b. R96a. V102b. Y95a.

LEHU

139,

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlU Fâ'ilâtU Mefâ'ilU Fâ'ilUn

1. Gördüm fûrûğ-ı hûsn ile bir ak sâdeli
 Mihr-i seher-ves eyledi isrâk sâdeli
2. Donmuş beyâz-ı sîsede bir kırmızı kuleh
 Olmuş o rûy-ı âl ne berrâk sâdeli
3. Âgûşumı miyânına âh eylesem niṭâk
 Itdi o mâh ṭâkatumi ṭâk sâdeli
4. Nâ-dîdedür göñul bu açılmış gül-i sefîd
 Gel gel şikâf-ı sîneye pek bak sâdeli
5. SÂMÎ beyâz-ı şafhada ol şûh -ı sîm-ten
 Itdi zebân-ı kîlkumi inṭâk sâdeli

E137b. H97a. P108a. R95a. V103a. Y95b.

LEHÜ

140

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. O nahl-ı nasun olur pence-i muhannası
 Yedi veren gulunuñ gonce-i muṭarrāsı
2. Baḳup sirisk.ile sīm-i şāka fūrūs itdüm
 Reh-i niyāza nigāhumla bir şu dībāsı
3. N'ola libās-ı kemān-dār-ı āhum olsa sipāh
 Nişāne irmedi tīr-i heves budur yāsı
4. Göñul seni göreli ğayra naḳar-pās olamaz
 Anuñcün āyīnesinde nigāh ider pāsı
5. Ḥayāl-i ceşmuñ ile sürmedān-ı ḳalbinde
 Mişāl-ı kuḥl ezilür 'āşıkıñ süveydāsı
6. Raḫīḳ-i neş'e-i mināyı gösterür bī-reng
 Perīye şisedür imā-yı ceşm-i gūyāsı
7. Bu deñlü teşne-i 'aşkı şuwardı ḫayrānum
 O ince belden iken āb-ı tīg-ı mecrāsı
8. Görince dil o siyeh ḫālı çāk miyānında
 Muḳa'ar-ızaḳan-ı yāre düşdi sevdāsı
9. Cū dūd-ı sem'a-i kāfūr ŞAMĪ'yā yaḳısur
 O gerden üzre siyeh zulf-i 'anber-āsāsı

E 136b. H97b. P108b. R95a. V103b. Y96a.

LEHU

141

-v - - - v - - - v - - - v -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Bāde kim revnaḡ-fezā-yı sīsedür her ıatresi
 Ğurre-i ruhsāre-i endisedür her ıatresi
3. Durd-i nācizi cerāhat-şūy-ı derd-i ğuşşadur
 Merhem-i zahm-ı dilipür-risedür her ıatresi
3. Cān-ı Ferhādı o mey mest-i serendāz itdi kim
 Āb-dār-ı cevheriser-sīsedür her ıatresi
4. Ol hum-ı pur-feyẓden kim cür'a-nūs-ı hikmetuz
 Māye-i 'aql-ı Felāṭūn-pīsedür her ıatresi
5. Āteş-i seyyāle-ı 'aşḡ itdi SĀMÎ cāna kār
 Kim serārı sır-i sūz-ı pīsedür her ıatresi

E.138a. H97b. P108b. R96b. V103b. Y95b.

LEHÜ

142

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ılâtün Fe'ılâtün Fe'ılâtün Fe'ılün

1. Kākül uftāde be-ḥāl olmış o āfet ḳopdı
 Fitne başıldı velī başḳa ḳıyāmet ḳopdı
2. Tīse-i su'le-i āh ile o sengīn dilden
 Hele bir pāre dil-i zārıma sefḳat ḳopdı
3. Bād-ı āhum ayırup ḡonceleri sāḥından
 Yüregi bülbuluñ ey verd-i melāḥat ḳopdı

138a, H97a. P108a. R96b. V103a. Y95b.

LEHÜ

143

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Hudānuñ vaḥdet-i zātın 'ayān eyler zuhūrātı
 Belî sāhid yeter e'n-nūr-ı şemse kendi zerrātı
2. Başıretle nigāh it cümle esyā maḥv-ı nūr olmış
 Ki 'aks-ı vechi zāhir gördüğüñ şanma hayālātı
3. Tecellîdür bu esyā cılve-gerdür nūr-ı vaḥdetden
 Ki kudret gösterür bunlarla zāhirdür kemālātı
4. Hicāb-ı keşreti çekmiş cemāl-ı vaḥdete tâ kim
 Bu keşretten bağan ancak göre ol 'aks-i merrātı
5. Ne keşretten ne vaḥdetden her âyîne tesellî-vâr
 Velî senden murādı kullî geçmekdür murādātı

E.138b.

M U S A M M A T L A R

I
TERKİB-I BEND (x)

Mef'ûlu Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- - v v - - v v - - v v - -

1. Şûfî gibi zanıtme bizi şübha-be-destüz
Biz dâne-sümâr-ı guher-i 'ahd-ı Elestüz
2. Erbâb-ı riyānuñ serine cür'a-nişāruz
Peymāne-i sersār-ı mey-i 'aşk ile mestüz
3. Kūhlu'l-başaruz sāye gibi dīde-i mihre
Hāk-ı kadem-i ehl-i melāmetdeki pestüz
4. Ka'beyle şanem-hānede yek-reng-i sūcūduz
Biz hān-kah-ı dildeki Allāh-perestüz
5. Bilmezse n'ola kadrūmuzi zāhid-i hod-bīn
Ol āyīneyüz kim kef-i jengīde sikestüz
6. Ser-gestelerüz dūr olalı menba'ımızdan
Seyl-āb-ı şahārī gibi bī-cāy-nisestüz
7. Gum-kerde sürāğ-ı reh-i hayrānī-i 'aşkuz
Hızır ile o vādide ki biz dest-be-destüz
8. Sāgar be-kef-i meykede-i 'aşk-ı Hudāyız
Fark-ı feleke cür'a-feşān turfa-gedāyuz

(x). Cevrīye Nazīre H, "Sāmī peyrevlik idüp Rūhiye tanzīr eyledi, Kim bu terkīb-i bendi taḥrīr eyledi" P, Terkīb-i Bend-i Bī-nazīr R,V,Y nüshalarında başlık yok

I. 4. Bu beyit V ve Y nüshalarında 5. beyit olarak yazılmış. 5. Bu beyit V ve Y nüshalarında 6. beyittir

II

1. Eyzāhid-i kışrî suhān-i da'vî-yi bâ'ıl
Bî-zā'ika-i lubb-i kemālāt-ı efāzıl
2. Tā key olasın münkir-i erbāb-ı haqīkat
İnkār-ı selefde idüp irād-ı delā'il
3. 'Ālim gecinüp olmasın ehl-i kemālūn
Geh zendiķa vu kufrine geh fısqına ķā'il
4. Te'vīle tevaķķuf iden aķvāl-ı kibārı
Zāhırde ķoyup itmedesin bâ'tını zā'il
5. Ĥar-muĥre-i inkārını ārāyis idinmis
Lā-yüfhem olan ĥayl-ı ĥarān-ı mütesāfil
6. Lāyık mı olup mu'tesif-i cādde-i taşdıķ
Dunbāle rev-i tab'ūn ola bi nīce cāhil
7. Ĥıfz itmek ile cerbeze-i felsefīyātı
Zannetme ki olduñ reh-i taķķīķde 'āķil
8. Bilduñ mi nedür mebdē' ile semt-i me'ādı
'İlm ańlama ey tīre-derūn naķs-ı sevādı

III

1. Erbāb-ı suhūduñ süheni keşf-i hikemdür
Mağbūl-ı şanādīd-ı suhan-dān-ı Umemdür
2. Endīşe-i hüccāb nihān-hāne-i esrār
Miftāh-ı tıllismāt-ı ma'ānī-i kıdemdür
3. Āyīne-i kalbinde o rūsen-güherānuñ
Jeng-i enā'iyyet eşeri mağz-ı 'ademdür
4. Yektā guher-i vahdete t̄alib olup anlar
Enhār gibi vāşıl-ı ser-i menzil-i yemdür
5. Şūretde gedāyān-ı nemed-pūs-ı melāmet
Ma'nide selāṭīn-i melik-hayl u ḥasemdür
6. İn'āmları bahşis-i feyz-i ezelīdür
Anlar hulefā-yı rūsūl-ı pāk-siyemdür
7. 'Ādetleri hep bezl-i le'ālī-i ḥaḳīkat
İhsānları gencīne-i enfās-ı himemdür
8. Gördükleri āşār-ı şu'ūnāt-ı İlāhī
Seyr eylediler Ḥaḳḳı mezāhirde ke-mā-hī

IV

1. Gūs eyle merātibde nedür 'ilm-i ḥaḳīkat
Erbāb-ı suhūd eylediler böyle rivāyet
2. Olmışdı o mağbūb-ı serā-perde-i lā-reyb
İtlāk-ı nikāb-ı ḥarem-i ḡayb-ı huviyyet

3. Bi'z-zāt idüp sive-i āgāz-ı ta'ayyūn
Āyine-nümā oldı cemāl-ı eḫādiyyet
4. Esmā vü şıfat ile zühūr eyledi a'yān
Cün itdi dıvūm mertebede cılve maḥabbet
5. Ervāḫ-ı vesā'itdeki . oldı mütecellī
Ta'yīn idemez anı ser-engüst-i isāret
6. Duşdukde merāyā-yı mişāliyyeye 'aksi
Şahrā-yı taḫayyülde görindi nıce şūret
7. Bu mertebeden şoñra semāvāt-ı 'anāşır
İtdi şe mevālid ile tertīb-i sehādet
8. İnsān olup enmūzec-i gül zāt u şıfāta
Pes mazḥar-ı tām oldı bu cümle ḫāzerāta

V

1. Oldı ḫaṭ-ı mecmū'a-i pīsānī-i insān
Ḥūkm-i ملك الله على صورت رحمان
2. Baḫ dīde-i 'ibretle o āyīne-i pāke
Olsun dir iseñ pertev-i taḫkīk nümāyān
3. 'Ārif iseñ ey tālib-i Ḥaḫ sen seni añla
Gencīne-i maḥfīye maḥaldur dil-i vīrān
4. Bil geldiğini mülk-i vücūda ne içündür
Sa'y it olasın pādseh-i kisver-i 'irfān

5. Meftūhdur ebvāb-ı kerem iste Hudādan
Olmağlığa zānū-zede-i şoḥbet-i pīrān
6. Şarf eyleme evkātuñı bāzicevü lehve
Dīvāne gibi olma şaḳın şühre-i şıbyān
7. Ancak bu hevā vü heves-i nefis ise maḳşūd
Bu mādde müsterek oldu saña ḥayvān
8. Ref' eyle gūñulden ḥucub-ı zulmet u nūrı
Nazḫāre-i dīdāra degis Cennet u Hūrı

VI

1. 'Ārif iseñ ol perde-berendāz-ı ḥafāyā
Tā kim olasın maḥrem-i ḥalvet-geh-i ma'nā
2. Bir kerre nigāh eyle pes-i perde-i rāza
Ustād-i şūver-bāz olur ol demde hüveydā
3. Cün kār-ı nihānī-i meşiyet ola ma'lūm
Cekme ḡam-ı imrūz ile endīşe-i ferdā
4. Şıdk ile rızā-dāde-i taḳdīr-i Hudā ol
Virme ḥalecār ḳalbuñe tedbīr ile aṣlā
5. Seng atsa da kudek-menişān olma sikeste
Mecnūn-revīs ol 'āḳil iseñ ey dil-i seyda
6. Āyīne gibi taşfīye-i levḥ-i derūn it
Tā saña keder virmeye nīg u bed-i dünyā

7. Yek-reng u mûsâvât gerekdür nazaruñda
Tevbîh-i ‘adu dost-nevâzi-i ehibbâ
8. Mestâne-i ser-bâzi-ıtarab-hâne-i cân ol
Mustağnî-i işret-gedê-i her dü cihân ol

VII

1. Sâķî şun o meyden ki ola neşvede tāk
Bir cām ile kıl def‘-i humār dil-i ğam-nāk
2. Ol bâde ki nâ-süste-ruh-ı gird-i riyâyı
Mînâ gibi şābūn kef-i mevci ider pāk
3. Ol âtes-i seyyāle-i nāmūs-ı hıred-sūz
Pā-māl kūn-i zūhd ü verā çü hāş u hāşāk
4. Ol bâde-i pūr-feyz ki geldükde hurūsa
Teh cür‘ası hāk oldı habābı bu nuh eflāk
5. Sem‘-i harem-efrūz dil-i tîre-nihādan
Bir kaṭresidür mişkal-ı âyîne-i idrāk
6. Ref‘ eyle bizi hākdan ey pîr-i harābāt
Kaldur bir ayağ ile yapış destūme bîbāk
7. Leb-tesnelerūz cām-ı mey-i ‘aşka Kelîmūñ
Bu beytuñ idüp vird-i zebān-i dil-i şad çāk
8. Dil-beste-i sâzam u esîr-i mey-i nābam
Geh mevc-i sarābam u gehî tār-ı rübābam

VIII

1. Muṭrīb ele al nāy-ı pesendīde-makāli
Germ eyle def-āsā dil-i berhem-zede-hali
2. Def-eyle meded ḡubek-i şantūr ile dilden
Darb idüp uşul ile ser-i şahş-ı melāli
3. Feyz-i nağam-i sāmī'a-sūzīyla rebānuñ
Āteşlere yak sīne-i 'ussāk-ı cemāli
4. Te'şīrini inkār idemem nağme-i sāzuñ
Luṭf eyler iken cān u dile cezbe-i hālī
5. Nāy-ı sekerin nağme ider hokka-i gūsı
Kandı kaşab-ı sukker-i hālāt ile mālī
6. Pürdür güher-i feyz ile şandūka-i tanbūr
Meyl-i dil-i 'ussāk deguldür aña hālī
7. Mızrābda mı cūbda mı mūda mı te'şīr
Zāhid bunı fehm it қо yeter kıyl ile kālī
8. Caldum taşā ben sīse-i nāmūs ile nengi
Muṭrīb kerem it sen dahı cal barbaṭ u cengi

IX

1. Dil-beste-i giysū-yı ham-ender-ham-ı 'aşkam
Dīvāne-i zencīr be-pāy-ı ğam-ı 'aşkam
2. Perverde-i āġūs-ı mevālid-ī solāse
Hayru'l-halef-i silsile-i ādem-i 'aşkam

VIII. 1. Ele al: al ele H,P,Y. Ele:-V. 7.Nāmūs ile nengi: şad tevbe va tengi: H,P,R,V,Y.

IX. 3. beyit ile 4. beyit H,P,R,V,Y nüshalarında yer deġistirmiştir.

3. Geh Vādī-i Eymen gehī Mūsī-i tecellī
Geh 'Isī-i mu'ciz-nefes-i Meryem-i 'aşkam
4. Biñ şūret ile zīb-i mecāli-i şu'ūnam
Geh hūsn u gehī 'āşık u geh 'ālem-i 'aşkam
5. Geh pīr-i sipihruñ eline subḥa-i pervīn
Geh sâz-ı kef-i Zuhrede zīr bām-ı 'aşkam
6. Gāhī girih-i muşammat-ı ma'nāde nihānam
Geh cilve-geh-i sâḥa-i keyf u kem-i 'aşkam
7. Ma'na-yi basīṭ-i eşer; kaf ile nūnam
Terkīb-i rûmûz-ı kelīmât-ı fem-i 'aşkam
8. Mersûm-ı cühûl u güher-i med'uvv-ı zulûmem
Maḥmil-keş-i ser-bâz-ı emānât-ı 'ulûmem

X

1. Yâ Rab kânı ol dem ki nihân idi bu ḥâne
Nûr-efgen olan vuşlat idi çesm-i cihâne
2. Ağyâr nihân yâr nihân dil dahı nâ-bûd
Ne resm, numâyân idi ne nâm ü nişâne
3. Bîr bezm idi o bezm-i şafâ kim yoğ idi hiç
'Ussâka temâsâ-yı cemâle bu bahâne
4. Pur-neşve idi cümlesi bir cām-ı şafâdan
Hep bâde-i vahdet şunulırdı dil u câne

5. Keşret yoğ idi vahdet-i mahz idi bu 'âlem
İsbât-ı vücūd itmege yir yok idi digerâne
6. Hep ğarkâ-be-nūr-ı ahadiyyet idi esyâ
Ma'dûm idi a'yânda temyîz-i miyâne
7. Ma'lûmâ iken nükte-i el'an ke-mâ-kan
Şad hayf ki olduk yine pür h'âb-ı fesâne
8. Dil-sifte-i hüsn-i ezel-i çeşm-i şuhûduz
Hayret-zede-i âyîne bî-jeng-i vücûduz

XI

1. Ey nūr-dih-i hestî-i eflāk-ı 'anāşır
Feyyāz-ı vücūd-ı şüver-ārây-ı mezâhir
2. Dānende-i her müşkiliser-beste-i icād
Bīnende-i esrār-ı hafāyā-yı zemā'ir
3. Bilmekde kemālātuñı pā-der-ğıl-ı hayret
'Akl-ı hukemā vü 'ulemā-yı mutebahhir
4. Pīs-i nazar-ı 'aqla tamāsā-yı cemāle
Çekmekde izāfāt-ı neseb-i perde-i sātir
5. Ey mihr-i 'emā burka'-ı ıtlāk-ı cemālūñ
Her zerrede pinhān yine her zerrede zāhir
6. Zātuñ k'ola ıtlāk-ı haqikî ile muḥlak
Derk eylemede dil olur elbet mutehayyir

7. Bu maṭla'--ı rengīn ile bildürdi Bisātī
Hayret idugin ehl-i dile menzil-i āhır
8. Ey tīr-i ğametrā dil-i 'ussāk nisāne
Halkī be-tu mesğūl u tu gā'ib-i ze-miyāne

XII

1. Dil mu'tekif-i gūşe-i ebrū-yı Muḥammed
Cān silsile der-i gerdn-i giysūy-ı Muḥammed
2. Gül-berg-i ruḥı munşabıĝ-ı şubĝa-ı Raḥmān
Ezhār-ı ḥakāyıkda nihān bŷy-ı Muḥammed
3. Tevhīd ider intāķ-ı İlāhī ile ta'ālīm
Tūtī-i dile āyīne-i rūy-ı Muḥammed
4. Firdevs-i ḥakīkatde eb-i Ādem u Havvā
Eşyā ise hep zāde-i yek-mŷy-ı Muḥammed
5. Ey 'aşķ hidāyet demidŷr 'aşık-ı zāra
Dŷdŷm yola gŷster neredŷr sŷy-ı Muḥammed
6. Vāşıl olayum menzil-i maķşŷda meded ķıl
Cismŷm ideyŷm fers-i reh-i kŷy-ı Muḥammed
7. Şad 'acz ile oldı dil-i meḥcŷr siyeh-kār
Bir bende-i nācīz saña-gŷy-ı Muḥammed
8. SĀMĪ nice yuz biñ şalāvat ola ḥavāle
Ol rūḥ-ı şerīfe daḥı Eshāb ile Āle

XIII

1. Hestî-i mecâziyi nihân eyle İlâhî
Esrâr-ı hafâyâyı ‘ayân eyle İlâhî
2. Mustagraḳ-ı envâr-ı şuhûd it dil-i zârı
Keşf-i hicâb-ı dîde-i cân eyle İlâhî
3. Maḥv eyle gönûlden eṣer-i naḳs-ı sıvâyı
Ġayriyyeti bî-nâm u nişân eyle İlâhî
4. Kıl ‘ayn-ı yakîn ile bizi vâkıf-ı esrâr
Ref‘-i tutuk reyb u gümân eyle İlâhî
5. Bir pîre kul eyle beni kim zıll-ı Hudâdur
Maḥdûmumı ol şâhib-i sân eyle İlâhî
6. Ol mazḥar-ı zâta dilümi eyle mukâbil
Bir zerre iken mihr-i cihân eyle ya İlâhî
7. Mevc-i nazar-ı luṭfı ile yemm-i cûduñ
Ḳalbm güher-i cezbeye ḳân eyle İlâhî
8. Luṭf it beni maḥcûb-ı vüçûd eyleme yâ Rab
Nâ-maḥrem-i âşâr-ı şuhûd eyleme yâ Rab

E7b. H7a. P7a. R7a. V6b. Y7a.

II.

TERKİB- I BEND BERĀYI PĀDİSĀH-I 'ĀLEM SULTĀN AHMED
HĀN-I ŞĀLİŞ (x)

Meḥ'ûlu Fâ'ilâlu Meḥ'îlu Fâ'ilûn

- - v - v - v v - - v - v -

I

1. Demdür ki eyleye kalem-i rastîn-şîfat
Seccâde-i şahîfede kad kâmetü's-şalât
2. Demdür ki ide mahfil-i ser-levhada sücûd
Nûr-ı siyâha gark ola halvet-geh-i devât
3. Demdür ki dâne-i nuḳât-ı anberînden
Silk-i beyâna nazm ide tesbîh-i vâridât
4. Demdür ki cāk idüp yaḳasın girye-nâk iken
Serḥ ide mâ-cerâ-yı dilin ol bihîn-simât
5. Allâhu Ekber ile menâr-ı benânda
Ser-germ-i zikr ola cû-hilâl-i sûtûde-zât
6. İsk ile dest-şûy-ı vuḳu-yı niyâz olup
Her kaṭresi isâle-i feyz ide cûn Fırât
7. Olduḳca dūr-bîn be-kef nazra-i şünûd
Nezdik ola nigâhına semt-i muḡayyebât
8. Picide-pây-ı liḳa-yı husk-ı devât olup
Baḡlanmaya o câpuk-i şahrâ-rev-i nikât
9. Sâhîn gibi dü-mıṣrae-ı beyti idüp cenâh
Böyle ide ma'âric-i da'vâta iltifât

(x). Terkîb-i Bend-i Mu'asşer E. H nüshasında başlık yok. Mu'asşer Terkîb-i Bend Berāyı
Sultān Ahmed Hān-ı Şālîş P.

10. Yâ Rabb be-ḥaḳḳ-ı mâ-sadaḳ-ı Nûn ve'l-ḳalem
Manşûr ola o şâh-ı cihân-ı zafer-‘alem

II

1. Bir seb ki dîdeden acılup perde-i ruḳûd
Mir’ât-ı dilde oldu ‘ayân pertev-i şuhûd
2. Teşmîr-i sâḳ-ı himmet idup sâ‘id-i hayâl
Şahrâ-yı ḳalbi gezdi ser-â-ser bîlâ-vücûd
3. İḳbâl idup mubessir-i ilhâm-ı İzîdi
İtdürdi cânı zirve-i taḥḳîḳe dek su‘ûd
4. Nâ-gâh bir fezâ-yı vâsi‘ oldu âsikâr
Gürdüm ki şaf-keşîde turur bir nice cunnûd
5. Bu ceys-i bî-ḥad, ile bu vâdî nedür didüm
Didi ki ey ḥabîr-i mezâyâ-yı her nümûd
6. Cem‘-i teveccühât kulûb-ı ricâl-i ğayb
Deşt-i ‘inâyete ider imdâd içün vürûd
7. Taşdîḳ idup maḳâlini sukrâne eyledüm
Pîşânî-i niyâzı fûrû-bürde-i sücûd
8. Sürdüm yüzüm zemîn-i ‘ubûdiyyete o dem
Feryâd idup didüm ki eyâ Vâcibu'l-vücûd
9. Nüşâbe-i du‘âmı be-nûr-ı nebî-yi seyf
Eyle resîde-i hedef-i târem-i kebûd
10. A‘dâ-yı dîn u devlet olup münhezim müdâm
Ceys-ı muvaḥḥidîn ola nuşretüñe şad kâm

III

1. Ey nâzım-ı merâtib-i şaf-der-şaf,-ı nûcûm
Revnaķ-fezâ-yı ʿâlem-i hestî ʿale'l-ʿumûm
2. Merbûṭdur sipeh-bûd-ı aʿyân-ı ʿilmüñe
Bu tîh-i bî-kerânda olan leşker-i ʿulûm
3. Sensin iden bu ʿarbede-gâh-ı hayâlde
Ezdâd-ı kâ'inâtı neberd-âver-i hücum
4. Sirîn u telh u âtes u âb u zalâm u nûr
Ceng uzredür cihânda cû şādānî vü ğumûm
5. Bu köhne kâḥḥâne-i nâ-ber-ķarârda
Hep böyledür vetîre-i dîrîne-i rûsûm
6. Her demde inkılâbdadur beyyîne eşbaʿîn
Sukkân-ı hıṭṭa-ı ʿArab u merdümân-ı Rûm
7. Ey Hayy-ı bî-zevâl u Kâdir-i bîlâ-miṣâl
Destüñdedür taşarruf her mülk il merzûbûm
8. Senden niyâzumuz budur ey Fâtıru's-semâ
Mülk-i ʿadû ḥarâb ola cûn âşiyân-ı-bûm
9. Dûd-ı siyâh-ıṭop u tûfenk ile düşmeni
Eyle rimâd-ı dūzah-ı idbâr cûn sümûm
10. Gâlib idüp ʿadûsına Şultân Ahmedi
Artur hemîse sevk-ı dîn-i Muhammedi

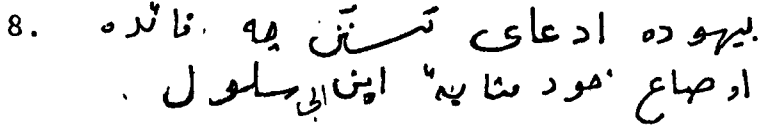
IV

1. Sultān-ı kām-rān u hudāvend-i bī-nazīr
Dādār-i Cem-nişān u şeh-i āsumān-serīr
2. Şāhib-ķırān-ı ʿālem u hākān ced-be-ced
Sāhenseh-i müʿeyyed u leşker-kes-i dilīr
3. Ārāyis-i erīke-i cāh-ı şukūh kim
Cūn kūrbedūr vaķārına nisbetle nerre-sīr
4. Zıll-ı Hudā halīfe-i sultān-ı enbiyā
Ser-tāc-ı evliyā ʿālem-efrāz-ı dārūgīr
5. İcrā-yı āyet-i دکلم فی الفصاحی idup
Āb-ı hayāt-tīg u yerāʿayla nā-gūzīr
6. ʿAhdinde ol Sikender-i mülk-i ʿadāletuñ
Her sāl olur Hızr gibi nev-reste carh-ı pīr
7. Mīzāb-ı ʿadl u dād biri biri cūy-ı luţf
Tīg u kalemle eyleyüp ihsānını keşīr
8. Buldı tamām-ı ravzā-i dīn u duvel şūyın
Hakka kim oldu bāġ-ı serʿat nūmā-pezīr
9. Deryā gibi cūyūsı da pūr-hurūs idup
Bād-i vezān-ı nuşretile Kādir u Nāşır
10. Hem-cūn nūmāyis-i has u hār u habāb u kef
Aʿdāsı mużmaḥil ola dāʾim ṭaraf ṭaraf

V

1. Yokdur nazîr . pâdisâh-ı kâm-rân olur
Şâh-râh-ı saltanatda aña hem-‘inân olur
2. Pîrâye-bahs-ı taht-ı âşâlet ki der-gehi
Mâlis-ger-i nevaşî-i gerden-kesân olur
3. Mevrûsdur hilâfeti ecdâd-ı pâkdan
Kim her biri sehenseh-i sultân-nişân olur
4. Hâkân-ı Cîn u Han-ı Hıttâ Sâh-ı Hind u Sind
Hâk-ı rehinde sûde-cebîni hevân olur
5. Ol yekke-tâz-ı dest-i celâdet ki rahşinuñ
Sâysis ğulâmı esref-i Afgâniyân olur
6. Nezd-i hîred-verân-ı ‘avâkıb-şinâsda
Bu da‘vî-i muhakkağumuz bî-gumân olur
7. Tâ rûz-ı hasr mazhar-ı tevfiğ-ı Hâk tamâm
Sâhân-ı hânûvâde-i ‘Osmâniyân olur
8. Afgâniyân Emîri o bağî-i bî-seref
Kulluk iderse yahşı ve illâ yamân olur
9. Kahr eyleyüp vücûdını Allâh-ı zu' l-Celâl
Bağy itdügi içün işi âh u figân olur
10. Çeksun keşef-mişâl serin ceyb-i hırkaya
Karışmasun şîârı kızıl-bas fırkaya

VI

1. Kendin ne zan ider o beyābān-nişin-i ğavl
Bāġī vü t̤āġī olduğın añmaz ebu'l-fuzūl
2. Eṭrāf-ı Kāndehārda mūr u meges gibi
Bulmaġla k̤and-ı maṭlaba bir iki ġun vüṣūl
3. Hālī k̤alup k̤alem-rev-i Irān nifāk ile
İtmekle İşfahānı hemān merbīṭ-ı huyūl
4. Ol şūret uğrısı müteḳavvil dūrūġ-ġū
Seh-rāh-ı müstaḳimden itmiş iken ʿadūl
5. Taġlīt ile girīve-i baġy u fesād da
Dā'im muḍıllu d̤āll olurken mişāl-ı ġūl
6. Halk-ı mīyān-ı rīs-i zaḳan cem'-i uḥteteyn
K'oldu si'-ār-ı sirzime-i rafż-ı bī-uşūl
7. Farṭ-ı teşeyyū' ile evkār-ı şenī'ayı
Mesmū' iken tevātur ile itdugi ḳabūl
8.
9. Bāṭıl ola celāl-ı Hudā-yı ʿālim ile
Ḥaḳ şūretinde eylediġi cılve-i cūhūl
10. İşte ġörür ne ġüne imiş şimdi ceng u ḥarb
İrsāl-ı leşker itdi sehensāh-ı Sark u Ğarb

VII

1. Her şūdan aklı leskeri seyl-i vezān gibi
Cūs eylemekde mevc-i yem-i bî-kerān gibi
2. Me'mûlumuz budur ki esûp bād-ı luîf-ı Hâk
Çok belgeler musahhar olup İsfahān gibi
3. Olsa gerek zāmîme-i mülk-i seh-i cihān
Kāzvīn u Meshed u Kum Rey u Revān gibi
4. Fevc-i cūnūd-ı pāk-sūrūşān bu def'ada
Bî-sek hücûm ider sipeh-i sūnniyān gibi
5. Zīrā ki kām'-ı raf'za sehensān-ı 'ālemūn
Der-kārdur teveccûhi şāhib-kırān gibi
6. Ber-muktezā-yı fetvā-yı ser'-i Peyāmberī
Men'-i buğāta himmeti sīr-i jeyān gibi
7. Olmağdadur müşārik tedbīri bā-huşûş
Dāmād-ı bî-'adīli Hūdīv-ı cihān gibi
8. Ol şadr-ı bî-mu'ādīl pasa-yı şāf-dil
Dustūr-ı 'ākil Āşaf-ı devr-i zamān gibi
9. Ya'nī vekīl-i muṭlaḳ şadr-ı muvaffaḳı
Risto ile Sikender-i kişver-sitān gibi
10. Tedbīrini muvāfıḳ-ı takrīr ide Hudā
Rusd u sedād u şıdk u ṭavīyyette dā'imā

VII. 1. Eylemekde: itmekde Y. vezān: revān H,P,V. 3. Revān: İrān E,R. / Kāzvīn: Gāzvīn H,P,R, V,Y. 6. Ber: her P. /Peyām-beri: peyğamberi H,P,R,V,Y. // Jeyān: ciyān H,P,V,Y. 8. Pasa-yı: Pādīşāh-ı H.

VIII

1. Yā Rab be-nūr-ı pāk-ı cebīn-i Muḥammedī
Yā Rab be-cār-yār-ı güzīn-i Muḥammedī
2. Yā Rab be-ism-i a'zam-ı zāt be-remz-i Ḥayy
Yā Rab be-naḳs-ı faṣṣ-ı nigīn-i Muḥammedī
3. Yā Rab be-sırr-ı saltanat mefḥaru'l-rusūl
Yā Rab be-sān-ı devlet u dīn-i Muḥammedī
4. Yā Rab be-ḳadr-ı ref'ı betūl u Ehl-i Beyt
Yā Rab be-ṣıhr-ı cāy-nisīn-i Muḥammedī
5. Yā Rab be-feyz-i ḥikmet āyāt-ı beyyīnāt
Yā Rab be-ḥükm-i şer'ı mübīn-i Muḥammedī
6. Yā Rab be-ḥaḳḳ-ı leyale-i Mi'rāc u sidre-tāc
Yā Rab be-sırr-ı 'ars-ı berīn-i Muḥammedī
7. Yā Rab be-ders-ḥāne-i vālā-yı ḳurb-ı Ḥaḳ
Yā Rab be-kūlh-i 'ilm-i yaḳīn-i Muḥammedī
8. Eyle ḳabūl SĀMĪ-ı zāruḥ niyāzını
K'oldur kemīne 'abd-ı ḥazīn-i Muḥammedī
9. Sulṭān-ı Ḥādīmu'l-Ḥaremeyni muḳaffēr it
Her ḳanda varsa ḥaṣmını mahzūl u ebter it

E20b. H39a. P44b. R44a. V42b. Y39b.

III
MUSEDDES-İ'İYDIYYE BERĀYI HAZRET-I SULTĀN AHMED HĀN-I SĀLİS
(x)

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

v - - - v - - - v - - - v - - -

I

1. Mu'în u yâveruñ her hâlde Rabb-ı mecîd olsun
Sipihri-i köhne-sâluñ devri ber-vefk-i Umîd olsun
2. Hemise tab'-ı pâkuñ mazhar-ı şevk-ı cedîd olsun
Gunün günden yig olsun 'ahd-ı ikbâluñ medîd olsun
3. Olup 'ıyduñ mübârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kadr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

II

1. Furûğ-ı âfitâb oldukça pertev-bahs-ı kurş-ı mäh
Şeb u rûz ola zâtuñ nûr-pâsı-ı burc-ı devlet-gâh
2. Cihân-efrûz-ı iclâl ola necm-i tâli'uñ her gâh
Müserref eyleye emşâl u emşâli ile Allâh
3. Olup 'ıyduñ mübârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kadr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

III

1. Vucûduñ mahz-ı hayr itmiş cihâna Hazret-i Mevlâ
Velî-yini'et-i 'âlemsin ey sultân-ı mülk-ârâ
2. Çekildi h'ân-ı lutf u ber-vucûduñ dehre ser-tâ-pâ
N'ola halk olsa bu beyt = hezârân hamd ile gûyâ
3. Olup 'ıyduñ mübârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kadr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

(x). Müseddes E. Müseddes İydiyyedür H. Müseddes İydiyye V.Y.

III. 1. 'Âlemsin: 'Âlemsüñ II,P,R,V,Y.

IV

1. Huda eksukliguñ göstermesün taht-ı mu‘allādan
‘Adūyı mülküñ olsun muẓmahil etrāf u enhādan
2. Budur şubh u mesā ancağ ricāmuz Hāk Te‘ālādan
Maşūn itsün seni āzār-ı ceşm-i zahm-ı dūnyādan
3. Olup ‘ıyduñ mübārek devletü ‘ömrüñ mezīd olsun
Giceñ kadr-ı sa‘ādet her günüñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

V

1. Hyā sāhenseh-i şāhib-kırān sultān-ı heft-iķlīm
Ser-i iķbālūñe sāyeste ancağ efser u dihīm
2. Olup sehler nihāde āsitānuñda ser-i teslīm
Sezā bu nev‘e tebrīk itse ‘ıyduñ eyleyüp ta‘ẓīm
3. Olup ‘ıyduñ mübārek devletü ‘ömrüñ mezīd olsun
Giceñ kadr-ı sa‘ādet her günüñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

VI

1. Tulū‘-ı māl-tāb-ı devletüñ halkı idüp mesrūr
Minārāt u cevāmi‘ gibi eyler sevķ ile pūr-nūr
2. Şafādan fark olunmaz rüz-ı rüşenle seb-i deycūr
Hemīse kisver-i iķbālūñi Hāk eylesün ma‘mūr
3. Olup ‘ıyduñ mübārek devletü ‘ömrüñ mezīd olsun
Giceñ kadr-ı sa‘ādet her günüñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

VII

1. Kederden şāf olup āyīne-i tab'-ı mūnevverle
Görulsun rūy-ı behcet dā'mā ḥuṣn-i mükerrerle
2. 'Arūs-ı bahtuñ olsun cılve-güster zīb u zīverle
Resīde olasın 'ömr-i tābī'e şafālarla
3. Olup 'ıyduñ mübārek devlet u 'ömrüñ mezīd olsun
Giceñ ḳadr-ı sa'ādet her günüñ 'ıyd-ı sa'īd olsun

VIII

1. Vücūduñla şeref-yāb ola her dem mesned-i 'ālī
E'ālī olmasun dāmānuña yüz sürmeden ḫālī
2. Hilāl-āsā muşār-ı bil-benān ḳıl 'abd-ı rŭ-mālī
Açılsun dergehuñde ḳullarınun bāb-ı iḳbālī
3. Olup 'ıyduñ mübārek devlet u 'ömrüñ mezīd olsun
Giceñ ḳadr-ı sa'ādet her günüñ 'ıyd-ı sa'īd olsun

IX

1. Bi-ḥamdi'llāh zamānuñda cihānuñ ḫalkı rāḥatda
Degül te'sīr-i yūmn-i himmetuñle kimse miḥnetde
2. Kemāl-i pīr idup Ḥaḳ taht-gāh-ı dīn u devletde
Ide vaḳtuñ gūzer şeh-zādegānuñla meserretde
3. Olup 'ıyduñ mübārek devlet u 'ömrüñ mezīd olsun
Giceñ ḳadr-ı sa'ādet her günüñ 'ıyd-ı sa'īd olsun

X

1. Olup SĀMĪ kuluñ tebrik-i ʿıyd ile , senā-hʿānuñ
Olur virdi duʿā-yı imtidād-i sevket u sānuñ
2. İder fers atlas-ı gerdünü būs itdükçe dāmānuñ
Bulend itdi ʿubūdiyyetle kadrin farṭ-i ihsānuñ
3. Olup ʿıyduñ mübārek devlet u ʿömrüñ mezīd olsun
Giceñ kadr-ı saʿādet her günüñ ʿıyd-ı saʿīd olsun

E.19a. H19a. P19a. R17a. V18b. Y17b.

IV

TÂRİH-İ CULŪS-İ HAZRET-İ SULTÂN MAHMŪD HÂN (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Hudâ-yı 'Azze ve Cell kudretin idüp izhâr
 'Ayâne çıkdı nuķūs-ı 'acibe-i esrār
2. Be- vefķ-i hŭkm-i şu'unāt-ı Hâlık-ı Cebbār
 Idince levha kalem şebt-kâr-ı leyl u nehâr
3. Sipihr... tākına tārīh-i sāl-i yŭmn āsār
 یازلدی "ماغبروا" ایله یا اولی الابصار

sene 1143

II

1. Surâdikât-ı nihân-hâne-i Kazâ vü Kader
 Açıldı dest-i meşiyetle cünki ser-tâ-ser
2. Hafâdan aldı nŭmâyân hezâr naķs-ı 'iber
 Surūs-ı ğaybdan irdi cihâna böyle haber
3. Sipihr... tākına tārīh-i sāl-ı yŭmn āsār
 یازلدی "ماغبروا" ایله یا اولی الابصار

sene 1143

(x). Tārīh-i Culūs. Tercī'-i Bend E. Tārīh-i Culūs-ı Hazret-i Sultân Maḥmūd Hân P.V.Y. Tārīh-i Culūs-ı Sultân Maḥmūd Hân R.

(xx) Haşr/2.

III

1. İden başîret ile levh-i 'ibret imkânı
İder müsâhede esrâr-ı 'ars-ı Rahmânı
2. ³Ğel eyle sen dâhı ey dîl nigâh-ı im'ânı
Saña delîl yetişmez mi naşş-ı Kur'ânı
3. Sipihr... tâkına târîh-i sâl-î yûmn... âşâr
يازلى "ناعتبروا ايله" يا ادلى الابصار

sene 1143

IV

1. Zuhûr iden bu cedel-gehde böyle sûr u şağab
Cezâ-i seyyie ü su"-i hâlûndür hep
2. Tamâm-ı ğaflet ile geçmiş idi rûz ile seb
Bu âyet âdemi âgâh eylemez mi 'aceb
3. Sipihr... tâkına târîh-i sâl-î yûmn... âşâr
يازلى "ناعتبروا ايله" يا ادلى الابصار

sene 1143

V

1. 'Amûd-ı Şubh gibi nûr-ı 'adl idüp rûsen
Sevâd-ı zulmet u ğam oldu maḥv... 'âlemden
2. Kûlûbe virdi ziyâ âfitâb-ı re'y-i ḥaşen
Geline vakt-ı perîşânî-i nûcûm-i fiten
3. Sipihr... tâkına târîh-i sâl-î yûmn... âşâr
يازلى "ناعتبروا ايله" يا ادلى الابصار

sene 1143

VI

1. Dem-i hilâfet-i Maḥmūd Hân-ı ‘ādıldür
Zamân-ı saltanat-ı pādîşâh-ı ‘âķıldür
2. Seḥâ vü cûdı ser-â-pây .. dehre sāmıldür
Culûs itdîgi sâ‘at ki sa‘d-ı kāmıldür
3. Sipihr-ı tākına târîḥ-i sâl-i yûmn. âşâr
یا زلدی ”ناعتبراً ایلہ“ یا اری الابرار

sene 1143

VII

1. O pādîşâh-ı mu‘azzam ki kûş-ı mihr u mehi
Sezâdur itse felek tâc-ı peyk-i zer-külehi
2. Sa‘âdet ile kuşandukda şâd idüp sipehi
Miyâna tiğ-ı muraşşâ-nı tāk-ı pādîşehi
3. Sipihr-ı tākına târîḥ-i sâl-i yûmn. âşâr
یا زلدی ”ناعتبراً ایلہ“ یا اری الابرار

sene 1143

VIII

1. Kudûmı eyleyüp âfâķı hürrem u ḥandân
Du‘â-yı devletini ‘âlem itdi vird-i zebân
2. Pür oldı velvele-i kûs-i şevket ile cihân
Câķ-ı âsumâna irişdi şadâ-yı merdûmiyân
3. Sipihr-ı tākına târîḥ-i sâl-i yûmn. âşâr
یا زلدی ”ناعتبراً ایلہ“ یا اری الابرار

sene 1143

IX

1. Odur halîfe-i Hâk muḳtedâ-yı devlet u dîn
Murâdı uzre döne dâ'imâ bu çarḥ-ı berîna
2. Vücûdın eyleyüp âfâtdan maşûn u emîn
Mu'ammer eyleye Hallâk-ı âsumân u zemîn
3. Sipihr . . . tākına târîḥ-i sâl-i yûmn . . . âşâr
يازردی "ناعتبراً" ایلہ "یا ادلی الابصار"

sene 1143

X

1. Sene ḥisabına bu âyet-i bedî' u celîl
Tevâfuk itdâğı SÂMÎ yeter evvel delîl
2. Kim ol ḥidiv-ı cihân-bân-ı bi-şebîḥ u 'adîl
Olur her iste muvaffak be-Hakk-ı zât-ı Celîl
3. Sipihr . . . tākına târîḥ-i sâl-i yûmn . . . âşâr
يازردی "ناعتبراً" ایلہ "یا ادلی الابصار"

sene 1143

XI

1. Cihānuñ ol ki seh-i ma'delet-si'ârıdur
Culûs-ı pākine târîḥ . . . zıll-ı Bârîdur
2. Mülûk-ı dehrüñ o ser-tâc-ı iftiḥârıdur
Vücûdı Âyet-i Kübrâ-yı girdigârıdur
3. Sipihr . . . tākına târîḥ-i sâl-i yûmn . . . âşâr
يازردی "ناعتبراً" ایلہ "یا ادلی الابصار"
يازردی "ناعتبراً" ایلہ "یا ادلی الابصار"

E 99a. II 64a. P 73a. R 64b. V 71b. Y 65b.

sene 1143

MESNEVÎLER

I

MEŞNEVÎ DER-TEVBÎH-İ BİLYÖS-İ KÜFFÂR-İ VENEDİK.

Mef'ûlu Mefâ'ilün Fe'ûlun

- - v v - v - v - -

1. Âmâc-ı nişân-sehîm-i aḥbâr
Mevzûn-rev-i sâh-râh-ı âşâr

Serdâr-ı ketîbe-rân-ı ta'bir
Râyet-kes-i merzbûm-ı takrîr

Messâla-i cîre-dest-i tedkîk
Her heft-nümâ-yı rûy-ı tahkîk

Miftâḥ-ı der-i suḡûr-ı i'câz
Gencîne-kusây-ı mahzen-i râz

5. Ser-nâme-nüvîs-i vaḡ'a-nâme
Ustâd-ı maḡâl ya'nî ḥâme

Bu nev'e ider be-sarḡ-ı işbât
Aḥbâr-ı veḡâyi'-i futûḥât

Olmısdı bu köhne levḥ-i ḡabrâ
Kec-naḡs-ı mişâl-ı ḥaṡṡ-ı tersâ

Bulmısdı niẓâm mülk u millet
Çun buḡalemûn hezâr-şûret

Dukkance-i irtisâ-kusâda
Hep dâd u sited ḥilâf-ı'âde

(x) Menkıbe E. II nüshasında bu mesnevi yoktur. Der-Tevbîh-i Balyoz ez-venetlik bâ-Muḡâyir-i şulḥ R. V nüshasında başlık yok. Hikâye-i Kefere Balyoz Y.

I. 1. Âşâr: Âmâl R. 3. Heft: sır R. 4. Suḡûr: nu'ût P, lügûz P. 8. Millet: devlet V,P,Y.

10. İs bilmentüñ adı celb-i emvāl
Taḥrīb-i beled vuḳūf-ı aḥvāl

.. Erbāb-ı düvel o vaḳt-ı pür-sūr
Ġāret-ger-i ḥānumān-ı maḡdūr

Ser-cūs-ı nifāk olup derūnlar
Yıḳmışdı binā-yı dīni dūnlar

Nā-yāb idi kār-ı ḥayra niyyet
Vaz' u ḥareket berāyı rüşvet

.. Olmışdı sikeste kilik-i tedbīr
Şemsīr ise der-niyām-ı te'ḥīr

15. Ser-cümle ahālī- i bed-endīs
Heḫ şūret-i Ḥaḳda kār der-pīs

Kimisi hevā-yı nefse maḡlūb
İtmiş kimi 'ālemi pür-āsūb

Kimisi şafā-yı yek-demīne
Eylerdi telef nīçe ḥazīne

Kimi mey-i naḥvetle bī-ḥūs
Pīs u pesin eylemiş ferāmūs

Kimi olup iddiḥāra mā'ıl
İtmekde hezār fikr-i bāṭıl

20. Her birisinin sülūk-ı rāhı
Bīrūn-ı serāyi'-i İlāhī

Ne hıfz-ı memālik u rā'ıyyet
Ne ğayret-i dīn ne cūd-ı ħamiyyet

Ʒalmısdı bu 'arşa-ğāh hālī
Mānende-i kişt-i ħusk-sālī

Ma'cūm idi ħayr-ħ'āh-ı devlet
Yoğ idi şıyānet u ħırāset

Duzdān-ı atı oynadıydı her sū
İtmisdi gülū 'adū-yı : bed-rū

25. Etrāfa idüp ħülcūm kuffār
Her sāl olurdu ceng u peygār

Diller tutulup gelürdi aħbār
Devlet yīne süylesürdi her bār

Her gün bu sipihr-i nā-be-sāmān
Bir güne meşaff idüp nümāyān

Mevc-āver-i herc u merc idi dehr
Ekdār ile çalkunurdu her sehr

Sūzis-figen-i cihān iken ber
Yem bulmuş idi sūkūn ser-ā-ser

30. Berreydi tedārik-i muħimmāt
Metrūk idi sūy-ı baħr bi'z-zāt

Ecnād-ı muvaħħidīn-i Islām
Etrāfa idüp şitāb u aqđām

Kuffâr ile bir de ceng-cûyân
Seyyâf-ı cedeldi sîne-kapân

Gerçi olunurdu sâl-be-sâl
Her cânibe fevc-i leşker irsâl

. Âvâz-ı neberd irmez idi
Baħruñ kulağına girmez idi

35. Tenha kalıcağ fezâ-yı deryâ
Cûş itdi Fireng ħud'a-peymâ

. Düzdâna kemîn ile ħafâdan
Baş gösterür oldı her yağadan

. Görđi Venedikliyân-ı mağhūr
Ĥâlîce bu lücce-geh-î pür-sūr

. Sukkân-ı ħayl be-dest-i 'udvân
Cûşış-geh-i dilden itdi tuğyân

. Geh baħra gehi ħaraya cıķdı
Sevdâya dūşup hevâya cıķdı

40. Gâhî pūşūlası yemde şaşdı
Emvâc-ı belâ başından asdı

Gâh cür'et idup zuhūr iderdi
Eknâf-ı Cezâ'ire giderdi

El-ķışşâ bu gūne iken eyyâm
Fırşat bulup ol gurūh-ı bed-nâm

Ğažb itdi Cezīre-i Mōrāy
Dāl itdi cebānlığa burāy

Sa'y itdi nice sūhūr u a'vām
Oldı gücile o mülk aña rām

45. Bir böyle sevāda oldı mālīk
Ol cādde-i hilāf-ı sālīk

Bir kaç sene oldı anda sākīn
Hileyle o sārık-ı safāyīn

Tārīh cu bin yüz on bir oldı
Evzāc-ı felek muğāyir oldı

Şulha yenīden olundı ta'qīd
Bā-re'y-ī karatīb-ı şanādīd

Nemçe Lēh ü Moskov ile yekser
Olundı mūşāleha berāber

50. İtdi mūtevessılān efrenc
Tecdīd-i mu'āhedāt bī-renc

Oldukda muraḥḥaşān-ı a'dā
Hāk-ı der-ı devlete cebīn-sā

İtdiler o demde 'ögr-h'āhī
Cürüm-i Venedik için ke-mā-hī

Şad-gūne recā hezār-minnet
Şulhını kabūl itdi devlet

Bu luġfı unıtdı ŗoġra ħınzır
Rūbeh-menıs ol muġıl-ı ŗerır

55. °Azm itdi ġırive-i ħılāfa
Duşdı ġidereġ bu iġtilāfa

. Şandı bu zamān °adl-ı pāki
Ol vakte mısābih u muġāki

. Bu demdür o dem ki luġf-ı Bārī
Mevzūn-reviş itdi rūzgārı

. Dolab-ı sipihı-ı keġ-devā'ir
Buldı şuyını bu fakġ-ı ħātır

. Ĥall oldu °uġūdı mu°dılātuñ
Keşf oldu ġamūz-ı mūskilātuñ

60. Şaf-bend-i niżām olup bu; nūh-tāk
Yek-dest-i tevāfuġ oldu āfāk

. Ağrāz-ı hevā-yı nefis nā-būd
İtyān-ı ħuġūġ-ı naş mevcūd

Her kārda mu°teber taġarri
İnşāf pūr itdi berr u baġrı

İtmekde °adālet nev-ā-nev
Tekmīl-i refāh her ġalem-rev

Endāz u serref kesīde-dāmān
İġsān u kerem hezār-şad men

65. Güm-kerde reh tesāmüh ef'āl
Maḥmil-kes-i inbisāt-ı āmāl

‘Adlūñ yapılup kühen bināsı
Nās oldu rūsūm-ı cev̄r nāsı

İnşāf budur sehān-ı eslāf
Hic görmedi böyle vaqt inşāf

Budur dem-i pādīshāh-ı ‘ādīl
‘Ahd-ı seh-i kām-rān-ı ‘ākīl

Bu devrdür ol zamān-ı hurrem
Nā-dīde-i çeşm-i pīr-i ‘ālem

70. Hengām-ı hıdīv-ı heft-kisver
Dādar yegānc-i muzaffer

Sāhenseh-i mülk-i kām-rānı
Rāḥat-dih tab'-ı ins ü cānı

‘Aşrında memālik ü ra‘iyyet
Āsūde-nişīn-i emn ü rāḥat

Maḥv oldu rūsūm-ı zulm-ı ‘ādī
Dünyāları tūldı ‘adl ü dādı

Dārende-i tāt u taht-ı sermed
Bü'l-feth-i zamān Hān . Ahmed

75. Iskender-i ḥurde-bīn-i teflīs
Şāḥib ḥıred u ‘adālet-endīs

Her demde mu'îni Hâzret-i Hâk
Her hâlde kârı hayra mülhak

Tevfîk-ı Hudâ refîk-i hâli
Hem-hulk-ı Muhammedî hisâli

A'mâl-ı sultûdesine had yok
Birini beyâna 'aczumuz çok

Yetmez mi bu fi'l-i hak-pesendi
Dâmâd idüp Âşafını kendi

80. Kâfî bu delîl müdde'âya
Besdür bu netîce aşdıkâya

Eyler bu mukaddemât-ı mücmel
Intâc me'âl-ı sekl-i evvel

Maqbûl'ı ola bu şadr-ı âgâh
Dinmez mi bu tab'a bâreke'llâh

Bir pâdsehe degül müyesser
Bu böyle vezîr-i pâk- gevher

'Allâme-i zu-funûn-ı devrân
Yektâ-rev-i sâh-râh-ı iykân

85. Sultân-ı Cihâna şadr lâyıķ
Hem-mesreb u hem-dil u muvâfıķ

Ol verd-i hadîka-i sa'âdet
Bu guldeki nukhet-i letâfet

Biri felek-i kemāle hürsîd
Biri meh-i pür-furûg-ı te'yîd

Biri birinüñ karîn-i hâlî
Mânende-i Ferķadeyn-i 'ālî

Halk olalı olmamışdı kevneyn
Bunuñ gibi bir kırân-ı sa'deyn

90. تا کی سخن از سخن پا ییم
مادر سر قصه شد آیم

Ol sirzime-i la'în-i isrāk
Cumhūr-ı deġāl-si'ār-ı nā-pāk

Murdār nihād bed siristân
Aheār kinîst-i küfr u tuġyân

Hayret-zedegân-ı ye's u hirmân
Kârûre sūnenât-ı 'udvân

Hâr u has-ı mevce-i rezîlet
Pâmâl-ı kitâbet-i hezîmet

95. Kendîde-fem-i kelâm-ı nâ-hak
Cirkâbe-fesân küfr-i muṭlak

Dîrîne huşûm-ı devlet u dîn
Sâyeste-i şad-belâ-yı nefrîn

Yek-reng-i vifâk olan cemâhîr
Bâ-hem-sere cûn kâtîc hînzîr

Devri ise ke's-şabî fi'l-mehd
Maşdûka-i hâlî nâkızu'l-ahd

Bed-sîret u bed-nihād u bed-rûy
Bed-kār u bed-ictimā' u bed-hûy

100. Mānend-i bût-i kerîh sūret
Mevzû'-ı kinise-i nuhūset

Nā-dān-ı teb-āzminde-kirdār
Bî-tecrûbe-i netîce-i kār

Kejdüm-menisân-ı zehr-der-nîş
Ya'nî Venedik-i mefsedet-kîş

Cûn eyledi naķz-ı'ahd u mîşâķ
Sûr u şegâbile toldı âfâķ

Biñ mekr u firîb hîle-âmîz
Sād-kizb u durûğ fitne-engîz

105. Yoğ idi şebāt 'ahd u peymān
Kavlinde balıķlar idi her ān

Kurduğı aģa balıķcı kâfir
Kendisi fütāde oldu āhır

Her dem idüp āstî -i pey-rû-puş
Olmışdı yem-i fesādı pür-cûş

Deryāda görünce bir sefine
Ėāret-ger olurdu mîslîmîne

99. Hûy: lû P.R.V.Y. 100. Nuḡūset: ḡukūmet P.R.V.Y. 103. Sûr: söz E.R. 104. Firîb: fûsûn E.
/ Hîle-âmîz: firîb-âmîz E.R.

Sevdā-ger olan gürūh-ı Islām
Mālıyla esîr olurdu nā-kām

110. Bulmışdı taşalluḫı nihāyet
Hırsızlığı itmîs idi ‘âdet

Âhır tutilıp nuhufte kârı
Keşf oldu desâyis-i serârı

El-hâşıl idüp nice cerāyim
İnkâr ile kurtulurdu dā'im

Ahvāline vâkıf oldu nā-gāh
Dustūr-ı daḳīka-dān u āgāh

Kaşd eyleyüp ahz-ı intikāma
Dest urdu hüsām-ı intizāma

115. Bir rûz-ı laṭîf-i dil-güşada
Bir vakt-ı sa‘âdet-ihtivāda

Şadrü'l-vüzerâ vekîl-i muṭlaḳ
Hallâl-ı rumûz-ı sırr-ı muḡlaḳ

Dānende-i muṣkilât-ı aḥkām
Bînende-i mâverâ-yı ecrām

‘Unvân-ı sukûhet u vaḳârı
Lerziş-dih-i şîr-i küh-sârı

Hükmine nifāz ser-efgende
İdrâkine saḫş-ı ‘ilm bende

120. Devletle idüp perende-ârām
Ustâda piyâde rûya huddām
121. Bu haşmet ü bu celâdetle
Bu cevdet ü bu mehabetle
122. Oldı o yegâne-i şadâret
Ârâys-i mesned-i hükûmet
123. Fermânı bu yüzden oldı şâdır
A' da ola pîs-gâha hâzır
124. Mazhar ola . . let-i tûfûha
Bilyos gele mevkıf-ı hużûra
125. İrsâl olup bir iki serheng
Geldi Venedikliyân-ı bî-neng
126. Bilyos dinilen o fitne-kānı
Cāsūs-ı haber bîr nihānı
127. Bildi neye uğradığın ammā
Virürdi ümmîd aña tesellā
128. Cün teb-zede mûrte'is vüçûdı
Hem-reng-i hazân idi nümûdı
129. Her bir bün-i müyîd . . cekîde
Sîm-âb-ı 'arağ cü esk-i dîde
130. Cün mekne-i kinise ol nîş
Dik dik olup oldı kalbi pür-rîs

. Cihre Ğalaṭa şanāyi'-inden
Bir şūret-i bed-numā-yı bī-ten

Pur-bīm u hīrās olup sitāde
Geh kā'im olurdı geh fütāde

Mecnūn gibi hālṭ iderdi sözde
Āşār-ı edeb yoğ idi yüzde

Hic gördiği yok bu güne hālet
Maḥv itdi vüçüdın mehābet

135. Ḳalbi nice olsun ārāmīde
Cün kāred be-üstühvān resīde

. Dil ceyneyerek cū hūk-ı küh-hvār
Murdār idi üstühvān-ı güftār

Bir yire getürdiler ki pestī
İtmisdi sipihri zīr-i destī

. Bir meclis idi kim ibn-i 'Ubād
Sāyān olsa 'abd-i münḳād

İrişdi ḥazīz-i āsumāne
Belki sēr-i sidreye semā ne

140. Pīrāyesi 'ilm u faẓl u ḥikmet
Ārāyiş-i fehm u 'aql u himmet

Şadrında nigīn Cenāb-ı Āşaf
Etbā'-ı kirām ṭururđı şaf şaf

142. Cûn geldi ħużūr-ı pür-kemāle
Reşk eyler idi zebānı lāle
143. Te'şīr-i sevād-ı küfr u inkār
Oldı anā sürme-rīz-i ğıftār
144. Cûn sabķasın aldı geldi rû-pest
Deryûze-ger idi kâse der-dest
145. Ol şadı-ı şudûr-ı bî-müdānî
Ol mazhar-ı sır kerem kâni
146. Mifzâl-ı Ebû 'Alî-fetānet
Hayrû'l-ĥalefî seh-î velāyet
147. Uslûb-ı ĥakīm üzre evvel
Tevcīhî ĥıfāb idüp tezelliûl
148. Didî kî eyā ğurûh-ı nācîz
Ey lâyıķ-ı zahm-ı tîĝ-ı ser-tîz
149. Ŷan eylemeñüz ki ola maķbûl
Bir şûret ile recâ vü mes'ûl
150. Bî-ĥûde taşaddî-i maķālât
Ma'nâyı müfîd olur mı heyhât
151. Ma'lûmuñuz olsun ey ĥöd-ārâ
Yokdur söze ihtimāl işĝa
152. Bi'l-cümle bilindi mācerāñuz
Deryâdaki vaz'e-ı nâ-be-cāñuz

Zāhir olıcaķ nuhufte-aḥvāl
Mūmkin midūr istimā'-ı aqvāl

. Min ba'd ḳabūl olur mı ā'zār
İnkāra mecāl ḳor mı iḳrār

155. Yād eylemeñüz glüzeste 'ahdi
Bī-şubhe budur zamān-ı Mehdī

. Bu vaḳte ḳıyās olur mı eslāf
Beñzer mi ḡadīre ḳulzum-ı şāf

. Guncisk ile bir olur mı şāhbāz
Sīre nice kūrbe ola dem-sāz

. Mihr eyleyiceķ zuhūr olur güm
Dāmān-ı ḡafāda şem'-i encüm

. Olmaz ḡazefe ḡuher ḳıyāsı
Yokdur meḡ-i şibhe zer-mesası

160. Beñzer mi ya ḡaḳḳa merd-i mubtāl
Sālūse yāḡūd velī-i kāmīl

. İnsān egerçi cümle yeksān
Yüz biñde birisi kāmīl insān

. Āḡır iderek o güm-rehāne
Şad serzeniş-i hūner-verāne

. İtdi o ḡakīm ḡikmet-āyīn
Naḳzine iḳāmet-i berāhin

Şemsîr-i edille-i hıtâbı
 Kât' eyledi gerden-i cevâbı

165. İlzâm.becâ-zîy-î 'adûya
 Sed çekdi zebân-ı güft-û -gûyâ

. Oldı o cebîn be-hāk-ı hâsyet
 Leb-hvâr-ı te'ssuf-i nedâmet

Pur-piç u ham oldı kalb-i tengi
 Mânende-i perçem-i Frengî

Eydî-i füsûs itdi taşfîk
 Uçdı reme-i hamâm-ı tevfîk

Ittdi o ğayûr-ı mesned-i dād
 Ol firka-ı sūmı t̄ard u ib'ād

170. Emr eyledi t̄a ki ola maḥbūs
 Bilyōs ile ol gūrūh-ı menḥūs

E32a. P116b. R100a. Y103b.

II

MENKABE-I TUBBA^c (x)

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

v v - - v v - - v v -

1. Eyleyüp serh-i Buḥārīde 'ayān
'Aynī-i fāzıl ider böyle beyān

Olmuş idi seh-i iklīm-i Yemen
Tubb^c-i şāf-dil u pāk-beden

Olup 'albā^c ile esyā^c-ı keşīr
Nām-ı Tubba^cle olundu tevķīr

Şoñra kim olsa o mülke sultān
Aña Abb^c didiler ḥalk-ı cihān

5. Ba'zılar aña nebīdür didiler
Bulmadı līk taḥakkuk bu ḥaber

İtdiler ḥatm-ı rūsūldan zīrā
Şihḥatin bu ḥaberūñ istinbā

Bilmezem diyü idüp ḥūsn-i ḥitāb
Virdi aşḥāba sa'ādetle cevāb

Biñ sene evvel idi bi'setden
Oldı İmān ile ḳalbi rūşen

- . Ḳavme teklīf idicek Islāmı
Red idüp bilmediler ikrāmı

(x) II ve Y de bu mesnevî yoktur. Pādīşāh-ı Yemen der-Evṣāf-ı Melike-i Tubb^c Tamām olmamışdır
P. V ve Y nüshalarında başlık yoktur.

... 5. Taḥakkuk: taḥkīk V.Y.

Dā'ima hāzır idi rātibe-cū
Hidmetinde yüz otuz biñ atlu

Hem dahı pīs-rev olmışdı aña
Cümleden başka onuç biñ 'ulemā

Ne yire eylese tahrik-i rikāb
Bile eyler idi 'azm u sitāb

Gest-i aqtā'-ı bilād eyler idi
Purşis-i hāl-i 'ibād eyler idi

25. Cust u cūda idi her eṭrāfı

Tā're 'āyāya ide inşāfı

İtdi cūn ber nasak tarz-ı kadīm
Kaşd-ı gul-gest-i reh-i her iklīm

Eyledi seyr iderek şubh ile sām
Mekkenüñ sāhasına darb-ı hıyām

Ḳavm-i sehr itmeyicek istikbāl
Gaḏaba geldi o şāhib-i iḳbāl

Eyledi vesvese-i dīv-i ruḳīm
Aña ilḳā-yı hayālāt--ı vahīm

30. Ḳalbine geldi bu niyyet bī-bāk
Beyti tahrib ide ehlin ihlāk

Nāgehān esdi nesīm-i 'illet
Hāşıl oldu aña zā'f-ı niyyet

Bağteten ‘ārīza-i tākāt-gāh
Kāmeti sıhhatini itdi du-tāh

‘Uz̤v-ı ‘uz̤v-ı bedeni süst oldı
Hāne-i kalbi kederle tıldı

Müteferrik olup eczā-yı beden
Murte‘is oldı ser-ā-pa beden

35. İtdi bu zelzele-i şū‘ı mizāc
Ġurfe-i cismini vakf-ı tārāc

Tār u mār oldı havās-ı hamsi
Bilmedi nerm ile saht lemsi

Nereden geldüğini itmedi derk
Aña az kalmış idi irise merk

Niyyeti hayra gerek insānuñ
Olmaya . masharası seyṭānuñ

39. Mü‘minuñ niyyeti a‘mālinden
Hayrdur didi resūl-ı zū'l-men

Niyyet-i pākīdūr ehl-i hāluñ
‘İllet-i gā’iyesi a‘māluñ

Oldı meşrūṭ-ı şurūṭ-ı niyyāt
Şavm ile Hacc u şalāt ile zekāt

‘Aksi de büyledür olmaz maqbūl
Niyyete olsa ‘amel nā-mevşūl

Kim ki temyîz ider ol dergâhı
İrisür aña belâ nâgâhı

Beyt-i Hakkdur o revâk-ı pür-nûr
Tâklar menkâbe-i ebrû-yı hûr

45. Devrine şerper-i Cibrîl — nıttâk
‘Ars ile olsa n’ola tâtâk-be-tâtâk

Oldı etrâf-ı harîminde kıbâb
Kulzum-ı rahmet-i Rahmâna hıbâb

Kuhl-ves hâki virür dîdeye zeyn
Hacerü'l-Esvedi ekhâlu'l-‘ayn

O siyeh hâme-i müşg âşârı
Zulf-i hûr anuñ olur hem-târı

Çesme-i mihriñ olaydı âbı
Benzedürdüm aña zer mîz-âbı

50. Ka‘bedür hâl-ı ruh-efnûz-ı melek
Nokta-i merkez-i pergâr-ı felek

Zenzemin eyledi Feyyâz-ı Kadîr
Dür-i beyzâ-yı Cinândan taqtîr

Katresi âb-ı ruh-ı her Hâcı
Kevşere hânde ider emvâcı

‘Arafâtıdur anuñ tûde-i râh
Reh-nümâ-yı ‘urefâ-yı bi’llâh

Nağd-ı 'işyāna virüp anda revāc
Tuhfe-i mağfîret olur hüccāc

55. Mervenuñ sa'yi Şafā-yı cāvîd
'Umrenüñ zevkı ider 'ömri mezîd

Pür-seref olsa n'ola hacr-i 'azîm
K'oldılar cāy-geh-i İbrahîm

Oldı mānend-i cemāl-ı maḥbûb
Dāhil-i halka-i āgûş-ı kulûb

İremez vaşlına her perde-bîrûn
Tâ'ifîdur anuñ eşḥâb-ı derûn

Sân-ı beyt oldı egerçi erfâ'
Mu'minuñ kalbidür andan evsa'

60. Kaşd-ı hedmi sebep-i zillet ola
Keşr-i kalb eylemenuñ ḥālî n'ola

.. Kalb kim âyîne-i vahdetdür
Mazhar-ı sırr-ı ulûhiyyetdür

.. Kalbi maşnû'-ı yed-i kudret bil
'Anberîn ḥāl-ı ruh-ı fıtrat bil

.. Yoğ idi ka'beden âşâr-ı nuḳûs
Kalb-i âdem idi mescûd-ı sūrûs

.. Hâcıyân gerçi anuñ 'ussâkı
Ka'be erbâb-ı diluñ mustâkı

65. Zinhār 'āqıl iseñ eyle hāzer
İtmeden keşr-i dil-i pāk guher

Ḳalb-i mu'min ki olup beyt-i Hudā
Sa'y kıl itmege ma'mūr dilā

Eyleme 'unf ile hiç kese hitāb
Tatlu dille vire gör aña cevāb

Buldı el-kıssa tezāyud-i halecān
Bulmadı def'ine huzzāk'ı imkân

Nabẓı bī-cünbūs u bergeste-mecāl
İdebilsün mi tabīb . istidlāl

70. Kimi sekte didi kimi devvār
Çekdiler pīs-i dü āh-ı divār

Lā-'ilāc olup eṭibbā-yı hikem
Oldılar ser-be-girībān nedem

'İlm-i Rısto hikem-i Cālīnos
Oldı sermāye-i neng u nāmūs

Gürdiler maṭlebe yok rāh-ı vuşūl
Cānib-i āḥra meyl itdi 'uḳūl

Bildiler bu marāz-ı rūḥānī
Görinür 'ārızā-i cismānī

75. Čāre yok ṭıbb ile tedbīr olmaz
Buña te'sīr-i 'aḳākīr olmaz

67. Eyleme 'unf ile hiç kese: Hiç kese eyleme 'unf ile P,V,Y. 75. Bu beyit V nüshasında yoktur.

76. Geldiler bir yere m̄anend-i ni'āḡ
İstisāreyle idüp istin'āḡ
77. Eyleyüp hāvan-ı hāḡırda raḡīḡ
Sahḡ-ı eczā-yı tedābīr-i rahīḡ
78. İtdiler her biri kim oldu lebīb
Mufredāt-ı kelimātı terkīb
79. Sözlerin ya'ni idüp bin yire cem'
Oldılar bezm-i tevākūfda cū sem'
80. İttifāḡ ile olup ehl-i 'ulūm
'Āzīm-i meclis-i s̄āh-ı merḡūm
81. İdüp izhār ḡabāyā-yı umūr
Oldılar rū-be-reh-i 'izz-i ḡuzūr
82. Didiler ey melik-i 'adl āyīn
ḡalefū's-ḡıdḡ-ı s̄āhān-ı pīsīn
83. Nesne yok lab-ı serīfūnde senūn
ḡaḡ maḡūn eyleye ḡamdan bedenūn
84. Şubhemüz kalmadı ber-mūcib-i fen
Bu 'araḡdur degül emrāḡ-ı beden
85. Sahḡ-ı 'aḡluñla idüp istīnās
Bezm-i dilde ide gör cem'-i ḡavās
86. Meḡveret eyleyüp anlarla tamām
ḡıḡ me'ālī emelūn isti'elām

Reg-i nabẓ-ı dilüñî eyle hemân
Zîb-i sebbābe-i dest-i iykân

Nazar it kalbe virür mi 'illet
Fikr-i derd-âverzûlm u nahvet

Var ise hâṭıra-i mekr u fesād
Eyle pîrāmen-i dilden ib'ād

90. Pür-kelef olduğıcün kûrş-ı kamer
Olmada selle-i hūr nice haver

Olmasa sahl u siyeh-dil āhen
Zahm-ı sūhan ile çekmezdi mihen

İftirās olmağla 'ādet-i sîr
Teb-i miḥnetle olur der-zincîr

Seng-dem olmasa kâr-ı esyāf
Yeri olmazdı tenk-nāy-ı gâṭāf

Oldı ser-geste-i darb-ı siccîl
Lesker-i Ebrehe-i şāhib-i fîl

95. Nās ger ḥayyirota yāhūd dūn
Olur a'māli ile meeziyyūn

Böyledür kâr-ı cihān bi-kem u bîs
Bulur itdüğünü mişl-i dervîs

Lîk 'aciz ile olan ser-be-zemîn
Eylese āh-ı te'ssüfle enîn

İtse de çirk-i güneş tab'a eğer
Ka'tre-i esk-i nedâmetle gider

Virse endîşe-i bed kalbe ğubâr
Pâk ider mişkâla-i istigfâr

100. Çekme ğam lutf-ı İlâhî çokdur
Der-i ma'kûs degül red yokdur

Sen hemân eyle hulûş ile rüçû'
'Afv-ı Bârî bulur elbette vukû'

Bu siyâk uzre idüp nice kelâm
Virdiler sözlerine hüsn-i hitâm

Kıfl-ı gencîne-i der-beste-i râz
Oldı miftâh-ı teyakkuzla cu bâz

Hâtıra itdi huşûr ol sâ'at
Ka'beye itdügi su-i niyyet

105. Eyledi çâk-ı girîbân-ı niyâz
Nitekim mahrem-i sâh-râh-ı mecâz

Oldı giryân peşimân olarak
Dest . berdâste-i da'vet-i Hâk

Cihre fersûde-i mihrâb-ı recâ
Olıcak muntazır-ı lutf-ı Hudâ

Oldı derhâl süveydâ-yı derûn
Hâceru'l-Esved pâkinde nümûn

104. Ka'beye itdügi su-i niyyet: Nitekim mahrem-i sen-râh-ı mecâz V.Y.

105. Bu beyit V nüshasında yoktur

Nūr ile kalbi olup māl-ā-māl
Düñdi mănende-i fânūs-ı hayāl

110. Geldi mihrāb-ı sa'âdetden o dem
Kâse-i çeşmine māl-ı Zemzem

Kaṭre-rîz eyleyicek müjgānı
İtdi leb-rîz güher dāmānı

Girye aynına gelüp mevc-i yûsr
Virdi dest-i nigehe sübḥa-i dürr

Kubbe-i cef-i dimāğa bî-ḥad
Aşdı kandîl-i fûrûzân-ı hîred

Gark-ı nūr oldu derûn-ı sîne
Gitdi zulmât-ı ğam-i dirîne

115. Başladı olmağa cismi bî-reyb
Mâverâ-yı serâ-perde-i ğayb

Maṭla'-ı cāna cü sems-i âfāk
Eyleyüp mihr-i maḥabbet isrāk

Şubḥ-ı taḥkîk-i sadâkat leme'ât
İtdi ref'-i seb-i târ-ı sübehât

Olıcak âyîne-ves sînesi bî-şâf
Kalmadı zerre kadar jeng-i hilâf

Eyledi da'vet ebnâ-yı beled
H'ân-ı nâ-mây çekildi bî-ḥad

120. Bun-i mîh eyleyüp ebrûsını hem
Eyledi na'l-çe-i keş-i kadem

Kûse-i cümclîme-i züvvâre
Bağladı rîste gibi nazẓâre

Sürdi ruhsârını hâk-ı hareme
Devlet el virdi o şâhib-kereme

Secde itmeklügi rif'at bildi
Zilleti tâc-ı sa'âdet bildi

Zeyl-i pûsîde-i Beytu'llâhı
Kıldı ser-bend-i külâh-ı sâhı

125. Bu idi sebķ iden ol selefi
İdüp ilbâs o beytû's-serefi

Her sene itmek idi 'âdet aña
Yeñiden Beyt-i 'Alîki iksâ

Ba'd-ı tetmîm mürâ'ât-ı harem
Yeşribuñ cânibine dikdi 'alem

Gürdi bir vādî-i fîrûzec-fam
Eyledi faşş-ı nigîn-i ârâm

Hûb idi şahñ-ı zümür-rüd-fâmı
Yok idi anda medîne nâmı

130. Eşba'ı Hıẓr idi her berg-i giyâ
İtmede sūy-ı cinâna imâ

Oyle 'ālī idi nahlistānı
Sidreye irmis idi ağşānı

İltifāt-ı secer u āb-ı revān
Mā'-ı tesnīm ile bāğ-i Rıdvān

Hāki musg idi gül-āb enhārı
Şanki cennetden olurdı cārī

Rūh-bahs öyle revayihla zemīn
Resk iderdi aña Firdevs-i Berrīn

135. Cem' olup bir yire geldi 'ulemā
Didiler kim kalur üzunda sehā

Bundadur sāh-ı rūsūl meskeni hem
Seref-i hicret-i sāh-ı hātem

Geliser āhır vaqt içre rasūl
Umaruz kim bulavuz aña vuşūl

Aña Mahmūd u Muhammeddür nām
Kim ki imān getürür oldı humām

Cünki işitdi melik-i Tubbā' anı
Kendüye kıldı kabūl imānı

140. Toğmadan eyledi Islāmı kabūl
Anı medh eyledi eşhāb-ı Resūl

Koydı ol vādī-i Yeşribde dilā
Ummet olmağ ile bir hüccet aña

E37a. P122b. V115b. Y106b.

Olur âğâz-ı Nevâ rūḥa ġidā
Dinlese ‘āsıķ-ı bî-berg u nevā

10. Işfahān olsa murabba‘-beste
Cār-bāğ iere olur gul-deste

Olur ey zāhid bî-tāb u mezāķ
Mūsīķiden mütelezziz ‘Ussāķ

Pür-şafā itdi maķām-ı Hūzı
Ḥavza-i kalb-i ġumūm-endūzı

İder oldukça dū-beyt āvāze
Köhne ebyātı Beyātī tāze

Nağamāt itse Humāyūnda karar
Görinür bāl-ı Humā mūsīķār

15. Muṭrib itdükçe Nāḥāvendi sürūr
Būy-ı te‘şīri virür nağme-i ‘ūd

Bezm-gāh iere mey-i savt-ı ‘Acem
Kās-ı ṭanbūrı ider sāğar-ı Cem

Hem ‘Acem hūb u ‘Aşīranīde hūb
Besteler anda ser-ā-pā mergūb

Bi’t-ṭab‘ zemzeme-i Kürdīden
Hāz ider nerm kararın isiden

Güş olunduķca ‘Asīrān-ı Nevā
Sevķ olur dilde neyā-nev peydā

20. Kıl ‘Arazbār ile ‘aşķı inhā
‘Arazbār olmasun ol sūha dilā

Idemez ‘aşķı nühüfte dil-izār
Ney gibi nālesin eyler izhār

İtse Gerdānīyeden yār āgāz
Şarılur boynına bāzū-yı niyāz

Demlenüp feyż-i Baba Tāhirden
Nāyı itdi nefes oğlı neyzen

İtse tahrīr dūgāh ile naġam
İki telliye döner saķķ-ı ķalem

25. Ger muġannī ide āheng-i Şabā
Dūha-i dilde olur ğonce-ġilsā

Olsa ol sūh müberķa[‘] ruhsār
Dem-i Nev-rūz açılur zūlf-i nigār

Cār-ġāh oldı hūs-āyende maķām
Her murabbā[‘] olur anuñla be-nām

Rekb olup ķāfile-sālār-ı havās
Yürür anuñla ķatār-ı enfās

Nağme kim beslemedür Kūçekden
Oldı bir naʿra ile perde-siken

30. Ger Huseynîyi bileydi zühhād
Ġayrı itmezdi Yezîdâne ʿinād

Nağme-i vech-i Huseynî bā-Necîd
Seyyîd-i kavme virür hālet-i vecd

Leb-i dil-ber müterennim oldı
Gul-ʿizār mütebessim oldı

Zîr u bāmla nağam-ı zîr-kesîd
Virdi rāmîş-gere şad sevķ-i cedîd

Itse āheng Horāsān dil-ber
Ādemi sān-ı hırāsān eyler

35. Būselik nağmesin itdi cānān
Ağzını öpecegüm geldi hemān

Būselik ile ʿAsîrān idicek
Sevķ ile raķşa gelür heft.felek

Buzurg āğāza idince cānān
Buzurg u kuçuki eyler hayrān

Türkî darb ile Maķām-ı ʿArabān
Beste olsa urılır bu dil u cān

Zîr-gû olsa da muṭrīb meṣelā
Zirgûle ' ider anı bālā

40. Nağamāt ile idup ʿazm-ı Hıṣār
Oldı dil sūr-ı neṣāṭa dizdār

. . Reh-i taḥkīkde bî-kayd-ı mecāz
Ḥaddi-i nāka-i ceng oldı Ḥicāz

. . Dinlegil . . bezmde şavt-ı ğazāl
Zelli terk ile reh-i zāhid-i ğazāl

. Mūsikī rāḥatu'l-ervāḥ oldı
Rūḥ her kālīb u esbāḥ oldı

Kıl o perçemle siyeh-mest-i āvāz
Bezm-i meyde iderek ey seh-i nāz

45. O dem ʿUssāķı Mūhayyer eyle
Nā'il it zevķi olursa neyle

. Ger mūhayyerde idersin cānā
Būselikden gelür ʿussāķa şadā

Fikri zî-efgen olup kaşd itmez
Asġı toġdı miyāndan gitmez

Şavt-ı dil-keş-ves acık gitme göñül
Urtulice gerek āheng-i duḥul

49. Itme dil-dāra Muḥayyerde niyāz
Çıkmasun Sünbüleye cāk āvāz
50. Itmesün nāle oḡüne ‘Ussāk
K' istihārıyla dola şām u ‘Irāk
51. Bir muḥālif nağam ile ne ‘Irāk
Pur olur künḡüre-i seb‘-i tībāk
52. Kisi sultān-ı ‘Irāk olsa bile
İstihār āfet olur cān u dile
53. Itme feryād u fiḡān ey dil-i zār
İtse de kāküline Beste nigār
54. Nağme Uslūb-ı Segāh ile ider
Gūsdan hūsa irüp cāna eṣer
55. Şanma kim ḡusn-i şadā ḡālīdūr
Māye-i cāzibe-i ḡālīdūr
56. Zāhidā Kārcıḡar eylerken sāz
Kır çıkar var ki gör anda āvāz
57. Gūdek-i nağmeye āvāz-ı Hüzzām
Perder , rabṭ ile ider sedd u ḡarām
58. Nağme alçaqlığı ko ey zāhid
Evc-i ma‘nādan olur her vārid

59. Nereden geldügin idrāk eyle
 Ta'ni қо sāmī'añı pāk eyle

60. Hüsn-i şavt ile bulur ehl-i dilān
 Cezbeten min cezebātu'r-raḥman

61. Sālik-i merḥale-i aşka hemīn
 Nağmedür bedrīka-i rāh-ı yakīn

62. İtdi sāz-ı kalem-i nādire-kār
 SĀMĪ'yā nağme-i temmetle qarār

E41b. H102b. P121a. V119b. Y101b.

IV
TAKRİZ-İ DİVÂN-I MAHTÜMÎ VAHİD (x)

Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

v v - - v - v - v v -

1. Şāneke'llāh zihī ṭabī'at-pāk
Bihterīn gevher-i yem-i idrāk

Perniyān-bāf. kār-gāh-ı suhan
Nev-tırāz-ı kumās ṭarz-ı kuhen

Miz-bān-ı revāhil-i takrīr
Reh-nümā-yı kavāfil-i ta'bīr

Mū-sikāf-ı daḳīqa-i efkār
Ṭab'-ı bārīki cūn miyāne-i yār

5. Sā'ir-i nukte-senc pāk-menis
Şandalī-zīb-i mesned-i dānis

Sözi maḳbūl ṭab'-ı sulṭānī
Bezle-güyende-i ğazel-h'ānı

Ṭūṭı-i sūkkerin zebān-ı beyān
Būlbül-i sūh-lehce-i 'irfān

Menḳıbet-h'ān-ı pēdişāhīdūr
Maḫrem-i pāy-ıtaht-ı cāhīdūr

Enderūnī ḫazīne aġası
Sāh-ı dehrūn kafesde pebgāası

(x). Mesnevî der-Sitâyiş-i Şî'r ü İnşâ-yı Vahîd Serhengî Devlet-Me'âb-ı Pâdişâhî H. Mesnevî der-Sitâyiş-i Şî'r ü İnşâ-yı Vahîd der-Egnâ-yı Serhengî der-Devlet- me-âb-ı Pâdişâhî P.V. Mesnevî der-Sitâyiş-i Şî'r ü İnşâ-yı Maḫ tûm Vahîd Esnâ-yı Serhengî R. Mesnevî der-Sitâyiş-i Şî'r ü İnşâ-yı Vahîd Serhengî Pâdişâhî Y.

IV. 2. Nev-tırāz: nev-tırās H,P,R,V,Y. 7. Sūkkerin: sekkerin E,R./ Beyān: miyān E. 8. Bu beyit R nushasında yoktur.

10. Dāne-çīn-i saḳāṭa-i keremi
Dem-kes-hāne perveriḥaremi

Yeke-tāz-ı fezā-yı dānis u dīd
Nīze-bāz-ı yerā'e ya'nī Vahīd

Şafder ṭab'ı açdı ser-tā-ser
Yeñiden bir zemīn-tāze eşer

Bu hünerlerle sāh-ı cem'i serheng
Parkına lāyık itse vaz'-ı celeng

Böyle serheng-i bī-naẓīre sezā
Şorguç olmak serinde perr-i Hūmā

15. Elde çevgān sīmī-sekl-i hilāl
Belde zerrīn nıṭāķı hāle-misāl

Hāmesinuñ vahīd-i Īrānı
Acemī bende-i sebaḳ-h'vānı

Būy-ı gul-ğoncadur sözinde me'āl
Lafz-ı rengini bāde nes'e-hayāl

Sāhidān-ı nukāt-ı rengīni
Şūver-i kārı hāne vu çīni

Oldı tertīb idince dīvānı
Fevc-i ma'nī şufūf-ı dīvānı

20. Naẓm u tensīķ idup ālā-yı nukāt
Yuridi cūft u hem'-inān-ı ebyāt

Nazm-ı tahmīs ile o nādire-fen
Besli yazdı hamīs-i ma'niden

Zūr-ı dest ile Hüsrev-i Ustād
‘Asr-ı mī’sārın idemez inşād

Şāhib-i hamse ise Hüsrev eger
Bir Muhammesle tab‘ı anı yener

Ger mu‘aşserde itse ‘arz-ı hüner
Āferīn-gūy olur ‘uqūl-ı ‘aşer

25. Oldı destinde deste-i aqlām
Kānavāt-ı mecāzī-i ilhām

Maṭla‘-ı pāki cūy-bār-ı behist
Cānibeynbenefse-zār-ı behist

Nā-senīde neşīde-i ġarrā
Nuṣṣa-i dil-firīb u müsteḡnā

Kilki olduḡca nağme-rīz-i du beyt
Cevelāna gelür revān-ı kūmeyt

Oldı her beyt-i hūs-terīn-i āġāz
İki telli gibi terennüm-sāz

30. Pūsis-i tevriyeyle her bir ḡarf
Huld-ı ma'nāda kāşırātu't-tarf

Mıṣra‘ında kināye vü ibhām
Müje-i yārdan nühuftē kelām

Âsinâ lafzı sūh u ra'nādur
Anda bigāne varsa ma'nādur

. Mufred u Kıt'ea ger Rubā'īdūr
İsti'ārâtı ihtirā'īdūr

. Ğayruñ es'ār-ı müste'ārından
Kaṭre yok nazm-ı āb-dārından

35. Olsa kilki sezā dem-i inşād
Cār bālīs . nişīn-i isti'dād

Rūh-baḥs-ı suhan . rubā'isi
Carḥ-ı ma'nāda hem-ser-i 'isi

Kalemi beñzedi rubā'ide
Cıka dört kaşlı dil-rubā'ide

. Nazm-ı rengīni cümleden mümtāz
Kondı vakf-ı murabba'-ı i'cāz

. Baḥr-ı es'āra Hüsrev u maẓmūn
Şaldı cifte zavraḥ-ı mevzūn

40. Ğarkā-i sekl-i müdde'āya hemān
Süllem-i cār-pāye-i bürhān

. Tab'-ı mīnā-yı cār-bāğ-ı kemāl
Nuṭḥ-ı rengīni kulḥul-ı mey-i āl

. Zevḥ-ı nazm-ı müseddes-i hūbī
Sehd-i seş-hāne-zīb-i yā şūbı

III
TEKTİB-İ MAKÂMÂT-I MÜŞİKÎ (x)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

v v - - v v - - v v -

1. İbtidâ Râst ile buldı nîzâm
Elif-i evvel-i tertîb-i makâm

Şânîyen oldı Revâhî Hâvî
Feyz-i te'sîri be-kavl-i râvî

Penc-gâh ile idüp istînâs
Zevk-i bî-gâye bulur penc-i havâs

Mutrib-ı hâme ider şad-cevelân
Semt-i Nikrîz gidince rakşân

5. İdicek *azm-ı reh-i Nişâbûr
Oldı seh-râh nağam-ı nağs-ı suflûr

Zühre ile nağamât-ı Mâhûr
Kızdırup defni mâhuñ tef-i hûr

İder işgâ-yı şadâ-yı Zâvîl
Hüzn u endûhı gönûlden zâ'îl

Nağme-i Selmek ile şubh u mesâ
Silmek ister dili mir'ât-âsâ

(x). İhyât-ı Müşikî-i Makâmât II. P ve V nüshasında başlık yoktur. R nüshasında bu mesnevi yoktur. Der-Beyân-ı Makâmât-ı Müşikî Y.

4. Mutrib-ı hâme ider şad-cevelân: Semt-i Nikrîze idüp vaZ'-ı kalem H, P, V, Y. / Semt-i Nikrîz gidince rakşân: be güriz eyledi hâlâ-ı kalem H, P, V, Y. 5. Nağam: nefes H, P, V, Y

. Nazmıdır çār-sū-yı cins-i cinās
Bulunur anda gūne gūne libās

. Tuḥaf-ı teng tengi ḥāvīddır
Tevriye mahmīl dū ḥāvīddır

45. Āb rŭy-ı suḥan ḳaṣīdeleri
Vaṣf-ı şāhīde muntazam gūheri

Nice seh t̄ac-dār-ı mŭlkü'l-cihān
Ḳadr-dān-ı suḥan-verān-ı zamān

Ḥazret-i pādīsāh-ı Kisrā-dād
Revnaḳ-ārā-yı taht-ı rŭsd u sedād

Pādīsāh-ı yegāne zıll-ı ilāh
Cā-nisīn-i Nebiyy-i ʿars-penāh

. Şāḥib-i t̄ac u taht u tīg u ḳalem
Bayḳara-bezm u Keykūbād-ʿalem

50. Zübde-i dŭdmān-ı ʿOsmānī
Mefḥar-ı Ḥānedān-ı Orḫānī

. Seḥriyāt-ı zamān Ḥān Ahmed
Rāyet-efrāz sevket u sermed

Bendegān-ı ḫarīm-i ikbālī
Gūher-i ʿilm u faẓl ile mālī

Āsitāurında oldu pā bet cā
Feve feve maʿārif-i settā

Kimi haṭṭāṭ u kimisi sā'ir
Hāşılı ma'rîfetsizi nâdir

55. Kaṅkî devletde var bu gûne şeref
İste târîh u iste vâz'-ı selef

Kâmil ü hurde-bîn ü müy-şikâf
'Âkıl u nûkte-dân pür-inşâf

Gelmedi böyle şâh-ı 'adl-âyîn
Cümle ma'elûm-ı kıssa-ı pîsîn

İde Hâk zâtını cû beyt-i kâşîd
Maṭla'-ı şâh-nâme-i te'yîd

Hâr u has-ves olup 'adûsı zelîl
Ola emvâc-ı 'ömri bahr-ı tavîl

60. Nâzım-ı şâh-beyt-i levh-i 'ulûm
İde dîvân-ı devletin manzûm

Zevkden bir dem olmaya hâlî
Müstezâd ola nazm-ı ikbâli

Bâ-huşûş oldu şimdi bende-i hâş
Dergehinde: Vahîd-i pür-ihlâş

Hâk budur kim nazîri oldu 'adîm
K'ola bir böyle silk-i dürr-i nazîm

Su'ârâ-yı zamāneden 'âlî
Tab'-ı pâk sûtûde-aqvâli

65. Zātı başdurdı şühret (u) nāmı
Aña vehbī bu rütbe-i SĀMĪ

‘Alī mǝ’llāh ḵasem be-nāzm-ı ḵadīm
İderüm aña gerdenüm teslīm

Gecdi hep sâ‘irân-ı âfâkı
Diyicek ğayrı ḵalmadı bākī

E 43a. H28b. P28a. R26a. V227b. Y26a.

66. Bu beyit H nüshasında yoktur. / Gerdenum: – E. 67. Di-yicek: dinicek E, R.

Ş A R K I L A R V E M U R A B B A

Ş A R K I

I

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

I

Güzeller içre mümtāz-ı cihānum ser-bülendümsin
 Müsellem tarz u tavrı dilber-i 'ālem-pesendümsin
 Güñul hālin bilür sūh-ı zarīf-i seh-levendümsin
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yār-ı cānumsın efendümsin

II

Lebūñ emsem toyunca gözlerüm sürsem o ruhsāra
 Şafā virse semīm-i zulf-i müsgīnūñ dil-i zāra
 Miyānuñ çeksem āgūşa sözüm bu olsa hem-vāra
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yār-ı cānum efendümsin

III

Cemālūñ 'ālem-ārā taleātuñ bī-miṣl u hemtādur
 Tenāsüb hep yerinde kad u kāmimde temāşādur
 Hayālūñ dīdede her dem gamuñ kalbümde peydādur
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yār-ı cānumsın efendümsin

IV

Amān bilmez mi çeşmūñ her nefesde cāna kār eyler
 Teğāfuller girisme gānzeler mestāne cünbīşler
 Ne var bir kerre de zālim nigāh-ı merḥamet göster
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yār-ı cānumsın efendümsin

V

Vişāl ummīd ider ḥasret çeker SĀMĪ niçe demdür
 Gel ey āhū-nigāhum kaçma güñlüm saña mahremdür
 Gözüm uzre yerūñ var cılve-gāhuñ şahñ-ı sinemdür
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yār-ı cānumsın efendümsin

E140a. H99b. P111b. V105b. Y97b.

Ş A R K I

2

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I

Feżâ-yı dil-güsâdur şahın-ı zîbâdur ferağ-zâdur
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum
 'Aceb ra'na 'aceb zîbâ 'aceb cây-ı temâsâdur
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum

II

Aķarşu havz-ı memlû ķaşr-ı dil-cû şahın-ı anber bû
 Letâfet uzre el-haķ her taraf cây-ı şafâdur bû
 Nazar-gâh-ı sehensâh olmağa sâyestedür her sũ
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum

III

Sarayburnı Besiktas Uskudâr u Ķaşr-ı Tersâne
 Cihân bâğında yokdur gerçi bunlar gibi sâhâne
 Velî ģayr-ı mükerrerdür bu tarķ-ı pâdisâhâne
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum

IV

Olup mânend-i gul tab'-ı serîfuñ hurrem u hũs-ter
 Hemîse cılve-gâh-ı devletüñ olsun şafâ-gũster
 Du'â idup bunu bulbul gibi SÂMÎ kuluñ söyler
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum
 E140a. H98b. P110b. V104b. Y96b.

Ş A R K I

3

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I

Göñul yaqdı cerāğ-ı 'aşk-ı sem'-i rūy-ı ālūñden
 Dil-i seydā tolasdı pence-i mihr-i cemāluñden
 N'ola bir āh ile tāk-ı sipihri eylesem sūzān
 Terahhum itmeduñ gitdukce dūr oldum vişāluñden

II

'Aceb mi rūz u seb eflāka irse āh u efgānum
 Taḥammul itmez oldı intizāra bu dil u cānum
 Hırāmān ol temāsā-gāhına çık bir kerre sulṭānum
 Kıyāmetler kopar gel kāmēt-i serv- i 'tidāluñden

III

Nedür ol zulf-i 'anber-bār ile ol gerden-i kāfūr
 Görülmis mi o sīmin sāk ile ol sā'id-i billūr
 Surulmis mest-i seker-h'āb-ı nāz ol dīde-i maḥmūr
 Hele mir'āta bak ḥusnuñ çıkar mı gör ḥayāluñden

IV

Dirīgā olmadı bir kez mūsā'id tālī' u derūn
 Umar duşdukce çeşm-i iltifātuñ bu dil-i meftūn
 Uyup ağıyāra itme SĀMĪ-i ḥasret-kesi maḥzūn
 Başup ey seh-süvārum gecme luṭf it pāymāluñden
 E140b. H99a. H111a. V105a. Y97a.

S A R K I

4

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fā^ei lātūn Fā^ei lātūn Fā^ei lātūn Fā^ei lūn

1

Hicr-i ruhsârûnla âlesler bıraķduñ cānuma
Dāğlar yaķdum ġamuñla sīne-i sūzānuma
Hāşılı kār eyledi ‘aşķuñ dil-i nālānuma
Vechi var yansam yakılsam ‘aşķ ile sultānuma

11

Bir harâret var ki dilde idemem serh u beyân
 Her nefes carh-ı siyâh itmekdedür âh u figân
 El-âman dostum cınâr-âsâ tolaşdum el-amân
 Vecdi var yansam yakılsam 'ask ile sultânuma

111

Söylesem rāz-ı derūnum halkı her an ağladur
Derdümi izhār idersem ‘āleme kan ağladur
Bağduğumca rūyuna ey mihr-i tībān ağladur
Vechi var yansam yakılsam ‘aşk ile sultānuma

IV

Hayli demlerdür çılıp şalınmaduñ ey serv-kad
SÂMÎ-i zâra ider misin bu cevri tâ ebed
Bâri bir gez rûyuñı göster hemân bârî meded
Vechi var yansam yakılsam "aşk ile sultânuma

E140b. H100 .a. H112a. V106a. Y97b.

4. 1 Sözlümme: "Cürümmə H.P,V,Y. III cu bənd sadəcə r nüshasında var.

IV Serv: Hâre il, P.A., ... , bânî bir gez rûyûn göster nemân nâ i meded:

12-1 13-1 14-1 15-1 16-1 17-1 18-1 19-1 20-1 21-1 22-1 23-1 24-1 25-1 26-1 27-1 28-1 29-1 30-1 31-1 32-1 33-1 34-1 35-1 36-1 37-1 38-1 39-1 40-1 41-1 42-1 43-1 44-1 45-1 46-1 47-1 48-1 49-1 50-1 51-1 52-1 53-1 54-1 55-1 56-1 57-1 58-1 59-1 60-1 61-1 62-1 63-1 64-1 65-1 66-1 67-1 68-1 69-1 70-1 71-1 72-1 73-1 74-1 75-1 76-1 77-1 78-1 79-1 80-1 81-1 82-1 83-1 84-1 85-1 86-1 87-1 88-1 89-1 90-1 91-1 92-1 93-1 94-1 95-1 96-1 97-1 98-1 99-1 100-1 101-1 102-1 103-1 104-1 105-1 106-1 107-1 108-1 109-1 110-1 111-1 112-1 113-1 114-1 115-1 116-1 117-1 118-1 119-1 120-1 121-1 122-1 123-1 124-1 125-1 126-1 127-1 128-1 129-1 130-1 131-1 132-1 133-1 134-1 135-1 136-1 137-1 138-1 139-1 140-1 141-1 142-1 143-1 144-1 145-1 146-1 147-1 148-1 149-1 150-1 151-1 152-1 153-1 154-1 155-1 156-1 157-1 158-1 159-1 160-1 161-1 162-1 163-1 164-1 165-1 166-1 167-1 168-1 169-1 170-1 171-1 172-1 173-1 174-1 175-1 176-1 177-1 178-1 179-1 180-1 181-1 182-1 183-1 184-1 185-1 186-1 187-1 188-1 189-1 190-1 191-1 192-1 193-1 194-1 195-1 196-1 197-1 198-1 199-1 200-1 201-1 202-1 203-1 204-1 205-1 206-1 207-1 208-1 209-1 210-1 211-1 212-1 213-1 214-1 215-1 216-1 217-1 218-1 219-1 220-1 221-1 222-1 223-1 224-1 225-1 226-1 227-1 228-1 229-1 230-1 231-1 232-1 233-1 234-1 235-1 236-1 237-1 238-1 239-1 240-1 241-1 242-1 243-1 244-1 245-1 246-1 247-1 248-1 249-1 250-1 251-1 252-1 253-1 254-1 255-1 256-1 257-1 258-1 259-1 260-1 261-1 262-1 263-1 264-1 265-1 266-1 267-1 268-1 269-1 270-1 271-1 272-1 273-1 274-1 275-1 276-1 277-1 278-1 279-1 280-1 281-1 282-1 283-1 284-1 285-1 286-1 287-1 288-1 289-1 290-1 291-1 292-1 293-1 294-1 295-1 296-1 297-1 298-1 299-1 300-1 301-1 302-1 303-1 304-1 305-1 306-1 307-1 308-1 309-1 310-1 311-1 312-1 313-1 314-1 315-1 316-1 317-1 318-1 319-1 320-1 321-1 322-1 323-1 324-1 325-1 326-1 327-1 328-1 329-1 330-1 331-1 332-1 333-1 334-1 335-1 336-1 337-1 338-1 339-1 340-1 341-1 342-1 343-1 344-1 345-1 346-1 347-1 348-1 349-1 350-1 351-1 352-1 353-1 354-1 355-1 356-1 357-1 358-1 359-1 360-1 361-1 362-1 363-1 364-1 365-1 366-1 367-1 368-1 369-1 370-1 371-1 372-1 373-1 374-1 375-1 376-1 377-1 378-1 379-1 380-1 381-1 382-1 383-1 384-1 385-1 386-1 387-1 388-1 389-1 390-1 391-1 392-1 393-1 394-1 395-1 396-1 397-1 398-1 399-1 400-1 401-1 402-1 403-1 404-1 405-1 406-1 407-1 408-1 409-1 410-1 411-1 412-1 413-1 414-1 415-1 416-1 417-1 418-1 419-1 420-1 421-1 422-1 423-1 424-1 425-1 426-1 427-1 428-1 429-1 430-1 431-1 432-1 433-1 434-1 435-1 436-1 437-1 438-1 439-1 440-1 441-1 442-1 443-1 444-1 445-1 446-1 447-1 448-1 449-1 450-1 451-1 452-1 453-1 454-1 455-1 456-1 457-1 458-1 459-1 460-1 461-1 462-1 463-1 464-1 465-1 466-1 467-1 468-1 469-1 470-1 471-1 472-1 473-1 474-1 475-1 476-1 477-1 478-1 479-1 480-1 481-1 482-1 483-1 484-1 485-1 486-1 487-1 488-1 489-1 490-1 491-1 492-1 493-1 494-1 495-1 496-1 497-1 498-1 499-1 500-1 501-1 502-1 503-1 504-1 505-1 506-1 507-1 508-1 509-1 510-1 511-1 512-1 513-1 514-1 515-1 516-1 517-1 518-1 519-1 520-1 521-1 522-1 523-1 524-1 525-1 526-1 527-1 528-1 529-1 530-1 531-1 532-1 533-1 534-1 535-1 536-1 537-1 538-1 539-1 540-1 541-1 542-1 543-1 544-1 545-1 546-1 547-1 548-1 549-1 550-1 551-1 552-1 553-1 554-1 555-1 556-1 557-1 558-1 559-1 560-1 561-1 562-1 563-1 564-1 565-1 566-1 567-1 568-1 569-1 570-1 571-1 572-1 573-1 574-1 575-1 576-1 577-1 578-1 579-1 580-1 581-1 582-1 583-1 584-1 585-1 586-1 587-1 588-1 589-1 590-1 591-1 592-1 593-1 594-1 595-1 596-1 597-1 598-1 599-1 600-1 601-1 602-1 603-1 604-1 605-1 606-1 607-1 608-1 609-1 610-1 611-1 612-1 613-1 614-1 615-1 616-1 617-1 618-1 619-1 620-1 621-1 622-1 623-1 624-1 625-1 626-1 627-1 628-1 629-1 630-1 631-1 632-1 633-1 634-1 635-1 636-1 637-1 638-1 639-1 640-1 641-1 642-1 643-1 644-1 645-1 646-1 647-1 648-1 649-1 650-1 651-1 652-1 653-1 654-1 655-1 656-1 657-1 658-1 659-1 660-1 661-1 662-1 663-1 664-1 665-1 666-1 667-1 668-1 669-1 670-1 671-1 672-1 673-1 674-1 675-1 676-1 677-1 678-1 679-1 680-1 681-1 682-1 683-1 684-1 685-1 686-1 687-1 688-1 689-1 690-1 691-1 692-1 693-1 694-1 695-1 696-1 697-1 698-1 699-1 700-1 701-1 702-1 703-1 704-1 705-1 706-1 707-1 708-1

Ş A R K I

5

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Muferrih dâfi'-i ğam dil-ğulsâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd
 Meserret-bahs-ı cân : râhat-fezâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd
 Cihânda miğli yok 'ibret-nümâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

II

Temâşâ-gâh-ı 'âlem Yûsufistân-ı zamândur bu
 Cihân içinde haqqâ kim nümûdâr-ı cinândur bu
 Deguldur köhne vâdî lâze tarh-ı dil-sitândur bu
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

III

N'ola her bâğ-ı resk-i câr- bâğ-ı Işfahân olsa
 Yedi iklîme şıyt-ı istîlhârı dâsitân olsa
 Hümâ-yı devlete her kaşrı lâ'ik âşiyân olsa
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

IV

Kemîne bir ğubârın ol fezâ-yı cennet-âsânun
 Degismem SÂMÎyâ iklîmine İrân u Turanun
 Hudâ eksikliğîn göstermesün Sultân-ı devranun
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

E141a. H98a. P110a. V104b. Y97b.

Ş A R K I

6

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I.

Temâsâña toyulmaz bir 'aceb meh-pâresin cānā
 Guzelsin bî-bedelsin hūsn ile mūmtāz-ı 'ālemsin
 Olur seyr eyleyenler bir bakışda 'āsıķ-ı seydā
 Guzelsin bî-bedelsin hūsn ile mūmtāz-ı 'ālemsin

II

Gören hūsnūñ olur 'āsıķ isiden ve görmeyen meftūn
 Meleklerden perîlerden furūğ tal'atum efzūn
 Cemāluñ haķ bu kim ögmis yer itmiş Hālık-ı bî-çūn
 Guzelsin bî-bedelsin hūsn ile mūmtāz-ı 'ālemsin

III

Tulū idup o gün kim mihr-i ruhsāruñ 'ayān oldu
 Gūñul bî-çārenūñ hiç şorma ahvālin yamān oldu
 Nice tāķat getirsün hūsnūñ āsūb-ı cihān oldu
 Guzelsin bî-bedelsin hūsn ile mūmtāz-ı 'ālemsin

IV

Hıramān olduĝuñca seyr idup ol tarz-ı reftārı
 Olur biñ cān ile dil zulfuñ elbet giriftārı
 Maħabbet itmemek ķābil midur hiç 'ömrūñ vārı
 Guzelsin bî-bedelsin hūsn ile mūmtāz-ı 'ālemsin

V

Meded ferdāya şalma her-murād it ķalb-ı nā-kāmı
 Ele mir'āt alup baķ ķor mı hūsnūñ dilde ārāmı
 Sen inşāf it nîce āh itmesün şabr eylesün SĀMĪ
 Guzelsin bî-bedelsin hūsn ile mūmtāz-ı 'ālemsin

H'99b. P111b. V105a. Y97a.

İLÂHÎ (x)

- v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

I

Kılmasun dilde hayâl-i mâ'sivâ
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkuñle senüñ
 Olsun endişem vişâluñ dâ'imâ
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkuñle senüñ

II

Cumle esyâda tecelluñ nûrı var
 Bu mezâhirde zühuruñ âsikâr
 Ku'yete cân u dile vir iktidâr
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkuñle senüñ

III

Cumle sey fânî vü vechuñ lâ-yezâl
 كل حتى مالك dur buña dâl
 Eyledi her seyle dil seyr-i cemâl
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkuñle senüñ

IV

Yandı cân u zâr-ı nâr-ı firķate
 Bizde ise yok taḥammül ḥasrete
 Koma firķate irisdür vuşlata
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkuñle senüñ

V

Varlığını cümle nâ-būd eyledüm
 Varlığum yoklukda mevcūd eyledüm
 Mâsivâdan kaç-ı maşşūd eyledüm
 Yâ İlâhi ‘aşk-ı pâkūñle senuñ

VI

SÂMÎ-i dil-haste olmışdur ğarīb
 Derde dermân itmege sensin tabīb
 Eyle aña serbet-i vaşluñ naşīb
 Yâ İlâhî ‘aşk-ı pâkūñle senuñ
 E11b. H2b. P2b. R1b. V1b. Y2a.

N A Z I M L A R

1.

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Mef'ûlû Fâ'ilâtû Mefâ'ilû Fâ'ilûn

1. Seh-bâzlar sikâr-ı ğurâb oldu 'âkıbet
Mânend-i bûm hâne-harâb oldu 'âkıbet

2. Yek-laḥḫa hōd-nümāyi-i pā der-rikāb
Ehl-i ğurūr berk-i sitāb oldu 'âkıbet

E142a. P114b. V108a. Y99a.

2.

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Mefâ'ilûn Fe'ilâtun Mefâ'ilûn Fe'ilûn

1. Gönül siṭâbdadur pūye-gāh-ı ğuşşada ḫayf
Kümeṭ-i tîz-rev-i cāmle yetişmez keyf

2. Şakın şakın nigeḫi mest-i h'āb-ı sengīndür
Bile fesān-zededür ḫancer-i müjeyle o seyf
E143a. H101a. P114a. V107b. Y99a.

3.

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Mef'ûlû Fâ'ilâtû Mefâ'ilû Fâ'ilûn

1. Yek-reng bin-î evc-i ḫazîẓ ol ṭaleb budur
Sebnem ile telākī-i mihre sebeb budur

2. Ol mû-miyānı seyre żarīfāne naẓrayı
Kıl der-pes-i kafesce-i mûjgān edeb budur

E143a. H100a. P113a. R97a. V106b. Y98a.

4

-- v / v -- v / v -- v / v --

Mef'ûlu Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

1. Pur-sûz olıcağ gerdisi mînâ-yı niyâzuñ
Âtes saçılur kaşrelerinden mey-i nâzuñ
2. Diğkatle nigâh eyle kim eskâl-ı haqîkat
Aks-efgen-i âyînesidür deyr-i mecâzuñ

E 143a. H100b. P113b. R96b. V106b. Y98a.

5

-- v / - v - v / v -- v / - v -

Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Nûş eyledükce cām-ı mey-i âbgînenen
Dil zevrak-ı kadehle geçer âbgînenen
2. Râz-ı dile olur suhan-ı âtesîn delîl
Su'le zühür ider ser-i genc-i defînenen

E142b. H100b. P113b. R96b. V107a. Y98b.

6

v v -- / v v -- / v v -- / v v -

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Mağvolur çünki vücûduñ gider işneyniyet
SÂMİâ 'âlem-i keşretde görürsin vahdet
2. Subhesiz bil ki Ene'l-İlâk dimesi Mansûruñ
Oldı kalbinde nümâyân hemân bu hâlet

E142b.

K I T ' A L A R

1

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Me1â'îlün Me1â'îlün Me1â'îlün Me1â'îlün

1. Bu kaşr-ı plir-şafâ bir sūh-ı müstešnāya beñzer kim
Revân oldukça âbî selsebil-i dil-nisîninden

2. Olup hūylerde tâb-ı nes'e-i cām-ı meserrelden
Le'âfet mevc mevc-î isvedür cîn-i cebîninden
E142b. H101b. P115a. R97b. V108b. Y99b.

2.

vv - - / vv - - / vv -

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün

1. Karha-i zulmine isler geceyor
Cümleten halka ulasdı renci

2. Gizlice iutdı taşakdan kâfir
Hemcū dest-i maraz-ı efrenci

R97b. V108b. Y99b.

3

v v - - / v - v - / v v -
 Fe'îlâtun Mefâ'ilün Fe'îlün

1. Kâr-ı ağılânda Haţîb oğlu
 Hemcu Yahyâ İbn-i Edhemdür
2. Fażlı var gerçi kim elif bâda
 Lîk bu echel-i dâd-ı a'lemdür
 P115a. R97b. V108b. Y99b.

4

v v - - / v - v - / v v -
 Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

1. Yâ İlâhî bu tuhfе mecmû'a
 Ser-be-ser dolduğın naşîb eyle
2. Haţî-ı dilberle zulf-i yâr gibi
 Dil-firîb olduğın naşîb eyle
 R97b.

5

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

1. Zihî belâ-yı beled mağdemi o şahşuñ kim
 Nuḥṣeti sebeb-i keşret-i ribâ oldu
 2. Vücūd-ı şāhid-i devlet ne pāk idi evvel
 Dirîğ şimdi Frengîye mübtelâ oldu
- P114b. R97b. V108a. Y99b.

6

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Meḫā'ilūn Fe'īlātūn Meḫā'ilūn Fe'īlūn

1. Çalındı zīr-i kelīm-i riyādan ṭabl-ı umūr
Belürmedi nağamāt-ı ḥaḫiyyet-i rūsvet
2. Karār-gāhı maḫām-ı Rehāvīdūr şimdi
Fireng (u) Cīn uşūline beştedūr devlet
P115b. R97b. V108a. Y99b.

7

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Kibriyā-yı saḫvetūñ iy cāhil-i nādān-nevāz
Kendi zu'mınca berāyı maşlahat derkārdur
2. Līk fikr itseñ girān-cism u girān-cān olduğın
Fehm iderdük ḫalka-i evzā'uñ ne gūne bārdur
H101b. P114b. R97b. V108a. Y99b.

8

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Meḫ'ūlu Fā'ilātū Meḫā'ilū Fā'ilūn

1. Hatmiyyet-i nübüvvet sārīc . beyān ider
Unvān-ṭırāz-ı faẓl-idüğün sīve-i selef
2. Gerdūn çeker uşūle saḫın darb-ı dest ile
Bezm-i şafādayum dāyū germe göğüs çu def
E.143b. H101b. P114b. R97a. V107b. Y99a.

9

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Meṣ'ûlû Fâ'ilâtû Meṣ'îlû Fâ'ilûn

1. Meclisde muşhaf-ı rûḥ-ı 'Osmānı dūn gice
Būs itmege teveccüh iderken raḳīb-i dūn

2. Ol gul-izār geldi didi لا-جمه
Ben būs idup didum الا المظهرون

E144b. H101b. P114b. R97a. V108a. Y99a.

10

VE LEHU (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meḥā'īlūn Meḥā'īlūn Meḥā'īlūn Meḥā'īlūn

1. İlāhī eyle Sultān-ı Cihānı dā'imā manşūr
 "Adū-yı devletin maḥḥūr idup bi'l-cümle el-hāşıl

2. Bu 'ālī feth için SĀMĪ bu da tārīḥ-i bālādur
 Kılup fermān Revānı aldı Sultān Aḥmed-i 'ādil

میلوب فرمان روانی الدی سلطان احمد عادل

E90b. H62a. P71a. R63a. V68a. Y63b

sene 1137 (xx)

1. Manşūr: meşūr E.

(xx): R nüshasında tarih 1131 dir.

11

TĀRĪḤ-ı DİĞER VEFĀT-ı ŞEHZĀDE SULTĀN MUḤAMMED (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Melâ'îlun Melâ'îlun Melâ'îlun Melâ'îlun

1. Dirîgâ zübde-i şehzâdegân Sultân MuḤammed Hân
 Bekâ gûlzârına girdi cihân mâtemde hâilâ

2. MuḤammâ-güne olmışdur nâzîr aḥsen ile tārîḥ
 Nihâl-ı saltanatdan hayf kopdı bir gül-i zîbâ.

نہال سلطنتوں میں آفتاب کی مانند
 قوی ہوئی ہر محل میں

V76a.

Sene 1170

RÜBÄT LER

1

1. Süzdür olan ârâyiş-i mecmû'a-i cûd
2. Süzden düzilür du mışra'-ı bûd u ne-bûd
3. Söz olsama Kâf u Nûn ile cılve-nûmâ
4. Gelmezdi kâ'inâta âşâr-ı vücûd

1. Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fa'ûl
 2. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilu fa'ûl
 3. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilu fa'ûl
 4. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilu fa'ûl
- E141b H101a. P114a. R96a. V107b.

2

1. Allahdan özge yok haķîkatde Kelîm
2. Mü'min bunu bi'z-żarûre eyler teslîm
3. Eflâk muħarriki yed-i kudretken
4. Pek zâhirdür durûğ-ı ehl-i tencîm

1. Mef'ûlun Fâ'ilun Mefâ'ilu Fa'ûl
 2. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilun Fa'
 3. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilun Fa'
 4. Mef'ûlun Fâ'ilun Mefâ'ilun Fa'
- E141b. H100a. P113a. R96a. V106b. Y98a.

3

1. Ey nahvet-i cāh ile olan gūse-niṣīn
2. Ebrūda girihle tā-be-key cīn-i cebīn
3. Āhīr felek ebrūvānuñ eyler gözin aç
4. Cūn na'ıce-i zīr-i kefs-i idbāra karīn

Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilu fa'ūl

E142b. H100b. P113b. R96a. V106b. Y98a.

4

1. Bāķīnuñ idup mesreb-i 'aşrı Uzre
2. Tāk-ı kalemi hūse-i es'ārı bedīd
3. Cūn nes'e-i tāze mey-i köhne henüz
4. Ma'nā-yı kühen lafz u ibārāt cedīd

Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu fa'ūl

E142b. H101b. P114b. R97a. V107b. Y99a.

5

1. Rûyında görüp sebz hat-ı ma'sûkî
2. Pâ-zehr ile yâd ilmeyelüm Fârûkî
3. Her zâhid-i mâr hilkatuñ körlüğine
4. Ey dil görelüm zümür-rüd-i meshûkî

1. Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilûn Fa'
2. Mef'ûlû mefâ'ilû Mefâ'ilûn Fa'
3. Mef'ûlû Mefâ'ilûn Mefâ'ilû Fa'ûl
4. Mef'ûlû Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Fa'

E.142b, H100b, P113b, R96b, V106b, Y98a.

6

1. Dil cesmüne nice ola hem-râz der-şakab
2. Her gûsede nigâh-ı suhan-sâz der-şakab
3. Bîm-i nîgeh ile zülfüne cân atdı murg-ı dil
4. Bir âşiyâna döndi ki seh-bâz der-şakab

1. Mef'ûlû Fâ'ilâtû Mefâ'ilû Fâ'ilûn

E.142b.

7

1. Ol şūh-ı cihān baña dirīg yād oldu
2. Gūñlūm ğam endūha ile nā-sād oldu
3. Ma'mūre-i dil seng-i cefādan hayfa
4. Kāsāne-i būm-mişāl ber-. bād oldu

1. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 2. Mef'ūlu Mefā'ilu. Mefā'ilun Fa'
 3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
- E 143a. H101a. P114a. R97a. V107b. Y99a.

8

1. Bir āfet-i dil-firībe meftūn oldum
2. Semsīr-i cefā ile ciger-hūn oldum
3. Zincīr-ı bıkırden firāķ itdi beni
4. Pehnā-yı feżā-yı ğamda mecnūn oldum

1. mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 2. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilu Fa'ūl
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
- E142b. H100b. P113b. R96b. V107a. Y98b.

9

1. Mehcūrī-i cān itmede ey sūh-ı cihān
2. Hem-vāre nuḳūd esk-i çeşm-i rīzān
3. Hūnābe-feşānī-i dil-i pūr-ḡam ile
4. Muĵgānlarum oldı şāh-sār-ı mercān

1. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ūl
 2. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 3. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ol
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
- H101a. H101a. P114a. P96b. V107a. Y98b.

10

1. İmsak-ı vefā 'ādeti bir māye-i nūr
2. Virdi dile rūze-i cefāsiyla futūr
3. Şām-ı haṭ-ı nev gelince öpdürdi lebin
4. Hemgām-ı ğurūb eyledük zevk-i futūr

1. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ūl
 2. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ūl
 3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilu Fa'ūl
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun mefā'ilu Fa'ūl
- E143b. H101a. P114a. R96b. V107a. Y98b.

11

- 1.İshak-ı gūñül saña olaldan müştāk
- 2.Bir oldı şadā vü nālemüzle āfāk
- 3.Şeb tā-be-seher itmede fāyık feryād
- 4.Ber-pāy ile mānend-i murğ-ı İshak

- 1.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'
 - 2.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'
 - 3.Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'
 - 4.Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilün Fa'
- H100b. P113b. R96a. V106b.

12

- 1.Ol şāhib-i kibr ü naḥvet ü bağz u ḥaşed
- 2.Kim maḳdemidür belā-yı her Mısr u beled
- 3.Fir'avn ile hem-zebān ü da'vī-yi ḡalat
- 4.İblīs ile şāyeste-i nefrīn-i ebed

- 1.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fa'ül
 - 2.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fa'ül
 - 3.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fa'ül
 - 4.Mef ulü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ül
- P114a. V107a. Y98b.

13

1. Tedbīr u taṣarrufda o keç-re'y-i rekîk
2. Mervān-ı ḥamāruḥ ḥulķı cū mürde-rîk
3. Her kārda kedḥüdā-yî murdārı ile
4. Mānende-i ḥaṣṣatîn-i her oldı serîk

1. Mef'ūlu Mefā'īlu Mefā'īlu Fa'ūl
 2. Mef'ūlu Mefā'īlun Mefā'īlu Fa'ūl
 3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'īlu Fa'ūl
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'īlu Fa'ūl
- P114a. V107a. Y98b.

14

عارفكه نكه بر مسمن ر بيد كند
 در باغ فنا عسرت جاويد كند
 هر هر كه چمنكه سر بر آرد در زغال
 انگشت اشارتى بنويسد كند

- v / v - - v / v - - v / v - -
 - v / v - - v / v - - v / v - -
 - / - - - ۲ / - ۲ - v / v - -
 - v / v - - v / - - - v / v - -

E142b. H101a. P113a. R96b. V107a Y98b.

15

TÂRİH-İ TUĞRÂ-YI ĞARRÂ RE'S-I MUHAMMED EFENDİ (x)

1. Memdûh-ı cihân münşi-i Vaşşâf-ı cenâb
- 2 Çekdi bu nişanı hemçü silk-i durr-i nâb
3. SÂMÎ didüm aña böyle târîh-i laṭîf
- 4 Tarḥ-ı kalem-i pâk-ı re'sü'l-küttâb

طرح نام پاك زمين الكتاب

E94b. H61a. V64a. Y60a.

sene 1139 (xx)

1. Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fa'ûl
2. Mef'ûlû Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Fa'ûl
3. Mef'ûlû Mefâ'îlûn Mefâ'îlû Fa'ûl
4. Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlûn Fâ'

(x). Berâyi Tuğrâ E.

(xx). H ve V nüshalarında tarih 1135 olarak kaydedilmiş.

T A R İ H L E R

I

TĀRĪḤ-I VEFĀT-I DUḤTERUM 'AFĪFE MERḤŪM (X)

- - v - / - - v - / - - v - / - - v -

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1. Şad āh o ma'şūma idince irci'î emrini gūs
Ḥāk icre oldu muḥtefî mānend-i genc-i defīn
2. Dusdi zemīne ustūḥvānı cism-i nāz-ālūdınuñ
Bād-ı ḥazān ile perīsān oldu berg-i yāsemīn
3. Ḥaḡ rūḥ-ı pākin ġarḡa-i deryā-yı himmet eyledi
Tābūtıdur ġüyā şadef-i nāzik teni durr-i şamīn
4. Āzurde eylerken vucūd-ı nāzikin nūr-ı nigāh
Simdi yatur ḥāk-ı siyāh icre o cism-i nāzenīn
5. Nāz u na'īm ile Ḥudā ol duḡter-i nāzendeyi
Ġilmān ile ide bihist-i tāvīdānda hem-nişīn
6. Tārīḥ-i fevtin āh-ı bī-ḡad ile taḡrīr eyledüm
Ola 'Afife nev-'arūs-ı ḡacle 'Adn-ı berīn
اوله عتیقه نو عروسی هجله عدن برین
E'1a. H78a. R69b. V71a. Y70a.

Sene 1116

(x). Tārīḥ-i vefāt E, H nüshasında bu tarih yoktur. Tārīḥ-i Vefāt Duḡterüm 'Afīfe Morḡumemlir P, Tārīḥ-i Vefāt-ı 'Afīfe R, Tārīḥ-i Vefāt-ı Duḡterüm 'Afīfe V.

II. 5. Nāzendeyi: nāzideni E, nāzen veli R. 6. Eyledüm:eylerüm E, R.

II.

TĀRĪH-İ ŞADR-İ RŪM (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn

1. **فمدا شم ممدًا** ol yegāne fāzıl u dānā
 Yine şadr-ı mu'allāya sercî-balıs-ı kudūm oldu
2. Edīb-i nükte-dān muşgil-kusā-yı bī-mudānı kim
 Vucūd-ı bī-naẓīri iftiḥār-ı mülk-i Rūm oldu
3. 'Aceb mi ġālib olsa dehr envār-ı faẓīletle.
 Bu mihr-i 'ālem-ārā ġayriler hemcūn nūcūm oldu
4. Dū mışra'-ı dūr-i şeh-beyt-i dīvān-ı sa'ādetdür
 İhareḡ-gāh-ı refī'-i maṭla'-ı nūr-ı 'ulūm oldu
5. Şabā nesr eyleyince nekhet-i peygām-ı tesrīfin
 Gurūh-ı ehl-i ṭab'a māye-i def'-i ġumūm oldu
6. Şeh-i mülk-i ma'ārif mesned-ārā-yı suhen-dānī
 Ki āfāka du'a-yı devleti de'vāb-ı rūsūm oldu
7. Didi tārīhini SĀMĪ şenā-kārı meserretle
 Cenāb-ı 'Ārif-i bi'llāh müjde şadr-ı Rūm oldu

منا ب عارف بالله مترده صدر روم اولدی

E72a. P57b. R50b. V54b. Y51b.

sene 1122 (xx)

(x). H nüshasında bu tarih yoktur. 'Ārif Efendi Ḥazretlerinin Şadr-ı Rūm Tārīhidür R, 'Ārif Efendi Ḥazretlerinin Şadr-ı Rūm olduğına Tārīh P. 'Ārif Efendi Şadr-ı Rūm olduğu Tārīhi Y.

III. 4. Dūr-i: dūrī R.

(xx). P nüshasında 1126 dır. R nüshasında tarih yok.

111

TÂRİH-İ GERDÜNE BERÂYI SULTÂN AHMED HÂN (X)

- - v / - v - v / v - - v / - v -
 Met'ûlu Fâ'ilâtu Metâ'ilü Fâ'ilün

1. Hân Ahmed-i yegâne sehensâh-ı baħr u ber
 Iskender-i zamâne hıdīv -ı cihân-penâh
2. Fermân idüp yapıldı bu Gerdüne-i laṭîf
 İtmâminı mübârek ide Hâzret-i İlâh
3. Gerdüne şanma taht-ı Süleymân-mişâl olur
 Bindükce fer u sevket ile aña pâdisâh
4. Zerrîn kafesleri iki yanında gūyiyâ
 Oldı Humâ lâne-i ikbâle cılve-gâh
5. Oldı gūşâyis der-i baht-ı sehensâh
 İki gūşâde penceresi şâhid u gūvâh
6. Gerdün-ı saltanatdur o gerdüne-i laṭîf
 Gulmîh-ı zer-feşânı n'ola olsa mihr u mâh
7. Perverdigâr-ı devlet u 'ömrin füzûn idüp
 Râḥat ide içinde selâṭîn-i Cem-sipâh
8. Târîhine muvaffak olup SÂMÎ'yâ didüm
 Gerdüne-i muşannaḥ nev-tarḥ-ı pâdisâh
 E74a. H51b. P57a. R50a. V50b. Y46b.

sene 1122 (xx)

کردونه صنع نو طرح پادشاه

(x). Târîh-i Muḥrebe E. Gerdüne-i Ğarrâ Berâyı Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis R.
 Târîh-i Gerdüne-i Sultân Ahmed-i Sâlis V.

VI. 7. Füzûn: -V, idüp füzûn Y.

(xx). E ve H de 1126, R de tarih yok. P ve V de 1132.

1V

TÂRİH-İ FETH-İ GURDÖS BERÂYI SEHÎD 'ALİ PAŞA (X)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun

1. Hâzret-i Hân Ahmed-i Gâzî vezîr-i a'zamun
 Eyleyüp serdâr-ı taht-ı milket-i ma'mûreden
2. Moranuñ fethin murâd idüp o sultân-ı ğayûr
 Dûsmene bildürdi haddin şavlet-i mevfûreden
3. Muşhaf-ı pâki ser-i kabr-ı Ebâ Eyyûbde
 Cûn tefe'ul eylemişdür feth için her sûreden
4. Bu kerâmât-ı sehensâh-ı velâyet-pîşedür
 Zâhir oldu şimdi feth-i kal'a-i maşûradan
5. Olıcak ğaltide ser a'dâ didüm târîhini
 Gördüsi aldı 'Ali Paşa eñ evvel Moradan
 کردوسی الدی علی پاشا ال اول مورادن
 E74a. H52a. P58a. R51a. V55a. Y52a.

sene 1127 (xx)

(x). Târîh-i Gordös E.

VII. 1. A'zamun: a'zam E. 3. her: bir E.

(xx). R'de tarih yok.

V

ÂRİH-İ VİLÂDET-İ ŞEH-ZÂDE SULTÂN MUHAMMED HÂN İBN-İ SULTÂN
AHMED HÂN-İ SÂLİŞ (X)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Şehensâh-ı cihân Sultân Ahmed Hân Gâzî kim
Vücūd-ı bî-nazîri mülk-i dîne oldu pirāye
2. Yegâne pâdisâh-ı bahr u ber hâkân-ı 'adl-āver
Cihân-bân-ı muẓaffer tâc-dâr-ı âsumân-pāye
3. Hıdîv-ı mesned-ārâ-yı mu'allâ hâne-i ikbâl
Ki taht-ı devletidür 'ars-ı a'lâ ile hem-sāye
4. Felek münkād-ı fermânı zemîn memnûn-ı ihsânı
Muḥaṣṣal sâmil oldu himmeti a'lâ vü ednāya
5. Kemâl-i kudretinden Hâzret-i Hallâk-ı bî-hemtâ
'Ināyet kıl bir ferzend-i pâk ol sâh-ı dānāya
6. Cihāna geldi bir sehẓāde-i pâkîze-aḥter kim
Kudūmı oldu revnaḡ-baḡs-ı devlet carḡ-ı mīnāya
7. O dem kim zīver-i gül-pister mehd-i vücūd oldu
Meserret cūnbis-i nev virdi nūh-tâk-ı mu'allāya
8. Meh-i pür-nūr-ı burc nesl-i 'Osmānı ki lâyıkdur
Felek mehd-i şādef-kârı ola zühre aña dāye

(x). Berāyı Vilâdet-i Sehẓāde Muhammed Hân E. Târîḡ-i Vilâdet-i Merḡûm u Maḡfûr Cennet-
Mekân Sehẓāde Sultân Muhammed Hân İbn-İ Sultân Ahmed Hân H. Târîḡ-i Vilâdet-i Sehẓāde
Sultân 'Alî Paşa en Evvel Moradan P. Târîḡ-i Vilâdet-i Hâzret-i Sultân Muhammed Hân V.

IX. 2. Cihân-bân: cihāniyân H,V. 3. a'lâ: vâlâ H,P R,V,Y. 4. himmeti: hem-ter E.

9. Cihāna müjdeler kim fāl-ı hayr-ı feth ü nuşretdür
Sa'âdetlerle dāru'n-naşrda teşrîfi dünyāya
10. Selâtinuñ 'aceb mi olsa ser-tâcı ki olmışdur
Şadef şulb-ı sehensâh-ı cihân ol dürr-i yektāya
11. Kenār-ı masrık-ı ikbâlden hürsîd-ves toğdı
Furûğ-ı husni şubh-ı sâdmânî oldu gâbrāya
12. İlâhî pâdisâh-ı 'âlemi sehzâdegâniyle
Mu'ammer eyyleyüp âfâka zâtıncyle pîrāye
13. Kudûretten şafâ-yı bâlla mahfûz idüp yâ Rab
Derûnın gıbta-fermâ ide mir'ât-ı muşaffāya
14. Serîr-i saltanatda tûl-ı 'ömr ile idüp dâ'im
Ola gâlib hemise fırka-i ecnâd-ı a'dāya
15. Bi-hakk-ı nûr-ı pâk-ı Ahmed-i muhtâr lutfuñla
Koma bu intikâmı haşm-ı bed-kîş-i hod-ârāya
16. Idüp sehzâde-i 'âlî nejâduñ 'ömrini efzûn
Ola mazhar : kudûmı sûre-i **انا نعين** ya
17. Hudâ tevfiķ idüp SÂMÎ du'â-güne didüm târîh
Sa'îd ola cenâb-ı Hân : Mahmûd geldi dünyāya
سعيد اوله مناب فان محمد سلاوى دنيايه
E75a. H52a. P58a. R51a. V55b. Y52a.

sene 1129 (x)

VI

TÂRİH-I VILÂDET ŞEHZÂDE SULTÂN MUŞTÂFA IBN-I SULTÂN
AHMED HÂN-I SÂLİŞ (X)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Me fa ilün Me fa ilün Me fa ilün Me fa ilün

1. Te'âla'llâh zihî âşâr-ı feyz-i müste'ânî kim
Zuhûrından cihâna nev-be-nev zevk u şafâ geldi
2. Açıldı gul gibi dil-beste-i endûh iken 'âlem
Gulistân-ı meserretten nesîm-i cân-fezâ geldi
3. Kârîru'l-'ayn-ı behcet eyledi carh-ı kühen-sâli
Bu sevk u tâzededen çeşm-i cihâna rûsenâ geldi
4. Ne behcetdür bu kim şulb-ı cenâb-ı Hân . Ahmedden
Vücûda böyle bir şehzâde-i sa'd-âşinâ geldi
5. Sa'âdetle olup tesrîf-sâz-ı 'âlem-i tekvîn
Serîr-i mesned-i i'zâze hûs geldi şafâ geldi
6. Cihâr eşdâf-ı 'unşûrdan bedîdâr olduğu hengâm
Kenâr-ı bahr-ı ikbâle dîr-i 'âlem-bahâ geldi
7. Gelince lâne-i mehde o şâhbâz-ı Yed-i Kudret
Rû'ûs-ı bendegân-ı devlete zıll-ı humâ geldi
8. O pâkîze-güher cün zîb-i dihim-i vücûd oldu
Merâyâ-yı kulûbe pertev-i nûr-ı Hudâ geldi
9. Hûlûşla mukâddem muşhaf-ı dilden tefe'ülde
Zuhûr-ı nuşret u fethe peyâm-ı dil-güsâ geldi

(x). Berâyı Vilâdet-i Şâhzâde Muştafa Hân E. sevkettü 'Azametü pâdisâhımız Sultân
Muştafa Hân Efendi'mizü Vilâdet Târîhidür H.

X. 1b Zuhûrından cihâna nev-be-nev zevk u şafâ geldi: Cihâna nev-bâ-nev feyz-i
kudûm ile şafâ geldi R. 1. 1. 1. 1.

10. Vülūdından pey-ender-pey iki şehzāde pākuñ
Dū sāhid şıdķ-ı fāl-ı hayra şimdi bī-merā geldi
11. Suḥanda ihtişār āb-ı güherdür şīr u sekkerdür
Ḳo ıñnābı zamān-ı temme bi'l-hayr-ı duā geldi
12. Cenāb-ı pādişāh-ı ʿāleme şehzādegānīyle
Duāya basla kim şaf şaf sūrūsān-ı ʿulā geldi
13. İlāhī bahtın aʿlā ʿömrin efzūn eyle kim dehre
Suāʿı āfitāb yūmn-i zātından ziyā geldi
14. Maşūn it dīde-i ḥussāddan āyīne-i ṭabʿın
Ki nūr-ı pertevinden çeşm-i cāna incilā geldi
15. Vücūdın ḥıfz idüp şehzādegānīyle muʿammer kıl
Ki ḥalka kaşd-ı terfīḥe ile luṭf-ı dāʾimā geldi
16. Didum tāriḥini şehzāde-i saʿd, aḥteruñ SĀMĪ
Tevellüd eyleyüp āfāka sultān Muştafā geldi
تولد ابلیوب آناه سلطان مصطفى كلری
E75a. H52b. P58b. R51b. V56a. Y52b.

sene 1129 (x)

13.bahtın: tahtın H,P,R,V.

(x). H,R ve Y de tarih yok.

VII

TÂRÎH-İ VEFÂTİ KÜÇÜK MÜ'EZZİN CELEBİ (x)

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlün

1. Meclis-ârâ-yı şafâ bülbül-i güzâr-ı tarâb
 Rind âlufte sebûk-rûh hûs-âyende makâm
2. Ahşenü's-şavt-ı cihân ya'ni mü'ezzin celebi
 Kim virürdi neğamı sâmi'âya zevk-i tamâm
3. Nağmesi râhatu'l-ervâh kulûb-ı 'ussâk
 Dilde kalmazdı nevâsıyla nûhûfte âlâm
4. Bûzûrg ü kûcâgi dil-beste-i âvâzı idüp
 Dillere olmış idi mâye-dih-i sevķ u 'faram
5. H'âce sâyân idi olmağla şakirdi anuñ
 Hemcû def'aña sezâ halka-be-gûs olsa gulâm
6. Mûsîķîde hele bir perdede üstâd idi kim
 Zühreye kâdir idi ilmege ta'îlm-i makâm
7. Merdüm-i yektenedür nâdir idi mânendi
 Câr-gâh üzre sürûd ideli bu heft-ecrâm
8. Devr-i uşûl ile ser-âğâz ideli muḫrib-ı carh
 Gelmedi hûb nefes böyle muğannî-i be-nâm
9. Budurur 'âdet-i sâķî-i ğalaḫ-bahş-ı sipihr
 Gâh zehr-âbe virür geh sekerin serbet-i cām

(x). Benâyi Vefât-ı Küçük Celebi H'ânende E. Târîh-î Vefât-ı Küçük Mü'ezzin Celebi
 Merhûm P.Y.

1. Makâm: kelâm E.

10. Nağş-ı kânûn-ı felek böyledür eyler lâ-bud
‘Omruñ âgâzını zîr-efgen-i mîzrab-ı hıtâm
11. Pîr-i ceng-i muhâlif nağamât-ı gerdün
Sâz-kârında kımaz kimsenüñ âheng-i niğâm
12. Sîne cûn kâse-i şanbûr olur elbette tehî
Olup iskeste bu târ-ı nefes-i süst kıyâm
13. Şarşar-ı merg esâsından ider berkende
Penbe-i cism bulur ise. ne kadar istihkâm
14. Hâşılı eyledi bir nehc-i beyân-ı pîşın
Dehrden bu dahı berçide bisât-ı ârâm
15. “İrci-i” emri irince didi cân baş uçre
İtdi sevķ ile cemen şuffa-i Firdevse hırâm
16. Sâķî-i kevşer idüp rûhını sîr-âb-ı neşâ
Ola ravżat-ı bihişt içre kadeh-nûş-ı merâm
17. Yâ İlâhî be-haķ-ı ravżâ-i sultân-ı rusûl
Raḥmetüñle ola ‘işret-gedeşi dâr-ı selâm
18. Râstdur terk idicek şavt-ı segâh târîḫi
Evc-i me’vâde MU’ezzin Celebi bula maķâm
ارچ ماواده مؤذن عیلى بوله مقام
E77b. H68a. P77a. R68a. V70b. Y69a.

sene 1129 (x)

12. Elbette: kâse E. 18. Terk idicek şavt-ı segâh târîḫi : terk-i segâh eyleyicek târîḫi II,P,R,V,Y.

(x). II,V,R de tarih yok.

VII

TÂRİH-İ VİLÂDETİŞEHZÂDE SULTÂN SELİM İBN-İ SULTÂN AHMED HÂN (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

1. Li'llâhi'l-ḥamd itdi luḫf-ı Hâlık cân âferîn
 Âlem-i ma'nâdan izhâr-ı fuyûzât-ı 'amim
2. Âsikâr oldı verâ'-ı perde-i taḫkîkden
 Levḫ-i mir'âtu's-şafâda pertev-i şun'-ı kadîm
3. Tengnâ'-ı dilde ğayrı ḳalmadı cây-ı ğumûmı
 K'eyledi fûşḫat-serâ-yı dehri pür-sevḳ-i 'azîm
4. Âsumân encümle vaḳf-ı ḫande-i dendân-nümâ
 Mihr u meh 'arz itmede yûz sevḳ ile kūy-ı besîm
5. Nahl-ı devletde açıldı bir gul-i ra'nâya
 Esdi gulzâr-ı pür-ezhâr-ı meşîyyetden nesîm
6. Bezm-i hestîde olup ser-sîse pîrâ-yı zuhûr
 Itdi ser-tâ-ser meşâm-ı âleme nesr-i şemîm
7. Müjdeler âfâḳa çarḫa dîdeler rûşen henûz
 Kim sipihr-i saltanatdan toĝdı bir nûr-ı cesîm
8. Tâc-dâr-ı saltanat şâhenselh-i âlî-nejâd
 Ma'-delet-mu'tâd u Kisrâ-dâd u İskender-nedîm
9. Pâdişâh-ı muttâḳı icrâ kün emr-i İlâh
 Bende-i fermân-ber-i âyât-ı Ḳur'ân-ı Kerîm

(x). Berâyı şehzâde Selim E. Târîḫ-i VîlâdetiŞehzâde Sultân Selim İbn-İ Sultân Ahmed Hân-ı Şâliḡ V. Y nüshasında başlık yok.

10. Cā-nisīn-i Muṣṭafā Sultān-ı zıllu'llāh kim
Meṣ'al-i ḥukm ile rūsundur ṭarīḳ-ı müstaḳīm
11. Re'y u tedbīri muvāfıḳdur Kitāb u Sünnete
Ṭarz u ṭavırı dā'imā b̄r mūcib-i ser'-i ḳavīm
12. Mesned-ārā-yı ḥilāfet āb-ı rūy-ı saltanat
Rūḥ-baḥş-ı dīn u devlet şāḥib-i ṭab'-ı selīm
13. Kār-dān-ı bī-mu'ādil 'ādil u pākīza-dil
Dāver-i kāmīl ḥıdīv.-i 'āḳil-i şāh-ı ḥalīm
14. Ḥaḫret-i Ḥān Ahmed-i Ġāzī ki iḥsān eyledi
Aña bir şehzāde-i sa'd-ı aḫter-i Ḥayy-ı Ḳadīm
15. Ma'den-i şulb şehensāhīden oldı āsıkār
Gevher-i tābende-i devlet ki mānend-i 'adīm
16. Maḳde miyle tāze cān buldı sipihr-i köhne-sāl
Kesb-i rūḥ itse n'ola bu feyẓle 'azm-i remīm
17. Olsa ser-tāc-ı selāṭīn zamān . sāyestedür
Ol yegāne güherüñ lālasıdur ḥān-ı Ḳırım
18. Şan derūn-ı hālede māh-ı cihān-ārā olur
Cilve-gāh-ı cismi oldukça muraşşae mehd-i sīm
19. Yā İlāhī serv-i zātı görmeyüp bād-ı ḥazān
Tūl-ı 'ömr ile ola perverde-i nāz u na'īm
20. Ḳıl Ḥabībuñ ḥürmetine da'vetüm yā Rab ḳabūl
Eylerüm ma'lūm-ı zātuñdur niyāzı 'an-şamīm

21. Eyle sultān Ahmedi şehzādegāniyle ma'en
Taht-ı devletde kemāl-ı pīr yā Rabbe'r-rahim.
22. Lafz u ma'na ile SĀMĪ bende tārīhin didi
Geldi kevc biñ yüz otuzda cenāb-ı şah-ı Selīm
کلی کونه ده یوز اوتوزده بناب منه سلیم
E78a. II53b. P59b. R52b. V56b. Y53b.

sene 1130 (x)

21. Ma'en: ile R.

(x). II ve V de tarih yok.

IX.

TÂRİH-İ DEFTER-DÂR . HÂCI MUŞTAFÂ EFENDİ (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun

1. Bâreke'llâh ol yegâne mefhar-ı erbâb-ı cûd
Kim vekîl-i mâl-ı sultân-ı cihân oldu henûz
2. Dâ'ima manzûr-ı mazlûmân-ı zulmet-dîdegân
K'olmada nûr-ı cerâğ-ı ref'eti 'âlem-fürûz
3. Bir nazarda fehm ider maşşûd-ı mâ-fi'l-bâlini
Ehl-i hâcet itse ref'-i ruķ'ada 'arz-ı rumûz
4. Eyler uşlûb-ı hakîm üzre bilâ-cevr u sitem
Pâdişâh-ı dehr bî-şek ba'dezîn cem'-i künûz
5. Lâbûd eyler çeşme-sâr-ı himmeti itfâya sa'y
Görse nâ-kâmân-ı aşruñ kalb-i pür-sûzin henûz
6. Cûybâr-ı himmetinde âsumân kemter habâb
Kulzum-ı cûd-ı yanında heft-deryâ mâ'-ı kûz
7. Yâ İlâhî tûl-ı 'ömr u devlet-i câvid ile
Her şebi Kâdir ola aña 'ıyd ola bi'l-cümle rûz

(x). Berâyi Defter-dâr-suden E. Târih-i Defter-dâr el-Hâcî Muştafâ Efendi H,P,Y.
Târih-i Defterdâr-ı 'Osmânî el-Hâcî Muştafâ Efendi R.

4. Bu beyit H,P,R,Y nüshalarında yoktur. 5. Himmeti: şefkati E./ Nâ-kâmân: nâgehân R,Y.// pür-sûzin: perveşinde R,Y. Henûz: söz V,Y. 7. Yâ İlâhî tûl-ı 'ömr u devlet-i câvid eyle: Eyler uşlûb-ı hakîm üzre bilâ cevr u sitem H,P,R, V,Y./ Her şebi Kâdir ola aña 'ıyd ola bi'l-cümle rûz: Pâdişâh-ı dehre bî-şekk ba'dezîn cem'-i künûz H,P,R,V,Y.

8. Gûş idüp naşbın dil oldı nîze-bâzâkilk-i sevķ
İtmis iken sînede rûmı-i ğamı vakf-ı rûkûz
9. Defter-i sıkk-ı evvel dñsdi bir târîh-i pâk
Şâniyen bir mışraʿ-ı pâkîzede itdi bñrñz.
10. Kim bu mışraʿdur ki SÂMÎ didi târîhin o dem
Şâhibin şad-mñjde cāy-ı defterî buldı henñz
صاحبین شاد منجده چای دفتاری بولدی صنور
H.78a. H54a. P67a. R61a. V57a. Y54a.

sene 1130 (x)

8a Gûş idüp naşbın dil oldı nîze-bâzâkilk-i sevķ: Rñz-naşbı nîze-bâzâkilk-i sevķ oldı göñññ H.P.R.V.V./İtmis iken sînede rûmı-i ğamı vakf-ı rûkûz: Sînesin-deremı-i ğam olmis iken vakf-ı rûkûz H.P.R.V.V.

(x). H de tarih yok.

X.

BERĀYI TĀRĪH-I KITĀB-HĀNE-I ENDERŪN (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefā'ilūn Fe'ilālūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

1. Guzīn-i pādişāhān-ı memālik-i āfāk
 Yegāne gevher-i ser-tāc-ı Āl-i 'Osmānī
2. Riyāz-ı saltānatuñ gul-nihāl-ı ikbālī
 Sipih-ı ma'celetuñ āfitāb-ı rahşānı
3. Vücūd-ı zıll-ı Hudāvend-i āsumān u zemīn
 Cemāli pertev-i hūrsīd-i şun'-ı Rabbānī
4. O bihterīn-i havākīn-i mülk-i 'ālem kim
 Musellēm oldı aña sevkēt-i cihān-bānī
5. Hudāygān-ı serīr-i kalem-rev-i şāhı
 Neķāve-i halef-i dūdmān-ı Orhānī
6. Sūkūh-bahş-ı ekālīm-i seb' kim tūtdı
 Cihānı debdebe-i heft-cūs-ı 'unvānı
7. Cenāb-ı Hāzret-i sultān Ahmed-i Ġāzī
 K'odur halīfe-i ser'-ı Habīb-i Yezdānī
8. Diyānet-i 'Omer Ibn-i 'Azīz ile mevşūf
 Ebū 'Alīyi ider mahv-ı ğibtā iz'ānı
9. Kitāb u Sunnete kavli tevāfuk uzre tamām
 Hişāl u sīmesi bār nehc-i hukm-i Kur'ānī

(x). Tārīh-i Kutub-hāne der-Serāy-ı Cedīd Sultān Ahmed Hān-ı Sālīg H.P.R.V. Tārīh-i Kutubhāne der-Serāy-ı Cedīd Sultān Ahmed Hān Y.

10. ‘Ulūm-ı dīn-i ahālī-i ‘ilm-e raġbet idüp
Hemīse ‘ādeti kesb-i rızā-yı Raḥmānī
11. Yapup hūlūş ile bu dār-ı ‘ilm-i ziybāyı
Cihāna eyledi neşr-i şafā-yı rūḥānī
12. Kitāb-hāne binā itdi ḥasbeten li'llāh
Idüp kemāl ile ta‘zīm şer‘-i subḥānı
13. Hūşā binā-yı muşanna‘ ki tarz-ı maṭbū‘ın
Olur görince ta‘accübde ‘aql ḥayrānı
14. Zihī revāḳ-ı mu‘allā tıbāḳ-ı bī-hemtā
Ki resm-i dil-kesidür tarz-ı tab‘-ı sultānī
15. Cıdārı rif‘at ile āsumāna hem-serdür
Metānet uzre esāsı raşīn bün-yānı
16. Sezā bu beyt-i kemālūñ du mışra‘-ı bābı
Mu‘asser eylese nūh-beyti carḥ-ı gerdānı
17. Hazīnedür ḥucūrātı fūnūn-ı şettāya
Mişāl-ı kenz-i dil-i ‘ālimān-ı ḥaḳḳānı
18. Ser-i melā'ike āsmāna efser olur
O ḳubbeler kim irişmiş sipihre ḥayṭānı
19. Cū hāne-i dil-i nūrānī-i veliyu'llāh
Furūġ-ı şems-i ‘ulūm itdi mahż-ı nūrānī
20. Bu gūne bir eşer-i dil-peziire Ḥazret-i Ḥaḳ
Muvaffaḳ eyledi ol pādīşāh-ı zī-şānı

21. Serāy-ı pāk-ı hümāyında eyledi insā
Bu cāy-gāh-ı ʿulūm-ı saʿādet erkānı
22. Be-hürmet-i şuhūf-ı enbiyā vü çār-kitāb
Be-ḥaḳḳ-ı ʿilm-i serīf u be-vahy-ı subḥānī
23. Be-nūr-ı zāt-ı cenāb-ı Muḥammed ʿArabī
Be-ʿilm-i Fıḳḥ u Hadīs u be-sırr-ı Furḳānī
24. Serīr-i devlet u iḳbālde müʿeyyed idüp
Muʿammer eyle llāhī o şāh-ı devrānı
25. Binā-yı sevketi maʿmūr olup safalarla
Halelden ola maşūn intizām-ı dīvānı
26. Kemāl-ı şıḥḥat ile şāhzédeğānıylar
Ola maḳām-ı hilāfetde pīr-i nūrānī
27. Tamām olunca kitāb-ḥāne SĀMĪ-i bende
Ser-i tefekkürine çekdi cūn girībānı
27. Duʿā tarīḳi ile rāst duşdı tārīḳi
Mubārek ola bu dāru'l-kitāb-ı sultānī
مبارک اوله بو دارالکتاب سلطان
E'79b. H55b. P61b. R54a. V58b. Y55a.

sene 1131 (x)

22. Enbiyā vü çār kitāb: çār kitāb u enbiyā R.

(x). R de 1132

XL

TÂRİH-I KAŞR-I NEV-BUNYÂD (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

1. Cenâb-ı Hâzret-i sultân-ı 'âlem Hân . Ahmed kim
Der-i devlet-me'âbı resk-i çarh-ı çârûmîn oldu
2. Idüp bu mesned-i pâkîzenüñ bunyâdını fermân
Yapıldı hâk bu kim ber taht-ı zîbâ-şeh-nişîn oldu
3. Nigâh-ı iltifâta vâkı'â muhtâc imiş böyle
Bu mevâzî kim neşîmen-gâh-ı şâh-ı kâm-bîn oldu
4. Te'âla'llâh zihî evreng-i matbû'-ı hilâfet kim
Maḥal-i dil-güşâ-ı tarh-ı cedîd-i nâzenîn oldu
5. 'Aceb mi olsa mi'mâr-ı hîred meftûn u hayrânî
Ki nev'icâd-ı ṭab'-ı sehriyâr-ı hurde-bîn oldu
6. Sezâdur cîlve-gâh-ı pâdisâh-ı nâm-dâr olsa
Muşanna' ṭarḥ ile mânend-i faşş-ı nigîn oldu
7. Rusûm-ı nâziki ser-levḥa-i dîvân-ı Sevkeldür
Leṭâfette yapılmış şâh-beyt-i nev-zemîn oldu
8. Mûşîr-i pîs-gâh-ı manzarıdur sâḥa-i ikbâl
Esâs-ı nerdübânı şaḥn-ı Fırdevs-i berrîn oldu
9. Mücellâ câmlardan pertev-i nâḳs-ı nigârından
Su'â-ı sems-i tâbân şermle ser-der zemîn oldu

(x). Târîḥ E. Târîḥ-i Kaşr-ı Nev-Bunyân Y.

XVII. 4. Bu beyit H.P.R.S nüshalarında yok.

9. Mücellâ: müceddîd E.

10. O pervāz-ı müsebbek turra-i bām-ı laṭīfnde
Miṣl-i sāne-i gisü-nevāz-ı hūr-i ʿīn oldu
11. Hümāyūn şuffa-i şadru'ş-şudūrı saltānatdur bu
Müferriḥ-i bī-bedel maḫşūre-i devlet-ḫarīn oldu
12. Bu ḫaşrı ile yā Rab dā'imā ma'mūr u ābādan
Ki sulṭān-ı cihān anda sa'ādetle mekīn oldu
13. Derūnında kemāl-ı pīr ola sehzādegāniyle
Ki zāt-ı pāki dehre luṭf-ı Rabbü'l-ālemīn oldu
14. Muammer ola tūl-ı ʿömr ile zevḫ u meserretle
Seb u rūz itdiḡim Ḥakdan bu da'vāt-i guzīn oldu
15. Taşavvur eyle iken bi'l-bedāhe vaḫt-ı itmāmın
Bu mışra' zīb-i nevk-i hāme-i feyż-āferīn oldu
16. Didi tāriḫini ʿabd-ı ḫaḫīr-i dergehi SĀMĪ
Maḫām-ı sāh-ı ʿālf cāy-gāh-ı dil-nişīn oldu

مقام شاه عالی بابکاه دلشین ادلری

E:82a, H59b, P68a, R60b, V65b, Y61a.

sene 1133

XII
TĀRĪḤ-İ HİTÂN (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Cenâb-ı şadr-ı a'zam ya'ni İbrâhîm Paşa kim
Odur devletle hâlâ pâdisâh-ı 'âleme dâmâd
2. Sa'âdetle hitân mîr-i maḥdûmın idüp taşmîm
Edâ itdi Muhammed sünnetin ol mefḥar-ı emcâd
3. Bahâne eyleyüp sūr-ı hitânı mesreb-i cûdı
Geturdi baḥr-ı luṭfın çûşa ol merd-i kerem-mu'tâd
4. Olup âyîn-i İbrâhîm Halîlu'llâh ile 'âmil
Ḥabîb-i Kibriyânın eyledi rūḥ-ı serîfin yâd
5. Sütûde-menḳabet ferzend-i zî-sânı Muhammed Big
Kim odur ḡonca-i nâz u na'îm ḡulsen-i es'âd
6. Virildi sünnet-i pâk ile ziynet şadr-ı ta'zîme
Ki rūz-ı 'ıyd-ı aḡḡâ idi ol ḡun zübde-i a'yâd
7. Tarâ'etle olup ser-sîse-pîrâ bezm-i devletde
Gul-i ṭab'ın ḡusâde ide her dem Ḥayy-ı bî-endâd
8. Maşûn ide ḡaṭâdan cism-i nâz-âlûdını Mevlâ
İşâbet itmeye zahm-ı nigâh-ı dîde-i ḡussâd
9. Cenâb-ı vâlid-i vâlâ-nejâd ile mâ'en yâ Rab
Kemâl-i pîr ola ol mîr-i şâḡib- rûsd u isti'dâd

(x). Tārîḥ-i Hitân: Muhammed Big İbn-i İbrâhîm Paşa Ḥazretleri H.P.Y.
Tārîḥ-i Hitân: Muhammed Big İbn-i Dâmâd-Şehensâhı İbrâhîm Paşa R.
Tārîḥ-i Hitân: Muhammed Big İbn-i İbrâhîm Paşa Y.

10. Dem-i sūr-ı Hītānında hezārān sūz u behçetle:
Seb-i endīsede itdum cerāğ-ı hāmeyi iykād
11. Ziyā virdi derūna SĀMĪyā nūr-ı besāretle
Idüp bu mışra‘ı ilhām-ı Rabbānīden istimdād
12. Gelüp ‘ıyduñ ikinci rüz-ı işneyni didum tārīh
Muhammed Bēg olundı yūmn ile sūnnet Mübārek bād
محمد بن ایدمست مبارک باد
E,82b. H60a. P68b. R60b. V65b. Y61b.

sene 1133

XLII

TÂRÎH-I HATÎ-I MUHAMMED KETHUDÂ İBRÂHİM PAŞA (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Semiyy-i fahr-ı 'âlem Hâzret-i Âga-yı zî-sân kim
 Odur 'izzetle hâlâ kethudâ-yı şadr-ı 'âlî-câh
2. Muhammed nâm-ı pâki bir vücûd-ı muhteremdür kim
 Cihân evşâf-ı zâtın eylemişdür zîver-i efvâh
3. Kerîmu't-tab'-ı pür-himmet hayr-h'ah-ı velî-ni'met
 Guzin-i fırka-i a'yân-ı devlet mefhar-ı esbâh
4. Hülûk u dil-nevâz u merhamet-sâz u kerem-perver
 Melâk-haşlet sûtûde-menkabet şâhib-i dil-âgâh
5. İdüp zâtında isti'dâd-ı küllî olduğın idrâk
 Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşa-yı felek-dergâh
6. Hazîne-dâr u dâmâd eylemişdi kendüye evvel
 Kemâl-ı şıdķ ile ma'lûmı idi hîdmeti her gâh
7. Karîn-i luţf u cûdı eyleyüp olmuşdı hem-vâre
 Hâzarda 'abd-ı maķbûlî seferde bende-i hem-râh
8. Bu def'a dahı itdi kethudâ-yı devlet u iķbâl
 Dahı a'lâ merâtible mûkerrem eyleye Allâh
9. Boyınca hîl'atıdur kethudâlık çün kim olmuşdı
 Mukaddem libâsı kadd-ı isti'dâdına kûtâh

(x). Târîh-i Hatî-i Muhammed Kethudâ E. H nüshasında bu Tarih yok,
 V nüshasında başlık yok.

10. İdüp irsāl-ı lihye rûz-ı naşbında sa'âdetle
Cemâli muşhafında hûsn-i hatm oldu bî-hamdi 'llâh
11. 'İzârı oldu sekl-i müstedîr vech-i pâk ile
Kenâr-ı ebrde mihr u miyân hâlede cûn mâh
12. Cenâb-ı Hâk Te'âlâ SÂMÎyâ 'ömrin fuzûn itsun
Şafâlarla ola ikbâlde bâr vefk-i hâtır-h'âh
13. Kalem ref'-i ser-engûst-i isâret itdi târîhe
Hat-ı nev oldu levh-i hûsne gûyâ medd-i bi'smi'illâh
خط نو اولدی لوح حسنہ گویا مد باسم الله
E.83a. P57b. R50b. V55a. Y51b.

sene 1133 (x)

XIV

TĀRĪḤ-I BERĀYI SA'D-ĀBĀD (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātūn Fā'ilātun Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Dāver-i 'ālem seh-i a'zam hūdīvā i muḥtesem
Kisver-i dehrūñ yegāne pādisāh-ı emcedi
2. Ḥažret-i Ḥān Aḥmed-i şālīş ki fer u sevketi
Sühret-i Iskender u Dārāyī şüm-nām eyledi
3. Āl-ı 'Osmānuñ güzīde tāc-dār-ı serveri
Devlet u dīnuñ sehensāh-ı mu'allā-mesnedi
4. Oyle bir sultān-ı zī-sāndur ki 'aql u rūsd ile
Āferīnişdenı berı mişli cihāna gelmedi
5. Pādisāhān-ı ser-efrāzānıbaḥr u ber sezā
Olsalar kem-ter ğulāmıpāy-ı taht-ı sermedi
6. Saltānat da'vasına 'ahdında kim kādır anuñ
Yāfeş ile Nūḥa dekdür devlet-i ced-ber-cedi
7. Ol ḥudāvend-i mühendis-ṭab'-ı Felāṭūn-ḥired
K'oldı cāmi' cümle isti'dādı zāt-ı evḥadı
8. İltifāta şahı-ı Kāğız-ḥāneyi gürdi maḥal
Ol temāşā-gāha iḳbāl itdi ṭab'-ı ersedi
9. Devr-i 'adlinde kulüb-ı sâ'irān-ves dâ'imâ
Her maḥalluñ cün ki ma'mūr olmasaydı maḳşadı

(x). Tārīḥ-i Kaşr-ı Sultān Aḥmed der-Sa'd-ābād II,P,R,V,Y.

10. Böyle bir v d  degül s yeste kim metr k ola
Sen u  b d olduğın  ab -ı ser fi istedi
11.   af-ı D m d' Ibr h m Pasaya o dem
Resmini tefh m idup te's si emrin söyledi
12. Sa y idup h r-m cib-i ferm n o  adr-ı b -naz r
Oyle  ar  itd rdi kim   alemde bir ferd itmedi
13. H r  u h fr itd rdi bir nehri miy n n  ıldı sed
Eyledi mebn  du-hav  uzre bu  a r-ı m fredi
14. Böyle bir  a r-ı mu anna la iki hav -ı keb r
Cennete döndürdi h     kim bu c y-ı es adi
15. Seyr iden mermer s t nlarla bu  a r-ı dil-keçi
Y d idermi dil-ber-i seng n-dil-i mevz n- adi
16. Fulke-i zerr n efser-z b-i  ak ı  afit b
Atlas-ı  ar  olsa l y  dur  um s-ı ma  adi
17. P dis ha H   m b rek eylesün b ny d n 
Ola hem-v ra f z n  ays u  af -y   r  adi
18. S M y  g s eyleyüp tekm lini t r h içün
Di  at eylerken be-  n n-ı h   b-ı ebcedi
19. R st geldi söyledüm bu m  ra -ı ta s n ile
Resmi n zik  a r-ı Sa d- b d sult n Ahmed i
سید احمد بادشاهن احمد
E83b. H61a. P70a. R58a. V62b. Y59a.

sene 1134 (x)

11. Söyledi: eyledi E. 13 Sed: bend E.

(x). H, R ve Y de tarih yok.

XV

TĀRĪḤ-I SA'D-ĀBĀD (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

1. Sehensāh-ı mu'azzam tāc-dār-ı kisver-i 'ālem
 Sikender-taht u Dārā-baht u Husrev raht u Kistrā-dād
2. Cenāb-ı pādisāh-ı baḥr u ber Hān . Aḥmed-i Şālīs
 Kim oldı emrine ser-cümle sāhān-ı cihān münkād
3. O sāhenseh-i heft-iqlīm kim kisver-i devlete
 Selāṭīn-i 'izāmı dergehinde itdi isti'bād
4. Hudāvend-i hired-cāker cihān-bān-ı Ferīdūn-fer
 Şeh-i rūsen-guher revnaḳ-dih-i dihīm-i isti'dād
5. Penāh-ı dīn u devlet muḳtedā-yı fırḳa-i ummet
 Rehīn-i cūd u himmet yekke-tāz-ı mesned-i ecdād
6. Cihān-dāver bihīn ḥāḳān carḥ evreng mihr-efser
 Hūner-ver pādisāh-ı bī-naẓīr u mekrūmet-mu'tād
7. Ğubār-ı āsitānı kimyā-baḥs-ı sa'ādetdür
 Kemīne gird-i şāh-ı kühl-i cesm-i zümre-i imād
8. Ḥazīz-i südde-i rıf'at-me'ābı -evc-i istiqlāl
 Kenār-ı āsitānı bālis-i āsāyis-i efrād
9. O sāhenseh ki virmisdür aña Ḥallāḳ-ı bī-hemtā
 Kemāl-ı rūsd u idrāk u vaḳār 'aql u isti'dād

(x). Tārīḥ-i Diger Berāyı Sultān Aḥmed Hān der-Sa'd-ābād H,P,V,Y. Tārīḥ-i Kaşr-ı Dil-ārā der Sa'd-ābād-ı Feraḥ-fezā R.

10. Mişāl-ı sîr u sekker fıtrâtı hilm ile âğiste
Nezâfette sirist-i pâkni Hâk eylemiş icâd
11. Sumâr olmak ne mümkün tab'-ı iderrâkindeki fıtnat
Nihâdında kemâlâtı degüldür kâbil-i ta'âdâd
12. Huşûşa tarh-ı bunyâd eylemekde tab'-ı cālâkı
Hakîmâne mühendis-pîşe-i eslâfdan müzdâd
13. Ne itmiş tarh-ı Ustâdâne-i tab'-ı humâyûnı
Bilür bu kaşr-ı zibâyı temâsâ eyleyen Ustâd
14. Aceb zibânde resm-i dil-kes oldu pâdisâhâne
Mufferrih şahın-ı Kâğız-hânede bu kaşr-ı nev-bunyâd
15. Ne cânı var nuķûs-ı tākını resm eyleye Mânî
Ne kâdir kıl kalemle itmege taşvîr anı Bihzâd
16. Bu kaşruñ var ise cennetde bilmem sibh u mânendi
Hele dünyâda nâ-mumkindür itmek mislini insâd
17. Suleymân tahtıdur kim câr-ejder pâsbân olmış
Karîb olmak ne mümkün aña keyd-i dîde-i hussâd
18. N'ola dil dökse her bir lulesi havzına dâ'im
Lisân-ı hâlîle olmakda gūyîyâ mubârek bâd
19. Şehensâh-ı cihân tûl-ı ömr ile şafâlarla
Derûnında ide Hallâk-ı âlem dâ'imâ dil-sâd

20. Dem-i tekmi1 u itmāmında ilhām-ı ilāhīden
İderken mışraʿ-ı tārīhīnün insādın istiḥdād
21. Bu ikki mışraʿuñ her biri oldı ey SĀMĪ
İdince mışraʿ-ı şānīye evvel mışraʿ-ı imdād
22. Feraḥ-zā ḡaṣr-ı Saʿd-ābād-ı sultān Aḡmed-i ʿādil
Bu nev ḡaṣr ola Sultān Aḡmeduñ ṡarḡ ile saʿd-ābād
بوند سر اوله سلطان احمد له طرح ايله سعد آباد
E84a. H59. P66a. R58. V63a. Y59b.

sene 1134 (x)

20. 20. Dem-i: didüm H,R,V,Y./ istimdād: istiḥlām V.

(x) H ve R de tarih yok.

XVI

TÂRÎḤ-İ VEFÂT KERÎMEMUZ ZULEYḤA (x)

v - - - / v - - - / v - -
 Metâ'illün Metâ'illün Fe'ûlun

1. 'Aceb kimdür ki bir ḥāl uzre dâ'im
 Şanur bâḳî ḳalur dār-ı fenāyı
2. Gerek bāy u gedā ger merd u zendür
 Ḳoyup gildi cihān-ı bî-vefāyı
3. Degüldür kimseye bâḳî bu 'ālem
 Bulur 'uḳbāya 'aẓm iden beḳāyı
4. İden rāḥat bu dūnyāda oldur kim
 Mūsāvi 'adlīde ḡamla şafāyı
5. Felek ḥāk ile yeksān itdi seyr it
 O ziybā duḡter-ı ḥūrī-liḳāyı
6. O nevres-ḡoncayı āzurde itdi
 Urup dest-i eccl ḥār-ı cefāyı
7. Yeri zīr-i ṭurāb olur egerçi
 Maḳām itdi bihist-i cān-fezāyı
8. Vefāt itdükde hātif didi tārīḥ
 Zuleyḥanuñ ola Firdevs cāyı
 زلیخا اول فردوسی جایی
 E85a. P78a. R69a. V77b. Y70a.
 sene 1134 (xx)

(x). Tārīḥ-i Vefāt E. H nüshasında bu siir yoktur. Tārīḥ-i Vefāt Kerîmemüz Zuleyḥa Merhûme P,R. Tārīḥ-i vefāt

6. Āzurde; āzāde P,V,Y. 7. Bu beyit V ve Y nüshalarında yok.
 Kerîmemüz Zuleyḥa Kadın V.

(xx) R,V,Y nüshalarında tarih belirtilmemiş.

XVII
TÂRİH-İ TİFLİS (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

1. Sehensâh-ı cihângîr u hıdîv -ı masrık u mağrîb
Ki te'sîr-i şadâ-yı sevkeli 'âlem-şumûl oldu
2. Cenâb-ı Hâzret-i Sultân Ahmed kim rikâbında
Peresterân-ı Özbek ü Hind ü Moğol oldu
3. Vücûd-ı pîsvâ-yı dâverân-ı ehl-i sunnetdür
Hemîşe kârı hubb-ı câr-ı yârân-ı Resûl oldu
4. Seh-i Kudûs ü Medîne kisve-pûs-ı ka'be-i 'ulyâ
Nevâziş-gâr-ı Ehl-i Beyt evlâd-ı betûl oldu
5. Zamânında hilâfet rütbesin da'vâya kim kâdir
Serâfetle kademle cümleden aşl-ı uşûl oldu
6. Fûrûğ-ı râyeti yanında gum-nâm-ı 'ademdür hep
Selâtin-i diğer encüm bu sems-i bî-ufûl oldu
7. Tûlû'-ı kevkeb-i ikbâline sâhid yeter cüm kim
Sümût-ı sarkâ tûl-ı himmeti vakf-ı müşûl oldu
8. O sâh-ı rub'-ı meskûn eyleyüp teshîr Tiflîsi
Rikâb-ı Gürciyân der-tavk-ı teslîm ü kabûl oldu
9. فيمدا ثم صدا himmet dâdâr-ı 'âlem ile
O yerler pây-ı ehl-i sunnete cây-ı vûşûl oldu

10. Bulup sultān-ı dīnuñ leskeri kuvvet-i sa'ādetle
Revāfız cümleten pesmānde-i za'f u nuḥūl oldu
11. Budur umīdumuz Hallāk-ı nuşret-baḥş-ı 'ālemden
Ki luṭfı mü'mine bī-nihāyet u huşūl oldu
12. Ola ḡamm mülk-i 'Osmāniyeye mevrūs olan büldān
Bu ḥālet ḥāşılı meczūm-ı erbāb-ı 'uḡūl oldu
13. Hudā sāhensāh-ı āfākı maṣṣūr ide kim dā' im
Derinde ceys-i himmet fevc-der-fevc duḡūl oldu
14. Mu'ammer ide zātin dā' imā maḡhūr ola ḥaşmı
Ki 'adl ile cihān āsūde-i ḡarb u nuḡūl oldu
15. O dem kim bu nuvīd-i memleket-pīrāy-ı nuşretten
Şımaḡ-ı ḡūş-ı dil dürc-i le'āli-i nukūl oldu
16. Hezārān ḡamd idup tebrīk ile SĀMĪ didum tārīḡ
Alup Tiflīsī Sultān Aḡmed a'dāsı melūl oldu
الوب تفليسى سلطان احمد اعداسى ملول اولوى
E:85b.

XVIII

TĀRĪH-I FETH-I BELDE-I TIFLİS (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā' ilā' lūn Fā' ilā' lūn Fa' ilā' lūn Fā' ilūn

1. Pādisāh-ı rub'-ı meskūn şehriyār-ı Sarḡ u Ğarb
 Ḥazret-i Sultān Ahmed Ḥān mulūkuñ ersedi
2. Fenn-i isti'dāda olsa feylesōf-ı kāmilūñ
 Bū 'Alīdūr mekteb-i zihinde tıfl-ı ebcedi
3. Hük-m-rān-ı Rūm u Rey. Sultān-ı A'cam u 'Arab
 Zāt-ı zī-sān ile fahr eyler hilāfet mesnedi
4. Rāfıẓıyla. Gurci hınzırı hıyānet eyleyüp
 Ḥayr u serri bilmeyüp fehm itmedi nīg u bedi
5. Ḥazret-i Sultān Selīm Ḥān u Süleymāndan beri
 Şirvān iklīmine kimse ta'addī itmedi
6. Ğayret itdi ol sehensāh-ı Süleymān-ıktidār
 Māliku'l-mulke tazarru' kıldı nuşret istedi
7. Ziver-i ḥusn-i kabūl oldu du'āsı 'ākıbet
 İrdi dergāh-ı ilāhīde ḥuşūle maḡşadı
8. Bāreke'llāh kuvve-i baht ile ol sultān-ı dīn
 Himmet itdi rūḡ-ı ecdādını ilḡyā eyledi
9. Böyle bir 'Anḡa-yı Kāf-ı himmetuñ çok mı eger
 Kabẓa-i teshīre olsa rub'-ı meskūnı yedi

(x). Berāyı Tiflīs E.Tārīḡ-i Feth-i Belde-i Teflīs Zamān-ı Sultān Ahmed Ḥān P.R.Y.
 Tārīḡ-i Feth-i Belde-i Tiflīs Sultān Ahmed Ḥān-ı Sālis V.

10. Mihr u mäh oldukça pertev-baḥş-ı eflāk u zemīn
Tev'cem olsun nūr-ı tevfiḳ ile baḥt-ı es'edi

11. Cār-ı yār imdād idüp SĀMĪ didüm tārīḥini
Belde-i Tiflīsi aldı emr-i Sultān Aḥmedi
بلده تيفلى آردى امر سلطان احمدى
E86a. H63b. P72b. R64a. V69b. Y65a.

sene 1135 (x)

XLX

TĀRĪḤ-I FETH-I NAHCIVĀN (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

1. Dāver-i 'ālem şeh-i sūnnī Emīru'l-mü'minīn
Pādisāh-ı Sarḡ u Ğarb Iskender-i gerdūn-cenāb
2. Pīšvā-yı Ehl-i Sūnnet mefḥar-ı dīn ü düvel
Kāmil-i pāk-i'tiḳād ü Hüsrev-i devlet-me'āb
3. Bēr-ğüzīn-i dūdmān-ı Devlet-i 'Oṣmāniyān
Dürr-i ser-tāc-ı selāṭīn-i 'izām-ı kām-yāb
4. Ḥazret-i Sultān Ahmed bin Mehmed Hān kim
Bendeḡān-ı dergehīdür Bēhmen u Afrasyāb
5. 'Aḡl u isti'dād u taḳvā vü ṣalāḡ ile 'ālem
Himmet u sevkette memdūḡ ḡürūḡ-ı seyh u sāb
6. Bū Bekir Sıdk u 'Omer-inṣāf zu'n-nūreyn-ḡilm
Sīr-i Ḥaḡ-ṣavlet ḡudāvend-i velāyet-intisāb
7. Ol şehensāh-ı ḡümāyūn-baḡt-ı kişver-ḡır kim
Ṭab'ıdur rūḡ-ı laṭīf Murtazadan feyż-yāb
8. Mihr-i 'adli saltānat burcından isrāḡ ideli
Ḥusn-i tedbīrine yokdur zerre kār-ı nā-şavāb
9. Bir sū'āla yer ḡomaz gerden-keşān-ı 'āleme
Naşş-ı ḡāṭı'-ves zebān-ı tīḡıdur ḡazır-cevāb

(x). Berāyı Nahcivān E. Tārīḡ-i Feth-i Nahcivān der-Zamān-ı Sultān
Ahmed Hān V.Y. 7. Ṭab'ıdur: ṭab'ına H,P,R,V,Y.

10. Esse cöllerde nesīm-i ʿadli germ-ülfet olup
Âhūvān eyler ser-i şīr-i neri bālin-i lʿāb
11. Oyle virdi ittihād ezdāda mümkindür k'ola
Hakka-i ʿird-āb-ı yem tennūrapūr-sūz-ı kebāb
12. Saltanat daʿvāsını iden mulūk-ı nev-zuhūr
Nīce kâbildür k'ola şeh-süvāra hem-rikāb
13. Şadr-ı vālā-yı hilāfetde āşıl u kām-rān
Hażret-i Fārūka oldı ʿadl ile nāʿib-menāb
14. Rütbede Tahmāsb ile . Mīr Maḥmūd. . Ibn-i Veys
Birisi har-bendesidür birisi der-bān-ı bāb
15. Bāʿiṣ-i āsāyis-i ʿālem zamān-ı devleti
Şulḥla buldı ʿimāret bu kuhen dār-ı harāb
16. Şuʿle şaldı ser-be-ser āfāka nār-ı heybeti
Mū der-ātes gibi aʿdā oldı vaḳf-ı pīc u tāb
17. Şimdi ez-cümle melāʿin u revāfız defʿine
Her taraftan kıldı irsāl cünūd-ı bī-ḥisāb
18. Siʿa kim ʿādetleridür buḡz-ı Eshāb-ı Kirām
Siyyema. Şiddıkaya Şeyḥayna . taʿn-ı nā-şavāb
19. Hāşe Li'llāh kim ola anlarda ḥubb-ı Ehl-i Beyt
Hāk-sār-ı kahr ola yā Rab be-hakḳ-ı Bū Turāb
20. Cār-yāruñ ḥürmetine kıl Hudāya anları
Cūs-ı deryā-yı hezīmetle ḡarīḳ-i ızḫırāb

21. Bu durur umîdümüz ĩrānı yekser feth idur
Ne Revān kalur ne Tebrīz u Herāt olur harāb
22. Rāfiżīden ahz ider hep mülket-i mevrūsesin
Rūz u seb budur duāmuz eyle yā Rab müsteşāb
23. Zülmet-i ilhād u rafz-ı mahv u nā-bud eylerüp
Nūr-baḥs ola furūğ-ı rāyeti cūn āfitāb
24. Mesned-i devletde tūl-ı ʿömr ile teʿyīd ide
Devr ide bër-vefķ-i dil-hʿāhı sipihr-i nūh-ķıbāb
25. Naḥcivān teshīrini iḥsān iden Ḥayy-ı Naşīr
Luṭf ide sâ ir kalācına ķarīben feth-i cāb
26. SĀMĪyā tebsīr birle feth-i tārīhin didum
Naḥcivānı aldı Sultān Aḥmed-i ʿālī-cenāb
فنجوانی الی سلطان احمد عالی جناب
E.86b. H61a. P65b. R26a. V67a. Y62b.

sene 1135 (x)

XX

TĀRĪH-İ VEZĀRET-İ MUHAMMED BEG İBN-İ İBRĀHĪM PAŞA (X)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilun

1. Mesned-ārā-yı şadāret-zīb-i taht-i saltanat
Dāver-i şāhib-. kerāmet pādīşāh-ı, bī-naẓīr
2. Hāẓret-i Sulţān Ahmed Hān-ı Şālīş kim anuñ
Dergeh-i vālāsıdır şāhān-ı āfāķa mēşīr
3. Āfitāb-ı revnaķ-efrūz-ı sipihr-i 'izz ü sān
Kim furūğ-ı re'y ü tedbīr ile 'ālem müstenīr
4. Her umūrı nuḥbe-i kânūn 'aķl-ı dūr-bīn
Emr ü fermānı medār-ı gerdiş-i çarḥ-ı eşīr
5. Her kimüñ tab'ında isti'dād-ı aşlı fehmi ide
O sehensāh-ı cihān-pirāye-i gerdūn-ı serīr
6. Rütbesin terfī' idüp iķbāl ile iclāl ile
Eyler elbet himmet-i şāhānesi luṭf-ı keşīr
7. Simdi ez-cümle görüp zātında istihkākını
Bir vücūd-ı nāzenīni eyledi şadr-ı müşīr
8. Şadr-ı 'ālī-sānının ferzend-i vālā-rütbesin
Kıldı lebs-i hil'at-ı iķbāl ile pirāye-gīr
9. Āşaf-ı dāmād-ı zī-sānı vekīl-i muṭlaķı
Şadr-ı a'zam ya'ni İbrāhīm Paşa-yı delīr

(x). Berāvi Tūfī Ā'ī-şadeni Muhammed Kelhūdā E.

10. Zātidur pīrāye-i ser-i mesned rūsd u sedād
K'oldı tedbīr ile dehrūn kār-ı dūşvār-ı yesīr
12. Çunki kavı-ı mu'teberdür'el-veled sırr-ı ebih'
Mīr-i maḥdūm-ı celīlu'l-ḳadrini itdi vezīr
13. Hıl'at-ı cāh-ı vezāret ḳaddine sāyestedür
Kim āṣāletle odur el-ḥaḳ Vezīr Ibn-i vezīr.
14. Vālīd-i rūsen-żamīr ile mu'ammer olalar
Kesb-i envār eyledükce mihrden māl-ı münir
15. Biri birinden mişāl-ı Ferḳadanı dūr olmasun
Göstere Ḥaḳ Şadr-ı A'zam Ḥazretine anı pīr
16. SĀMīyā budur du'ā-yı ḥayrumuz her rūz u şeb
Cismini āfātdan maḥfūz ide Ḥayy u Ḳadīr
17. Sevḳ ile carḥ atsa ger tācın sezā tāriḥ için
Oldı devletle Muḥammed Bēg Vezīr Ibn-i vezīr

اولدی دولتله محمد بله وزیر ابنی وزیر

E87b. H60b. P69a. R61a. V66a. Y62a.

sene 1136 (x)

XXI

KAŞİDE VE TÂRİH-İ FETH-İ HEMEDÂN ZAMÂN-İ SULTÂN
AHMED HÂN-İ ŞALİŞ (x)

vv - - / vv - - / vv - - / vv -
Fe ilatun Fe ilatun Fe ilatun Fe ilün

1. Dâver-i a'zam u efhem seh-i hürsîd-âlem:
Mesned-efrûz-şâsem Husrev-i bîcemsîd-nisân
2. Cā-nisîn-i hulefâ mâlik-i semsîr-i gazâ
Râyet-efrâz-ı veğâ şaf-siken kal'a-sitân
3. Mazhar-ı lutf-ı Hudâ Hazret-i Sultân Ahmed
Memleket-gîr-i mü'eyyed ser-i sâhân-ı cihân
4. Heft-i klîm yedi bahra güher-pâş-ı kerem
Kâfîdan Kâfa kefi kâfi lutf u ihsân
5. O hudâvend-i mu'azzam ki Hudâ-yı mute'âl
Eylemiş dergehini sâh-reh-i kehf-i âmân
6. Hük-m-ferma-yı 'Arab pâdisâh-ı Rûm u 'Acem
Râmdur emrine ser-cümle havâkîn-i zamân
7. Tiğ-ı ser-tîzi a'dâyı perîsân kılıcı
Husn-i tedbîri cihânasebeb-i emn u âmân
8. Boyadı kana kızılbaşların kellelerin
Bahr-ı hûn üzre habâb oldu ser-i sûrh-seran

(x). Berâyı Hemedân E. Kaşîde ve Târîh-î Feth-î Hemedân Zamân-ı Sultân
Ahmed Hân P.R.Y.

9. Hâbbezâ şavlet-i sîrâne-i şâhânsâhî
K'eyledi sî'â-ı merdârı perîsân cû segân
10. Bâreke'llâh ne kerâmet ne mahabbetdür kim
Taht-gâhında iken ol seh-i iklîm-sitân
11. Yüz konak râh-ı ha'îde idup irsâl-ı cuyûs
Darb-ı destî ile vîrân ola mülk-i Îrân
12. Hâk bu kim Âsaf-ı Dâmâd Birâhîm Paşa.
İtdi bu kârda çok temsiyet-i bî-pâyân
13. Hayr-h'âhâne velî ni'metine hizmet idup
Rûz[u] seb ilmedi tedbîrde ka'â nokşân
14. Idup âmâde muhimmat levâzım ne ise
Kılmadı şarf tedârikde tesâmuh bir ân
15. Hâşılı böyle gerek iste vekîl-i muṭlak
Kim şadâkatla idup hizmet sâh-ı devrân
16. Eyleyüp sâh-ı cihân ile mu'ammer zâtın
İde tedbîrinâ taqdîre muvâfık Yezdân
17. Düşmen-i devleti hem-vâra olup nuşret-yâb
Haşm-ı bed-kârları ola mehîn-i hazelan
18. Kâfıẓî ref'ine cûn kim o seh-i âfâkuñ
Eyledi himmet-i şâhânesi dilde heyecân
19. Bendesî vâlî-i Bağdâdi idup ser-asker
İtdi ser-hadde yakîn yerleri fethe fermân

20. Sa'yy idüp ol dağı hâc-mücib-i emr-i 'âlî
Oldı bu maşlahat itmāmına dāmen-be-miyān .
21. Evvelā ḥaṣn-ı ḥaṣīn Hemedānı şardı
İtdi maḥgūr anı cūn hāle-i mäh-ı tābān
22. Ceys-i encūm 'adedi sūnnā-i pākize-nihād
Burc-ı hārūlarını aldılar ortaya hemān .
23. Hānumān-sūz-ı Refāfız olarak her sūdan
Urdılar top tūfenk humbara-i su'e-le-fesān
24. Yandı nār-ı gāzab Ḥaḳḳa teberrāyiler.
Gūyiyā cūnd-sūrūs eyledi recm-i seytān
25. Himmet-i säh-ı cihān-gīr-i Ferīdūn-ferā ile
Sehl müddetde zühūr eyledi feth-i Hemedān
26. Nice nuşretlere maḥzar olup ol dāver-i dīn
Muteyemmin ola bu feth-i Celīlū'l-'unvān
27. Feth-i Tebrīz u Revānı dağı idüp teshīl
'An-ḳarīb eyleye Allāhu Te'āla İhsān
28. Devlet ü 'ömrini efzūn ide Ḥaḳ 'Azze ve Cell
Ola evḳātı meserrette hemīse gūzerān
29. Gūs idince haber-i feth u futūḥı SĀMĪ
Sevḳle mısra'-ı tārīḥi olurken cūyān
30. Geldi tebsīr ile Ucler didiler tārīḥin
Hemedān belḫesin aldı 'Acemūn Ahmed Hān

هذه من بلاد مصر سنة ١١٣٧

Ex88a. H62b. P71b. R63a. V68b. Y64a.

sene 1137

XXII

BERĀYI TĀRĪḤ-I VILĀDET-I SULTĀN NUʿMĀN (x).

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meḫāʾilün Meḫāʾilün Meḫāʾilün Meḫāʾilün

1. Yegāne pādisāh-ı heft-kisver -i Husrev-i aʿdel
 Ki nām-ı zīb-i levh-i menkabetdür carh-ı nüh-tāka
2. Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥān Ahmed-i ʿādil kim evşāfı
 Yazılmışdur cihānda cümle mevcūd olan āfāka
3. Hudā ʿazze ve cell bir sāh-zāde eyledi ihsān
 Dür-i pākize-ves ol dāver-i zībēnde-aḫlāka
4. Sipihr-i saltanatdan toğdı bir nūr-ı mücessem kim
 Tulūʿ-ı āfitāb-āsā ziyā-baḫs oldu āfāka
5. Zihī seh-zāde-i ʿālī-güher kim pertev-i ḫusni
 Olur gālib furūğ-ı mihr-i pür-envār-ı isrāka
6. ʿIzārı verd-i ruḫsār-ı saʿādetdür ki ruḫsārı
 Muşābih lāle-i Nuʿmān Sultān berrāka
7. Olup pīrāye silk-i tūl-i ʿömr-i gevher-i zātı
 Hemise revnak-efrāz ola geno-i ḫıfz-ı Hallāka
8. Didüm tebsīr birle SĀMİyā tārīḥ-i mevlūdin
 Cihāna müjdeler seh-zāde Nuʿmān geldi āfāka

همانہ نزدہ لر شہزادہ نعمان کلدی آنا کہ

E88b. H53a. P59a. R52a. V56b. Y53a.

sene 1135 (xx).

(x). Tārīḥ-i Vilādet seh-zāde Sultān Nuʿmān Ibn-i Sultān Ahmed Ḥān-ı Şāliḡ
 H,R,V. Tārīḥ-i Vilādet seh-zāde Sultān Nuʿmān Ibn-i Sultān Ahmed Ḥān P,V.

XXIX. Aʿdel: ʿādil H,P,R,V,Y.

(xx). R nüshasında tarih yok.

XXIII

TĀRĪḤ-I KAŞR-I DİL-ĀRĀ CEBECİ KETHUDĀSİ AĠANUN (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Me'â'ilûn Fe'ilâlun Me'â'ilun Fe'ilûn

1. Bihîñ-i seyr-i Cebeci Kethudâsı Ağa kim
 Odur ocaga viren pertev-i ziyâ hâlâ
2. Resîd u zâbiṭ u kâr, âzmude-i âfâķı
 Şalâḥ u 'iffet ile oldu sôhret-i dünyâ
3. Bu kaşr-ı pâki bu bâğ-ı laṭîfi yapdurdı
 Şudûr idûp aña fermân lâzımu'l-icrâ
4. Egerci kaşr ile pûrdür fezâ-yı sa' d-âbâd
 Velî bu kâḥ-ı bulend oldu ḥayli müsteḡnâ
5. Güzel nesîmen-i pākizedür maḥallinde
 Muammer ide şafâ ile şâhibin Mevlâ
6. Tamâm olunca bu nev'e dinildi târîḥ
 Mufecrriḥ oldu bu kaşr-ı muşanna'u vâlâ

شرح ادلای بوسهر صنف و دالا

E88b. P68a. R60a. V65a. Y61a.

sene 1135

(x). Berāyi Kaşr E. H de bu tarih yok. Tārîḥ-i Kaşr-ı Nev-ldünyân Y.

XXX. 5. Bu beyit R nüshasında yok. 6. Vâlâ: a' lā E.

XXIV

TĀRĪH-İ VİLĀDET-İ ŞEH-ZĀDE SULTĀN İBRĀHĪM İBN-İ SULTĀN
AHMED HĀN-İ SĀLİŞ (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

1. Hezārān müjdeler kim genc-i elṭāf-ı ilāhīden
Numāyān oldu bir durr-i cihān-pīrāye-i ta'zīm
2. Yine 'ālemde bir nūr-ı mücessem toğdı mihr-āsā
Sipih-r-i saltanatdan oldu pertev-dād-ı heft-iḳlīm
3. Tevellūd eyleyub şulb-ı Cenāb-ı Hān-ı Aḥmedden
Celīlu'l-Ḳadr bir ferzend-i şāhib-efser u diḥīm
4. Sehenseh-zāde-i 'ālī-neseb hūrsīd-i aḥter kim
Şureyyādur aña āvīze-i gūhvāre-i tekrīm
5. Degūl cūrm-i ḳamer sır-ı meşḳ-iḳbāli içün eyler
'Uṭārid şimdiden āmāde levḥ-i mekteb-i ta'līm
6. O dem kim zīver-i gul-pister mehd-i vūcūd oldu
Cihāna ser-be-ser feyż-i nesāṭı eyledi ta'mīm
7. Gelince mesned-i nāz u na'ime ḳıldı dūş-ā-dūş
Der-āgūş itmege 'izz ü'ü sa'ādet birbirin taḳdīr
8. Hemīşe ṭūl-ı 'ömr ile vūcūdın Ḥaẓret-i Allāh
Maşūn ide ḥaṭālardan be-haḳḳ-ı Sūre-i Ḥa Mīm
9. Dahı şehzādegānile Cenāb-ı dāver-i dehrūñ
Hudāsilkü'l-le'alidevletini eyleye tanzīm

(x). Berāyı Vilādet E. Tārīḥ-ı Şeh-zāde Sultān İbrāhīm İbn-İ Sultān Ahmed
Hān P.R.Y.

XXXI. 6. Ser-be-ser: ser-te-ser P,V,Y.

(xx). E nüshasında tarih yok.

10. Seref-baḥs-ı velūd olduğda şad.sevḳ ile ey SĀMĪ
İderken levḥ-i dilde şūret-iendişeyi terḳīm

11. Duʿā idüp didüm bu mıṣraʿ-ı kimyā ile tārīḥ
Vücūda geldi yā Rab pīr ola Seh-zāde Ibrāhīm

وہودہ کلدی یا رب پیر اولہ شہنژادہ ایرا صیم

E89a. H54b. P60b. R53b. V58a. Y54b.

sene 1135 (x)

11. E ve E nüshalarında bu beyit yoktur.

(xx) E nüshasında tarih yok.

XXV

TĀRĪḤ-İ FETHİ-İ KAL'Â-İ REVÂN (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ' ilün Meîâ' ilün Meîâ' ilün Meîâ' ilün

1. Yine bir feth-i 'âli âsikâr oldu mübârek bâd
 Zuhûr-ı mu'cizât-ı mefhâr-ı 'âlem Muhammedle
2. Ta'âla'llâh 'aceb nuşret 'aceb feth-i cezîl oldu
 Kemâl-ı himmet-i Hân Ahmed Ibn-i Muhammedle
3. Alındı hışn-ı vâlâ-yı Revân ya'nî Revâfızdan
 Hücûm-ı lesker sâhenseh-i Cemsîd-ı mesnedle
4. Pûzûn eyle ilâhî 'ûmrini ikbâlini dâ'im
 Ki 'âlem emn u râhat buldı ol sâh-ı mü'eyyedle
5. Hemîşe ey dîn u devleti ma'mûr u âbâdan
 O sultân-ı humâyûn-baht o sehensân-ı emcedle
6. Nuvîd-i fethin ol hışn-ı mu'allânun işitdikde
 Hayâl eyler iken târîh-i pâkin sevķ-i bî-hadla
7. Cenâb-ı câr-ı yâruñ feyzi ile iki mışra'eda
 Muvaffak oldu tab'um câr : târîh-i ser-âmedle
8. İki târîh olup her mışra'-ı pākîze evvel
 Kalem ızhâr-ı şan'at eyledi bu beyt-i es'adla
9. Muqaddem mışra'uñ şânîsi ile noktasuz harfî
 Kesirsiz târîh oldu şarf-ı fikr-i tab'-ı erşedle

(x). Muşanna' Târîḥ-ı Revân E. Târîḥ-ı Feth-i Kal'â-ı Revân Vakt-ı Sultân
 Hân-ı Sâlis E. Târîḥ-ı Feth-i Kal'â-ı Revân Sultân Ahmed-i Sâlis P.
 Târîḥ-ı Feth-i Revân Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis V. Târîḥ-ı Feth-i Kal'â-ı
 Revân Zaman-ı Sultân Ahmed Hân Y.

10. DU.mıṣra'uhū ḥurūf-ı cevherīsin cem'idü hāme
Yine tārīh-i zībā oldu feyz-i vaqt-ı es'adla
11. Bu beyt-i dil-guṣādur kim ider SĀMĪ kullı ithāf
Ebu'l-feth-i zamān ol pādīshāh-ı şāhib-i 'adle
12. Revān-ı pāk-ı aşhāb oldu memnūn cümleten ey dil
Revān alındı a'lā himmet-i Sultān Aḥmedle
روان آندری اعلاصمت سلطان احمدله
E:90a. H62a. P70b. R62b. V67b.. Y63b

sene 1137

XXVI

TĀRİH-İ DİĞER FETH-İ REVÂN FÂTİH SULTÂN
AHMED HÂN-I SÂLİŞ (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Seh-i kişver-ğusâ sultân-ı bî-hemtâ kim itmisdür
Hilâfet sırrını Hağ ta'biye tab'-ı resîdinde
2. Cenâb-ı şâh-ı 'âlem Hazret-i Hân Ahmed-i Gâzi
Ki husrevler der-i cûdında oldu lutf umîdinde
3. Şehensâh-ı mu'azzam kim deguldür ferr u şevketle
Cem ü Kāvus u Dārâ rütbe-i 'abd-ı 'abîdinde
4. Bulend-eyvân-ı tāk 'adline beñzedi fi'l-cümle
Şebât olsaydı ger Iskender sedd-i sedîdinde
5. O deñlu dest-i 'adli çekdi haşma tîğ-ı Fârûkı
Ki ğayrı kalmadı tākāt-ı dil saht-ı 'anîdinde
6. Teberrâyîler mahv itdi bîm-i şadme-i kahrı
Ne cânı var zuhûra şâh-ı güm-râh-ı pelîdinde
7. Mecâli kalmadı ârâma hiç za'f-ı felâketle
Kızılbaşuñ re's-i ceys-i merdûd-ı tarîdinde
8. Zebûn olup Revânın eyledi teslîm âhır kâr
Bir ism-i bî-hemtâ kaldı cism-i nâ-bedîdinde
9. Revân hışnı yine oldu naşîb leşker-i Islâm
Hudâ ma'mûr ide şahensehuñ 'adl-ı sa'îdinde

(x). Ve lehü E. Târih-i Diger der-feth-i Revân Fâtih Sultân Ahmed Hân
P.R. Târih-i Diger der-Feth-i Revân Y.

XXXV. 7. Felâketle: felâketde E, V. 8 Olup: oldu E. /bî-hemtâ: nâ-müsemnâ Y.
9. 'Adl: 'ahd E, R.

10. Muḥaṣṣal eyledi ṣāhenseh-i āfāk-ı aṣḥābuñ
Revān-ı pākize ḥōsnūd bu feth-i cedīdinde

11. Su'āl itdum didi SĀMĪ bu nev'e dūşdi bir tārīḥ
Revān alındı Sultān Aḥmedūñ 'aşr-ı sa'īdinde

روان اندى سلطان احمدن عصر سعيدنه

E90b. H62b. P71a. R63a. V68a. Y63b.

sene 1137

XXVII

TĀRĪḤ-I BUNYĀD-I DĀRU'D-ḌARB-ḤĀNE (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Mulūkuñ nām-dārı 'ālemuñ sâh-ı zafer-kârı
 Ki zâtın eylemüs Bâri güzîn-i devlet-i ecdād
2. Cihân mülkine vâriş Hazret-i Hân Ahmed-i Şâliş
 Nizâm-ı kevne bâ'ış Cem-câh-ı Kısra-dād
3. O sâhensâh-ı 'adl-âyîn-i evreng-i sa'âdet kim
 'Adâlet-pîşedür 'ahdinde gerdün-ı sitem-mu'tād
4. Hudâvend-i Sikender-câker u Dârâ-celâdet kim
 Tenezzul eylemez itmeğlige Dârâyı isti'bād
5. Ne gûne kıbâbiliyyet var ise hep zâtında peydâdur
 Vucûdın eylemiş Hâk nûşha-i kübrâ-yl isti'dād
6. O sultân-ı cihân kim bendegân-ı âsitânında
 Kimin vâlî-i Mısr eyler kimisin hâkîm-i Bağdād
7. Eyâletler ki hâlâ kulların ta'yîn idüp zabta
 Selefde oldı cây-ı saltanat bâr-vech-i istidād
8. Hemedân Gence Tiflîs u Revân Sirvân u Tebrîzuñ
 Ahâlîsiyle İrân mülki yekşer emrine münkād
9. Huşûşa Yeşrib u Baḥḥada hükmin eyleyüp icrâ
 Ider inşâfı rûḥ-ı pâkini peygamberuñ dil-sâd

(x). Tārîḥ-i Ḍarb-Ḥāne E. Tārîḥ-i Bunyād-ı Dāru'd-Ḍarb H.P.R.Y.

XXXV. 5. Bu beyit sadece E nüshasında vardır.

10. Maḳāmı pest olur elbet ḥazīẓ-i āsitānında
Ne deñlu itse mīr zūmre-i Afgāniyān feryād
11. Menābir ḥuṭbe-i ezḳār-ı nāmīle felek-pāye
Derāhim buldı naḳş-ı sikkesinden izzet-i müzdād
12. Uruldı sikkesi kişver-be-kisver rūy-ı dünyāya
Duā-yı ḥuṭbesin her memleketde itdiler evrād
13. Sūmār olmak ne mümkün naḳd-ı dāru'd-ḍarb-ı iḥsānı
Sihāb u necmle çarḥ aḳçe dökse idemez ta'dīd
14. Netīce sikkeyimermerde kazdı farṭ-ı himmetle
O ḥāḳān-ı humāyūn-baḥt o sāhenseh-i bī-endād
15. Zamān-ı devlet-i āsāyis efzā-yı sa'īdinden
Yapıldı ḳalmadı ālemdede bir cāy-ı ḥarāb-ābād
16. Ḳıbāb-ı āsumāna eyledi peyveste ez-cümle
Bu dāru'd-ḍarb-ı vālā ṭāḳ-ı ra'nāyı idüp bünyād
17. Vekīl-i muṭlaḳ u dāmādı İbrāhīm Paşa kim
Esāsında o dem fermān idince itmege insād
18. O da fikr-i metīn u diḳḳat re'y-i rezīniyle
Idüp bu kāruñ itmāmında bezl-i vus'u isti'dād
19. Bu resm-i dil-nisīn u ṭarḥ-ı ālī uzre yapdurdı
O destūr-ı mühendis-ṭab' o dānā-yı kerem-mu'tād
20. Te'āla'llāh āceb bünyān-ı merşūş oldu sāhāne
Ki mişlin yapmağa ḳādir deguldür şad-hezār ustād

10. Ne deñlu itse mīr zūmre-i Afgāniyān feryād: Derāhim buldı naḳş-ı sikkesinden izzet-i müzdād V.Y. 11. Bu beyit Y nüshasında yok. 20. Mişlin: mişlūñ

21. Müreffeh tarz-ı matbū° u şafā-bahş-ı dil-ārāsı
Kim eylerse nazẓāre hāṭırı ğamdan olur āzād
22. Şafaḳ tār u nuḳūd-ı sīm u zer necm-i dirahşāndur
O ṭāḳ u ḳubbeler gūyā burūc-ı āsumān-bunyād
23. Olur hūrşīd u māhuñ ictimā°-ı burc-ı vaḥīdi
Derūnında zer-i berrāḳ u sīm olduḳca pertev-dād
24. İrişdi tāc-dārı ḳubbesinūñ tāc-dār itdi
Ser-efrāz eyledi carḥı bunyād bihīn icād
25. Mu°ammer eyleyüp sultān-ı dehri ṭūl-ı °ömr ile
Cenāb-ı Ḥaẓret-i Ḥallāḳ-ı Bī-hemtā-yı bi-ezdād
26. Muşeyyed eyleye ṭāḳ-ı bülend eyvān-ı iḳbālūñ
Ola vīrāne-i hıẓlān-ı ḳulūb-ı dūşmān-ı hussād
27. Dem-i tekmīl u itmāmında ol bunyān-ı °ālīnūñ
İderken ḥāme ilhām Cenāb-ı Ḥaḳdan istimdād
28. O dem tāriḥe SĀMĪ böyle dūşdi mışra°-ı yektā
Yapıldı sikke-gāh-ı Āl-ı °Oşmānı mubārek bād

یادى كمال عثمانى مبارک باد

E'91a. H57a. P63a. R55b. V60a. Y56b.

XXVII

TÂRİH-I BUNYÂD-I OṬA-I TEBERDÂRÂN DER-SÂRÂY-I
‘ATİK SULTÂNİ (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. NiẓâmU'l-mülk-i ‘âlem şadr-ı zî-şân şāhib-i devlet
Ki dergâh-ı refî‘inde e‘âlî çihre fersâdur
2. Vekîl-i muṭlaḳ u dāmâd-ı Sultân Ahmed-i Gâzî
Ki zât-ı bî-naẓîri mu‘tenâ-yı dîn u dünyâdur
3. Vezîr-i bî-müdânîdür hudâvend-i mu‘azzamdur
Melik-hûy-ı mükerremdür Felâṭûn-re'y u dānâdur
4. Cemâl-ı şāhid-i idrâkine ‘aḳl u hîred meftûn
Derûn-ı pâki mir‘ât-ı Sikenderden mücellâdur
5. O derd-i bî-hazân-ı gul-sitân-ı devlet aşlinda
Teberdârân ocağından şukufte zât-ı yektâdur
6. Ocaḳdan şu‘lelendi mäs‘âl-i seh-râh-ı iḳbālî
Ezelden reh-bâr-i güm-kerde rāhân-ı temennâdur
7. Tulû‘-ı evvelinden kevkeb-i iclâlinuñ hâlâ
Furûḡ-ı seb-çerâḡ-ı himmeti günden hüveydâdur
8. Ocaḳ halkın çerâḡ itmis idi yekser şem‘-i iḳbālî
Anuñcun mûm olup kulluḳda herkes simdi ber-pâdur
9. Degül el-haḳ ocaḳlı maḡhar-ı envâr-ı iḥsânî
Toyurdi ‘âlem-i halkı ‘aṭâsı h‘vân-ı yaḡmâdur

(x). Târîḫ Teberdârân Oṭalarına Eski Sarâyda E. II nüshasında bu tarih yoktur.
Târîḫ-i Dünyâd-ı oṭa-ı Teberdârân der-Sarây-ı Atîḳ Sultânî P.R.V. Târîḫ-i
Dünyâd-ı oṭa-ı Teberdârân Berây-ı ‘Atîḳ Sultân Y.

10. Bu hengāme gelince ta o demden ol kerem-kāruñ
Semāhat de'bi himmet 'ādeti cūdı müheyyādur
11. Cibillīdür aña luṭf u kerem ḥaḳḳa cibillīdür
Seḥāyadur aña cūd u kerem el-ḥaḳ seḥāyadur
12. Muḥaṣṣal gelmemişdür böyle şāhib-cūd āfāḳa
Vücūd-ı pāk-i bī-mānendi maḥz-ı luṭf-ı Mevlādur
13. Emānet saña yā Rabbī emānet zāt-ı memdūhı
Haṭālardan vücūdın şaḳla yā Allāh yā Kādir
14. O şadr-ı kām-rām kim sīme-i müstaḥseni cün kim
Tebedārāna dā'im u re'feti bī-ḥadd ü aḥşādur
15. Olup mi'mār-ı çapük-dest-i cūd u himmeti, derkār
Bu def'a daḥı luṭfı anlaruñ ḥaḳḳında peydādur
16. Ḥarīkuñ isti'ālī baḡteten tākāt-güzār oldu
Ocaḳ erbābınuñ farḡ-ı ḥāsārı āsikārdur
17. Mukāfāt itdi cūş-ı mevc baḥr-ı luṭf ile ḥaḳḳa
Ki nār-ı ḡuşşayı ḥātırlarından kaşdı itfādur
18. Muvaffaḳ oldu būnyād itmege bu meymenet-gāhı
Anuñ her kārda bī-sek mu'ini Ḥaḳ Te'āladur
19. Virup Eski Sarāya tāze revnaḳ Āşaf-ı devrān
Bu vālā cāy-gāhı yaptı kim bī-misl-i u hemtādur

16. İsti'ābı: istiḡālī P, isti'ālī Y. 18. Meymenet-gāhı: meymenet-kānı:
P,R,V.

20. Bu hayr-ı pāk u bu zībā eṣerle nām-ı nigūsı
Eger mezkūr olursa ḥasre dek sāyān u aḥrādur
21. Bu ra'na tarḥ-ı dil-keṣle bu nāzik resm ile şimdi
Oṭa dinmeklig sāyeste bir cāy-ı dil-ārādur
22. Bunuñ gibi nice āṣāra Ḥaḳ tevfiḳ ide zātın
Ki dā'im niyyet-i pākīzesi ta'mīr-i dūnyādur
23. Hudā būnyān-ı cāhın eyleye ma'mūr u ābādan
Ki hem-vāra der-i devlet-me'ābı ḥalka melcādur
24. Idince gūṣ tekmiḻin didūm tārīhin ey SĀMĪ
Bu tarḥ-ı pāk-ı nev-būnyād-ı İbrāhīm Paṣadur
بو طرح پاک نو بنياد ابراهيم پاشا در
E92a. P63b. R56b. V61a. Y57a.

sene 1138 (x)

XXIX

BERĀYI CĀMÎ-ı NEVSEHİR (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

1. Āşaf-ı Hân Ahmed Gâzi Vezîr-i bî-naẓîr
Kim refâh-ı kevne ba'ışdur vücûd-ı nâfi'i
2. Hâzret-i sâhensehûn dâmâd u şadr-ı A'zamı
Zill-ı Yezdânuñ çerâğ-ı pür-fürûğ-ı sâti'i
3. Şâhibu'l-hayrât İbrâhîm Paşa kim odur
Āsumân birr-i vücûduñ âfitâb-ı lâmi'i
4. Ser-firâz-ı ser-firâzân-ı himem şâhib-ı kerem
Kim odur âyât-ı zer moncuğ-ı luţfuñ râfi'i
5. Çekdi pîs-i bahle Iskender gibi sedd-i sedîd
Sark u Ğarbı tutdı âvâz-ı 'aţâ-yı şâyi'i
6. Sîn u âbâd itmedür dünyâyı kaşdı dâ'imâ
'Ālemuñ âsâyişidür fikr-i tab'-ı bâri'i
7. Kârıhep celbe kılup hayr u'adl ü dâd olup
Hiç 'abeş bir fi'le yokdur naqd-ı vaqt-ı zâyi'i
8. Kalmadı yapılmaduğ 'ahdinde ber-cây-ı harâb
Her biri ma'mûr idüp te'sîr-i mecm-i tâli'i
9. Şimdi ez-climle edüp manzûr-ı cesm-i iltifât
Nevschirde eyledi insâ bu ra'nâ cāmî'i

(x). Tārîh-i Cāmî-i şerîf der-Nevşehir-i Dil-ârâ Bûnyâd-ı İbrâhîm Paşa H,P,V.
Tārîh-i Cāmî-i şerîf der-Nevşehir Bûnyâd-ı İbrâhîm Paşa Y.

10. Menşe-i pāk-ı vucūdı olmağ ile ol maḥal
Eyledi şeh-r-i mu'azzam gör bu feyz-i şāni-i
11. Medrese Cāmi' imāret 'aynlar būnyād idup
Kıldı ḥayret ile şādān rūḥ-ı pāk-i sāri-i
12. Bu eşerden olsalar aña n'ola ervāḥ ile
Mālik u Ḥanbel Imām-ı A'zam Imām-ı Sāfi-i
13. Bāreke'llāh ma'bed-i pākize tarḥ-ı dil-nisīn
Kim melā'ikdur anuñ ki geh var idi geh rāci-i
14. Idup amed-sud sürüşān-ı İlāhī dem-be-dem
Feyz-yāb eyler kulüb-ı mü'minin ṭāyi-i
15. Secde itdükce muşalliler şalāt-ı hamsede
Raḥmet-i Ḥaḫdur der-i devlet-me'ābı kār-i
16. Olıcak sāh-ı menārında mü'ezzin 'andelīb
Gul gibi eyler sükuftu gūş-ı kalb-ı sāmi-i
17. Minberidur gerdem-i ḥurā-ı 'aynuñ heykeli
Kubbesidur nuḥ-sipihruñ tāk-ı fark-ı ṭāli-i
18. Omrin efzūn eyleyup tevfiḫuñi ide refiḫ
Ḥaşre dek bākī kala yā Rab bu ḥayr-ı nāfi-i
19. Gūş idup itmāminı tārīḫin eylerken sü'āl
Virdi bu mışra' ile ṭab'um cevāb-ı kāṭi-i
20. Resm-i 'Osmaniyle SĀMĪ söyledum tārīḫ o dem
Cāmi' u'n-nūr oldı İbrāhīm Paşa Cāmi-i
E93a. H57b. P64b. R57a. V61b. Y58a.

sene 1138

جامع النور ادلى ایراصم باشا هاجى

14. Kulüb: gürūḥ E. /Ṭāyi-i: ṭāli-i E. 15. Devlet-me'ābı: ṭā'at-me'ābı
H,P,R,V,Y.

19. Su'āl: ḥisāb E.

XXX.

TÂRİH-İ TECDİD-İ TEKYE-İ HİMMET-ZÂDE (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Bâreke'llâh hânkâh-ı Hâcî Bayrâm-ı Velî
 Kim anuñ kuṭb olduğından yokdur aṣlâ istibâh
2. Maḡhar-ı feẕy-i ṭarîkı Seyh Himmet Haẓreti
 Bu maḡâmı eylemisdi cāy-ı ezkâr-ı İlâh...
3. 'Âlem-i Kuddüse idince rihlet ol pîr-i 'azîz
 Oldı ferzend-i necîbi cā-nişîn-i hânkâh
4. Ol vücūd-ı pāk-ı müsteṣna daḡı nîce sinîn
 Bu maḡalde sâlikânı eyleyüp pür-istibâh
5. Ğarḡ-ı envâr-ı tecellî eyledi irsâd ile
 Dillerinden mäsivâ zulmetlerin itdi tebâh
6. Seyr-i lâhût eyleyüp bu 'Âlem-i Näsûtdan
 İdicek anlar daḡı mülk-i beḡāya 'azm-ı rāh
7. Oldı müstahlef aña maḡdûm 'âlî-gevheri
 Mihr-i luṭfından idüp kesb-i zîyâ mәнend-i māh
8. Feyẕ-i pîrân-ı ṭarîkat nûr-ı sırr-ı vālidi
 Oldı zâtında 'ayân cün âfitâb-ı ṣubḡ-gāh
9. Ya'ni memdûḡ's-siyer Şeyh ibn-i 'Abdü's-Şamed!
 'Ârif-i bi'llâh dānâ-yı faẕilet dest-gāh

(x). B nüshasında bu tarih yok. Tārîḡ-i Tekye-i Himmet-zade P.R. Tārîḡ-i Tekye-i Himmet Efendi V. Tārîḡ-i Tekye-i Himmet Efendi-zāde Y.

10. Eyleyüp tecdîd esâsından bu vâlâ Tekyeyi
Eyledi taḥsîn u sâbâs aña ehl-i fakr u câh
11. Ḥaḳ budur kim resm-i pâk-ı dil-nişîn u bî-naẓîr
Ḳaşr-ı cennetden nümüne oldu bu tevḥîd-gâh
12. Oyle nūḥāniyeti var kim olur envāra ğarḳ
Secde-gāhında idenler şıdḳ ile vaż'-ı cibāh
13. Mehbuṭ-ı nūr-ı tecellîdür gūşāde revzeni
Sāye şalmışdur aña bāl-ı sūrūşān-ı İlāh
14. Fi'l-meşel bir verd-i ra'na-yı nihāl-ı 'aşḳdur
Kim felek itse sezādur zīb-i destār-ı külāh
15. Mevrid-i sevḳ u şafādur medḥal-ı feyz u 'aṭā
Mudde'āya iki bāb-ı dil-gūşāsıdur gūvāh
16. Sevḳ u zevḳ uyecd-i ḥāl ile şafā-yı ḳalb ile
Ṭūl-ı 'ömr ile mu'ammer ide bānîsin İlāh
17. SÂMÎyâ târiḥi duşdi ibtidā itmāmdan
Himmet-i 'ālî ile yapıldı zībā. Tekye-gāh
صمت عالی ایله یاپلادی زیبا کلبه گاه
E93b. P67a. R59a.

sene 1139

XXXI

TĀRĪḤ-I VILĀDET-I SEHZĀDE SEYFE'D-DĪN IBN-I
SULTĀN AHMED HĀN (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Mu'azzam pādişāh-ı mesned-ārā-yı cihān-gīrī
Ki zāt-ı bī-naẓīri oldı revnaķ-baḥş-ı mülk-i dīn
2. Yegāne gevher-i ser-tāc nesl-i Āl-i 'Osmanī
Sezā-vār-ı hilāfet āb-ı rüy-ı devlet-i pīşīn
3. Mulūkuñ ser-firāzı Ḥazret-i Hān- Ahmed Gāzī
Kim Iskenderle Dārā görse dārātın ider taḥşīn
4. Olup cezm-i hıredle dād-güster cümle āfāķa
Ser-ā-ser virdi āsāyis o sāhenseh-i 'adl-āyīn
5. Uyutdı 'ālemi olup nēsīm-i 'adli rāḥat-baḥş
Ider āhu-bere şimdi ser-i sır-i neri bālin
6. 'Aceb sultān-ı 'ādil dāver-i zī-şān-ı 'ākıldür
Ki cüz' ī himmeti eyler cihāndan fitneyi teskīn
7. Hudā bir dem cūda göstermesün taht-ı sa'ādetden
Ki zātında serīr-i dīn u devlet oldı bā-temkīn
8. Cihān turdukça tursun tūl-ı 'ömr ile şafālarla
Be-nūr-ı fahr-ı 'ālem nāşiri Allāh ola āmīn
9. Cihāna geldi bir sehzāde-i sa'd-aḥteri ḥālā
Ki virdi fer u behcet maḥdemi dehre çu ferverdin

(x). Tārīḥ Berāyı Vilādet-i Seyfe'd-dīn E. Tārīḥ-i Vilādet-i Sehzāde Seyfe'd-dīn Ibn-i
Sultān Ahmed Hān-ı Sālis H.V.

10. Güşāde eyledi hātırları gulzār-ı ‘ālemde
Nesīm-i müjde-i tesrīfi māned-i gul-i nesrīn
11. Zihī seh-zāde-i ‘ālī-neseb kim oldu mehdinde
Muraşsa cevherin āvīzeler çün hūse-i pervīn
12. Eger cüft olsa ithāf eyler idi dāye-i gerdūn
Hilālin itmege dü-pāre-i gūhvāre-i sīmīn
13. Mu‘ammer eyleye seh-zāde-i vālā güherle
Hudāvend-i cihānı Hażret-i Hallāk mā u tīn
14. O gevherle olup hem-vāra derc-i hıfz-ı bārīde
Ide silku'l-le‘ālī devlet-i şāhenseh-i tezyīn
15. Didüm gūş eyleyince SĀMīyā tārīh-i mīlādın
Cenāb-ı Hān-ı Ahmedden vücdı buldı Seyfe'd-dīn
بناب خان احمدن و بودی بولدی سبک الدین
E94b. E55a. P61a. R54a. V58a. Y54b.

sene 1139 (x)

12. Hilālīn: hilālī P,R,V,Y.

(x). Tārīh P,Y de 1140, R de 1133, V de 1130 olarak yazılmış.

XXXI

TÂRİH-İ FEHT-İ BELDE-İ TİFLİS (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Pâdişâh-ı bahr u ber Iskender-ü kisver-sitân
 Vâriş-i vâlâ-nejâdı devlet-i ced-ber-cedüñ
2. Hâzret-i Hân-ı Ahmedi-Gâzi-i Şâliş kim olur
 Hâk-ı pâyi tâc-ı ikbâli mulûk-ı emcedüñ
3. Kâse-i deryûze itse efserin fağfûr-ı Cîn
 Âsitânında sezâ ol şâh-ı gerdûn-mesnedüñ
4. Tâc-dâr-ı memleket-pîrâye kim dergâhıdur
 Maîla-ı hûrsîd-i âlem-tâb taht-ı sermedüñ
5. Filne vü âsûbı ser-la-ser cihândan ref' idüp
 Virdi hûkmin hak budur kim taht-gâh-ı es'aduñ
6. Li'llâhi'l-Hamd oldu tedbîr ile âsâyis-pezîr
 Âhd-ı inşâfında âlem ol hıdîv-ı erseduñ
7. Astîyi sefkâti ceng uzre tercîh eyleyüp
 İmtiyâzun halka bildürdi yine nîg u bedüñ
8. Şimdi ez-cümle niyâz-ı şulhını idüp kabûl
 Gecdi cûrm-i şâbıkından fırka-i bed-makşûduñ
9. Olıcak Afgâniyânê lutf idüp feryâd-res
 Oldılar âsûde seyfinden seh-i Cem-mak'aduñ

(x). Berâyi Şulh E. Târîh Berâyi Şulh Esref Hân-ı Afgânî P.V. Târîh-İ Berâyi Şulh Esref Hân-ı Afgâniyân R.Y.

XLIII. 6. Li'llâhi'l-Hamd: Hamdu'l-Hamd E.

10. Hâk haṭālardan emîn itsün vücūd-ı pākini
Tūl-ı ʿömr ile o sāhensāh-ı ʿālī-mesnedüñ
11. Şulh-ı Esref-hāne tārīh oldu eylerken hisāb
SĀMīyā mīşrāʿı bu beyt-i pāk-i mufredüñ
12. ʿAfv idle, cürmüñ kabūl itduñ niyāz-ı bī-haddüñ
Olduñ esref şulh idüp maḥkūmī Sultān Ahmedüñ
اولاد اشرف صالح ایدوب محکوم سلطان احمد
E'95a. H64a. P72b. R64b. V69b. Y65a.

sene 1140

XXXIII

TĀRĪH-I BUNYĀD-ŞUDEN-İBĀB-I CEBE-HĀNE (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Mulūk-i 'ālemūñ ser-tācı Sulţān Ahmed-i Ġāzī
 Ki ġārd-i āsitānı ba'is-i zīb oldı sāhāne
2. O sāha şevket-āyīn-i cihān-bān-ı mu'azzam kim
 Seref virdi vüçüdü hānedān-ı Āl-i 'Osmāna
3. Hudāvend-i 'adālet-kūs ü sāhensāh-ı hayr-endis
 Ki mazhardur cemi' kārda tevfiķ-i Yezdāna
4. 'Aceb tevfiķ-i Hākdur kim vekīl-i muṭlaķ olmışdur
 O ālī-baḥta İbrāhīm Paşa gibi ferzāne
5. Vezīr-i a'zam-ı bī-mişl. dāmād-ı kerem-kārı
 Ki zātı mesned-ārā-yı ḥaşemdūr 'izz u 'irfāne
6. Zamānında açıldı herkesüñ ebvāb-ı maķşūdı
 Kalem destinde miftāḥ oldı kuḫl-ı genc-i iḥsāna
7. Murādı dā'imā ma'mūrī-i bunyān-ı devletdür
 Yapıldı himmet ile çok bıkā' u kaşr-ı kāsāne
8. Bu dergāh-ı refī'üñ şimdi bunyādın idüp fermān
 Güzel ta'mīr ü tecdīd oldı ḥaķķa kim mulūkāne
9. Cebeci kullaruñ sulţān-ı dehrüñ eyledi tatıyb
 Şatarlarsa ceble sāyestedur emşāl u aķrāna

(x). Derāyı Bāb-ı Cebe-hāne E. II nüshasında bu tarih yok.

XLIV. 1. Ba'is-i zīb: zīb-i bī-çān P,R,V,Y. 5. 'irfāna: rıdvāna P,V,Y.

10. Ocağ erbābınıñ buldı gusāyis-i bāb-ı āmālī
Muşādif duşdi dest-i iltifāt şadr-ı zī-sāna
11. Bağılsa vāqı'ā muhtāc imiş tecdīde seyr eyle
Ne revnağ virdi āmedsūd geḥsāh-rāh-ı dīvāna
12. Muṭallā' semseler zer fülkeler gul-mīh-ı rengīnler
Virür haclet sipihr-i pür-nücūm u mihr-i raḥsāna
13. Açılduğca bu nev bāb-ı mu'allānuñ dū-mısrā'ı
Ola her demde müskil münkeşif düstūr-ı devrāna
14. Olup devlet-serāy-ı kadr u şanı mürtefi' dā'im
Resīde ola ser-tāk-ı bulend eyvān-ı Keyvāna
15. Vucūdın Ḥaḳ ḥaṭālardan idup maḥfūz-ı hem-vāra
Melaz itsün der-i devlet-me'ābın kām-cūyāna
16. Idup tesmīr sāk-ı ihtimām inşād-ı tārīḥe
Kalem k'olmısdı ser-germ-i itā'at emr u fermāna
17. Görüp ārāyis-i tecdīdini SĀMĪ didüm tārīḥ
Mukellef bāb-ı nevle buldı zīb el-ḥaḳ Cebe-ḥāne
مکلف باب نوله بولدی زیب الحق بیه خانه
- E95b. P67b. R59b. V64b. Y60b.

XXXIV

TÂRİH-İ VEFÂT EL-HÂCİ MUŞTAFÂ EFENDİ (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Güzîn-i chl-i düvel Muştafa Efendi kim
 Penâh idinmis idi dergchin gedâ ile bāy
2. Re'îs ü defterî sakḳ-ı evvel olmis idi
 Mukademâ o vücūd-ı serîf-i bî-hemtāy
3. Henūz Defter Emîni iken debîr-i ecel
 Vücūd-ı levhine cekdi haṭṭ-ı 'adem ey vāy
4. Kadir-sinās u ehîbbā-nevāz u himmet-sāz
 Vahîd-i 'aşr idi ol ser-cfrāz şāhib-rey
5. Yerā'ası kaşabü's-seḳḳ: faẓlî mahrez idi
 Olup kitābet u insāda ṭab'ı gūy-rübāy
6. Muvāfıḳ-ı revîs-i ḥikmet idi reftārı
 Yoḡ idi rāh-ı kemālâtı aña hem-pāy
7. Netîce münḥaşır olmışdı saḡsına nev'î
 Bulunmaz idi o vādide 'âkil u dānāy
8. Olunca gūs-zedi اربعه الى رب
 Humā-yı rūḥı semāvāta oldı bāl-gusāy
9. Teveccüh eyledi füşhat-serāy-ı 'uḳbāya
 Ki şıḳdı cānını bu teng-nāy-ı guşsa-fezāy

(x). Târîḥ-i Vefât E. Târîḥ-i Vefât i-Hâcî Muştafa Efendi Merhûm H.P. Y
 nüshasında bu tarih yok.

XLVII. 4. Himmet-sāz: râḥat-sāz E. 5. Kaşabu's-seḳḳ: Kūṭlū's-seḳḳ. V.

(xx). 12/51

10. İçürdi tã ki aña bir siyâh kãse felek
Sarâb-ı telh-i gulû-ğîr merg-i cân-fersây
11. Revân-ı pãkine cennetde sãki-î kevşer
Tolı tolı şuna cãm-ı tahûr-ı feyz-nümây
12. Idup vücūdını evsâh-ı cürminden şuste
Ġarîk-i lücce-i rahmet ide cenâb-ı Hudây
13. Müzîk-ı kabrin idup ravzâ-i cinân Allâh
Ide şefâ'ata mazhar Habib-i her dü-serây
14. Vefât idince du'â-güne dışdı bir târîh
Hudâ cinânı ide Muştafâ Efendiye cây
عزرا جناني ابره مصطفی افندي به جای
E96b. H68b. P77b. R54a. V75a. V69b.

sene 1141 (x)

13. Idup: ide E. / Cinânı Allâh: Cenâb-ı Allâh E.
(x) E nüshasında tarih 1142 dir.

XXXV

TÂRİH-I CESME DER-KURB-I SERÂY-I CEDİD-BURŪCA TAẒMÎN (x)

-- v - / -- v - / -- v - / -- v -

Müstef'illün Mustef'illün Müstef'illün Müstef'illün

1. Şad-bāreke'llāh şad bāreke'llāh ol şeh-i pūr-cūda kim
Desti cihānı eyledi müstağrağ-ı baħr-ı 'aṭā
2. Ol pādişāh-ı baħr u ber hākan-ı Iskender-eşer
Şāhib-livā-yı mu'teber sāhensāh-ı fermān-revā
3. 'Adl ü kerāmet menba'ı sems-i velāyet matla'ı
Dergāhınun her mışra'ı şehbāl-ı Sîmurg u Hümā
4. Sultān Ahmed bin Muhammed ibn-i İbrāhîm Hān
Āb-ı rūḥ-ı 'Osmāniyān durr-i yem-i cūd u şehā
5. Ecdādı ervāhını şād itdi o sultān-ı cevād
Hayr-ı müberrātı ziyād oldı selefinden bî-merā
6. Buldı şuyın dîn u düvel mîzān-ı 'adl ile güzel
Sîrāb olur her bir maḥal luṭf ile pūr-nesv u nemā
7. Iskender-āsā evvelā idüp kemerlerde binā
Sed ile kıldı cem'-i mā ol dāver-i kişver-gusā
8. Cūs idüp İstānbula āb oldı ricāli kām-yāb
Sultān-ı dîne seyh u sāb itmekdedür hayr-i du-ā
9. Yā sehr-i pāk-ı Uskudār olmaz mı reşk her diyār
İn'ām-ı luṭf-ı şehriyār idüp aña icrā-yı mā

(x). Berāyı Cesme-i Bâb-ı Humâyûn E. Târîh-i Cesme der-Kurb-ı Serây-ı
Cedîd Burûca Taẓmîn olunmuşdur H.P.Y.

10. Her sūda kıldı âşikâr nıce ‘uyūn-ı hūs-guvār
Şāhilde hōd ol çeşme-sār āyine-i ‘ālem-nūmā
11. Hāk ‘ömrini efzūn ide kalbin şafā-meshūn ide
Āfātdan me’mūn ide sâh-ı cihânı dā’imā
12. Āşār-ı hayrı dem-be-dem itmekde halkı muğtenem
Simdi bu cāy-ı muhterem oldı ‘aceb cāy-ı şafā
13. Me’mūr-ı hūkm-i muhkemī olup vezīr-i a‘zamı
Ya’nī vekīl-i ekremi dāmādı İbrāhīm Pasa
14. Bu cāyı ābādan idüñ icrāsını fermān idüñ
Bir ‘ayn-ı nev-būnyād idüñ kim olmaya mānend aña
15. İdüp o da şarf-ı himem şu yirine harc dārem
Yapıldı az müddetde hem bu çeşme-i feyz-āşinā
16. Oldukca cārī rüz u seb lūlesi olmaz ‘aceb
Hızr u Sikender teşne-leb olursa ger sāgar aña
17. Bu ‘ayna ey şāfī-derūn destüñi Kevser gibi şun
Her katre-i şafvet-nūmūn olmağda zīrā cān-fezā
18. Hākķā kim oldı bī-nazīr bu çeşme-sār-ı dil-pezīr
Bānīsine ecr-i keşir ihsān ide Bārī Hudā
19. Bāb-ı Humāyūna qarīb devlet-serāya virdi zīb
Ma’mūr ide Hayy-ı mūcib bu hayrı tā rüz-ı cezā
20. Tārīhi ger ilhām ola tab‘-ı humāyūna n’ola
Pīrāyedür İstānbūla bu tarh-ı Sultān binā

21. Idüp seh-i ferhunde-fâl insâd-ı târîhin hayâl
Bu mışra'-ı sirîn-me'âl oldu seref-baḥs-ı revâ
22. SÂMÎ be-âyât-ı kâdîm itmam'durûḡ Allâh 'alîm
Şâhid yeter ṭab'-ı selîm budur me'âl-î müdde-â
23. Kâdir midür insâdına tanzîrinuñ icâdına
Sâ'irleruñ ustâdına levḥ u kalem iste şalâ
24. Olup şehensâh-ı cihân hayrâ; muvaffak her zamân
İde mü'eyyed kâm-rân Ḥallâk-ı Bî-çun u Çirâ
25. Ser-tâc olan târîḥ için bu mışra'-ı pâkizedür
Aç besmeleyle iç suyu Hân. Aḥmede eyle du'â
آچ بسمله اچ سوبی خان احمد اچ دعا
E.97a. H56a. P62a. R55a. V59b. Y56a

sene 1143

XXXVI

TĀRĪH-İ CĀMĪ'-İ SERĪF MUHAMMED KETHUDĀ DER-KAŞABA-İ CİNĀRCIK (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilun

1. Kethudā Beg Hāzret-i hem-nām-ı Fāhru'l-Enbiyā
 Kim odur dāmād-ı şadr-ı kām-rān u kām-bīn
2. Ya'ni şadr-ı A'zam İbrāhīm kim felek
 Dergeh-i ikbālin itdi kıble-gāh-ı vāridin
3. Cumletü'l-Mülk-i umūrı hayr-h'āh-ı devleti
 Oldı bir zāt-ı hıred-mend u resīd-i hurde-bīn
4. Temsiyetde āşaf-ı zī-sāna zāt-ı bī-naẓīr
 Devlet u dīne vucūdı luṭf-ı Rabbu'l-ālemin
5. Kārı hayrāt u müberrāt itmedür dā'im anuñ
 Bezl-i ihsān ile ālem olmada rāhat-karīn.
6. Sāhlar şaldı dıraht-ı sāye-dār-ı himmeti
 Oldılar halk-ı cihān tahtında āsāyis-guzīn
7. Eyleyüp insā Cınārcık da bu vālā cāmī-i
 Ol maḥalli eyleyüp reşk-āver-i huld-ı berīn
8. Eyledi bunyād o ālī-kadr-ı memdūhu's-siyer
 Bu 'ibādet-gāh-ı zībāyı reh-i Hākda metīn
9. Hasbeten 'lī'llah bu ma'bed-i pāki binā
 Feyz-yāb-ı insirāh oldı kulūb-ı mü'mīnin

(x). Berāyı Cāmī'-i Cınārcık E. II nüshasında bu tarih yok.

XLIX. 7. Eyleyüp: eyledi P,V,Y.

10. Bir müferrih cāy-ı pür-escārda cennet gibi
Oldı bu cāmi^e feraḥ-baḥs-ı kulüb-ı sācidin
11. Oyle rūḥa niyyeti var kim olur envāra gark
Secde-gāhında hulūş ile iden vaż^e-ı cebīn
12. Gūiyā mevzūn menārı oldı engüşt-i melek
Bu munevver beyt-i Ḥaḳ yanında cūn faşş-ı nigīn
13. Maṭla^e-ı hūrsīd-i raḥmetdür kūsāde revzeni
Mehbrı-ı nūr-ı sa^eādetdür o saḳf-ı nāzenin
14. Ḥaḳ te^eālā eyleye bānī-i şāḥib-ı ḥayrını
Tūl-ı ^eömr ile mu^eammer şadr-ı devletde mekīn
15. Nīce āşāra muvaffaḳ eyleyüp bunuñ gibi
Devlet-i dāreyn ile aña ^eaṭā Ḥayy-ı Mu^eīn
16. SĀMīyā tārīḥ-i itmāmın didüm tekbīr ile
Cāmi^e-i nūrānī-i pākize-ṭarḥ-ı dil-nisīn

جامع نوارانی بکینز طرح و نشین

E97b. P65a. R57b. V62a. Y58b.

sene 1143

XXXVII

TÂRİH-İ DİĞER CULŪS-İ HÂZRET-İ HÂN MAHİMŪD (x)

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe' ilātun Fe' ilātun Fe' ilātun Fe' ilūn

1. Hamd-ı bî-ḥad: yine Allāhu 'Azîmü's-sāna
 Ser-te-ser kıldı cihāna kerem ü rahmet-i cūd
2. Hikmet ü kudretini halka nümāyān itdi
 'Azm-i sâninı bildürdi o Hallāk-ı Vedūd
3. Oldı bir demde pes-i perde-i takdîrinden
 Şûret-i kahr-ı Celāl içre Cemâli meshūd
4. Buldı behcetle cilā âyîne kevn u mekân
 Zülmet-i ğuşşa vü ğam itmis iken jeng-âlūd
5. 'Adl ile devlet u dîn buldı nizām-ı tāze
 Olup âfâkdan âşâr-ı mezâlim nâ-būd
6. Eyledi ya'ni Hudâ 'azze ve cell sevketle
 O cihân-dâver-i bî-misli seh-i dâd-nûmûn
7. Pāye-i taht-ı mu'allā-yı schensâhîye
 Kıldı bir vakt-ı mübârekde sa'âdetde şu'ūd
8. Mesned-i saltanata itdügi sâ'at tesrîf
 'Âlem u 'âlemiyân oldı ser-â-ser hös-nūd
9. Toldı dünyāya saf-ender-saf olup ceys-i sürûr
 Idicek tahta cülûs ol seh-i ferhunde-cünūd

(x). Târîh-i Culûs-ı Humâyûn E.

L. 1. Ser-te-ser: ser-be-ser E. 9. Toldı: tultı H,P,R,V,Y.

10. Bāreke'llāh ne kerāmet ne sa'ādetdür bu
 Āsikār oldu kudūm ile cemī'-i maḳṣūd
11. Eyleyüp feth u fütūh ile zamānın hös-ḥāl
 Maḳdem in eyleye Allāhu Te'ālā mes'ūd
12. Nīce biñ kīseye bir günde gūṣāyiṣ virdi
 Eyledi kullarına bezl-i 'aṭāyā-yı nuḳūd
13. İsidilmiş degül eslāf-ı kirāmında daḥi
 Böyle bir luṭf-ı 'amīm ũ kerem-i nā-ma'dūd
14. Ğayret-i saltanat u himmet sāhensāhı
 Ḥāşılı böyle olur ancak olursa mevcūd
15. Tūl-ı 'ömr ile idüp taht-ı hilāfetde muḳīm
 İde a'dāsını maḳhūr u müdemmer ma'būd
16. Cüst u cū eyler iken gūṣ-ı dile ey SĀMĪ
 Ḥaber-i vaḳt-ı hūmāyūn culūs itdi vūrūd
17. Didi tāriḥi çıkup biri ricālū'llāhuñ
 Çok şükür Ḥaḳka culūs eyledi Sultān Maḥmūd

یون شکر ملک بلوخی ایلی سلطان محمود

E98b. H65b. P74a. R65b. V72b. Y66b.

sene 1143

XXXVIII

TÂRİH-İ VEZÂRET-İ HAKİM BAŞI-ZÂDE 'ALİ PASA (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

1. Ser-efrâz-ı seret-bahşâ-yı taht-ı Âl-i 'Osmânî
 Hudâvend-i mu'azzam tâc-dâr-ı memleket-pîrâ
2. Cihân-bân-ı memâlik Şevket-i Dârâ vu Iskender
 Musahhardur ser-â-ser emr-i 'âlî-şânına dünyâ
3. Sehensâh-ı serîr-efrâz-ı iklim-i 'adâlet kim
 Muvaffak eyledi tedbîrini taqdîrine Mevlâ
4. O dem kim tâlî' oldu masrık 'izz ü sa'âdetden
 Su'â-ı 'adl u dâdî dehri pîr-nûr itdi ser-tâ-pâ
5. Merâyâ-yı kulûbe gird-i gâmdan incilâ geldi
 Cihândan zulmet-i zulm in'idâma tutdı yuz hâlâ
6. Cenâb-ı Hân Maḥmûd Ibn-i Sultân Muştafâ k'oldı
 Sipihr-i ma'deletde âfitâb-ı burc-ı isti'lâ
7. Ta'azzuz eyledi nâmı gibi zât-ı hümâyûnı
 Olup silkü'l-le'âl-i saltanatda gevher-i yektâ
8. O sultânü's-selâtin-i 'avâkıb-bîn-i kâr-â-kâr
 Vezîr-i şâbıkuñ cûn hükm-i 'adlin eyledi icrâ
9. Taşavvur eyler iken Hâzret-i Hâkka teveccühle
 Mûnâsib Şadr-ı a'zam itmege kimdür diyu âyâ

(x). Târîh-i Şadâret 'Alî Başî Hakîm Paşa-zâde E.

LII. 2. Memâlik: Sikender P.R.V.Y. 4. Tâli' oldu: tâli' P.R.V.Y. 5. Cihândan: cihâna E.

10. Surusân-ı ilâhî kıldı gûs-ı kalbine ilhâm
Olup mulhem o sâhensâh-ı şâhib-himmet-i vâlâ
11. Vucûh ile sezâ-yı mihr-i ikbâl olduĝın bildi
Semiyy-ı sîr-i Hâk ser-asker-i Tebrîz Âli Paşa
12. Getürdi eyleyüp Tebrîzden da'vet sa'âdetle
Yed-i iclâline mühr-i şerîfi eyledi i'tâ
13. Murâd uzre vekîl-i muṭlakın buldı mübârek bād
Henüz el pâdisâh-ı kâdr-dân âkîl u dânâ
14. Muşîr-i bî-naẓîr şadr-ı kubrâ-yı vekâlet kim
Olur şemsîr u hâme kârger, destinde bî-pervâ
15. O düstûr-ı Aliyyü's-şanpür-cûd u semâhat kim
Vucûdın eylemisdür Hâzret-i Hallâk-ı bî-heṁtâ
16. Âdâletle şehâvetle fetânetle secâ'atle
Büzürceimîhr ü Hatem Bu'Aliyy-i mihribân-sîmâ
17. Vezîr-i şâf-ṭıynet Âşaf-ı ğayret-keş-i devlet
Muzeyyel nâm-ı rüşvet kâm-rân-ı şadr-ı istîğnâ
18. Şafâ-yı tab' u tûl-ı 'ömr ile mahfûz idüp zâtın
Hudâ a'dâ-yı bed-h'âhın ide nâ-bûd u nâ-peydâ
19. Idince gûs tesrîf-i kudûmın şadr-ı kubrâya
Eyâ şâhib-nigîn-i kâm-bîn-i mesned-i 'ulyâ

16. Sîmâ: heycâ H,P,R,V,Y.İdüp: ide E. 19. Kubrâya: kubrâyı V. /
nigîn-ı kâm-bîn: nûkhet-gâhında P,V,Y.nigâh-gâhında R.

20. Alup deste kalem SÂMÎ-i muhlis²abd-ı dergāhuñ
Du²ā ile sürüp yüz hāk-ı pāye eyledi inhā

21. Hemīse devletüñ mes²ūd kılsun Hāk didüm tārīh
Vekīl-i pādisāhī oldı mühr ile ²Ali Paşa

وکیل پادشاهی اولدی مهر لاله علی پاشا

E100b. H66a. P64b. R66a. V73a. Y67a.

sene 1144

20. Du²ā ile: Bu va²deyle H,P,R,V,Y. .

21. Hemīse: M²ekTn-i H,P,R,V,Y.

XXXIX

TÂRİH-I VEFÂT-I MONLA AHMED (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

1. İrci'î emri irûp dâr-ı fenâda nâgehân
‘Azm-ı ‘uqbâ itdi o ma‘şûm pâkîze-sirîst
2. Eyledi mecmû‘a-i ‘ömrin perîşân rûzgâr
Levh-i hâlinde bu vech uzreymiş el-ḥaḡ ser-nûvist
3. Dest-i rahmet ‘anber u kâfûr ile taḥmîr idüp
Büy-ı Cennet neşr ide ḡabrinde ḡāk ũ seng ũ ḡışt
4. ‘Azîm-i bâlâ olinca didi târîḡin melâk
Yâ ilâhî ola Ahmed bûlbûl-i verd-i bihist

يا الهى ادله احمد بلبل ورد بهشت

P78b. R69b. V71a. Y70b.

sene 1131

(x). E ve H nüshalarında bu tarih yoktur. Târîḡ-i Vefât-ı Monlâ ‘Alî nûḡ Oġlı Merḡûm Ahmed P.

LIV. 2. El-ḡaḡ: ancak V,Y./ ser-nûvist: her nev beyt R. 4. Bu beyit V nüshasında yok.

XL

TÂRÎH-İ VEFÂT-İ MONLA MUŞTAFÂ (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Hayf bir tâze nihâli bâğ-ı 'âlemde yine
 Eyledi uftâde hâh-ı şarşar-ı bād-ı fenā
2. Gūş-ı cāndan irci'î emrini ısgā eyleyüp
 Terk idüp dār-ı fenāyı eyledi 'azm-ı bekā
3. Gūş idüp fevtin taḥassürle didüm tārîḥân
 Cennet-i 'Adn ola yâ Rab cılve-gāh-ı Muştafā
 بخت عدن اوله يارب جلوه كاه مصطفى
 P78b. R69b. V71a. Y70b.

1131

(x). E ve H nüshalarında bu tarih yok. Tārîḥ-ı Vefât-ı Monla 'Alinüñ
 Oğlu merhûm P. Tārîḥ-ı Monla Ahmed R.

XL1

TÂRİH-I DİGER VEFÂT-I SEHZÂDE SULTÂN MUHAMMED (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Zübde-i sehzâdegân Sultân Muḥammed şad-dırîğ
Terk-i tâc u taḥt ile zevḳin cihân-ârânun
2. 'Azm idince 'Adne mâtem eyledi ehl-i cihân
Eyleye yâ Rab şafâsın ol bihişt- enhârinun
3. Devletin rûkn-irâķibi idi ḥüsn u ḥulḳ ile
Cûmleten erkân-ı devlet mâ'il-i eṭvârinun
4. Didi târiḥin nâżir emedd an ḥüzn ile
Yek gül zibâsı kopdı saltanat- gül-zârinun

به گل زیبای تویدی سلطنت کلزارینو

V75b.

sene 1170

XIII

TÂRÎH-I VEFÂT HİMMET EFENDİ-ZÂDE 'ABDU'LLÂH EFENDİ (X)

v v - - / v v - - / v v - - / v v - -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Vâ'iz-i cāmi'-i matbû'-ı Süleymāniyye
 Fâzıl-ı nādire-dān Himmet Efendî-zāde
2. Vâşıl-ı sırr-ı Hudâ Hâzret-i seyh 'Abdu'llāh
 Mürsid-i kāmil u himmet-res her uftāde
3. Pertev-i süm'adan âyine-i hāli hālî
 Beyt-i ma'mûr-ı dili nağş-ı şivādan sāde
4. Hüsni-i takrîrine dil-beste Hüseyin-i Vâ'iz
 'Ârif-i Cāmî mey-i şohbetine dil-dāde
5. Ulfet-i halkda yek-reng idi mānend-i seref
 Rāst-gūlukda tekellüfden olup āzāde
6. Lâubālî idi aḥbāb ile şüretde velî
 Maḥrem-i encūmen-i vahdet idi ma'nāde
7. Pîr-i rûsen-dil u şāhib-nefes ü şaf-demûn
 Hāşılı mişl u nazîri yoğ idi dünyāda
8. Feyz-yāb olmağ için mürde-dilān-ı mürde
 Dem-i cān-baḥsı ḥayāt-āver idi iḥyāda

(x). Berāyı Vefāt-ı Himmət-zāde E, Tārîḥ-i Vefāt-ı Himmət-zāde Seyh
 'Abdu'llāh Efendi V, Tārîḥ-i Vefāt-Kuçek Mûezzin Çelebi Merḥûm Y.

9. Nā-gehān ‘āzim olup rūḥ-ı serīf-i ‘arṣa
Atlas-ı çarḥ-ı berīn oldı aña seccāde
10. Göçdi yā Hū diyerek ḥankāh-ı ‘ālemden
Menzilin zāviye-i cennet ide ‘uḳbāda
11. Dem-i fevtinde kederle didi SĀMĪ tārīḥ
Kursī-i ‘Adnī maḳām eyledi Himmet-zāde
کرسی عدلی مقام ایلدی همت زاده
E71a. H68a. P76b. R68a. V70a. Y69a.

sene 1123 (xx)

10. ‘Ālemden: ‘ālemdē H,P,V,Y./ zāviye: cāyuḥa H,P,V,Y, cāy-gīr R.

(xx). P de 1122 R de 1142

A large, stylized graphic element consisting of overlapping pink and white geometric shapes, resembling a series of parallel lines or a stylized 'X' or 'K' shape, positioned horizontally across the middle of the page.

L U G A Z L A R

1

v v - - / v - v - / v v -
 Fe' ilātun Mefā'ilūn Fe' ilūn

1. Nedür ol turfe şahş-ı lāğēr ten
 Hiç şakınmaz gözini budakdan
2. Bī-muḥābā uçup gezer her bār
 Tāze pūr-tāb ider semender-vār
3. Bir ocaḡ-zādedür bihīn sīmā
 Dā'imā āsinā-yı bāy u gedā
4. Basta şayf u sitā taḡar sunbul
 Āsumānı bālādur ol şengül
5. Pīs sihābında itse reftārı
 Kefsden pāyın eylemez 'ārī
6. Pīs u tāb anı söyle olmışdur
 Ayaḡı bir çukurda kalmışdur
7. Velī çirk-i riyādan olsa ḡarāb
 Itdürürler o şahşa nūs-ı sarāb
8. Gāh sācid gehī kıyām-āver
 Ekşeri nev-civān imāma uyar
9. Bu luḡaz sırrın añlayan cānuñ
 Āferīn tab'-ı pākine anuñ

E 141b.P112b. R99b. V110a. Y102b.

2(x)

- v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

1. Ol ne seydür ki anuñ sekli 'acīb
Cānı var hem cānı yok emr-i ğarīb
2. IsminUñ ħarfi sekizdür bī-gUmān
Nıṣfı cār ammā ki Uç söyler zebān
3. Güksine bir kaç ħadeng urmıs felek
Zəhrine varmıs ucu yokdur yelek
4. Elsiz ayaksız ħurı tendür hemān
Laħmı yok baħsañ ṣayılur ustuhān
5. Perdesi var sāz-ves bir turfe sey:
Līk ne ṭanbūr u ne kānūn u ney
6. Elde tutar ħadrini bilen kişi
Gice ğunduz ulfeti olur isi
7. Ekşeri bālā-nisīn-i i'tībār
Pest olur ğāħice hem nālān u zār
8. Gicelerde ħırķaya bas çeker
Sīnesini cāk ider vaķt-ı seħer
9. Bu luĝaz ħallini söyler herkese
Kūh-ı kāf ile varan mülk-i fese
E141b. P112b. R99b. V110b. Y103a.

(x) V nüshasında "Bizim zannımız keman olmak gerekdür.
Lakin pek tahakkuk idemedük" şeklinde bir kayıt var.

M U A M M A

I(x)

- v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

1. Ol ne fellāh-ı cihāndur kim gezer
Kangı şehre uğrasa bağrın ezer
2. Ehl-i diller şordılar hālin nedür
Gezdüğün gurbetde ahvālin nedür
3. Didi bir dem tahtum olmışdı Yemen
Simdi fağfūr iline düşdüm neden

V75b.

M A T L A ' L A R

1

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Görüp selāse-i cāmı mey-i mürevvâkdan
 Yağar gerāfı göñül üç fenârlı zevrağdan
 E.144a. P.115a. R.98a. V.108b. Y.99b.

2

- v - - / - v - - / - v -

Eksigini tutmağa māhuñ felek
 Döndi terāzū ile tā şubha dek
 E.144a. H.102a. P.115b. R.98a. V.109a. Y.100a.

3

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Topundukda leb-i nazzāra ol la'l-i seker-hānde
 Mijem çüb-ı nebāta döndi dīdem sīse-i kande
 E.143b. H.102a. P.115b. R.98a. V.109a. Y.100a.

4

v'v - - / v'v - - / v'v - - / v'v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

Menzil aldurdı hadeng-i müjeye ey kaşı yā
 Haṭṭuñā toz koparan dinse bu vech ile sezā
 E.144a. P.115a. R.98a. V.108b. Y.99b.

5

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilun

Suḥanum bedrağa-i rāh-ı kemāl oldı baña
 Kalemüm sem'-i sebistān-ı hayāl oldı baña

E.144b. H.102a. P.116a. V.109b. Y.100b.

1 Selāse: silsile E. Yağar: yağa E. 3. Topundukda: dokundukda H,P,R,V,Y./
 Nazzāra: nazzārem P,V,Y.

6

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Bir kara kullukcî yakdı sîneme dâğ-ı siyâh
 Hâne-i kalbüm tutuşmışdur ocağdan şimdi âh
 E144b. H102a. P115b. R98b. V109a. Y100a.

7

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn

Ayaklandurdu râh-ı gamda kalmışken dil-i şeydâ
 Kemiyet cāmla geldi yetişdi nes'e-i şahbâ
 E144b. H102a. P115b. R98b. V109a. Y100a.

8

v v - - / v - v - / v v - -

Fe'ilâtun Mefâ'ilûn Fe'ilûn

Dilleri bende itdi her târî
 Oldı zulfun esîr-i bâzârî
 E145a.

9

v v - - / v v - - / v v - - / v v - -

Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilûn

Cümle esyâ nümâyân durur nûr-ı şıfat
 Hem şıfat âyînesinde görünür ma'nî-i zât
 E.145a.

10

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn

Gel ey şüfî içüp cām-ı tahûrî selb it evrâkı
 Bu kudsîler mağâmıdur komazlar bunda nâ-pâkı
 H102a. R98a. V108b.

11

v v - - / v v - - / v v -

Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Sen hemân eyle hulûş ile rûcû^e
 'Afv-ı Bārî bulur elbette vuķû^e
 H102a. R98a. V109a. Y100a.

12

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Mefcûlû Fâ'îlâtû Mefâ'îlû Fâ'îlun

Serdâr olunca hûsne o mîr-i serîr-i nâz
 Bayrakdâr oğlı oldu 'alem-dâr-ı yekke-tâz
 H102a. P115b. R98a. V109a. Y100a.

13

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn

Tekellûf ber-îaraf rāhat-dih germ-iltifātdadur
 Olur yek-reng-i, şûret bunda her kes cāmekāndur bu
 H102b. R98b. V109b. Y100b.

14

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Mefâ'îlûn Fe'îlâtun Mefâ'îlûn Fe'îlûn

Misāl-i tūṭî-i seker-leb-i suhan-perver
 Semâ'-ı nāṭıķa-i şoḥbetuñ gözümde uçar
 H102a. P116a. R98b. V109b. Y100b.

15

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Dûn itdi pîr-i muḡân duḡter-i rezi ikrâr
 Fakîre yine anuñ va'de-i giryesi var
 P115b. R98b. V109a. Y100a.

16

Be-nām-ı Dervîş Muşâ

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

Olur fütâdelerün kârı cümle nâle vü âh
 Ruḥuḥda ol meh-i tāmūñ belurse ḥaṭṭ-ı siyâh
 P116b. R99a. V110a. Y101a.

17

Be-nām-ı Receb

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ararken dūr diṣūñ mānendi bir lü'lü-i ḥaṣa'l-ḥaṣ
 Cū rūy-ı būs-ı bütūn deryānuñ altun olsa ḡavvâṣ
 P116b. R99a. V110a. Y101a.

18

Be-Nām

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Tiḡı vü tîri ḥiṣâr-ı bedene varınca
 Burc-ı dilde oturur her biri miḡdârınca
 P116b. R99a. V110a. Y101a.

19

Be-Nām-ı Bākī

- v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Ātes-i ruhsār-ı gülden irdi tāb
 Oldı cāna bāğda bülbul kebāb
 P117a. R99a. V110a. Y101a.

20

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Cām-ı mīnādan içüp bir iki uç kaṭre sarāb
 Şoñra devr itdi al uzre sāḳī-i vālā-cenāb
 P115b. V109a. Y100a.

21

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Leb-i peymāne ide pençe-i dil uzre çu devr
 Kır iki kaṭre aña bāde sipihr-i pür-çevr
 P116a. V109b. Y100b.

22 (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Meṭāli'dür kulüb-ı nükte-sāncān-ı suhan-pīrā
 Cemāli oldı gūyā āfitāb-ı ālem-i ma'nā

19. Be-nām-ı Bākī P.Y, be-nām: R.

(x). Bu beyitten 116. betite kadar olan matla'lar
 sadece matbu divande bulunmaktadır.

23

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Celâli cânibin terk it ne lâzım basuña ğavġā
Cemâli semtin evħasa pek mülâyımdır saña yerā

24

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Dil öğretmek olurmuş tûtîye mir'ât ile ħaġġā
Cemâli eylemişdür murg-i ħab'-ı pâki gūyā

25

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Mu'ammāyı geçüp kendin ve ger nādān-ı bî-pervā
Bu tarz ile yine bir av çıkarsak ister ol hōdrā

26

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Būse-cūya olıcaġ sîb-i zaġan virse baña
Ķarnamaz ħavħ-ı çeñeye leblerüñ ile i'tā

27

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Surh haftân giyüp aġyār ile gürdüm tenhâ
Kızılı çıktı o sîmîn bedenûn vâ hayfâ

28

- v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

Zevrak-ı cāmı meded virmeñ baña
Bendeñüz cekdüm ço tursun sâkiyâ

29

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

°Aks-i cānāneye hem-dem olayum dir sâhâ
Bağsam âyīneye °aksüm girü dönmez ağılâ

30

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Ḳays virse serine lâne-i murġân-ı hevâ
Hep başımızdadur ol lbîhūde eyler sekvâ

31

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe°ilātun Fe°ilātun Fe°ilātun Fe°ilūn

Yedi iklīme nazar şalmadadur çeşmi dilā
 Sefer-ender-vaṭan itmekdedür ḳalbe nemā

32

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā°ilātun Fā°ilātun Fā°ilātun Fā°ilūn

Ḳarşu varsam ben o hürşide diye iken tenhā
 Arduma düşdi hemān sāyem o dem bī-pervā

33

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe°ilātun Fe°ilātun Fe°ilātun Fe°ilūn

Kendüsi olduğıcün ol şanemUñ ehl-i edeb
 Veznle söyledür aşıklarına sözleri hep

34

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā°ilātun Fā°ilātun Fā°ilātun Fā°ilūn

Dönse mānend-i dölāb itse aceb mi iẓtırāb
 Taşı taş uzre ḳomak lâzımı idi esbāb

35

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Ser-i kûyından ırağ itmek içün kıldı karīb
Âdeme gür nice meger eyler imis dîv-i rakīb

36

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Gözleyüp itdi o carh hüsni ehibbâya gâzab
Eşk-i bârânluğıma iste budur şimdi sebeb

37

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Nice biñ zer şakladı ceybine diyü nüh-kıbâb
Mihirden tās giydürüp başına eylerler azâb

38

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Nice olsun dil-i uftâdeye aşkında sekīb
O koyun kuzusın ağūs ide çoban rakīb

39

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Seni ser-defter-i hûbân diyû yazmıs kitâb
 Kimsenüñ alnına yazılma ayâ mihr cenâb

40

✓ v - - / v v - - / + v - - / - v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Her ne dinürse eger vaşf-ı civānda mergûb
 Sûz yatımında gerek lîk eḡilürse maḥbûb

41

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Tîr-ves toḡrılık itseñ yine itmez raḡbet
 Cilesizdür o kaşî yâý ile olmaz ulfet

42

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meḡâ'îlûn Meḡâ'îlûn Meḡâ'îlûn Meḡâ'îlûn

Kemānın aldı destê ḥâdden efzûn çekdi ol âfet
 Yine bir toz ḡoparmaḡdur murād-ı dil-rübâ elbet

43

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Dehen-i yâre didüm hoşka-i la'1-i yâkût
 Ağzınuñ ölçüsini aldı hemân yetdi sukût

44

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Ne belâ gûş oluna ğayr-ı dilinden işâret
 Cânâ minnet yârüm ağızla iderse da'vet

45

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlun

Yâl u bâl-i yârı aña itse bî-hûde nefes
 Bal demekle ağzuñı tatlu olur şanma 'abeş

46

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Virme ser-riste yeter saña bu söz pend-i naşûh
 Seni ağıyâr yapar 'âleme ey ruhları yûh

47

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Dezmi itse eksiliklerle n'ola dildār telh
Bāğda elbette hām olsa olur eşmār telh

48

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
Mefā'ilūn Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

Ruhında hāl görüp tavk-ı ehem oldu bulend
Gedā-yı dil 'aceb yıldıza atarsa kemend

49

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Didum uftāde-i 'aşkı ki olur mı izād
Düşüſe bağılu didi ol seh-i mülk-i bīdād

50

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Şūret-i yāri hayāl itmedeyūm ben nā-şād
Bir daḥi deste nice hāmesin alsun Bihzād

51

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Bu da bir başka hüner diyü olur mı ta'dād
Çıkara naķsını her gördügi şahşuñ Bizād

52

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlûn

Intizār itdüm bu seb. içre olunca bamdād
Çıkmadı hürsîdüm ayā oldu mı vaķt-ı tenād

53

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlûn

N'ola dehānın emsem o la'î-i güher lezîz
Cem' olur mūra meges olduğıçün sūkker lezîz

54

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Mef'ûlû Fâ'îlâtû Mefâ'îlû Fâ'îlûn

Āh ile çünbiş itse 'aceb amiten-i nizār
Cûb deprenür mi esmese 'ālemde rûzgār

55

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Görmedi te'sîrni çok akdı hemcün cūybār
Gözyaşın gözden gönülden bırakur 'ussāk-ı zār

56

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Cigerüm bisdi diyü göz yaşın itdüm izhār
Şu koyma pismiş asa didi o sūh-ı ğaddār

57

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Anı āh-ı dilüm yandurdu gönüm yakdı ol dilber
Dil u dilber ikisi hem-dem olduğda yakışmışlar

58

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Halka-ves kāmetuñi cevır ile pür-pis eyler
O başı pek kaşı yā sūha kiris çeksek eger

59

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Güle hem-demlîgin 'ayb itmesün gûlşende sünbüller
 Konuşmasında nitsünler nihâl-ı gulde bûlbüller

60

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün
 vv - - / vv - - / vv - - / vv -

Gayra nâzır olamam baña ruḥuñ kâfîdür
 Yüzüḡuñ göster sîmi âyîneden sâfîdür

61

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Hevâdan nem kəpar zan itmesün mir'ât-ı rûsen-ger
 O sūḡa yüz yûze geldiğine şerm eyledi dirler

62

vv - - / vv - - / vv - - / vv -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Ele âyîne alan olsa eger Iskender
 Âhen u senge hiç el mi uzadurdı berber

63

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Varsa mey-hâneye kim varını ifsâda virür
 Nakd-ı 'ömrini alup muğbeceler bâde virür

64

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Dime ekdâr-ı derûn yâda anı bâde olur
 Ey gül-i efsûnla 'aqluñ o harâm-zâde olur

65

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ'îlûn Meîâ'îlûn Meîâ'îlûn Meîâ'îlûn

Tevâżu' ehlidür sâğar ayagın bûs ider bekler
 Şurâhî ser-kes olduğıcün âhır ser-fürû eyler

66

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Bize sâķî lebûñ emdür de dilûñ tâbını gör
 Dursun ol duhter-ı rez didüğüñ erbâbını gör

67

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

O tuzlu lebler ile gerçi kim piyâze çeker
Kebâb idüp dil-i mecrûhı sîh-ı nâza çeker

68

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Geçmiyor küce-i hüsniinde anuñ sîm ile zer
Hiç degül cāna şatar hüsni metâ'ın dilber

69

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Toğrı özlülerden olsa cihân içre menâr
Ser-firâz olmağlığa kor mıydı anı rûzgâr

70

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilu Fâ'ilün

Faşl-ı sitâda böyle hevâ Hâk 'atâsıdur
Kırtaşı münşil destuñe al yaz hevâsıdur

71

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Yār koyında bulup 'âşıkın itdi âzār
Bulduğın söyle ki başladı sūh-ı ğaddār

72

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn

Burûdet dâfi' oldı beynümüzde deyicek dilber
Hemāndem postın cismûm içre cān u dil u qarār

73

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlûn

Çekse humlar ğayriler kimse dimez serhōs olur
Bendenüz çeksem eger dirler ne deryā-nūs olur

74

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Tārını rişte idüp keşmekes itme zinhār
Yanar âtesdür o hürşid tolaşma yûri var

75

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Geçdigicün bendesinden geçdi vaqt-ı hüsn-i yâr
Geç geçenden sen daği ey 'âşık-ı bî-çâre vār

76

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Gelmez âgûşa virürken varını 'ussâk-ı zâr
Yok bahâsına rakîb eyler miyânın der-kenâr

77

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

Hırâm eyle giyüp haftân ala dirse bî-diller
Kad-i bālāñı âl ile temâşâ itmek isterler

78

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

Vefâ adlu civānuñ destin almış destine ağıyâr
Bu tarz ile vafādârum demek ister o şîrîn-kâr

79

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Derleyüp nâz ile evzâ'-ı maḥcûbâne ger
Dil sikârına şaçar meydân-ı 'aşka dâneler

80

- - v / v - - v / v - - v / v - -
Mef'ûlû Mefâ'ilû Meîâ'ilû Fâ'ilûn

Tutmazken o âhû-revişi silsile-i zer
Haṭ geldi diyû şimdi anı kılla yederler

81

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Kilk- müyındur müljeñ mir'âta taṣvîrin yazar
BU'l-'acebdür bu ki 'aks aḥlar anı ehl-i naẓar

82

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Bî-vefâ olmazdı elbet ceybûm eylerdi maḥarr
Âdemî şekliyle meskûk olmasaydı sîm u zer

83

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

N'ola mā'il ise taḥṣīl-i dīnār itmege dilber
Ki tıfıl iken anuñ kefine eyler naḡs-ı zer-māder

84

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Her varan şoyınmada bir nev-heves divānedür
Güyiya ḥammāmlar şehir içre Bektaş-ḥānedur

85

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Tıfl-ı nevres disem ol kaşları yāsın söyler
Haṭṭın aḡsamı o döner zulf-i du-tāsın söyler

86

- - v / - v - v / v - - v / - v -
Me'ūlū Fā'ilātū Me'ā'ilū Fā'ilūn

Āluftegān-ı şehir dem-ā-dem şarāb içer
Zāhid geçüp raḡīb-i siyeh-rū ḥarāb içer

87

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Dehânın nağme-perdâz eyledükde itdüm istifsâr
Şorarsañ bu maqâmı Bûselikdür didi ol dil-dâr

88

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Tıfl-ı haqqâña didüm çekme faqr yayını vār
Er olan etmegi taşdan çıkarur didi o yār

89

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Civân-ı dârzi için sahnê dir yolsuz edebsizdür
Güzel hil'at biçer 'ussâkına ammâ kesimsizdür

90

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Istikâmet idemez başına kaķsañ şad-bār
Ekşeri uğrılık ile gecinür hep bihār

91

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Resimden bağlamış çeşmânüm zan itmesün eller
 O seh bir gözi bağlı hibredür şayd u şikâr ister

92

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Ne olur kâ'il-i nazzâreye harf u guftâr
 Kâpusın kâpa almış ol sūhı aġyâr

93

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Bile sürür it rakibi kanda gitse ol nigâr
 It sürî anca kızan pendine itmiş i'tibâr

94

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Hidmet-i yâri rakibân birbirine diseler
 Gūyiyâ it ite ve it kuyruġına emr ider

95

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Bendesin geçse n'ola dâd erine gammâz-ı har
Bu meşeldür cânı acıyan eşek atı geçer

96

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Mef'ûlû Fâ'ilâtu Mefâ'ilû Fâ'ilun

Zinhâr inanma hâşırımız dirse sendeür
Dilden degül maḥabbet-i cānān dehendedür

97

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Sâ'ati maḥbûbe sâ'at gösterüp bir fitne-bâz
Sâ'atiyle va'de-i vaşl eylemiş ol mest-i nâz

98

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilûn

Esk-rîz olsa n'ola çeşm-i ser-â-pâ perhîz
Dökilür kaṭreleri sâğar olunca leb-rîz

99

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

İtmege bā'is urur zulfini tā böyle dırāz
 Kurtara cāh-ı zākandan dili ol bende-nevāz

100

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Ne disem rūyına te'vīl idüp añlar ma'kūs
 Ne 'aceb āyīneci yār ile olduḡ me'nūs

101

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Āsitānuñ bendesi olmaḡlığı kıldum heves
 El bentüm ayak senūñ ey sākī-i 'Isī-nefes

102

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Şalıncaḡ seyrine 'azm itmiş 'ussāḡı alındırmıs
 Nihāl-ı nev-resüm yanınca aḡyārı şalındırmıs

103

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Didüm pîr-i muğâna sâķī dir hum içre mey bitmiş
 Didi kim kalduruñ ayağını küstâhlık itmiş

104

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fa'ûlun

Göñulde oldu hayâli dahî çu naķs-ı Fûşûş
 Kitâb-ı Hûsn u Dil oldu fakîre ders-i huşûş

105

v v - - / v - v - / v v -

Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

Sürüyüp eyledüm huzûruña 'arz
 Yok ne dinsün miyânuña bi'l-farz

106

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Manşıb-ı 'isveden 'azl oldu diyu itme ğalať
 Hûsni te'yîdine çıķmışdur o meh-rûnuñ hať

107

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

Bahş-ı bālā-yı dırāz itmek olur vakt-ı ziyāe
 Servden kaddinūn i-lāline var mı nizāe

108

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

Bağladı havf eyleyüp vurduḡda bāzum üzre dāḡ
 Didüm ey meh-rū ne ḡorḡarsın baña dāḡ ustı bāḡ

109

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilün

Bī-peder gelmese zōr ile olunmaz teklīf
 İhtiyār ile gelür meclise ol rind-i zarīf

110

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilün

Ne sitemler ceker aḡyārdan ol şūh-ı zarīf
 Geçmişi var gibi evzāe ideyor aña ḡarīf

111

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

Bilürken gül 'izârum Bûselikden hâz ider ' Uşşāk
O Şeh-nâz iledür ey h'âce Gerdâniyeden alçak

112

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlün

'Arz-ı dînâr idüp ol sūha didi mankara bak
Altun adını .bakır eyledi şüfî almak

113

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

Derünün yakmağl nâr-ı sitem ağıâr-ı bed-kāruñ
Baña isletdi idi sem'-ı bezmi dūn gice yāruñ

114

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

Cefâsın çekmege âdem gerek sâ'atci dildāruñ
Demirdendür çekilmez yayı ol sūh-ı cefâ-kāruñ

115

Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilūn

vv -- vv -- vv -- vv --

Tā-be-key zūlfüñü medḥ eyleyüm egüp bükerek
 Hōş gelür vaşf-ı kadūñ bendene söz toḡru gerek

116

vv -- / vv -- / vv -- / vv --

Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilūn

Ṭolaşur pāyı ḡrüp şevketini dādāruñ
 Dili ṭutulsa n'ola düşmen-i bed-kirdāruñ

117

دو برک غنچه رعناست لعل کلفامشر
 نهان بهار و وفا در نهمزان دشنامشر

E.144b. P113b. R.98a. V.109a. Y100a.

118

یا رب این مجموعه رنگینی یو مشت
 یختران باشد یو کلهای بهشت

E.145a. H102b. P114b. R6b. V110a. Y100b.

119

بنام یال تو یا رب مریدة سامی
 سود نزیدة عالم یو نسخه بامی

E145a. H102b. P114b. R98b. V110a. Y101a.

120

کرفتیم نیمه از لب بدندان
 دهانم از دهان شد کوهرانشان

P116a. R99a. Y.101a.

121

ساقی یو بر گرفت میرا
 رانم شنود ز صر ز صر را

R6b.

M Ü F R E D L E R

1

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlûn

Tîr-i müjgānuñ ile .āh-ı derūndur şanma
 Toz kopardı yine menzil-geh-i dilde tîrūñ
 E144b. H102b. P116a. R99a. V109b. Y100b.

2

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn

Vücūduñ mahv idüp Manşūr-ves hestīden ey 'ārif
 Temāsā eylesırr-ı vaḥdeti mir'āt-ı keşretten
 E145a.

3

v v - - / v - v - / v v -
 Fe'îlâtun Mefâ'ilun Fe'îlûn

Peste ikrām iden olur bālā
 Feleguñ arza iltiyāmı gibi
 P115b. V109a.

4

Be-nām-ı, Mūsā

v v - - / v - v - / v v -
 Fe'îlâtun Mefâ'ilûn Fe'îlûn

Şeşdêr-i kâlbe oldu ārāyiş
 Fikr-i zulf ile ol meh-i tāmın
 E.143b, P116b. R99a. V110a. Y101a.

5

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Bend-i salvarın çözüp öpsem kes ner mi n'ola
Yarma seftâlûsı bāg-ı vuşlatuñ ġāyet lezîz

6

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

'Arş-ı a'yân-ı ma'âniden vürüd eyler suhan
Aña ta'zîma yerâ'a secde-yi iş'âr ider

7

VE LEHU (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

1. SÂMÎyâ didum o dem târîhini taḥsîn eyle
Câmi'ü'n-nûr oldı İbrâhîm Paşa Câmi'i

جامع النور اولدی ابراهیم پاشا جامع
E.94a:

sene 1139

8 (x)

DİGER

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Tamām itdükde bābın oldı bu mışra^c-dahı tārīh
 Yine ra^cna yapıldı bāb-ı ziybā-yı Cebe-hāne

بته رعنا پاپلدى باب زيبا بيه خانه

E 96a.

sene 1132

9

DİGER (xx)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Tevāfuk itdi tekmīl binā-yı bābına tārīh
 Müzeyyen tarḥ-ı vālā oldı bu bāb-ı Cebe-hāne

مزیّن طرح والا ادلدى بو باب بيه خانه

E 96a.

sene 1132

10

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ' ilûn Mefâ' ilûn Mefâ' ilûn Mefâ' ilûn

1. Du'â idûp didûm bu mîşra'-ı yektâ ile târîb
 Vücûda geldi yâ Rab pîr ola seh-zâde Ibrâhîm

وجوده کلدی یا رب پیر اوله سهزاده ابراہیم
 E.87b.

Sene 1136

11

ثمر بخفته نکیر و بر شاخ قرار
 سر مضور زها میسکه بردار بود

E144b. P114a. R6b. V109b. Y100b.

12

صمان چو مرشدم از شیشه شکسته زردان
 اگر چو آبله صد شیشه ام براه شکست

E144b. P114a. V109b. Y100b.

13

ترقی ملوک معنوی در نستی صورت
 مقام اوج زیر پرده های خار مینا شد

E144b. P114a. R98b. V109b. Y100b.

14

مبات نیست در این بارگاه شیشه آلس
 زبل کشایش ستانکه شراب شد

H102b. P115a. R99a. V109a. Y100b.

SONUC

Arpaemînzâde Sâmî Efendi'nin Hayatı, eserleri ve Divânının Tenkidli Metni'ni ihtiva eden bu çalışmamızdan çıkardığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Arpaeminzâde Sâmî Efendi İstanbul'da doğmuş ve bütün hayatını devlet hizmetinde geçirmiştir. Hâcegân-ı Divân-ı Humâyûn adı verilen ve Osmanlı'da önemli devlet işlerinin görüldüğü kurumda sırasıyla Arpaemini Katipliği, Küçük Evkaf Muhasebeciliği, Şehremiliği, Mevfukatilik, Piyade Mukabeleciliği ve Vakanüvislik görevlerini üstlenmiştir.
2. Divan şiirinin son devrini idrak eden Sâmî Efendi bu önemli devlet hizmetlerinin dışında Hat sanatı ve Müzik ile de ilgilenmiş bunların yanı sıra mükemmel denilebilecek mürettep bir Divan ile önemli sairlerimiz arasında katılmıştır.
3. Sâmî Efendi'nin edebi kişiliği ile ilgili olarak hem kendi dönemindeki Tezkireciler tarafından hem de sonraki münekkidler-özellikle Tanzimatçılar-tarafından hakkında bir takım değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmamızın edebi kişiliğine dair kısmında da görüleceği üzere bu yargılarda bir takım zıtlıklara tesadüf edilir. Bazıları onu oldukça başarılı bulmalarına mukabil bazıları da anlaşılmaz ve sıkıcı bulmuşlardır. Kanaatimize göre bu yargı farklılıkları, Sâmî'nin bir bütün olarak ele alınmamasından ileri gelmektedir. Eserlerine sathi bir bakışla her iki değerlendirmeyi de haklı çıkaracak

hususlar görülebilir. Fakat divanının bir bütün halinde değerlendirilmesinden sonra Sâmî'yi başarılı sairlerimiz arasına koymakta tereddüde düşmeye gerek olmadığı anlaşılr.

4. Sâmî hakkında değişik hükümler verilmesinin bize göre asıl sebebi Sâmî'de Divan siirinin son asrını idrak etmesi hasebiyle, kendi döneminden önceki tarzlar ile kendi döneminde ortaya çıkan tarzla siirler yazması ve bunların haricinde Divan siirinin genel klasik kaide-lerine de sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. Nitekim, Sâmî'de 17. asırda ortaya çıkan Sebk-i Hindî tarzının ve Nabî'de zirveye ulaşan Hikemî tarzı görebiliriz. Aynı zamanda Sâbit (17. yüzyıl) ile en güzel örneğini bulmakla beraber 18. asırda hızlanan mahallileşme akımındanda etkilenmiştir. Fakat Sâmî'nin asıl hüviyetini Divan siirinin klasik dili ve üslubuna bağlılığı oluşturur. İşte Sâmî'deki bu değişik özellikler, edebi kişiliğini de değişik tarzda yorumlanmasına yol açmıştır.

5. Sâmî asıl hünerini gazel tarzında göstermekle beraber diğer Divan sairleriyle kıyaslandığında 139 gazel gibi az bir sayı ile karsımıza çıkar. O halde çok Kaside, Tarih ve Matla'larında siir sayısını yükseltmiştir. Özellikle 18. asrın genel özelliğinin bir yansıması olarak, devrinde meydana gelen hemen her önemli hadiseye bir tarih düşürmüştür. En çok tarih yazan sairler arasındadır. Hikemî tarzı da daha çok matla'larında kullanmıştır.

6. Sâmi siirlerinde tasavvufa yer vermekle beraber, hakiki mutasavvuf sairler arasında değildir. Tasavvuf onun şiirine daha çok malzeme olarak girmiştir. Kendisinin Mevlevi olduğuna dair bazı kaynaklarda bilgi verilmekle beraber buna dair açık delilleri bulmak mümkün değildir. Mevlevi redifli siirler yazması ve bazı siirlerinde mevlevileri övmesi, mevlevilikten de uzak olmadığını gösterir.

7. Sâmi kendisinde önceki sairlerden etkilenererek onlara bir çok nazire yazmakla beraber, sanatına kendi şahsi damgasını vurmuş ve kendisinden sonraki sairlere hatta Tanzimatçılardan Namık Kemâl'e tesir etmiş Sinâsi tarafından siirine nazire dahi yapılmıştır.

8. Arpaemînizâde Sâmi, Divan siirinin birinci sınıf olarak nitelendirilen sairlerin gölgesinde kalmış olmakla beraber hazırlamış olduğumuz bu divandan ve eserine dair değerlendirmelerimizden çıkardığımız neticeye göre, kendisine biraz haksız davranılmıştır. Gerçi kendisini hakkıyla öven tezkireciler var olmakla beraber gene de edebiyat tarihlerinde bir kaç cümle ile geçitirilmekten kurtulamamıştır. Bu çalışma ile edebiyatımızda gerçek cephesiyle yerini alacağını umuyoruz.

- Dilcin Cen, Divan Siirinde Gazel, Türk Dili Dergisi, Türk Siiri Özel Sayısı II (Divan Siiri) sayı: 415-417 TDK Ankara 1986.
- Fatin, Hatinetü'l-Es'ar, İstanbul 1271.
- Gibb, E.J., A History of Ottoman Poetry, London 1900 C III.
- Gölpınarlı Abdülbaki, Mevlanadan Sonra Mevlevilik, Inkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1983
- Güngör Seyna, Hadikatu's-Süeda, Fuzuli, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. No: 673 Ankara 1987
- Ipekten Haluk, Naili, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1986
- "", Eski Türk Edebiyatında Nazım Sekilleri, Birlik Yay. Anka 1985
- Ismail Belig, Nuhbetü'l-Asar Lı-Zeylî Zubtetü'l Esar (Haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu) Ankara 1985.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katoloğu, İstanbul, 1943.
- Karacan, Turgut, Bosnalı Alaaddin Sabit, Divan, Cumhuriyet Üniv.Yay. No:37, Sivas, 1991.
- Kavakçı, Yusuf Ziya, İslam Araştırmalarında Usul, Diyânet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1982.
- Kelabazı, Ta'arruf (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah Yay. İstanbul 1979.
- Kocatürk, Vasfi Mahir , Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964.
- Kubra, Necmuddin, Tasavvufi Hayat, (Haz. Mustafa Kara) Dergah Yay. İstanbul,1980.
- Levend Agah Sırrı Türk Edebiyatı Tarihi, T.T.K Yay. No. 1163, Ankara 1963.
- "", Divan Edebiyatı, Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Enderun Yay., İstanbul 1984.
- Lewis, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğusu, Türk Tarih Kurumu Basınevi, Ankara 1991.
- Mazıoğlu, Hasibe, Nedim, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1986.
- Mengi, Mine, Divan Siirinde Hikem-i Tarzın Büyük Temsilcisi Nabi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, sayı: 18, Ankara 1991.

- Muallim Naci, Lugat-ı Naci, Çağrı Yay. İstanbul 1978.
- Muallim Naci, Istılahat-ı Edebiyye (Haz. Alemdar Yalcın, Abdulkadir Hayber), Akabe Yayınları, Ankara 1981.
- Müstakim-zâde, Süleymân Sâadedin, Tuhfe-i Hâttatin , İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1928.
- Onay, Ahmet Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.,Ankara 1982.
- Uztuna, Yılmaz, Osmanlı Tarihi, Faisal Finans Kurumu Yay., İstanbul 1986.
- " ", Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yay., No: 1163, Ankara 1990.
- Pala, Iskender, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü, Akcağ Yay., Ankara, 1991.
- Ramiz, Adab-ı Zurefa, Unv. Kutubhanesi, TY 91, İstanbul.
- Show, Stanford, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, E Yay., İstanbul 1982.
- Sakıp, Mustafa Dede, Sefine-i Nefise-i Mevleviye, Matbaa-i Vehbiyye, İstanbul, 1283.
- Salim, Salim Tezkiresi, İstanbul, 1315.
- Sami, Senseseddin, Kamusu'l-A'lam, C.IV, Mihran Matbası İstanbul, 1311.
- Seyhi, Mehmed, Sakayık-ı Numaniye ve Zeyilleri, Vekayı'u'l-Fuzala (Nesre Haz. Abdulkadir Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1988.
- Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmânî, C.IV, İstanbul, 1311.
- Tanpınar, Ahmed Hamdi, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basımevi, İstanbul 1976.
- Tarlan, Ali Nihad, Edebiyat Meseleleri, Otügen Yay., İstanbul 1981.
- Timurtas, Faruk Kadri, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yay., İstanbul 1981
- Tuman, K.Nâilî, Tuhfe-i Naili, Milli Kütüphane, y2.B. Bo:611, C.II.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., İstanbul 1979
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basınevi, Ankara 1983.
- Unver, İsmail, Arap Harfli Metinlerin Cevrilisinde Karşılaşılan Yanlıslıklar, Türk Dili, sayı 483/ Mart 1992 Ankara.

Wellek, R., Warren A, Edebiyat Bilimin Temelleri Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1983.

Yetis, Kazım, Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Uzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakùltesi Basımevi İstanbul 1979.

Yirmi Sekiz Mehmed Celebi. Sefâretnâme, Tercüman Yay., İstanbul, 1980.

İNDEKS

A

A. Warren 126
 Abdülhak Hamid, 59
 Adem (Peygamber), 468
 Adivar A. Adnan 6
 Afrasyab. 54
 Ahmed Paşa (Şair) 105
 Ali (Hz. Ali) 44,105,159,199,218,592
 Ali Şir Nevaiyi 95
 Aristo 53,167,195,199,211,263,290
 Asaf (Vezir) 54,60,167,188,208,211,216,228,236,243,245,256,
 293,304,306,319,494
 Ateş Ahmed 126
 Attar (Feriduddin) 247
 Ayan Hüseyin 26
 Azak 2

B

Bağdad 606
 Bağdadlı Ruhı 24,109
 Baki 23,97,100,551
 Baltacı Mehmed Paşa 17,18,49,98,105,181,190
 Bedrettin Aynı 6
 Behmen 54,55,58,158
 Bermeki 53,55,211,263
 Bernard Lewis 3
 Bihzad 154,584,653,654
 Budin 1

C

Calinos 53
 Cebrail 36,37,141,146,251
 Cemaleddin 8,11
 Cemşid 55,56,150,162,193,314,322,425
 Cengiz 56,561
 Camte de Bonneval 4
 Copernic 4

Ç

Çin 225

D

Dahhak 53
 Dâmâd İbrahim Paşa 2,5,6,17,18,19,25,32,150,221,225,233,254,
 260,271,297,300,304,306,583,597,607,625
 Dârâ 56,57,223,262,264,284,303,606
 Dâvûd (Peygamber) 36,42,43,142
 Dürri 18

E

Ebrehe 477
 Ebû Bekir(Hz) 44,540

Edirne 53,276
 Eflatun 51,52,167,211,243,290,582
 Enderunlu 96,193
 Erivan 2
 Eymen 41
 Eyyüb (Hz.) 561

F

Fatin 11,87
 Feridun 57,584,598
 Ferid Kam 91
 Fitnat Hanım 85
 Firdevsi 52,205,242
 Fuzûlî 25,105

G

Galile 4
 Gence 2,596
 Gibb E.J 92,97
 Gördos 32

H

Hallâc-ı Mansur 8,48,144,400
 Hanifzâde 15
 Hâtem 56,57
 Havva(Hz.) 468
 Hekimpaşa-zade 23,50,631
 Hemedan 2
 Herat 593
 Hızır 41,42,234,235,453,459
 Husrev 57,58,158,303,525

İ

İbn-i Kemâl 121
 İbn-i Sinâ 53,199,263,290,500
 İbrâhim Edhem 256
 İbrâhim (Peygamber) 40,59,578
 İmâm-ı Azam 613
 İmâm-ı Hanbel 613
 İmâm-ı Malik 613
 İmâm-ı Şafi 613
 İran 2,54,84,535,593,606
 İsa (Peygamber) 43,197,227,286,368,397,448
 İsfahan 307
 İskender 42,56,58,59,161,184,190,191,212,302,473,591,656
 İzzet Molla 88,114

K

Kadı Burhaneddin 105
 Kâmî 89
 Karlofça 1,2
 Karun 59,448
 Kâtib Çelebi 4

L

Lem'i 88
 Leonord da Vinci 88

M

Macaristan 1,2
 Mahtûmî 333,51,523
 Makedonya 58
 Mânî 56,584
 Mehdi 501
 Mehmed Tahir 9,90
 Mehmed Süreyya 8,11
 Meryem (Hz.) 41,227,337,466
 Mevlânâ 449
 Michel Angelo 5
 Mora 2,32,295,491,561
 Muallim Nâcî 17,20,87
 Musa (Peygamber) 36,41,42,142,464,466
 Mûnif 88
 Müstakim-zâde Süleymân 9,121,129

N

Nâbî 23,51,84,85,88,89,95,97,98,101,111,112,121,382
 Nadir Han 15
 Nahcivan 23
 Nailî 23,84,87,109
 Namık Kemal 20,21,87,88,89,95,102,105,106,107
 Nazım (Yahya) 29,52,88,97,110,355,429
 Necatî 23,100
 Nedim 7,31,51,85,86,97,101,105,112
 Nef'î 20,50,85,87,262
 Nemrut 59
 Nesimî 105
 Neşâtî 84,101
 Nevi 23
 Nevres-i Kadîm 31
 Nihad Sami Banarlı 94
 Nişancı Mustafa Paşa 17,24
 Nuh (Peygamber) 325
 Nuşirvan 59,512

O

Osmân (Hz.) 218

Ö

Ömer (Hz.) 44,159,218,604

P

Paris 6
 Pasarofça 2
 Patrona Halil 2
 Polonya 1
 Prut 1

R

Râşid 51,85,407
 Rochefort 3
 Rüstem 55,60,193,206
 R.Wellek 126

S

Sâbit 85,97
 Sait Çelebi 6
 Sâlim 8
 Sanani 48,137
 Seyyid Vehbî 85,99
 Stanford Show 86
 Subhi 15
 Sultan Ahmed III 1,2,6,17,18,25,31,49,54,56,156,
 161,168,174,204,250,284,285,298,302,560,
 562,568,569,585,589,596,603,604,616,618
 Sultân Beyâzid II 5
 Sultân Mahmud I 18,26,482,548,563,635
 Sultân Osman II 50
 Sultân Süleyman (Kanuni) 1,576
 Sultân Selim (Yavuz) 576
 Süleymân (Peygamber) 43,54,169,293

Ş

Şehîd Ali Paşa 2,17,18,32,50,196,204,210,289,294,561
 Şâhnâme 56
 Şemseddin Sâmî 8,10
 Şevket 17,113,576
 Şeyh Gâlib 23,29,84,101,105
 Şînasî 114,119

T

Tanpınar Ahmed Hamdi 23,84,90,91,100
 Tarhan Ali Nihad 84,90,91
 Tebriz 606
 Tehemten 60
 Topal Osman Paşa 4,15,50
 Turan 535

U

Urîî 17,52,113

Ü

Üsküdar 4

V

Venedik 2,3,26
 Viyana 1,11

Y

Yahya Kemâl 106,107
 Yakub (Peygamber) 40
 Yenişehirli Avni 114
 Yirmisekiz Said Mehmed Efendi 5,6
 Yûsuf (Peygamber) 37,40,41,61,136,140,147

Z

Zenta 1
 Zülkarneyn 58
 Ziyâ Paşa 24,87,88,93

ÖZGEÇMİŞ

3.2.1961 Samsun-Çarşamba doğumluyum.İlk ve Orta tahsilimi Çarşamba ilçesinde tamamladıktan sonra,Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi,Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi,Bölümü'nü kazanarak, 1985 yılında mezun oldum.Konya Anadolu Ticaret Lisesi'nde bir yıl öğretmenlik hizmetinde bulundum.1987 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi'Bölümü'ne Araştırma görevlisi oldum.Selçuk Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1989 yılında Yüksek Lisansımı tamamlayarak,Doktora programına katıldım.

Şu anda halen adı geçen üniversitede Araştırma Görevlisi olarak vazifeme devam etmekteyim.